南條先生古稀記念刊行

This book is published by his friends and pupils
in honour of the seventieth birthday of Professor Bunyiu Nanjio,
which took place in 1918.

梵文楞伽經刊本序

楞伽經の梵本を刊行するに到りし縁由を略記すれば、明治九年六月、余は友人笠原研壽君と共に、大谷派本願寺新法主故現如上人の命に由り、梵文研究專攻の目的を以て、英國留學の途に上り、八月倫敦に達し、先づ英語を習ひて耳目を開かんとせしも、速進するに難く、漸く十一年二月、余は先づ馬格斯摩勒博士(Professor Max Müller)を牛津(Oxford)に訪問して、親しく吾人の意旨を陳述することを得るに到れり。然るに博士は、丁寧に牛津に來りて研究すべきことを勸告せられしに由り、遂に意を決して其地に移り、博士の紹介に由りて、當時猶は學生なりし現今の牛津大學梵語教授マクドネル博士(Professor Macdonell)に就て梵學の初歩を習ひ、十月笠原君も亦來りて同學し、十三年以後は、二人協同して隔日に博士の家に通學することゝなれり。即ち十五年七月までに、博士に就て講讀せしは、梵文無量壽經、阿彌陀經、金剛經、般若心經、普賢經、法華經普門品、稱友の俱舍論釋[illegible]分等なり。此中に於て阿彌陀經と金剛經と[illegible]校[illegible]本[illegible]傳寫せしも[illegible]。[illegible]は之を[illegible]

[illegible]

[illegible]

謄寫せしを以て、今回の刊本の底本とするなり、今の寫本に當時次の附記あり　因りて其全文を錄す。

此の寫本六冊は、明治十五年十二月廿一日より、十六年六月廿五日までに、英國牛津に在りて、倫敦亞細亞學會所藏の寫本(目錄番號第三) より全部を謄寫せるものなり、其翌月十六日　友人笠原研壽君東京大學病院に歿す　年三十二　九月其計を得たり、同年十月　劍橋(Cambridge)に到り　其大學圖書館所藏の寫本(Add 915)を以て全部を校合し　又同館の他の寫本 (Add 1607) を以て最初と最後とを校合す　然れども不明の處は頗る多し　更に他の寫本を以て校正せんことを要す、現存の支那譯には、正法と妙法と添品との三譯あり、此方校讀を要す。

以上の附記は　其年月日を記せざるも、恐らくは明治十七年三月　今の序文を草せし以前の記事ならん、それより十有餘年の後　泉芳璟文學士　京都に在りて此の寫本を支那の三譯と對校して讀譯原稿を作り　今と同じく全部を譯出し　其後　河口慧海師の尼波羅より將來の寫本を以て全部を校合せり　大正三年二月　今は　文學博士高楠順次郎君の　尼波羅より將來の貝葉の寫本を以て對校し　同年八月　文學博士荻原雲來師所有の　印度の刊本を以て對校し　九月　全部を謄寫し　異なる所を頭註として刊行の用に充てたり　然れども尚ほ不明の點無しとせず　因りて西藏譯と對校せんと　荻原博士に懇請して其協力を得たり　是に於て　博士は藏譯と梵本とを對校して[illegible]を補修し　全部の完成を見るに到りしは　全く博士助力の賜なりと感謝する所なり　而して [illegible] 學者あり [illegible] 其[illegible]より [illegible] 校正に [illegible] 之を刊行するに [illegible] 所 [illegible] 荻原博士 [illegible] 學者 [illegible] 時代[illegible]

ることを証するに足るなり。

支那の三訳の第一は、楞伽阿跋多羅宝経四巻、劉宋天竺三蔵求那跋陀羅(Guṇabhadra)訳、此訳者の梵名は功徳賢と訳す、中印度の人なり。開元録五(縮四ノ四十五紙右一行)によれば、劉宋の元嘉二十年癸未、即ち我が允恭天皇三十二年、西暦四百四十三年の訳出にして、是を四巻楞伽と云ふ。縮刷蔵経黄帙第七冊一紙右より二十八紙左までを見るべし。

第二は、入楞伽経十巻、元魏天竺三蔵菩提流支(Bodhiruci)訳、此訳者の梵名は道希とも覚希とも訳す、開元録六(縮四ノ五十七紙右四行)によれば、後魏又は北魏の延昌二年癸巳、即ち梁の武帝天監十二年、我が継体天皇七年、西暦五百十三年の訳出にして、是を十巻楞伽と云ふ。縮刷蔵経黄帙第七冊二十九紙右より八十二紙右までを見るべし。

第三は、大乗入楞伽経七巻、大唐三蔵実叉難陀(Śikṣānanda)訳、此訳者の梵名は喜学と訳す、開元録九(縮四ノ七十八紙左九行)によれば、唐の則天武氏の称せし周の久視元年庚子、即ち中宗の嗣聖十七年、我が文武天皇四年、西暦七百年より長安四年甲辰、即ち嗣聖二十一年、我が慶雲元年、西暦七百四年までの訳出にして、是を七巻楞伽と云ふ。縮刷蔵経黄帙第六冊八十二紙右より[illegible]紙左までを見るべし。此唐訳は殆んど今此梵本に符合するなり。

此[illegible]下[illegible]通[illegible]四巻楞伽[illegible]註[illegible]

[illegible]

あり、此中にも邦譯の外に、渡邊海旭師の「本經の原本及び譯本に就て」の一文と、譯者三井晶史師の解說等ありて、方に此梵本を研究する人の參考とすへきものなるへし、渡邊師の文中に、已に梵語原本と四卷十卷七卷の三譯本との對照表あり、因りて今其許諾を得て、序文の邦譯の終りに別載す。

此の如くにして　兎も角も梵文楞伽經の刊本を見ることを得たるも、固より不明の點なきを保せず　願はくは閲讀の諸彥、示教を賜はり、此梵本をして尚ほ完全ならしめられんことを、是を序とす。

大正十二年二月

南條文雄識す

PREFACE

The present edition of the Sanskrit text of the Laṅkāvatāra Sūtra has come into existence briefly in the following manner. It was in June 1876 that I was sent to England together with Kenjiu Kasawara by the order of the late Gennyo Shonin, at that time still heir apparent to the Abbotship of the Eastern Hongwanji, with the express object of studying the Sanskrit texts of Buddhism. Reaching London in August, we began to study English and to get acquainted generally with things English, but progress was very slow, and it was not until three years later, that is, in February of 1879, when I paid my first visit to Professor Max Muller at Oxford. He was quite sympathetic and urged me to come to Oxford at once. Thus encouraged I made up my mind to settle there. I was helped in my study by Professor Macdonell, who was then still a student at Oxford. In October Kasawara joined me and from 1880 on we pursued together the study of Sanskrit under Professor Max Muller, to whose house we went every other day. By July 188 we finished reading the Larger and the Smaller Sukhāvatī-vyūha Sūtra, the Vajracchedikā Sūtra, the Larger and the Smaller Prajñā-pāramitā-hṛdaya Sūtra, the Lalita-vistara Sūtra, the Samantamukha-parivarta Avalokiteśvara-vikurvaṇa-nirdeśa in the Saddharma-puṇḍarīka Sūtra, and a part of the

Abhidharma kośa vyākhyā by Yaśomitra. Of these texts the Smaller Sukhāvatī vyūha and the Larger and the Smaller Prajñā pāramitā hṛdaya were obtained in Japan and edited by Professor Max Müller. Of the Lalita vistara we had a text published in India and of the Samantamukha parivarta a text from China was accessible while we had to copy the Larger Sukhāvatī vyūha Sūtra and the Abhidharma kośa vyākhyā from the MSS obtained from Nepal. The copying of the Kośa was mostly entrusted to Kasawara who however unfortunately had to leave England prematurely owing to an irrecoverable illness. He started home in September 1882 and died in Japan in the summer of the following year. When the report reached England Professor Max Muller, greatly lamenting the loss wrote a long article on his moral character and scholarly future which was published in one of the current papers. The Dharmasaṅgraha as a posthumous work of his was edited by Professor Max Muller and Dr Wenzel and published as one of the Anecdota Oxoniensia.

My good health however permitted me to stay at Oxford for some time to come and I was thus enabled to make a complete copy of the Laṅkāvatāra Sūtra after the MS brought from Nepal which forms the basis of the present edition of the text. In my original copy I have the following entry

"These six volumes of MS were copied during my stay at Oxford from the MS (No. 3 in the Sanskrit Catalogue) in the possession of the Asiatic Society, London from December [illegible] to June 25, 1883. On the sixteenth of the following month my friend Kenju Kasawara died at the Tokyo University Hospital aged 32. The news was received in Septem-

ber I went to Cambridge in October and revised my entire copy according to the MS Add 915 kept in the Library. Another MS Add 1607 was utilised only for the collation of the first and the last part of my own. Passages not quite clear were still many; another thorough collation may be necessary. There are three Chinese translations still in existence, one in four volumes, the second in ten, and the third in seven; they have also to be read and compared.

This entry has no date but it is very likely that it was written before my departure from England in March 1884. Over ten years later Mr Zengi Koyasu while in Tokyo made a thorough collation of the three Chinese translations with the Sanskrit text and corrections were entered. He read the whole text with me. When later Rev Ekai Kawaguchi brought a Nepalese copy of the Laṅkāvatāra, this was used to clear up some obscure points in my MS. When Professor Junjiro Takakusu also brought back from Nepal in 1914 some palm-leaf fragments of the present Sūtra, I availed myself of the opportunity for another revision of my copy, which received still further elaboration in August of the same year by being compared with an Indian edition of the Sūtra in possession of Dr Unrai Wogihara. In September the whole text of the Laṅkāvatāra was re-copied with footnotes in which all the different readings were noted. This was intended as a final text for publication, but as there were still many points which could not be made out quite clearly, I earnestly entreated Dr Wogihara to revise my copy by the aid of the Tibetan translation. He was willing to undertake the task. Not only the Tibetan Laṅkāvatāra was used but the

three Chinese translations were also consulted to clear up what ever difficulties he met in the reading of my text. That I am now able to offer this edition of the Buddhist Sūtra to the public is altogether due to the ungrudging assistance given by Dr Wogihara to whom my hearty thanks are due

The above was not the only difficulty the Editor had to encounter there was another kind of difficulty which delayed this publication. By this he means the manufacturing of the necessary fount and the procuring of competent compositors. Fortunately the Otani Buddhist University produced two most faithful and untiring workers in this field. Messrs Genjo Adachi and Kiyoshi Kato are the two gentlemen who did all the silent work in connection with this publication. With their assistance so freely given and with a scholarly cooperation so kindly rendered by Dr Wogihara and finally with a material contribution so devoutly offered by Mr Jāyemon Tashiro the Sanskrit text of the Lankāvatāra is most auspiciously launched into the world.

The first of the three Chinese translations of the Sūtra is by Guṇabhadra a learned scholar from Central India who came to China during the Liu Sung dynasty and according to the *Kai-yüan Records* translated the Sūtra in 443. As it is made up in four volumes or fasciculi it is generally known as the 四巻楞伽 (Ssu-chüan Laṅka) and forms the sixth volume pp 1—28 of the Band Huang (黄帙) in the modern Japanese Tripitaka known as the "Small Print Edition (縮刷藏)

The second translation is by Bodhiruci another Indian scholar who came to China during the Northern Wei dynasty and according to the *Kai yuan Records* translated the Laṅkāvatāra in

[illegible] which is known as 十卷楞伽 (Shih-chüan Laṅkā) and is in the sixth volume pp. [illegible] of the Band Huang.

The third one is the work of Śikṣānanda who came to China early in the T'ang dynasty and translated the Sūtra according to the *Ka*[illegible] in 700—704, which goes under the name of 七卷楞伽 (Ch'i-chüan Laṅkā) forming the sixth volume pp. [illegible] of the Band Huang. This almost corresponds to the present edition of the Laṅkāvatāra.

Of all these translations the first alone has commentaries by Japanese and Chinese scholars and the other two have none whatever.

In the Fourth Band of the Kokuyaku Daizokyo (Tripitaka Translated into Japanese) Volumes XIII and XIV recently published Rev. Sōgen Yamakami has an expository introduction to the Sūtra and a Japanese translation of the Chinese Laṅkāvatāra by Śikṣānanda. While I was preparing a Japanese translation of the Sanskrit text I have been greatly helped by Rev. Yamakami's work. My own will be published later as a separate book.

There is another edition of the Laṅkāvatāra [illegible] Buddh[illegible] edit[illegible] Dr. K[illegible] [illegible]

楞伽經梵本ミ支那譯
三本ミの對照表

梵 本 Sanskrit Text			四卷楞伽 Gunabhadra	十卷楞伽 Bodhiruci	
Chap.	Title	p.	Title	Chap.	Title
1	Rāvaṇādhyeṣaṇā	1		1	請 佛 2[illegible]a, 14
2	Ṣaṭtriṃśatsahasrasarvadharmasamuccaya	22	一切佛語心 2a, 1	2	問 答 3[illegible] 4
	〃	37	〃 4a, 2	3	集一切佛法 [illegible]4b 1
3	Anityatā	136	〃 15b, 13	4	佛 心 49a, 1
	〃	173	〃 20a, 11	5	盧 迦 耶 陀 54b 10
	〃	182	〃 [illegible]1a, 12	6	涅 槃 56a, 10
	〃	187	〃 [illegible]1b, 16	7	法 身 5[illegible]a, 19
	〃	204	〃 24a, 5	8	無 常 59b, 4
4	Abhisamaya	211	〃 24b, 10	9	入 道 60[illegible], 2
5	Tathāgatanityānityatva prasaṅga	[illegible]17	〃 [illegible]a, 1[illegible]	10	問如來常無常 61a, 19
6	Kṣaṇika	220	〃 [illegible]b 5	11	佛 性 61b 19
	〃	24	〃 6a, 3	12	五 法 門 6[illegible]b 4
	〃	2[illegible]	〃 6b 8	1[illegible]	恒 河 沙 63a, 18
	〃	34	〃 [illegible]a, 8	14	剎 那 64a, 13
7	Nirmāṇaka	[illegible]40	〃 27b 11	1[illegible]	化 6[illegible]a, [illegible]
8	Māṃsabhakṣaṇa	[illegible]44	〃 28 8	16	遮 食 肉 [illegible]5b 12
[illegible]	Dhāraṇī	60		1[illegible]	陀 羅 尼 68a, 17
10	Sagāthaka	[illegible]4		18	總 6[illegible]a, 1

THE TITLE ... THE TRANSLATIONS OF THE LANKAVATARA-SUTRA

[illegible] Sanmon la		
	1 1	
No.	[illegible]	83a
1	[illegible]	83a, 19
	[illegible]	8 a, 9
	//	6
	[illegible]	2
	//	1
	//	04 14
	//	
	[illegible]	107a
4	[illegible]	
5	[illegible]	1
	[illegible]	08a, 4
		4

[illegible]

C... and Chinese ... texts ... and not pages numbered ... of the second ... whereas ... The figure following the ... refers ... lines ... from the ... used ... The small ... here for reference. ... has ... separate ... which the ... divided.

CONTENTS

Ji

Preface 1

Preliminary Note

I रावणाध्येषणापरिवर्तं 1

II षट्त्रिंशत्साहस्रसर्वधर्मसमुच्चयपरिवर्तं 11

III अनित्यतापरिवर्तं 1

IV अभिसमयपरिवर्तं

V तथागतनित्यानित्यप्रसङ्गपरिवर्तं

VI क्षणिकपरिवर्तं

VII नैर्माणिकपरिवर्तं

VIII मांसभक्षणपरिवर्तं

IX धारणीपरिवर्तं

सगाथकम्

PRELIMINARY NOTES

The text of the Saddharmalankāvatāra now prepared for publication is based upon the following MSS etc.

A. MS in the Royal Asiatic Society, London.

C. MS in the University Library, Cambridge.

I. Two parts (11–144) published by Sarat Chandra Das and Satis Chandra Acharya Vidyabhusana at Darjeeling, India (1900).

K. MS in the possession of Rev. E. Kawaguchi acquired in Nepal.

R. Some extracts found in Rajendralala Mitra. The Sanskrit Buddhist Literature of Nepal. p. 114.

T. MS in the possession of Professor J. Takakusu acquired in Nepal.

[1]宋 [2]魏 [3]唐 indicate the following three Chinese versions with which a comparison has been made through the whole text:

1. 楞伽阿跋多羅寶經 (No. 175 of my Catalogue) translated by Gunabhadra (求那跋陀羅) A.D. 443 of the earlier Sung (宋) dynasty A.D. 420—479. 4 fasciculi. 1 chapter (四卷一品)

2. 入楞伽經 (No. 176) translated by Bodhiruci (菩提流支) [illegible] A.D. 513 of the Northern Wei (北魏) dynasty [illegible] 十卷十八品 [illegible]

3. 大乘入楞伽經 (No. [illegible]) [illegible]

Th[illegible]

॥ लङ्कावतारसूत्रम् ॥

ओँ नमो रत्नत्रयाय । ओँ नम सर्वबुद्धबोधिस=त्वेभ्य ॥[1]

नैरात्म्य यत्र धर्माणा[2] धर्मराजेन देशितम्[3] ।
लङ्कावतार[4] तत्सूत्रमिह यत्नेन लिख्यते ॥

एवं मया श्रुतम् । एकस्मिन्समये भगवॉल्लङ्कापुरे स=मुद्रमलयशिखरे[5] विहरति स्म नानारत्नगोत्रपुष्पप्रति=मण्डिते महता भिक्षुसंघेन सार्धं महता च बोधिसत्त्व=गणेन नानाबुद्धक्षेत्रसंनिपतितैर्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैरनेक=समाधिवशिताबलाभिज्ञाविक्रीडितैर्महामतिबोधिसत्त्वपू=र्वंगमै सर्वबुद्धपाण्यभिषेकाभिषिक्तै स्वचित्तदृश्यगोच=

ओं नम सर्वज्ञाय। समासा धर्मविक्रान्तविक्रमिपरिपृच्छा प्रज्ञापारमिता निदा सबसमस्तबोधलाङ्कोधिसमापिटकात् ॥ ओं नम श्री
पिटकात्
नम महाज्ञानसागराय वरोचनाय बुद्धाय ॥

रपरिज्ञानार्थकुशलैर्नानासत्त्वचित्तचरित्ररूपनयविनयधारिभि पञ्चधर्मस्वभावविज्ञाननैरात्म्याद्वयगतिगतै ॥

तेन खलु पुन समयेन भगवान्सागरनागराजभवनात्सप्ताहेनोत्तीर्णो ऽभूदनेकशक्रब्रह्मनागकन्याकोटिभि प्रत्युद्गम्यमानो लङ्कामलयमवलोक्य स्मितमकरोत् । पूर्वकैरपि तथागतैरर्हद्भि सम्यक्संबुद्धैरस्मिँल्लङ्कापुरीमलयशिखरे स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानतर्कदृष्टितीर्थ्यश्रावकप्रत्येकबुद्धार्यविषये तद्भावितो धर्मो देशित[1] । यन्न्वहमप्यैव रावण यक्षाधिपतिमधिकृत्यैतदेवोद्भावयन्धर्मं देशयेयम्[2] ॥

अश्रौषीद्रावणो राक्षसाधिपतिस्तथागताधिष्ठानात् । भगवान्किल सागरनागराजभवनादुत्तीर्यानेकशक्रब्रह्मनागकन्याकोटिभि परिवृत पुरस्कृत समुद्रतरङ्गानवलोक्यालयविज्ञानोदधिप्रवृत्तिविज्ञानभवनविषये प्रेरितास्तेभ्य[3] सन्निपतितेभ्यश्चित्तान्यवलोक्य तस्मिन्नेव स्थित उदानमुदानयति स्म । यन्न्वहं गत्वा भगवन्तमध्येष्य लङ्कां प्रवेशयेयं तन्मे स्याद्दीर्घरात्रमर्थाय हिताय सुखाय

[illegible]

देवाना च मनुष्याणा च ॥

अथ रावणो राक्षसाधिपति सपरिवार पौष्पक वि॰ मानमधिरुह्य येन भगवास्तेनोपजगामोमेत्य विमानाद॰ वतीर्य सपरिवारो भगवन्त निष्कृत्य प्रदक्षिणीकृत्य तू॰ र्यतालावचर प्रवाद्यमिरिन्द्रनीलमयेन दण्डेन वैडूर्यमु॰ सारप्रयुक्ता वीणा प्रियङ्गुपाण्डुनानर्घ्येण वस्त्रेण पार्श्वाव॰ लम्बिता कृत्वा सहर्षर्षभगान्धारधैवतनिपादमध्यमकैशि॰ कगीतस्वरग्राममूर्छनादियुक्तेनानुसार्य सलील वीणा॰ मनुप्रविश्य गाथाभिर्गीतिरनुगायति स्म ॥

चित्तस्वभावनयधर्मविधि
नैरात्म्य दृष्टिविगत ह्यमलम् ।
प्रत्यात्मवेद्यगतिसूचनक
देशेहि नायक" इह धर्मनयम् ॥१॥
शुभधर्मसचिततनु सुगत
निर्माणनिर्मितप्रदर्शनकम् ।
प्रत्यात्मवेद्यगतिधर्मरत
लङ्का हि गन्तु समयो ऽद्य मुने ।२॥

लङ्कामिमां पूर्वजिनाध्युषिता¹
पुत्रैश्च तेषां² बहुरूपधरैः ।
देशेहि नाथ इह धर्मवर
श्रोष्यन्ति यक्षा बहुरूपधरा ॥३॥

अथ रावणो लङ्काधिपति तोटकवृत्तेनानुगाय्य पुनः रपि गाथागीतेनानुगायति स्म ॥

सभरात्रेण भगवान्सागरान्मकरालयात् ।
सागरेन्द्रस्य भवनात्समुत्तीर्य तटे स्थितः ॥४॥
स्थितमात्रस्य बुद्धस्य रावणो ह्यप्सरैः सह ।
यक्षैश्च नानाविविधैः शुकसारणमण्डितैः ॥५॥
गृह्य गत्वा तमध्वानं यत्र तिष्ठति नायकः ।
अवतीर्य¹¹ पौष्पकाद्यानाद्वन्द्य पूज्य तथागतम् ।
नाम संश्रावयस्तस्मै जिनेन्द्रेण अधिष्ठितः¹² ॥६॥
रावणो ऽहं दशग्रीवो¹³ राक्षसेन्द्र इहागतः ।
अनुगृह्णाहि¹⁴ मे लङ्कां ये चास्मिन्पुरवासिनः ॥७॥
पूर्वैरपि हि¹ सर्वबुद्धैः प्रत्यात्मगतिगोचरम्¹⁵ ।

¹ पुर [illegible] ² ता A. ³ तेष [illegible] पा [illegible] व Tib.
⁶ [illegible] a particular metre. [illegible] स्म in all MSS. [illegible] सु in all MSS. ⁹ [illegible] 二十臣之名也 [illegible] म Tib.
सोतीर्य Tib. [illegible] त C. ¹³ दशग्रवो [illegible] दशग्रावो [illegible] दशग्रवो A.
[illegible] गृह्णाहि C. [illegible] हि [illegible] स L.
स left out in A ¹⁵ र्-

शिखरे रत्नखचिते पुरमध्ये प्रकाशितम्' ॥८॥
भगवानपि तथैव शिखरे रत्नमण्डिते ।
देशेतु धर्मविरज जिनपुत्रै परीवृत ।
श्रोतुकामा वय चाद्य ये च लङ्कानिवासिन ॥९॥
देशनानयनिर्मुक्त प्रत्यात्मगतिगोचरम् ।
लङ्कावतारसूत्र वै पूर्वबुद्धानुवर्णितम् ॥१०॥
स्मरामि पूर्वकैर्बुद्धैर्जिनपुत्रपुरस्कृते ।
सूत्रमेतन्निगद्यते भगवानपि भाषताम् ॥११॥
भविष्यन्त्यनागते काले बुद्धा बुद्धसुताश्च ये ।
एतमेव नग दिव्य शिखरे रत्नभूषिते ।
देशयिष्यन्ति यक्षाणामनुकम्पाय नायका ॥१२॥
दिव्यलङ्कापुरीरम्या नानारत्नैर्विभूषिताम्' ।
प्राग्भारे शीतले रम्ये रत्नजालवितानके ॥१३॥
रागदोषविनिर्मुक्ता प्रत्यात्मगतिचिन्तका ।
सन्त्यत्र भगवन्यक्षा पूर्वबुद्धे कृतार्थिन ।
महायाननये श्रद्धा निविष्टान्योन्ययोजका ॥१४॥
यक्षिण्यो यक्षपुत्राश्च महायानबुभुत्सव' ।
आयातु भगवाञ्छास्ता लङ्कामलयपर्वतम् ॥१५॥

[illegible]

कुम्भकर्णपुरोगाश्च राक्षसा पुरवासिन ।
श्रोष्यन्ति प्रत्यात्मगति महायानपरायणा ॥१६॥
कृताधिकारा बुद्धेषु करिष्यन्त्यधुना च वै ।
अनुकम्पार्थ मह्य[1] वै याहि लङ्का[2] सुतै सह ॥१७॥
गृहमर्त्स्यवर्गाश्च[3] हाराणि विविधानि च ।
रम्या चाशोकवनिका प्रतिगृह्ण महामुने ॥१८॥
आज्ञाकरो ऽह बुद्धाना ये च तेषा जिनात्मजा ।
नास्ति तद्यन्न देय मे अनुकम्प महामुने ॥१९॥
तस्य तद्वचन श्रुत्वा उवाच त्रिभवेश्वर ।
अतीतेऽपि यक्षेन्द्र नामके रत्नपर्वते ॥२०॥
प्रत्यात्मधर्मो निर्दिष्ट त्व चैवाप्यनुकम्पित ।
अनागताश्च वक्ष्यन्ति गिरौ रत्नविभूषिते ॥२१॥
योगिनां निलयो ह्येष दृष्टधर्मविहारिणाम् ।
अनुकम्प्यो ऽसि यक्षेन्द्र सुगताना ममापि च ॥२२॥
अधिवास्य[9] भगवास्तूष्णीशमबुद्ध्या[10] व्यवस्थित[11] ।
आरूढ पुष्पके[12] याने रावणेनोपनामिते ॥२३॥
ततैव रावणो ऽन्ये च जिनपुत्रा विशारदा ।

[1] [illegible] [2] मम K. [3] लङ्का ६ C. [4] रो C
[5] वर्गाश्च [6] [illegible] [7] [illegible] [8] मा Y
[9] [illegible] धिवास्य [10] तूष्णीमधिगम्य C [11] वस्थित C
[12] पौष्पिके C [13] [illegible] K.

अप्सरोहाम्मलास्याद्यै पूज्यमाना पुरीगता ॥२४॥
तत्र गत्वा पुरीं रम्यां पुन पूजा प्रलभ्यमान् ।
रावणाद्यैर्मघवर्गेर्यक्षणीभिश्च पूजित ॥२५॥
मघापुत्रैर्यक्षकन्याभी रत्नजालैश्च पूजित ।
रावणेनापि बुद्धस्य हाररत्नविभूषिता ।
जिनस्य जिनपुत्राणामुत्तमाङ्गेषु स्थापिता ॥२६॥
प्रगृह्य पूजा भगवाञ्जिनपुत्रैश्च पश्यन्ति ।
पश्च विभावयामास प्रत्यात्मगतिगोचरम् ॥२७॥
रावणो यक्षवर्गाश्च सपूज्य वदता वरम् ।
महामति पूजयन्ति अध्येषन्ति पुन पुन ॥२८॥
त्व प्रष्टा सर्वबुद्धाना प्रत्यात्मगतिगोचरम् ।
अयं हि श्रोता यक्षाश्च जिनपुत्राश्च सन्ति ।
अध्येषयामि त्वा यक्षा जिनपुत्राश्च पश्यन्ता ॥२९॥
वादिना त्व महावादी योगिना योगवाहक ।
अध्येषयामि त्वा भक्त्या नय पृच्छ विशारद ॥३०॥
तीर्थ्यदोषविनिर्मुक्त प्रत्येकजिनश्रावकै ।

मत्यात्मधर्मतानुश्च बुद्धभूमिंप्रभावकम्[1] ॥३१॥
निर्माय भगवांस्तत्र गिरिरत्नान्नमभूषितान् ।
अन्यानि चैव दिव्यानि[2] रत्नकोटीरलंकृता[3] ॥३२॥
एकैकस्मिन्गिरिवर[4] आत्मभाव विदर्शयन् ।
तत्रैव रावणो यक्ष एकैकस्मिन्व्यवस्थित ॥३३॥
अथ ता पर्षद सर्वा एकैकस्मिन्हि दृश्यते ।
सर्वक्षेत्राणि तत्रैव ये च तेषु विनायका ॥३४॥
राक्षसेन्द्रश्च तत्रैव ये च लङ्कानिवासिन ।
तत्प्रतिस्पर्धिनी लङ्का जिनेन अभिनिर्मिता ॥३५॥
अन्याश्चाशोकवनिका वनशोभाश्च तत्र या ।
एकैकस्मिन्गिरौ नाथो महामतिप्रचोदित ॥३६॥
धर्म [8]दिदेश यक्षाय प्रत्यात्मगतिसूचकम् ।
दिदेश निखिल सूत्र[9] शतसाहस्रिक गिरौ ॥३७॥
शास्ता च जिनपुत्राश्च तत्रैवान्तर्हितास्तत ।
अद्राक्षीद्रावणो यक्ष आत्मभाव गृहे स्थितम् ॥३८॥
चिन्तेति किमिद को ऽय देशित केन वा श्रुतम् ।
किं दृष्ट केन वा दृष्ट नगरो वा क्व सौगत ॥३९॥
तानि क्षेत्राणि ते बुद्धा रत्नशोभा क्व सौगता ।

[1] बुद्ध भूमौ K.   [2] दीव्यानि C. दीव्यानी K.   [3] °कोटिरलंकृता ?
[4] स्मि L K.   [5] रे A. C. L. र K.   [6] पक्ष K.   [7] रय in all MSS.
[8] दि left out K.   [9] सूर L.   [10] स्य L. K.   [11] क्षे A. C. L.

स्वप्नो ऽयमथवा माया नगरं गन्धर्वशब्दितम् ॥४०॥
तिमिरो मृगतृष्णा वा स्वप्नो' वन्ध्याप्रसूतकम् ।
अलातचक्रधूमो वा यदहं दृष्टवानिह ॥४१॥
अथ वा धर्मता ह्येषा धर्माणां चित्तगोचरे ।
न च बालावबुध्यन्ते मोहिता विश्वकल्पनैः ॥४२॥
न द्रष्टा न च दृश्यं न वाच्यो नापि वाचकः ।
अन्यत्र हि विकल्पो ऽयं बुद्धधर्माकृतिस्थितिः ॥४३॥
ये पश्यन्ति यथादृष्टं न ते पश्यन्ति नायकम् ।
अप्रवृत्तिविकल्पश्च यदा बुद्धं न पश्यति ।
अप्रवृत्तिभवे बुद्धः स बुद्धो यदि पश्यति ॥४४॥

समनन्तरप्रतिविबुद्धे परावृत्ताश्रये स्वचित्तदृश्यमा=
त्राधिगमे ऽविकल्पप्रचारस्थितस्य लङ्काधिपतेः पूर्वकुश=
लमूलसंचोदितस्य सर्वशास्त्रविदग्धबुद्धेर्यथातथ्यदर्शन=
स्यापरप्रणेयस्य स्वबुद्धिविचालनकुशलस्य तर्कदृष्टिव्य=
पेतदर्शनस्यापरप्रणेयस्य महायोगयोगिनो महाविश्वरू=
पधारिण उपायकौशल्यगतिगतस्य सर्वभूम्युत्तरोत्तरस्व-
लक्षणाधिगमनकुशलस्य चित्तमनोमनोविज्ञानस्वभाव-
विवेकरतस्य त्रिसंततिव्यवच्छिन्नदर्शनस्य सर्वकारणाती=

[1] स्थि A [2] ... स्थ [3] हि स्वक° (?) T D
[4] धारो A [5] दृश्यत A [6] भा A [7] रात T D
खाद A C

र्थ्यव्यपेतबुद्धे तथागतगर्भबुद्धभूम्यध्यात्मसमापन्नस्य स्थि=
तबुद्धबुद्धेर्गगनादध्यात्मवेद्यशब्दमश्रौषीत् । साधु साधु
लङ्काधिपते साधु खलु पुनस्त्वं लङ्काधिपते । एवं शि=
क्षितव्यं योगिना यथा त्वं शिक्षसे । एवं च तथागता
द्रष्टव्या धर्माश्च यथा त्वया दृष्टा अन्यथा दृश्यमानं उ=
च्छेदमाश्रयं[1]। चित्तमनोमनोविज्ञानविगतेन त्वया स=
र्वधर्मा विभावयितव्या । अन्तश्चालिना[2] न बाह्यार्थदृ=
ष्ट्यभिनिविष्टेन न च त्वया श्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्याधिग=
मपदार्थगोचरपतितदृष्टिसमाधिना भवितव्यं नाख्यायं=
केतिहासरतेन भवितव्यम् । न स्वभावदृष्टिना न राजा=
धिपत्यमदपतितेन न षड्ध्यानादिध्यायिना । एष लं=
ङ्काधिपते अभिसमयो महायोगिना परप्रवादमथनाना=
मकुशलदृष्टिदालनानामात्मदृष्टिव्यावर्तनकुशलाना सू=
क्ष्मभिविज्ञानपरावृत्तिकुशलाना[3] जिनपुत्राणां महा=
यानचरिताना तथागतस्वप्रत्यात्मभूमिप्रवेशाधिगमाय
त्वया योग करणीय । एवं क्रियमाणे भूयो ऽप्युत्तरोत्त=
रविशोधको ऽयं लङ्काधिपते मार्गो यत्त्वया परिगृहीत

पो । ब ७ दाम्द श्च [illegible] [illegible] शा ।
बम्र प ।ब ल द ।
गृ त्रि शी ।
य ।१

[illegible] ग्राह्य[illegible]दृष्ट्या-
[illegible]गोचरो यथा बालतीर्थ्ययोगयोगिनां [illegible]
[illegible] निर्विकल्प[illegible]चालि-
[illegible] निर्विकल्पा[illegible] ज्ञानाकारवि-
[illegible] निर्विकल्प[illegible]पतितानामि । विश्व-
रूपातिशायको ऽयं लङ्काधिपते स्वप्रत्यात्मगतिबोधको
ऽयं महायानाधिगमः । विशेषभवोपपत्तिप्रतिलम्भाय
च प्रवर्तते । [illegible]विविधविज्ञानगतव्यावर्तको ऽयं
लङ्काधिपते महायानयोगप्रवेशो न तीर्थ्ययोगाश्रयपत-
गम् । तीर्थ्ययोगो हि लङ्काधिपते तीर्थ्यानामात्माभि-
निवेशात्प्रवर्तते । विज्ञानस्वभावदर्शनानामभिनिवेश-
दर्शनादर्शाश्रयोगजीवेश्वराणाम्' । साधु लङ्काधिपते
एतमेवार्थमनुविचिन्तय यथा विनिश्चितवान्तथागत-
दर्शनादेतदेव तथागतदर्शनम् ॥

अथ तस्मिन्नन्तरे रावणस्यैतदभवत् । यन्न्वहं पुनरपि
भगवन्तं तत्समयोगानुवर्तिनं तीर्थ्ययोगव्यावर्तक" मत्वा-
त्मगतिगोचरोद्भावकं निर्मितनैर्माणिकव्यपेतमधिगमबुद्धि-

[illegible] निर्विकल्प [illegible] ⁸ विनिश्चयकल्पकोटि [illegible]
[illegible]
[illegible] ब्रोधमदी[illegible] यथा
[illegible] योगाय । [illegible]
[illegible] निर्मित । [illegible]

वियोगिना योगाभितलषकाले समाधिगते समागताना-
मधिगतो भवति । तस्य चाधिगमायोगिना योगान्धो
निषादेन साधितमनेनेति । तदह कालिदास [illegible]
[illegible] न जितपुरे परिवृत सर्वमस्मावित्ता-
[illegible]नुमतिट सर्वगा सर्वत्र क्रियालक्ष[illegible]निवृत्त त-
[illegible] यथैव तद[illegible]नाधिगाधि[illegible]समधिगतं च
[illegible] मुतताधिगमापतिविहारनदाग-
[illegible]नाथको विवृद्धि मामात ॥

[illegible] भगवानम्या वेलाया लङ्काधिपो राजपरिजपर्ग
[illegible]धिग[illegible] विदिता तथैव [illegible] [illegible]पाजु-
[illegible] [illegible] [illegible] मुकुट[illegible]चित [illegible]
[illegible] [illegible] । [illegible]वीरो लङ्काधिपति
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

घेना' सनामका ॥

अथ भगवान्पुनरपि तस्यां वेलायां पर्षदमवलोक्य बुद्ध्या न' मासचक्षुषा सिंहराजवद्विजृम्भ्य महाहासमहसत्। ऊर्णाकोशाच्च रश्मि' निश्चार्यमाण पार्श्वोरुकटिकामाच्च श्रीवत्सात्सर्वरोमकूपेभ्यो युगान्ताग्निरिव दीप्यमान' तेजसेन्द्रधनुरुदयभास्करोपमेन प्रभामण्डलेन देदीप्यमान' शक्रब्रह्मलोकपालैर्गगनतले निरीक्ष्यमाणः सुमेरुशृङ्गमतिस्पर्धिनि शिखरे निषण्णो महाहासमहसत्।

अथ तस्या बोधिसत्त्वपर्षदे तेषां च शक्रब्रह्मादीनामेतदभवत्। को नु खल्वत्र हेतुः कः प्रत्ययो यद्भगवान्सर्वधर्मवशवर्ती महाहासं स्मितपूर्वकं हसति। रश्मींश्च स्वविग्रहेभ्यो निश्चारयति। निश्चार्य तूष्णीमभवत् स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानगोचरसमाधिमुखे पतितमानसो ऽविस्मित सिंहावलोकनतया दिशो ऽवलोक्य रावणस्यैव योगगतिप्रचारमनुविचिन्तयमान ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पूर्वमेवाध्येषितो रावणस्यानुकम्पामुपादाय तत्क्षणं तां पर्षदम्

पर्षदश्चित्ताशयविचारमोहामानागतां जनतां चावलोक्य
देशनापाठाभिरतानां सत्त्वानां चित्तविभ्रमो भविष्यती=
ति। यथारुतार्थाभिनिविष्टानां सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धती=
र्थ्ययोगबलाभिनिविष्टानां तथागता अपि भगवन्तो
विनिवृत्तविज्ञानविषया महाहासं हसन्ति। तेषां कौ=
तूहलविनिवृत्त्यर्थं भगवन्तं परिपृच्छति स्म। कः खल्व
हेतुः कः प्रत्ययः स्मितस्य प्रवृत्तये॥ भगवानाह। साधु
साधु महामते साधु खलु पुनस्त्वं महामते[1] लोकस्व-
भावमवलोक्य कुदृष्टिपतितानां च लोकानां त्रैकाल्य-
चित्तावबोधाय मां प्रष्टुमारब्धः। एवं पण्डितैः परिपृ=
च्छनजातीयैर्भवितव्यं स्वपरोभयार्थमेष महामते रावणो
लङ्काधिपतिः पूर्वकानपि तथागतानर्हतः सम्यक्संबुद्धा=
न्प्रश्नद्वयं पृष्टवान् मामप्येतर्हि प्रष्टुकामो यदनालीढं
सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्ययोगयोगिनां प्रश्नद्वयप्रभेदग=
तिलक्षणं विभावयितुं स एष प्रष्टुकामो दशग्रीवो ऽना=
गतानपि जिनान्प्रक्ष्यति॥

जानन्नेव भगवाँल्लङ्काधिपतिमेतदवोचत्। पृच्छ त्वं
लङ्काधिपते कृतस्ते तथागतेनावकाशः मा विलम्बं प्रच=
लितमौलिन् यद्यदेवाकाङ्क्षसि अहं ते तस्य तस्यैव प्र=

[1] ती ... वि ... प्रश्न महामते ... A I k
[4] विभा ... विशा ... [5] योग ... मामते ... न T

सस्य व्याकरणेन चित्तमाराधयिष्यामि । यथा त्व परा=
वृत्तविकल्पाश्रये भूमिविपक्षकौशलेन प्रविचय' वुद्ध्या
विचारयमाण प्रत्यात्मनयलक्षणसमाधिसुखविहार स=
माधिवुद्धै परिगृहीत शमथसुखव्यवस्थित श्रावकप्र=
त्येकवुद्धसमाधिपक्षानामतिक्रम्याचलासाधुमतीधर्ममेघा=
भूमिव्यवस्थितो धर्मनैरात्म्ययथातथाकुशलो महारत्नप=
द्मविमाने समाधिजिनाभिषेकता प्रतिलप्स्यसे । तदनु=
रूपै पद्मै स्वकायविचित्राधिष्ठानाधिष्ठितैस्तै ' पद्मै
स्वकाय निषण्ण द्रक्ष्यसि अन्योन्यवक्त्रमुखनिरीक्षण च
करिष्यसि । एवमचिन्त्यो ऽसौ विषय' यदेकेनाभिनि=
र्हारकौशलेनाभिनिर्हृतश्चर्याभूमौ स्थित उपायकौशल-
परिग्रहाभिनिर्हाराभिनिर्हृते' तमचिन्त्यविषयमनुप्राप्स्य=
सि । बहुरूपविकारता च तथागतभूमि यददृष्टपूर्व श्रा=
वकप्रत्येकवुद्धतीर्थ्यब्रह्मेन्द्रोपेन्द्रादिभिस्त प्राप्स्यसि ॥

अथ खलु लङ्काधिपतिर्भगवता कृतावकाश उत्थाय
तस्माद्रश्मिविमलप्रभाद्रत्नपद्मसदृशाद्रत्नशिखरात्ताप्स=
रोगणपरिवृतो विविधैरनेकविधैर्नानाप्रकारै पुष्पमाल्य
गन्धधूपविलेपनच्छत्रध्वजपताकाहारार्धहारकिरीटमुकुटैर=

[illegible]

न्यैश्चादृष्टश्रुतपूर्वैराभरणविशेषैर्विशिष्टैस्तूर्यताडावचरैर्देव-
नागयक्षराक्षसगन्धर्वकिनरमहोरगमनुष्यातिक्रान्तैः सर्व-
कामधातुपर्यापन्नान्वाद्यभाण्डानभिनिर्माय ये चान्येषु
बुद्धक्षेत्रेषु तूर्यविशेषा दृष्टास्तानभिनिर्माय भगवन्तं
बोधिसत्त्वांश्च रत्नजालेनावष्टभ्य नानावस्त्रोच्छ्रितपताकं
कृत्वा सप्ततालाङ्गगने ऽभ्युद्गम्य महापूजामेघानभिप्रवृष्य
तूर्यताडावचराणि निर्नाद्य तस्माद्गगनादवतीर्य सूर्यवि-
द्युत्प्रभे द्वितीये महारत्नपद्मालंकृते रत्नशिखरे निष-
साद । निषद्योपचारास्मितपूर्वं भगवता कृतावकाशो
भगवन्तं धर्मद्वयं पृच्छति स्म । पृष्टा मया पूर्वकास्त-
थागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्त्वंश्चापि विसर्जितं भगव-
न्तमप्येतर्हि पृच्छामि देशनामार्गे चाय बुद्धैस्त्वया चा-
वश्यमनुवर्णितं भविष्यति । निर्मितनिर्माणभाषितमिदं
भगवन्धर्मद्वयम् । न मैनिस्तथागतैर्भाषितं मौना हि भ-
गवस्तथागता समाधिसुगतगोचरमेवोद्भावयन्ति । न च
गोचरं विकल्पयन्ति न देशयन्ति तत्साधु मे भगवान्स्व-
यमेव धर्मद्वयं तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो
देशयतु श्रोष्यन्तीमे जिनपुत्रा मम च ॥

भगवानाह । ब्रूहि लङ्काधिपते धर्मद्वयम् ॥ रावणेन्द्र

४ २ ३ ४१९ ६४
१० ४ १ ९

स्मात् । किरीटाङ्गदहारकेयूरनूपुरादाभरणतनुशोभाशो=
भितधर्मा एव प्रहातव्या प्रागेवाधर्मा । तत्कथं भगव=
न्धमद्वय प्रहाण भवति के चाधर्मा धर्मा[1] कथ सति
द्वित प्रहाणधर्माणा विकल्पलक्षणपतिताना विकल्प
स्वभावाभावानामभौतिभौतिकानामालयविज्ञानामरिज्ञा=
नादविशेपलक्षणाना केशोण्डुकस्वभावावस्थितानामशु=
द्धयज्ञानविपर्यिणाम् तत्कथ तेपा प्रहाणमेवभावि=
नाम् ॥

भगवानाह । ननु लङ्काधिपते दृष्टो घटादीना भेद=
नात्मकाना विनाशधर्मिणा वालविकल्पगोचरे प्रति=
विभाग । एवमिहापि कि न गृह्यते । अस्ति धर्माध=
र्मयो प्रतिविभागो वालप्रतिविकल्पमुपादाय न त्वा=
र्यज्ञानाधिगम प्रतिदर्शनेन । तिष्ठन्तु[1] तावल्लङ्काधिपते
घटादयो भावा विचित्रलक्षणपतिता वालाना न त्वा=
र्याणामेकस्वाभाविकानामेकज्वालोद्भवप्रज्वालिताना गृ=
हभवनोद्यानप्रासादप्रतिष्ठापिताना दृष्ट प्रतिविभाग इ=
न्धनवशाद्दीर्घह्रस्वप्रभाल्पमहाविशेपाश्च । एवमिहापि कि

[1] टाग्रदेहाथ A °हार C K टाङ्गदेहार I °देहार T [2] स॰ om सो
[3] ही [4] चाधर्मा अधर्मा A K चाधर्मा धर्मा C चा धर्माधर्मा L
[5] अभौतिक A K अभौतिभौतिक C अभौताभौतिक L भौ भूताभौतिकानाम T [6] स A C I [7] कता T [8] तु T [9] तावल्ल् K om
[10] न घ A C नव I नघ K

न गृह्यते । अस्ति धर्माधर्मयोः प्रतिविभागः । न केवलमग्निज्वालाया एकसंतानपतिताया दृष्टोऽर्चिषश्च[1] प्रतिविभागः । एकबीजप्रसूतानां यत्संतानानामपि लङ्काधिपते नाडाङ्कुरगण्डपर्वपत्रपलाशपुष्पफलशाखाविशेषा एव सर्वधर्मप्ररोहधर्मिणां बाह्यानामाध्यात्मिकानामप्यविद्यानिर्यातानां स्कन्धधात्वायतनोपगानां सर्वधर्माणां त्रैधातुकोपपन्नानां दृष्टसुखस्थानामभिलाप्यगतिविशेषाः । विज्ञानानामेकलक्षणानां विषयाभिग्रहणप्रवृत्तानां दृष्टो हीनोत्कृष्टमध्यमविशेषो व्यवदानाव्यवदानतश्च कुशलाकुशलतश्च न केवलमेषां लङ्काधिपते धर्माणां प्रतिविभागविशेषो योगिनामपि योगमभ्यस्यतां योगमार्गे प्रत्यात्मगतिलक्षणविशेषो दृष्टः । किमङ्ग पुनर्धर्माधर्मयोः प्रतिविकल्पप्रवृत्तयोर्विशेषो न भवति भवत्येव ॥

अस्ति लङ्काधिपते धर्माधर्मयोः प्रतिविभागो[2] विकल्पलक्षणत्वात्तत्र लङ्काधिपते धर्माः कतमे यदुत तीर्थ्यश्रावकप्रत्येकबुद्धबालविकल्पकल्पिताः । कारणतो गुणद्रव्यपूर्वका धर्मा इत्युपदिश्यन्ते ते प्रहातव्याः । न लक्षणतः प्रतिविकल्पयितव्याः । स्वचित्तदृश्यधर्मताभिः

[1] [illegible]
[2] [illegible]
[3] [illegible]

निवेशान्न सन्ति घटादयो धर्मा बालपरिकल्पिता अ- लब्धशरीरा । एवं विदर्शनया प्रतिविपद्यमाना प्रहीणा भवन्ति ॥

तत्राधर्मा कतमे ये ऽलब्धात्मका लक्षणविकल्पाप्र- चारा धर्मा अहेतुकास्तेषामप्रवृत्तिर्दृष्टा भूताभूतत । अथ धर्मस्य प्रहाणं भवति । पुनरप्यलब्धात्मका धर्मा कतमे यदुत शशखरोष्ट्रवाजिविषाणवन्ध्यापुत्रप्रभृतयो धर्मा अ- लब्धात्मकत्वात् न लक्षणत कल्प्या । ते ऽपि च संव्यव- हारार्था अभिधीयन्ते नाभिनिवेशतो यथा घटादय । यथा ते प्रहेया अग्रहणतो विज्ञानेन तथा विकल्प भावा अपि प्रहेया । अतो धर्माधर्मयो प्रहाणं भवति यदुक्तवानसि लङ्काधिपते धर्माधर्मा कथं प्रहेया इति तदेतदुक्तम् ॥

यदप्युक्तवानसि लङ्काधिपते पूर्वका अपि तथागता अर्हन्त सम्यक्सम्बुद्धा मया पृष्टास्त्वया विसर्जित पूर्व- मिति लङ्काधिपते विकल्पस्यैतदधिवचनमतीतो ऽप्येव विकल्प्यत इतीत । एवमनागतो ऽप्युत्पापि धर्मतया निर्विकल्पास्तथागता सर्वविकल्पप्रपञ्चातीता न यथा

[illegible]

रूपस्वभावो विकल्प्यते । अन्यथाऽज्ञानाधिगमतः सुरार्थं[1] विभाव्यते प्रज्ञयानिमित्तचारिणो[2] ऽतो ज्ञानात्मकास्तथागता ज्ञानशरीरा न कल्प्यन्ते[3] न कल्प्यन्ते केन न कल्प्यन्ते मनसात्मतो जीवतः पुद्गलतः । कथं न विकल्प्यन्ते मनोविज्ञानेन विषयार्थहेतुकेन यथा रूपलक्षणसंस्थानाकारतश्च । अतो विकल्पाविकल्पापगतेन[4] भवितव्यम् ॥

अपि च लङ्काधिपते भित्तिराचितविग्रहसमः[5] सत्त्वप्रचारो निश्चेष्टो लङ्काधिपते लोकसंनिवेशः कर्मक्रियारहितो ऽसत्त्वात्सर्वधर्माणाम् । न चात्र कश्चिच्छृणोति श्रूयते वा । निर्मितप्रतिमो हि लङ्काधिपते लोकसंनिवेशः । न च तीर्थ्यबालयोगिनो विभावयन्ति । य एवं पश्यति लङ्काधिपते स सम्यक्पश्यति । अन्यथा पश्यन्तो विकल्पे चरन्तीति सविकल्पा[?] द्विधा गृह्णन्ति । तद्यथा दर्पणान्तर्गतः स्वबिम्बप्रतिबिम्बं जले वा स्वाङ्गच्छाया वा ज्योत्स्नादीपप्रदीपे वा गृहे वाङ्गच्छाया प्रतिश्रुत्कानि । एवं स्वविकल्पपक्षं प्रतिगृह्य

[illegible]

धर्माधर्मं प्रतिविकल्पयन्ति । न च धर्माधर्मयोः प्र-
हाणेन चरन्ति विकल्पयन्ति पुष्णन्ति न प्रशमं प्र-
तिलभन्ते । एकाग्रस्यैतदधिवचनं तथागतगर्भः स्वप्रत्या-
त्मार्यज्ञानगोचरस्यैतत्प्रवेशो यत्समाधिः परमो जायत
इति ॥

॥ रावणाध्येषणापरिवर्तो नाम प्रथमः ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो महामतिर्बोधिसत्त्वसहित सर्वबुद्धविषयानुचारी बुद्धानुभावेन नोत्थायासनादेकांसमुत्तरासङ्ग कृत्वा दक्षिण जानुमण्डल पृथिव्या[1] प्रतिष्ठाप्य येन भगवांस्तेनाञ्जलि प्रणम्य भगवन्त गाथाभिरभ्यष्टावीत् ॥

उत्पादभङ्गरहितो लोक खपुष्पसंनिभ ।
सदसन्नोपलब्धस्ते प्रज्ञया कृपया च ते ॥१॥
मायोपमा सर्वधर्मा चित्तविज्ञानवर्जिता[2] ।
सदसन्नोपलब्धास्ते प्रज्ञया कृपया च ते ॥२॥
शाश्वतोच्छेदवर्जश्च लोक स्वप्नोपम सदा ।
सदसन्नोपलब्धस्ते प्रज्ञया कृपया च ते ॥३॥
मायास्वप्नस्वभावस्य धर्मकायस्य क स्तव ।
भावाना निःस्वभावाना यो ऽनुत्पाद स संभव[4] ॥४॥
इन्द्रियार्थविसयुक्तमदृश्य यस्य दर्शनम् ।

[1] मतिस्तो ... महामति ... [illegible]
[illegible] बुद्ध ... [illegible]
[illegible] [3] सदसन्तो नोपलभ्या ... क ... कस तव ...
[4] द सस्तभव ... समव ...

प्रशंसा यदि वा निन्दा तस्योच्येत कथं मुने ॥५॥
धर्मपुद्गलनैरात्म्य क्लेशज्ञेये च ते सदा।
विशुद्धमानिमित्तेन प्रज्ञया कृपया च ते ॥६॥
न निर्वासि निर्वाणेन निर्वाणं त्वयि संस्थितम्।
बुद्धबोद्धव्यरहितं सदसत्पक्षवर्जितम् ॥७॥
ये पश्यन्ति मुनिं शान्तमेवमुत्पत्तिवर्जितम्।
ते भोन्ति निरुपादाना इहामुत्र निरञ्जना ॥८॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमाभिः सारूप्याभिर्गाथाभिरभिष्टुत्य स्वनामगोत्रं भगवते संश्रावयति स्म ॥

महामतिरहं भगवन्महायानगतिं गतः।
अष्टोत्तरं प्रश्नशतं पृच्छामि वदतांवरम् ॥९॥
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा बुद्धो लोकविदां वरः।
निरीक्ष्य परिषदं सर्वां मलपी सुगतात्मजम् ॥१०॥
पृच्छन्तु मां जिनसुतास्त्वं च पृच्छ महामते।
अहं ते देशयिष्यामि प्रत्यात्मगतिगोचरम् ॥११॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवता कृतावकाशो भगवतश्चरणयोर्निपत्य भगवन्तं प्रश्नं परि

पृच्छति स्म ॥

कथ हि शुध्यते तर्क कस्मात्तर्क प्रवर्तते।
कथ हि दृश्यते भ्रान्ति कस्माद्भ्रान्ति प्रवर्तते ॥१२॥
कस्मात्क्षेत्राणि निर्माणा लक्षण तीर्थिकाश्च ये¹।
निराभास क्रम केन जिनपुत्राश्च ते कुत ॥१३॥
मुक्तस्य गमन कुत्र बद्ध क केन मुच्यते।
ध्यायिना विषय कोऽसौ कथ यानत्रय भवेत् ॥१४॥
प्रत्ययैर्जायते कि तत्कार्य कि कारण च किम्।
उभयोऽन्तकथा केन कथ वा सम्प्रवर्तते ॥१५॥
आरूप्या च समापत्तिर्निरोधश्च कथ भवेत्।
सज्ञानिरोधश्च कथ कथ³ कस्माद्धि मुच्यते⁴ ॥१६॥
क्रिया प्रवर्तते केन गमन देहधारिणाम्⁵।
कथ दृश्य विभावो⁶ कथ कथ भूमिषु वर्तते ॥१७॥
निर्भिद्य त्रिभव कोऽसौ कि स्थान का तनुर्भवेत्।
स्थित प्रवर्तते कुत्र जिनपुत्र कथ भवेत् ॥१८॥
अभिज्ञा लभते केन वशिताश्च समाधय⁸।
समाध्यते कथ चित्त ब्रूहि मे जिनपुङ्गव ॥१९॥
आलय च कथ कस्मान्मनोविज्ञानमेव च।

¹ते I. ɔ उभ्यान्त (?) ३ b. Left out in A ⁴ कस्माद्विमुच्यते (म्) Tib. धारणम् (म्) I b विभि A विभाव C विवि L विनि ɔ विभावति (म्) Tib. कथ is repeat I L ⁸ हि in all MSS.

नाम द्वितीयः

कथं प्रवर्तते दृश्यं कथं दृश्यान्निवर्तते ॥२०॥
गोत्रागोत्र कथं केन चित्तमात्र भवेत्कथम् ।
लक्षणस्य व्यवस्थान नैरात्म्य च कथं भवेत् ॥२१॥
कथं न विद्यते सत्त्व संवृत्या देशना कथम् ।
कथं शाश्वतउच्छेददर्शनं न प्रवर्तते ॥२२॥
कथं हि तीर्थिकास्त्वं च लक्षणैर्न विरुध्यसे ।
नैयायिका कथं ब्रूहि भविष्यन्ति ह्यनागते ॥२३॥
शून्यता च कथं केन क्षणभङ्गश्च ते कथम् ।
कथं प्रवर्तते गर्भ कथं लोको निरीहिक ॥२४॥
मायास्वप्नोपम केन कथं गन्धर्वसंनिभ ।
मरीचिदकचन्द्राभ केन लोको ब्रवीहि मे ॥२५॥
बोध्यङ्गानां कथं केन बोधिपक्षा भवेत्कुत ।
संक्षोभ देशसंक्षोभो भवदृष्टि कथं भवेत् ॥२६॥
अजातमनिरुद्ध च कथं खपुष्पसंनिभम् ।
कथं च बुध्यसे लोकं कथं ब्रूषे निरक्षरम् ॥२७॥
निर्विकल्प भवन्ति कथं च गगनोपमा ।
तथता भवन्तीतानि च चित्तस्य धर्मता ॥२८॥
नमिकायो भवति । ग्राम समाधि ५

व्यत्यस्ता अधमूर्धाश्च इन्द्रजालोपमा कथम्।
सर्वरत्नमया क्षेत्रा कथं केन वदाहि मे ॥४७॥
वीणापणवसंस्थाना नानापुष्पफलोपमा।
आदित्यचन्द्रविरजा कथं केन वदाहि मे ॥४८॥
केन निर्माणिका बुद्धा केन बुद्धा विपाकजाः।
तथताज्ञानबुद्धा वै कथं केन वदाहि मे ॥४९॥
कामधातौ कथं केन न विबुद्धो वदाहि मे।
अकनिष्ठे किमर्थं तु वीतरागेषु बुध्यसे ॥५०॥
निर्वृते सुगते को ऽसौ शासनं धारयिष्यति।
कियत्स्थायी भवेच्छास्ता कियन्तं स्थास्यते नय ॥५१॥
सिद्धान्तस्ते कतिविधो दृष्टिश्चापि कथंविधा।
विनयो भिक्षुभावश्च कथं केन वदाहि मे ॥५२॥
परावृत्तिगतं केन निराभासगतं कथम्।
प्रत्येकजिनपुत्राणां श्रावकाणां वदाहि मे ॥५३॥
अभिज्ञा लौकिका केन भवेल्लोकोत्तरा कथम्।
चित्तं हि भूमयः सप्त कथं केन वदाहि मे ॥५४॥
संघस्ते स्यात्कतिविधः संघभेदः कथं भवेत्।
चिकित्साशास्त्रं सत्त्वानां कथं केन वदाहि मे ॥५५॥

काश्यपः क्रकुच्छन्दश्च कोनाकमुनिरप्यहम्।
भाषसे जिनपुत्राणां वद कस्मान्महामुने ॥५६॥
असत्यात्मकथा केन नित्यनाशकथा कथम्।
कस्मात्सत्यं न सर्वत्र चित्तमात्रं प्रभाषसे ॥५७॥
नरनारीवनं केन हरीतक्यामलीवनम्।
कैलासचक्रवाडाश्च वज्रसंहनना कथम् ॥५८॥
अचलास्तदन्तरे ये के नानारत्नोपशोभिताः।
ऋषिगन्धर्वसंकीर्णाः कस्य केन वदाहि मे ॥५९॥
इदं श्रुत्वा महावीरो बुद्धो लोकविदां वरः।
महायाननयं चित्तं बुद्धानां हृदयं मतम् ॥६०॥
साधु साधु महाप्राज्ञ महामते निबोधसे।
भाषिष्याम्यनुपूर्वेण यत्त्वया परिपृच्छितम् ॥६१॥
उत्पादमथ" नोत्पादं निर्वाणं शून्यलक्षणम्।
संक्रान्तिमस्वभावत्वं बुद्धाः पारमितासुताः ॥६२॥
श्रावका जिनपुत्राश्च तीर्थ्या ह्यारूप्यचारिणः।
मेरुसमुद्रा ह्यचला द्वीपाः क्षेत्राणि मेदिनी ॥६३॥
नक्षत्रा भास्करः सोमस्तीर्थ्या देवासुरास्तथा।

स नाम कनक कानाक तथा ।
स महत न क चक वक
तहता बन्ध नव भि भिता दम

विमोक्षा वशिताभिज्ञा बला ध्याना समाधय ॥६४॥
निरोधा ऋद्धिपादाश्च' बोध्यङ्गा' मार्ग एव च।
ध्यानानि चाप्रमाणानि स्कन्धा गत्यागतानि च ॥६५॥
समापत्तिर्निरोधाश्च व्युत्थान चित्तदेशना।
चित्त मनश्च विज्ञान नैरात्म्य धर्मपञ्चकम् ॥६६॥
स्वभाव कल्पना कल्प्य दृश्य दृष्टिद्वय कथम्।
यानाकराणि गोत्राणि सुवर्णमणिमुक्तिजा ॥६७॥
इच्छन्तिका महाभूता भमरा' एकबुद्धता।
ज्ञान ज्ञेयो गम प्राप्ति सत्त्वाना च भवाभवम् ॥६८॥
हया गजा मृगा केन ग्रहण ब्रूहि मे कथम्।
दृष्टान्तहेतुभिर्युक्त सिद्धान्तो' देशना" कथम् ॥६९॥
कार्य च कारण केन नानाभ्रान्तिस्तथा नयम्।
चित्तमात्र न दृश्यो ऽस्ति भूमीना नास्ति वै क्रम ॥७०॥
निराभासप्रवृत्ति गत केन ब्रवीषि मे।
चिकित्सशास्त्र शिल्पाश्च कलाविद्यागम तथा ॥७१॥
न्पचलाना तथा मेरो प्रमाण हि स्थिते कथम्।
उदधेश्चन्द्रसूर्याणा प्रमाण ब्रूहि मे कथम् ॥७२॥

[1] सन्धिप्रोगाश्च ।   ध्यान   गता   वा माना चक्र ।
चित्र ।।   न्या, । न्य । न्य ।।   नाना ।
भ्रमणा । ।।   तथा ।म ।   शिष्यान्तो ।   दण ।।
देश । दश ।   युक्त सिद्धान्तदशना ।   न्न शिक्षा ।
[11] ण्यम्   कथा ।   उदन

सत्त्वदेहे कति रजासि हीनोत्कृष्टमध्यमा ।
क्षेत्रे क्षेत्रे रजा कृष्ठो धन्वो धन्वे[1] भवेन्कति ॥७३॥
हस्ते धनु क्रमे क्रोशे[2] योजने[3] ह्यर्धयोजने ।
जगवातायन लिक्षा एडक हि यवा[4] कति ॥७४॥
प्रस्थे हि स्याद्यवा कथन्त प्रस्थाधि च यवा कति ।
द्रोणे खार्या[5] तथा लक्षा कोट्यो वै विवरा कति ॥७५॥
सर्षपे[6] क्षणव कथन्तो रक्षिका सर्षपा कति ।
कति रक्षिको[7] भवेन्मापो धरणे[8] मापका कति ॥७६॥
कर्षो[9] हि धरणा कथन्त पलं[10] वै कति कार्षिका ।
एतेन[11] पिण्डलक्षण मेरु[12] कति पलो भवेत् ॥७७॥
एव हि पृच्छ मा पुन न्यन्यथा किं नु पृच्छसि ।
प्रत्येकश्रावकाणा हि बुद्धाना च जिनौरसाम् ।

[1] सर्दे C [2] धध वध A. K. T. धन्वो धन्व । धधो धध । कन्तो धन्व धन्वे । [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] यवा [illegible] यवा [illegible]
[illegible] स्योदया । पृच्छ [illegible]
[illegible]

कत्यगुणो भवेत्काय किं नु एव न पृच्छसि ॥७८॥
मन्ये निरा कत्यगुणा पवने घ्राण कति ।
इन्द्रिये इन्द्रिये सन्तो रोमकूपे भुवो कति ॥७९॥
धनेश्वरा नरा केन राजानश्चक्रवर्तिन ।
राज्य च नैष्पाद्य रक्ष मोराधिपा कथ भवेत् ॥८०॥
गद्य पद्य कथ नृपे मिथुन लोकविश्रुता ।
अन्नपानस्य वैचित्र्य नरनारिवेना कथम् ॥८१॥
वज्रसहनना केन अचला ब्रूहि मे कथम् ।
माया स्वप्ननिभा केन मृगतृष्णोपमा कथम् ॥८२॥
घनाना सभव कुत्र ऋतूना च कुतो भवेत ।
रसाना रसता कस्मात्कस्मात्स्त्रीपुनपुसकम् ॥८३॥
शोभाश्च जिनपुत्राश्च कुत्र मे पृच्छ मा सुत ।
कथ हि अचला दिव्या ऋषिगन्धर्वमण्डिता ॥८४॥
मुक्तस्य गमन कुत्र बद्ध क केन मुच्यते ।
ध्यायिना विषय को ऽसौ निर्माणस्तीर्थिकानि च ॥८५॥
असत्सदक्रिया केन कथ दृश्य निवर्तते ।

कत्यगु । कस्यगु … गुणा …
एका । नुक । कृ॥ कृत्रा न कथ …
[8] रसम रसाम् । रस्यम रस्यम मिथुनलोकाविश्रुता …
नारी न प प भा भा जिनपुत्राश्च कुत्र
पृच्छसि मा वच्छक बुद्धक नी । T
[1] दृष्या । दृष्याट दृश्यन ।

कथ हि नुध्यते तर्क केन तर्क प्रवर्तते ॥८६॥
क्रिया प्रवर्तते केन गमन ब्रूहि मे कथम्।
सञ्ज्ञाया छेदन केन समाधि केन चोच्यते ॥८७॥
विदार्य निभन को ऽसौ कि स्थान का तनुभवेत्।
भसत्यात्मकथा केन सवृत्या देशना कथम् ॥८८॥
लक्षण पृच्छसे केन नैरात्म्य पृच्छसे कथम्।
गर्भा नैरात्मिका केन पृच्छसे मा जिनौरसा ॥८९॥
शाश्वतोच्छेददृष्टिश्च केन चित्त समाध्यते।
भभिलापस्तथा ज्ञान शील गोत्र जिनौरसा ॥९०॥
युक्तव्याख्या गुरुशिष्य सत्त्वाना चित्तता कथम्।
अन्नपान नभो मेधा माया प्रज्ञाभिमानकम् ॥९१॥
तरुवल्ल्य कथ केन पृच्छसे मा जिनौरस।
क्षेत्राणि चित्रता केन ऋषिदीर्घतपास्तथा ॥९२॥
वश कस्ते गुरु केन पृच्छसे मा जिनौरस।
अहोऽमा नरा योगे कामधातौ न बुध्यसे ॥९३॥
सिद्धान्तो सकनिष्ठेषु युक्ति पृच्छसि मे कथम्।

वि व बाध्यत समसा
नक्ता का मा मा
व गर तमा रा
वज्र पह नम महाना
का चह कन

भिर्ता लोकिका केन कथं भिन्न ... न ॥१०४॥
...तिर्...भिन्न... ... ... न... ।
...नानुका ... ... ॥१०५॥
...नु... ...ताना... ।
चित्तं हि भुवन ... ... ॥१०६॥
...या... ... ... ॥
... ...दृष्टिर्...॥१०७॥
...दानां ... ...मि ।
उपन्यासं करिष्यामि यदाना ... मे शृणु ।
... पदानां यथा बुद्धानुवर्णितम् ॥१०८॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्त-मेतदवोचत । कतमद्भगवन्नष्टोत्तरपदशतम् । भगवानाह । उत्पादपदमनुत्पादपदं नित्यपदमनित्यपदं लक्षणपदम-लक्षणपदं स्थित्यन्यथात्वपदमस्थित्यन्यथात्वपदं क्षणिकप-दमक्षणिकपदं स्वभावपदमस्वभावपदं शून्यतापदमशून्य-तापदमुच्छेदपदमनुच्छेदपदं चित्तपदमचित्तपदं मध्यम-पदममध्यमपदं शाश्वतपदमशाश्वतपदं प्रत्ययपदमप्रत्यय-पदं हेतुपदमहेतुपदं क्लेशपदमक्लेशपदं तृष्णापदमतृष्णा-

[1] बुद्धो ... भा ... ता ... ना ... च
[2] सो ... ... नाह ।
[illegible]

पदमुपायपदमनुपायपदं कौशल्यपदमकौशल्यपदं शुद्धि-
पदमशुद्धिपदं युक्तिपदमयुक्तिपदं दृष्टान्तपदमदृष्टान्तपदं
शिष्यपदमशिष्यपदं गुरुपदमगुरुपदं गोत्रपदमगोत्रपदं
यानत्रयपदमयानत्रयपदं निराभासपदमनिराभासपदं
प्रणिधानपदमप्रणिधानपदं त्रिमण्डलपदमत्रिमण्डलपदं
निमित्तपदमनिमित्तपदं सदसत्पक्षपदमसदसत्पक्षपदमु-
भयपदमनुभयपदं स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानपदमस्वप्रत्यात्मार्य-
ज्ञानपदं दृष्टधर्मसुखपदमदृष्टधर्मसुखपदं क्षेत्रपदमक्षेत्र-
पदमणुपदमनणुपदं जलपदमजलपदं धन्वपदमधन्वपदं
भूतपदमभूतपदं संख्यागणितपदमसंख्यागणितपदमभिज्ञा-
पदमनभिज्ञापदं खेदपदमखेदपदं घनपदमघनपदं शि-
ल्पकलाविद्यापदमशिल्पकलाविद्यापदं वायुपदमवायु-
पदं भूमिपदमभूमिपदं चिन्त्यपदमचिन्त्यपदं प्रज्ञप्तिपद-
मप्रज्ञप्तिपदं स्वभावपदमस्वभावपदं स्कन्धपदमस्कन्धपदं
सत्त्वपदमसत्त्वपदं बुद्धिपदमबुद्धिपदं निर्वाणपदमनि-
र्वाणपदं ज्ञेयपदमज्ञेयपदं तीर्थ्यपदमतीर्थ्यपदं डमरपदम-
डमरपदं मायापदममायापदं स्वप्नपदमस्वप्न[illegible] मरी

चिपदममरीचिपद बिम्बपदमबिम्बपद चक्रपदमचक्रपद गन्धर्वपदमगन्धर्वपद देवपदमदेवपदमन्नपानपदमनन्नपानपद मैथुनपदममैथुनपद दृष्टपदमदृष्टपद पारमितापदमपारमितापद शीलपदमशीलपद सोमभास्करनक्षत्रपदमसोमभास्करनक्षत्रपद सत्यपदमसत्यपद फलपदमफलपद निरोधपदमनिरोधपद निरोधव्युत्थानपदमनिरोधव्युत्थानपद चिकित्सापदमचिकित्सापद लक्षणपदमलक्षणपदमङ्गपदमनङ्गपद कलाविद्यापदमकलाविद्यापद[4] ध्यानपदमध्यानपद भ्रान्तिपदमभ्रान्तिपद दृश्यपदमदृश्यपद रक्षपदमरक्षपद[5] वशपदमवशपदमृषिपदमनृषिपद राज्यपदमराज्यपद ग्रहणपदमग्रहणपद रत्नपदमरत्नपद[6] व्याकरणपदमव्याकरणपदमिच्छन्तिकपदमनिच्छन्तिकपद स्त्रीपुनपुसकपदमस्त्रीपुनपुसकपद रसपदमरसपद क्रियापदमक्रियापद देहपदमदेहपद तर्कपदमतर्कपद चलपदमचलपदमिन्द्रियपदमनिन्द्रियपद संस्कृतपदमसंस्कृतपद हेतुफलपदमहेतुफलपद कनिष्ठपदमकनिष्ठपदमृतुपदमर्तुपद द्रुमगुल्मलतावितानपदम-

[1] मि । [2] षि । [3] [illegible] । [4] रक्षपदमरक्षपद । [5] [illegible]
[6] मष्टपि । [7] [illegible] । [8] [illegible] । [9] [illegible]
[10] मष्ट्तु । [illegible] । [illegible] । कानिष्ठकल ।
[10] मष्ट्तु ।

द्रुमगुल्मलतावितानपदं वैचित्र्यपदमवैचित्र्यपदं देशना-
वतारपदमदेशनावतारपदं विनयपदमविनयपदं भिक्षु-
पदमभिक्षुपदमधिष्ठानपदमनधिष्ठानपदमक्षरपदमनक्षर-
पदम्। इदं महामते अष्टोत्तरपदशतं पूर्वबुद्धानुव-
र्णितम् ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि
भगवन्तमेतदवोचत्। कतिविधो भगवन्विज्ञानानामुत्पा-
दस्थितिनिरोधो भवति। भगवानाह। द्विविधो महामते
विज्ञानानामुत्पत्तिस्थितिनिरोधो भवति न च तार्किका
अवबुध्यन्ते यदुत प्रबन्धनिरोधो लक्षणनिरोधश्च। द्वि-
विध उत्पादो विज्ञानानां प्रबन्धोत्पादो लक्षणोत्पाद-
श्च। द्विविधा स्थितिः प्रबन्धस्थितिर्लक्षणस्थितिश्च। त्रि-
विधं विज्ञानं प्रवृत्तिलक्षणं कर्मलक्षणं जातिलक्षणं
च। द्विविधं महामते विज्ञानं संक्षेपेण अष्टलक्षणोक्तं
ख्यातिविज्ञानं वस्तुप्रतिविकल्पविज्ञानं च। यथा म-
हामते दर्पणस्य रूपग्रहणमेवं ख्यातिविज्ञानस्याख्यास्य-
ति। ख्यातिविज्ञानं च महामते वस्तुप्रतिविकल्पविज्ञानं
च द्वे ऽप्येते ऽभिन्नलक्षणे ऽन्योन्यहेतुके। तत्र ख्यातिवि-
ज्ञानं महामते ऽचिन्त्यवासनापरिणामहेतुकं वस्तुप्रति

[illegible] च [illegible]
[illegible] च ॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

विज्ञाने पुनर्निरुध्यमाने निर्विशिष्टस्तीर्थकरोच्छेदवादे- नाशवादः स्यात् । तीर्थकराणां महामते अयं वादो यदुत विषयग्रहणोपरमाद्विज्ञानप्रबन्धोपरमो भवति वि- ज्ञानप्रबन्धोपरमादनादिकालप्रबन्धव्युच्छित्तिः स्यात् । कारणतश्च महामते तीर्थकराः प्रबन्धप्रवृत्तिं वर्णयन्ति न चक्षुर्विज्ञानस्य रूपालोकसमुदयत उत्पत्तिं वर्णयन्ति अन्यत्र कारणतः । कारणं पुनर्महामते प्रधानपुरुषेश्वर- कालाणुप्रवादाः ॥

पुनरपरं महामते सप्तविधो भावस्वभावो भवति यदुत समुदयस्वभावो भावस्वभावो लक्षणस्वभावो महाभूत- स्वभावो हेतुस्वभावः प्रत्ययस्वभावो निष्पत्तिस्वभावश्च सप्तमः ॥

पुनरपरं महामते सप्तविधः परमार्थो यदुत चित्तगो- चरो ज्ञानगोचरः प्रज्ञागोचरो दृष्टिद्वयगोचरो दृष्टिद्व- यातिक्रान्तगोचरः सुतभूम्यनुक्रमणगोचरस्तथागतस्य प्रत्यात्मगतिगोचरः ॥

एतन्महामते अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां भावस्वभावपरमार्थहृदयं येन समन्वागतास्तथागता लौकिकलोकोत्तरतमान्धर्मानार्येण प्रज्ञाचक्षुषा स्वसामान्यलक्षणपतितान्व्यवस्थापयन्ति । तथा च व्यवस्थापयन्ति यथा तीर्थकरवादकुदृष्टिसाधारणा न भवन्ति । कथं च महामते तीर्थकरवादकुदृष्टिसाधारणा भवन्ति यदुत स्वचित्तविषयविकल्पदृष्ट्यनवबोधनाद्विज्ञानानां स्वचित्तदृश्यमात्रानवतारेण महामते बालपृथग्जना भावाभावस्वभावपरमार्थदृष्टिद्वयवादिनो भवन्ति ॥

पुनरपरं महामते विकल्पभवत्रयदुःखविनिवर्तनमज्ञानतृष्णाकर्मप्रत्ययविनिवृत्तिं स्वचित्तदृश्यमायाविषयानुदर्शनं भाषिष्ये । ये केचिन्महामते श्रमणा वा ब्राह्मणा वाभूत्वा श्रद्धा हेतुफलाभिव्यक्तिद्रव्यं च कालावस्थितं प्रत्ययेषु च स्कन्धधात्वायतनानामुत्पादस्थितिं चेच्छन्ति भूत्वा च व्ययम् । ते महामते संततिक्रियोत्पादभङ्गभवनिर्वाणमार्गकर्मफलसत्यविनाशोच्छेदवादिनो भवन्ति ।

[illegible]

तत्कस्य हेतोर्यदिद प्रत्यक्षानुपलब्धेराद्यदर्शनाभावात् । तद्यथा महामते घटकपालाभावो घटकृत्य न करोति नापि दग्धबीजमङ्कुरकृत्य करोति । एवमेव महामते ये स्कन्धधात्वायतनभावा निरुद्धा निरुध्यन्ते निरोत्स्यन्ते स्वचित्तदृश्यविकल्पदर्शनाहेतुत्वान्नास्ति नैरन्तर्यप्रवृत्ति ॥

यदि पुनर्महामते अभूत्वा श्रद्धा' विज्ञानाना त्रिसंगतिप्रत्ययक्रियायोगेनोत्पत्तिरभविष्यदसतामपि महामते कूर्मरोम्णामुत्पत्तिरभविष्यत्सिकताभ्यो वा तैलस्य । प्रतिज्ञाहानिर्नियमनिरोधश्च महामते प्रसज्यते क्रियाकर्मकारणवैयर्थ्य च सदसतो ब्रुवत' । तेषामपि महामते त्रिसंगतिप्रत्ययक्रियायोगेनोपदेशो विद्यते हेतुफलस्वलक्षणतयातीतानागतप्रत्युत्पन्नासत्सल्लक्षणास्तिता युक्त्यागमैस्तर्कभूमौ वर्तमाना स्वदृष्टिदोषवासनतया निर्देक्ष्यन्ति । एवमेव महामते बालपृथग्जना कुदृष्टिदग्धा' विषममतयो ऽज्ञ प्रणीत सर्वज्ञप्रणीतमिति वक्ष्यन्ति ॥

ये पुनरन्ये महामते श्रमणा वा ब्राह्मणा वा निःस्व-

[illegible]

चित्तमनोमनोविज्ञानरहित परावृत्त्याश्रयानुपूर्वक त-
थागतकाय महामते ते बोधिसत्त्वा प्रतिलप्स्यन्ते । त-
स्मात्तर्हि महामते बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वै तथागतकायानु-
गमेन प्रतिलाभिना स्कन्धधात्वायतनचित्तहेतुप्रत्ययक्रिया
योगोत्पादस्थितिभङ्गविकल्पप्रपञ्चरहितैर्भवितव्य चित्तमा-
त्रानुसारिभि ॥

अनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्यविकल्पवासनहेतुक त्रिभव
पश्यत निराभासबुद्धभूम्यनुत्पादस्मरणतया प्रत्यात्मार्यध-
र्मगतिगत स्वचित्तवशवर्त्यनाभोगचर्यागतिगतो विश्वरू-
पमणिसदृश सूक्ष्मै सत्त्वचित्तानुप्रवेशकैर्निर्माणविग्रहै-
श्चित्तमात्रावधारणतया भूमिक्रमानुसन्धौ प्रतिष्ठापयति ।
तस्मात्तर्हि महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन स्वसिद्धा-
न्तकुशलेन भवितव्यम् ॥

पुनरपि महामतिराह । देशयतु मे भगवाश्चित्तमनोम-
नोविज्ञानपञ्चधर्मस्वभावलक्षणकुसुमधर्मपर्याय बुद्धबो-
धिसत्त्वानुयात स्वचित्तदृश्यगोचरविसयोजन सर्वभाष्ययु-
क्तितत्त्वलक्षणविदारण सर्वबुद्धप्रवचनहृदय लङ्कापुरि-
गिरिमलये निवासिनो बोधिसत्त्वानारभ्योदधितरङ्गाल-

तथा वा		दाद प
स्कन्धधा		मागता

प्रविज्ञानगोचरं धर्मकायं तथागतानुगीतं प्रभाषस्व ॥

अथ खलु भगवान्पुनरेव महामतिं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत् । चतुर्भिर्महामते कारणैश्चक्षुर्विज्ञानं प्रवर्तते । कतमैश्चतुर्भिर्यदुत स्वचित्तदृश्यग्रहणानवबोधतो ऽनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्यरूपवासनाभिनिवेशतो विज्ञानप्रकृतिस्वभावतो विचित्ररूपलक्षणकौतूहलतः । एभिर्महामते चतुर्भिः कारणैरोघान्तरजलस्थानीयादालयविज्ञानात्प्रवृत्तिविज्ञानतरङ्ग उत्पद्यते । यथा महामते चक्षुर्विज्ञाने एवं सर्वेन्द्रियपरमाणुरोमकूपेषु युगपत्प्रवृत्तिक्रमविषयादर्शबिम्बदर्शनवत् उदधेः पवनाहता इव महामते विषयपवनचित्तोदधितरङ्गा अव्युच्छिन्नहेतुक्रियालक्षणा अन्योन्यविनिर्मुक्ताः कर्मजातिलक्षणसुविनिबद्धरूपस्वभावानवधारिणो महामते पञ्चविज्ञानकायाः प्रवर्तन्ते । सह तैरेव महामते पञ्चभिर्विज्ञानकायैर्हेतुविषयपरिच्छेदलक्षणावधारकं नाम मनोविज्ञानं तद्धेतुजशरीरं प्रवर्तते । न च तेषां तस्य चैवं भवति वयमत्रान्योन्यहेतुकाः स्वचित्तदृश्यविकल्पाभिनिवेशप्रवृत्ता इति ॥

अथ चान्योन्याभिन्नलक्षणसहिताः प्रवर्तन्ते विज्ञप्तिवि-

नरयो । दाष्ठुल्य दाष्ठुल्य य दौष्कम दाष्ठुल्य
तमा यथा नत । चक्षु
ग तो ग यथा । तुम तुम ।

पयपरिच्छेदे । तथा च प्रवर्तमाना प्रवर्तन्ते यथा समा=
नन्तरस्यापि योगिनः सूक्ष्मगतिवासनाप्रवृत्ता न प्रज्ञायन्ते ।
योगिनश्चैवं भवति निरोध्य विज्ञानानि समापत्स्यामह
इति । ते चानिरुद्धैरेव विज्ञानैः समापद्यन्ते वासनाबी=
जानिरोधादनिरुद्धा विषयप्रवृत्तिग्रहणवैकल्यान्निरुद्धाः ।
एवं सूक्ष्मो महामते ऽऽलयविज्ञानगतिप्रचारो यत्तथा=
गतं स्थापयित्वा भूमिप्रतिष्ठितांश्च बोधिसत्त्वान्न सुकरम=
न्यैः श्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्ययोगयोगिभिरधिगन्तुं समाधि
प्रज्ञाबलाधानतोऽपि वा परिच्छेत्तुम् । अन्यत्र भूमिल=
क्षणप्रज्ञाज्ञानकौशलपदप्रभेदविनिश्चयजिनानन्तकुशलमू=
लोपचयस्वचित्तदृश्यविकल्पप्रपञ्चविरहितैर्वनगहनगुहाल-
यान्तर्गतैर्महामते हीनोत्कृष्टमध्यमयोगयोगिभिः न शक्यं
स्वचित्तविकल्पदृश्यधारादृष्टूनन्तक्षेत्रजिनाभिषेकवशिताब=
लाभिज्ञासमाधयः प्राप्तुम् । कल्याणमित्रजिनपुरस्कृतैर्म=
हामते शक्यं चित्तमनोविज्ञानं स्वचित्तदृश्यस्वभावगोच-
रविकल्पसंसारभवोदधिं कर्मतृष्णाज्ञानहेतुकं तर्तुम् । एत
एतस्मात्कारणान्महामते योगिना कल्याणमित्रजिनाभियोग

योगं प्रारब्धव्यः ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

तरङ्गा ह्युदधेर्यद्वत्पवनप्रत्ययेरिताः ।
नृत्यमानाः प्रवर्तन्ते व्युच्छेदश्च न विद्यते ॥९९॥
आलयौघस्तथा नित्यं विषयपवनेरितः ।
चित्रैस्तरङ्गविज्ञानैर्नृत्यमानः प्रवर्तते ॥१००॥
नीले रक्तेऽथ लवणे शङ्खे क्षीरे च शार्करे ।
कषायैः फलपुष्पाद्यैः किरणा यथ भास्करे ॥१०१॥
न चान्येन च नानन्येन तरङ्गा ह्युदधेर्मताः ।
विज्ञानानि तथा सप्त चित्तेन सह संयुता ॥१०२॥
उदधेः परिणामोऽसौ तरङ्गाणां विचित्रता ।
आलयं हि तथा चित्रं विज्ञानाख्यं प्रवर्तते ॥१०३॥
चित्तं मनश्च विज्ञानं लक्षणार्थं प्रकल्प्यते ।
अभिन्नलक्षणा ह्यष्टौ न लक्ष्या न च लक्षणम् ॥१०४॥
उदधेश्च तरङ्गाणां यथा नास्ति विशेषणम् ।
विज्ञानानां तथा चित्ते परिणामो न लभ्यते ॥१०५॥
चित्तेन चीयते कर्म मनसा च विचीयते ।
विज्ञानेन विजानाति दृश्यं कल्पेति पञ्चभिः ॥१०६॥

[1] म … चान्येन न चान्य च … सा
सा । ग । का … सा … स … चित्र …
लेप । … चा … ध्यौ … व … विचो ।

नीलरक्तप्रकार हि विज्ञान ख्यायते नृणाम् ।
तरङ्गचित्तसाधर्म्य वद कस्मान्महामते ॥१०७॥
नीलरक्तप्रकार हि तरङ्गेषु न विद्यते ।
वृत्तिश्च वर्ण्यते चित्त लक्षणार्थ हि बालिशान् ॥१०८॥
न तस्य विद्यते वृत्ति स्वचित्त ग्राह्यवर्जितम् ।
ग्राह्ये सति हि वै ग्राहस्तरङ्गै सह साध्यते ॥१०९॥
देहभोगप्रतिष्ठान विज्ञान ख्यायते नृणाम् ।
तेनास्य दृश्यते वृत्तिस्तरङ्गै सह सादृशा ॥११०॥
उदधिस्तरङ्गभावेन नृत्यमानो विभाव्यते ।
आलयस्य तथा वृत्ति कस्माद्बुद्ध्या न गम्यते ॥१११॥
बालाना बुद्धिवैकल्यादालय ह्युदधिर्यथा ।
तरङ्गवृत्तिसाधर्म्य दृष्टान्तेनोपनीयते ॥११२॥
उदेति भास्करो यद्वत्समहीनोत्तमे जिने ।
तथा त्व लोकप्रद्योत तत्त्व देशेसि बालिशान् ॥११३॥

[illegible]

कृत्वा धर्मपदस्थाना कस्मात्तत्त्व न भाषसे ।
भाषसे यदि वा तत्त्व चित्ते तत्त्व न विद्यते ॥११४॥
उदधेर्यथा तरङ्गा हि दर्पणे सुपिने यथा ।
दृश्यन्ति युगपत्काले तथा चित्त स्वगोचरे ॥११५॥
वैकल्याद्विषयाणा हि क्रमवृत्त्या प्रवर्तते ।
विज्ञानेन विजानाति मनसा मन्यते पुन ॥११६॥
पञ्चाना ख्यायते दृश्य क्रमो नास्ति समाहिते ।
चित्राचार्यो यथा कश्चिच्चित्रान्तेवासिको ऽपि वा ॥११७॥
चित्रार्थे नामयेद्रङ्गान्देशयामि तथा ह्यहम् ।
रङ्गे न विद्यते चित्र न भूमौ न च भाजने ॥११८॥
सत्त्वाना कर्षणार्थाय रङ्गैश्चित्र विकल्प्यते ।
देशना व्यभिचार च तत्त्व ह्यक्षरवर्जितम् ॥११९॥
कृत्वा धर्मप्रवस्थान तत्त्व देशेमि योगिनाम् ।
तत्त्व प्रत्यात्मगतिक कल्प्यकल्पेन वर्जितम् ॥१२०॥
देशेमि जिनपुत्राणा नेय बालान देशना ।
विचित्रा हि यथा माया दृश्यते न च विद्यते ॥१२१॥
देशनापि तथा चित्रा देश्यते व्यभिचारिणी ।

न । भाषामि व वा नत्त्व यथा त
॥ न्या ना रा न्यास गा
मान । गा रत रंग रगान हधरा ९
स्य व्यभिचारिणी कल्प कल्पन
८ कल्पन । बालाना च्यानाद्वय देशना

देशना हि मदन्यस्य तदन्यस्यापदेशना ॥१२२॥
भ्रातुरे भ्रातुरे यद्वद्भिषग्द्रव्यं प्रयच्छति।
बुद्धा हि तद्वत्सत्त्वानां चित्तमात्रं वदन्ति वै ॥१२३॥
तार्किकाणामविषयं श्रावकाणां न चैव हि।
य ॑ । न्ति वै नाथा प्रत्यात्मगतिगोचरम् ॥१२४॥

पुनरपरं महामते बोधिसत्त्वेन स्वचित्तदृश्यग्राह्यग्राहकविकल्पगोचरं परिज्ञातुकामेन सङ्गणिकासंसर्गमिद्धनिवरणविगतेन भवितव्यम्। प्रथममध्यमपश्चाद्रात्रजागरिकायोगमनुयुक्तेन भवितव्यम्। कुतीर्थ्यशास्त्रश्रावकप्रत्येकबुद्धयानलक्षणविरहितेन च भवितव्यम्। स्वचित्तदृश्यविकल्पलक्षणगतिगतेन च भवितव्यं बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन॥

पुनरपरं महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन चित्तविज्ञानप्रज्ञालक्षणव्यवस्थायां स्थित्वोपरिष्टादार्यज्ञानलक्षणत्रययोगे करणीयः। तत्रोपरिष्टादार्यज्ञानलक्षणत्रयं महामते कतमद्यदुत निराभासलक्षणं सर्वबुद्धस्वप्रणिधानाधिष्ठानलक्षणं प्रत्यात्मार्यज्ञानगतिलक्षणं च। यान्यधि-

य ॰
१४७ । ९१ १८

गम्य योगी राजगर्दभ इव चित्तमनोज्ञानलक्षणं हित्वा जिनसुताष्टमीं प्राप्य भूमिं तदुत्तरे लक्षणत्रये योगमापद्यते ॥

तत्र निराभासलक्षणं पुनर्महामते सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थलक्षणपरिचयात्प्रवर्तते । अधिष्ठानलक्षणं पुनर्महामते पूर्वबुद्धस्वप्रणिधानाधिष्ठानतः प्रवर्तते । प्रत्यात्मार्यज्ञानगतिलक्षणं पुनर्महामते सर्वधर्मलक्षणानभिनिवेशतो मायोपमसमाधिकायप्रतिलम्भाद्बुद्धभूमिगतिगमनप्रचारात्प्रवर्तते । एतन्महामते आर्याणां लक्षणत्रयं येनार्येण लक्षणत्रयेण समन्वागता आर्याः स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानगतिगोचरमधिगच्छन्ति । तस्मात्तर्हि महामते आर्यज्ञानलक्षणत्रययोगः करणीयः ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरेव तस्या बोधिसत्त्वपर्षदश्चित्ताशयविचारमाज्ञाय आर्यज्ञानवस्तुप्रविचयं नाम धर्मपर्यायं सर्वबुद्धाधिष्ठानाधिष्ठितो भगवन्तं परिपृच्छति स्म । देशयतु मे भगवानार्यज्ञानवस्तुप्रविचयं नाम धर्मपर्यायमष्टोत्तरपदशतप्रभेदाश्रयं यमाश्रित्य तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा बोधिसत्त्वाना

[illegible]

[illegible]

[illegible]

महासत्त्वानां स्वसामान्यलक्षणपतितानां परिकल्पितस्व-
भावगतिप्रभेदं देशयन्ति । येन परिकल्पितस्वभावगति
प्रभेदेन सुमतिविभागविदितेन पुद्गलधर्मनैरात्म्यप्रचारं प्रति-
शोध्य भूमिषु कृतविद्याः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थकर-
ध्यानसमाधिसमापत्तिसुखमतिक्रम्य तथागताचिन्त्यविष-
यप्रचारगतिप्रचारं पञ्चधर्मस्वभावगतिविनिवृत्तं तथागतं
धर्मकायं प्रज्ञाज्ञानसुनिबद्धधर्मं मायाविषयाभिनिवृत्तं
सर्वबुद्धक्षेत्रतुषितभवनाकनिष्ठालयोपगं तथागतकायं प्र-
तिलभेरन् ॥

भगवानाह । इह महामते एके तीर्थ्यास्तीर्थ्यदृष्टयो ना-
स्तित्वाभिनिविष्टा विकल्पबुद्धिहेतुक्षयस्वभावाभावान्ना-
स्ति शशस्य विषाणं विकल्पयन्ति । यथा शशविषाणं
नास्ति एवं सर्वधर्माः ॥ अन्ये पुनर्महामते भूतगुणाणुद्र-
व्यसंस्थानसंनिवेशविशेषं दृष्ट्वा नास्ति शशशृङ्गाभिनिवे-
शाभिनिविष्टा अस्ति गोशृङ्गमिति कल्पयन्ति ॥ ते महा-
मते अन्तद्वयदृष्टिपतिताश्चित्तमात्रानवधारितमतयः स्व-
चित्तधातुविकल्पेन ते पुष्णन्ति देहभोगप्रतिष्ठागतिवि-

कल्पमात्रे महामते शशशृङ्गं नास्त्यस्तिविनिवृत्तं न क-
ल्पयेत् । तथा महामते सर्वभावानां नास्त्यस्तिविनि-
वृत्तं न कल्पयितव्यम्' ॥

ये पुनर्महामते नास्त्यस्तिविनिवृत्ता नास्ति शशशृङ्गं न कल्पयन्ति तैरन्योन्यापेक्षाहेतुत्वान्नास्ति शशविषाणमिति न कल्पयितव्यम् ॥ आपरमाणुप्रविचयाद्वस्त्वनुपलब्धभावान्महामते आर्यज्ञानगोचरविनिवृत्तमस्ति गोशृङ्गमिति न कल्पयितव्यम् ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । ननु भगवन्विकल्पस्याप्रवृत्तिलक्षणं दृष्ट्वानुमिमीमहे विकल्पाप्रवृत्त्यपेक्षं तस्य नास्तित्वम् । भगवानाह । न हि महामते विकल्पाप्रवृत्त्यपेक्षं तस्य नास्तित्वम् । तत्कस्य हेतोर्विकल्पस्य तत्प्रवृत्तिहेतुत्वात् । तद्विषाणाश्रयप्रवृत्तो हि महामते विकल्पो यस्माद्विषाणाश्रयप्रवृत्तो महामते विकल्पस्तस्मादाश्रयहेतुत्वादन्यानन्यविवर्जितत्वान्न हि तदपेक्षं नास्तित्वं शशविषाणस्य । यदि पुनर्महामते विकल्पो ऽन्यः स्याच्छशविषाणादवि-

वृत्तं । कल्पयितव्य ॥ । [1] From तथा । तस्य । fr. or m. h.
[8] वा ॰व्यम शा श्या ष न ॥ । ३ ॰शृङ्गमिति । ॰ाङ्ग न T.h.
[9] क्षम । । ॥ । र ॥ L ' ले । L. h.
[10] त्स धमा । त्स धमा त्स्यधमा । त्वत्स धम h. त्स यस्मादि ३ [11] च्छो
A. L. [1] प्य । । प । प ।

षाणाद्धेतुः स्याद्वानन्यः स्यादहेतुकत्वात्परमाणुप्रवि=
चयानुपलब्धेर्विषाणादनन्यत्वात्तदभावः स्यात् । तदुभय
भावाभावान्नास्ति किमपेक्ष्य नास्तित्वं भवति ॥

अथ न भवति महामते अपेक्ष्य नास्तित्वं शशविषा=
णस्य अस्तित्वमपेक्ष्य नास्तित्वं शशविषाणं न कल्पयि=
तव्यं विषमहेतुत्वान्महामते नास्त्यस्तित्वं सिद्धिर्न भवति
नास्त्यस्तित्ववादिनाम् ॥ अन्ये पुनर्महामते तीर्थकरदृष्टयो
रूपकारणसंस्थानाभिनिवेशाभिनिविष्टा आकाशभावाप=
रिच्छेदकुशला रूपमाकाशभावविगतं परिच्छेदं दृष्ट्वा वि=
कल्पयन्ति । आकाशमेव च महामते रूपम् । रूपभूता=
नुप्रवेशान्महामते रूपमेवाकाशम् । आधेयाधारव्यवस्था=
नभावेन महामते रूपाकाशकारणयोः प्रविभागः प्रत्येत=
व्यः । भूतानि महामते प्रवर्तमानानि परस्परस्वलक्षण-
भिन्नानि आकाशे चाप्रतिष्ठितानि न च तेष्वाकाशं
नास्ति । एवमेव शशस्य विषाणं महामते गोविषाणम=
पेक्ष्य भवति । गोविषाणं पुनर्महामते अणुशो विभज्य-
मानं पुनरप्यणवो विभज्यमाना अणुत्वलक्षणे नावतिष्ठ=
न्ते तस्य किमपेक्ष्य नास्तित्वं भवति । अथान्यदपेक्ष्य

वस्तु तदप्येवधर्मि ॥

अथ खलु भगवान्पुनरपि महामति बोधिसत्त्व महासत्त्वमेतदवोचत् । गगनगोशृङ्गाकाशकूपदृष्टिविकल्पविगतेन महामते भवितव्यम् । तदन्येष बोधिसत्त्वैः स्वचित्तदृश्यविकल्पानुगमेमनसा च महामते भवितव्यम् । सर्वजिनसुतक्षेत्रमण्डले च त्वया स्वचित्तदृश्ययोगोपदेश करणीय ॥

अथ खलु भगवांस्तस्या वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

दृश्य न विद्यते चित्त चित्त दृश्यात्प्रवर्तते[1] ।
देहभोगप्रतिष्ठानमालय ख्यायते नृणाम् ॥१२५॥
चित्त मनश्च विज्ञान स्वभाव धर्मपञ्चकम् ।
नैरात्म्य द्वितय शुद्ध प्रभाषन्ते विनायका ॥१२६॥
दीर्घह्रस्वादिसबन्धमन्योन्यत प्रवर्तते ।
अस्तित्वसाधक नास्ति अस्ति नास्तित्वसाधकम् ॥१२७॥
अणुशो भज्यमान हि नैव रूप विकल्पयेत् ।
चित्तमात्र व्यवस्थान कुदृष्ट्या न प्रसीदति ॥१२८॥
तार्किकाणामविषय श्रावकाणा न चैव हि ।

व ... स्या ... गमन ... कुर्वि ...
[1] त ... त ... प्रमुच्यत ... [2] द्वितयं A. T
हीनय ... नय ... द्वितय ... न ... [3] ति ॥
... स्यन्त । ... काता न ... ना

न देशयन्ति वै नाथा प्रत्यात्मगतिगोचरम् ॥१२९॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि स्वचित्तदृश्यधाराविशुद्ध्यर्थं भगवन्तमध्येषते स्म । कथं भगवन्स्वचित्तदृश्यधारा विशुध्यति युगपत्क्रमवृत्त्या वा । भगवानाह । क्रमवृत्त्या महामते स्वचित्तदृश्यधारा विशुध्यति न युगपत् । तद्यथा महामते आम्रफलानि क्रमशः पच्यन्ते न युगपत् एवमेव महामते स्वचित्तदृश्यधारा सत्त्वानां क्रमशो विशुध्यति न युगपत् । तद्यथा महामते कुम्भकारः क्रमशो भाण्डानि कुरुते न युगपत् एवमेव महामते तथागतः सत्त्वानां स्वचित्तदृश्यधारां क्रमशो विशोधयति न युगपत् । तद्यथा महामते पृथिव्यां तृणगुल्मौषधिवनस्पतयः क्रमवृत्त्या विरोहन्ति न युगपत् एवमेव महामते सत्त्वानां तथागतः क्रमशः स्वचित्तदृश्यधारां विशोधयति न युगपत् । तद्यथा महामते हास्यलास्यगीतवादित्रवीणालेख्ययोग्याः क्रमशः प्रवर्तन्ते न युगपत् एवमेव महामते तथागतः सर्वसत्त्वानां क्रमशः स्वचित्तदृश्यधारां विशोधयति न युगपत् । तद्यथा महामते दर्पणान्तर्गताः सर्वरूपावभासाः संदृश्यन्ते

निर्विकल्पा युगपत् एवमेव महामते स्वचित्तदृश्य
युगपत्तथागत सर्वसत्त्वाना विशोधयति निर्विकल्पां
राभासगोचराम् । तद्यथा महामते सोमादित्यमण्डल
गपत्सर्वरूपावभासान्किरणै प्रकाशयति एवमेव महाम
तथागत स्वचित्तदृश्यदौष्ठुल्यवासनाविगताना सत्त्वाना
युगपदचिन्त्यज्ञानजिनगोचरविषय सदर्शयति । तद्यथा
महामते आलयविज्ञान स्वचित्तदृश्यदेहप्रतिष्ठाभोगवि=
षय युगपद्विभावयति एवमेव महामते निष्यन्दबुद्धो यु=
गपत्सत्त्वगोचर परिपाच्याकनिष्ठभवनविमानालययोग
योगिनामर्पयति । तद्यथा महामते धर्मताबुद्धो युगप=
न्निष्यन्दनिर्माणकिरणैर्विराजते एवमेव महामते प्रत्यात्मा=
र्यगतिधर्मलक्षण भावाभावकुदृष्टिविनिवर्तनतया युग=
पद्विराजते ॥

पुनरपर महामते धर्मतानिष्यन्दबुद्ध स्वसामान्यलक्ष=
णपतितात्सर्वधर्मात्स्वचित्तदृश्यवासनाहेतुलक्षणोपनिबद्धा=
त्परिकल्पितस्वभावाभिनिवेशहेतुकानतदात्मकविविधमा=
यारङ्गपुरुषवैचित्र्याभिनिवेशानुपलब्धितो महामते दे=
शयति ॥ पुनरपर महामते परिकल्पितस्वभाववृत्तिल=
क्षण परतन्त्रस्वभावाभिनिवेशत प्रवर्तते । तद्यथा तृण=

[illegible] समाम्नात [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] विकल्प [illegible] [illegible] वि॰
[illegible] स्यादिति तदा [illegible] महामते
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] स्या॰
[illegible] । [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] भवति । यथा म॰
[illegible] [illegible] । [illegible] पुनर्महामते
[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] । [illegible] पुनर्महामते दानशीलक्षा॰
[illegible] [illegible] [illegible]॰
[illegible] [illegible] सम्पद्यते । तीर्थदृष्ट्या च [illegible]॰
[illegible] देशयति । धर्मताबुद्धः पुनर्महामते
[illegible] [illegible] सर्वक्रियेन्द्रियप्रमाणलक्षण
विनिवृत्तमविषयं बालश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थकराणामाल॰
म्बनाभिनिवेशाभिनिविष्टानाम् । तस्मात्तर्हि महामते त्व॰
यात्मप्रत्यगतिविनिर्मलक्षणे योगः करणीयः । स्वचित्त॰

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

गितव्यम् । भावविकल्पस्वभावाभिनिवेशः पुनर्महामते श्रावकाणां कतमो यदुत नीलपीतोष्णद्रवचलकठिनानि महाभूतान्यक्रियाप्रवृत्तानि स्वसामान्यलक्षणपुद्गलागमप्रमाणसुविनिबद्धानि दृष्ट्वा तत्स्वभावाभिनिवेशविकल्पः प्रवर्तते । एतन्महामते बोधिसत्त्वेनाधिगम्य व्यावर्तयितव्यम् । धर्मनैरात्म्यलक्षणानुप्रवेशतया पुद्गलनैरात्म्यलक्षणदृष्टिं निवार्य भूमिक्रमानुसंधौ प्रतिष्ठापयितव्यम् । एतन्महामते श्रावकाणां भावविकल्पस्वभावाभिनिवेशलक्षणं यदुक्तमिदं तत्प्रत्युक्तम् ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । नित्यमचिन्त्यं च भगवता प्रत्यात्मार्यगतिगोचरं परमार्थगोचरं च प्रभाषितम् । ननु भगवंस्तीर्थकरा अपि नित्याचिन्त्यवादिनः कारणानाम् । भगवानाह । न महामते तीर्थकराणां कारणस्य नित्याचिन्त्यता प्राप्नोति । तत्कस्य हेतोस्तीर्थकराणां महामते नित्याचिन्त्यं न स्वहेतुलक्षणयुक्तम् । यस्य महामते नित्याचिन्त्यं न हेतुस्वलक्षणयुक्तं तत्कथं केनाभिव्यज्यते

नित्यमचिन्त्यमिति । नित्याचिन्त्यवाद पुनर्महामते यदि हेतुस्वलक्षणयुक्तं स्यान्नित्यं कारणाधीनहेतुलक्षणत्वान्नित्यमचिन्त्यं न भवति । मम तु महामते परमार्थनित्याचिन्त्यं परमार्थलक्षणहेतुयुक्तं भावाभावविगतं प्रत्यात्मार्याधिगमलक्षणत्वाल्लक्षणवत्परमार्थज्ञानहेतुत्वाच्च हेतुमद्भावाभावविगतत्वादकृतकाकाशनिर्वाणनिरोधदृष्टान्तसाधर्म्यान्नित्यम् । अत एतन्महामते तीर्थकरनित्याचिन्त्यवादतुल्यं न भवति । नित्याचिन्त्यतैवेयं महामते तथागतानां प्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमतथता[11] । तस्मात्तर्हि महामते बोधिसत्त्वेन[12] महासत्त्वेन[13] नित्याचिन्त्यप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमाय योगः करणीयः । पुनरपरं महामते नित्याचिन्त्यता तीर्थकराणामनित्यभावविलक्षणहेतुत्वान्न[14] स्वकृतहेतुलक्षणप्रभावितत्वान्नित्यम्[15] । यदि पुनर्महामते तीर्थकराणां नित्याचिन्त्यता कृतकभावाभावादनित्यतां दृष्ट्वानुमानबुद्ध्या नित्यं समाप्यते । तेनैव हेतुना ममापि

[1] वितान ... श्चावन्त ... क्रम्य T ... [3] स्यात् तस्मात् नित्य L
स्यादनित्य ? ... धीन ... यमाद्य ... ममात्र ? C L K
परमार्यहेतुलक्षणयुक्त ... र ... लक्षणत्वात् ... [6] र्थो
... वा ... मो ... का ... एव ... [10] इ L
ज्ञाना ... भावना वा पाठ ... नायता ... तथता ... [?]
... स्व ... ना नत्य हेतुत्वात ... भावाभाव ... हेतुत्वादनित्य न ...
स्य । ... भावात न ... भावाद ... तु ... र्मो ...
... त ... ममापि ॥ ... [?]

महामते कृतकभावाभावादनित्यता दृष्ट्वा नित्यमहेतूप=
देशात् ॥

यदि पुनर्महामते हेतुलक्षणसंयुक्त नित्याचिन्त्यता
तीर्थकराणां हेतुभावस्वलक्षणभावाभावाच्छशविषाणतु=
ल्या महामते नित्याचिन्त्यता वाग्विकल्पमात्रा च म=
हामते तीर्थकराणां प्रसज्यते । तत्कस्य हेतोर्यदुत वा=
ग्विकल्पमात्रं हि महामते शशविषाणं स्वहेतुलक्षणा=
भावात् । मम तु महामते नित्याचिन्त्यता प्रत्यात्मार्याधि=
गमलक्षणहेतुत्वात्कृतकभावाभाववर्जितत्वान्नित्या न बाह्य=
भावाभावनित्यानित्यानुमानान्नित्या । यस्य पुनर्महा=
मते बाह्यभावान्नित्यानुमानान्नित्याचिन्त्यतान्नित्या तन्ना=
नित्याचिन्त्यतायाः स्वहेतुलक्षणं न जानीते । प्रत्यात्मा=
धिगमार्यज्ञानगोचरलक्षणं बहिर्धा ते महामते वक्त=
व्याः ॥

पुनरपरं महामते संसारविकल्पदुःखभयभीता निर्वा=
णमन्वेषन्ते संसारनिर्वाणयोरविशेषज्ञाः सर्वभावविक=
ल्पाभावादिन्द्रियाणामनागतविषयोपरमाच्च महामते

निर्वाणं विकल्पयन्ति[1] न प्रत्यात्मगतिविज्ञानालयं परा=
वृत्तिपूर्वकं महामते । अतस्ते महामते[2] मोहपुरुषा या=
नत्रयवादिनो भवन्ति न चित्तमात्रगतिनिराभासवादि=
नः । अतस्ते महामते अतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां तथाग=
तानां स्वचित्तदृश्यगोचरानभिज्ञा बाह्यचित्तदृश्यगोचरा=
भिनिविष्टास्ते संसारगतिचक्रे पुनर्महामते चङ्क्रम्यन्ते[3] ॥

पुनरपरं महामते [4]अनुत्पन्नान्सर्वधर्मानतीतानागतप्र=
त्युत्पन्नास्तथागता भाषन्ते । तत्कस्य हेतोर्यदुत स्वचित्त-
दृश्यभावाभावात्सदसतोरुत्पत्तिविरहितत्वान्महामते अ=
नुत्पन्नाः[5] सर्वभावाः शशहयखरोष्ट्रविषाणतुल्या महामते
सर्वधर्मा बालपृथग्जनाभूतपरिकल्पितस्वभावविकल्पित=
त्वान्महामते अनुत्पन्नाः सर्वभावाः । प्रत्यात्मार्यज्ञानग=
तिगोचरो हि महामते सर्वभावस्वभावलक्षणोत्पादो न
बालपृथग्जनविकल्पद्वयगोचरस्वभावः । देहभोगप्रतिष्ठा=
गतिस्वभावलक्षणं महामते आलयविज्ञानग्राह्यग्राहक-
लक्षणेन प्रवर्तमानं बाला उत्पादस्थितिभङ्गदृष्टिद्वयप=
तिताशया उत्पादं सर्वभावानां सदसतोर्विकल्पयन्ति ।

त्रयं ते महामते योगः करणीयः ॥

पुनरपरं महामते पञ्चाभिसमयगोत्राणि कतमानि पञ्च यदुत श्रावकयानाभिसमयगोत्रं प्रत्येकबुद्धयानाभिसमयगोत्रं तथागतयानाभिसमयगोत्रमनियतैकतरगोत्रमगोत्रं च पञ्चमम् । कथं पुनर्महामते श्रावकयानाभिसमयगोत्रं प्रत्येतव्यम् । यः स्कन्धधात्वायतनस्वसामान्यलक्षणपरिज्ञानाधिगमे देश्यमाने रोमाञ्चिततनुर्भवति । लक्षणपरिचयज्ञाने चास्य बुद्धिः प्रस्कन्दति न प्रतीत्यसमुत्पादाविनिर्भागलक्षणपरिचये । इदं महामते श्रावकयानाभिसमयगोत्रम् । यः श्रावकयानाभिसमयं दृष्ट्वा षट्पञ्चम्यां भूमौ पर्युत्थानक्लेशप्रहीणो वासनक्लेशाप्रहीणो ऽचिन्त्यच्युतिगतः सम्यक्सिंहनादं नदति । क्षीणा मे जातिरुषितं ब्रह्मचर्यमित्येवमादि निगद्य पुद्गलनैरात्म्यपरिचयाद्यावन्निर्वाणबुद्धिर्भवति ॥

अन्ये पुनर्महामते आत्मसत्त्वजीवपोषपुरुषपुद्गलसत्त्वावबोधान्निर्वाणमन्वेषन्ते । अन्ये पुनर्महामते कारणाधीन सर्वधर्मान्दृष्ट्वा निर्वाणगतिबुद्धयो भवन्ति । धर्मनैरा-

त्मदर्शनाभावान्नास्ति मोक्षो महामते । एषा[1] महामते श्रावकयानाभिसमयगोत्रकस्यानिर्याणनिर्याणबुद्धिः[2] । अत्र ते महामते कुदृष्टिव्यावृत्त्यर्थं[3] योगः करणीयः[4] ॥

तत्र[5] महामते प्रत्येकबुद्धयानाभिसमयगोत्रको यः[6] प्रत्येकाभिसमये[7] देश्यमाने ऽश्रुहृष्टरोमाञ्चिततनुर्भवति । असंसर्गप्रत्ययाद्भावाभिनिवेशबहुविविधस्वकायवैचित्र्यर्द्धिव्यसर्जनयमकप्रातिहार्यदर्शने निर्दिश्यमाने ऽनुनीयते स प्रत्येकबुद्धयानाभिसमयगोत्रक इति विदित्वा प्रत्येकबुद्धयानाभिसमयानुरूपा कथा करणीया । एतन्महामते प्रत्येकबुद्धयानाभिसमयगोत्रकस्य लक्षणम् ॥

तत्र महामते तथागतयानाभिसमयगोत्रं त्रिविधं यदुत स्वभावनिःस्वभावधर्माभिसमयगोत्रमधिगमस्वप्रत्यात्मार्याभिसमयगोत्रं बाह्यबुद्धक्षेत्रौदार्याभिसमयगोत्रं च । यदा पुनर्महामते त्रयाणामप्येषामन्यतमे देश्यमाने स्वचित्तदृश्यदेहालयभोगप्रतिष्ठाचिन्त्यविषयदेश्यमाने नोत्त्रसति न संत्रसति न संत्रासमापद्यते वेदितव्यमयं तथागतयानाभिसमयगोत्रक इति । एतन्महामते तथाग-

[1] एषा । [2] [illegible] य A. C. L. K. तीय is added [illegible] Chin. T. [3] वा in all MSS. [4] य A. C. K. [5] र्थं L. T. [6] त्र added in all MSS. but T. [7] यो A. C. L. K. [illegible] य T. [illegible] का A. K. का C. L. के T. [8] य T. [9] बहु left out in all MSS. but T. [10] [illegible] द (for र्द्धि व [illegible] य) all MSS. The above three points follow Tib. [11] या A. K. [12] निःस्वभाव left out in A. [13] त्र A. C. L. K. ऋ T.

तथानाभिसमयगोचरस्य लक्षणम् ॥

अनियतगोचरं पुनर्महामते विप्रयेतेषु देश्यमानेषु यथानुनीयते तथानुयोज्यः स्यात् । परिकर्मभूमिरियं महामते गोत्रव्यवस्था निराभासभूम्यवक्रमणतया व्यवस्था क्रियते । प्रत्यात्मालये तु स्वक्लेशवासनाशुद्धस्य धर्मनैरात्म्यदर्शनात्समाधिसुखविहारं प्राप्य श्रावको जिनकायता प्रतिलप्स्यते ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमा गाथा अभाषत ॥

स्रोतापत्तिफलं चैव सकृदागामिनस्तथा[1] ।
अनागामिफलं चैव अर्हत्त्वं चित्तविभ्रमम् ॥१३०॥
त्रियानमेकयानं च अयानं च वदाम्यहम् ।
बालानां मन्दबुद्धीनामार्याणां च विविक्तताम् ॥१३१॥
द्वारं हि परमार्थस्य विज्ञप्तिद्वयवर्जिता ।
यानत्रयव्यवस्थानं निराभासे स्थिते कुतः[2] ॥१३२॥
ध्यानानि चाप्रमाणानि आरूप्याश्च समाधयः ।
संज्ञानिरोधो निखिलं चित्तमात्रे न विद्यते ।१३३॥

तथेच्छन्तिकानां पुनर्महामते अनिच्छन्तिकता मोक्षं

[1] I I [illegible] A. L. [2] I T [illegible] स्रोता [illegible] A [illegible] [4] निष्फल शदा [illegible]
A. C. I. I निमलाधा I निकलाद्या [illegible] चादाय I [illegible] भा [illegible]
MSS. I I [illegible] रिविक्त A I K विविक्तत I [illegible]क्ततम् T [illegible] शम्
[illegible] स्थित I [illegible] स्त I थ A [illegible] स्त थि I स्याद् [illegible]
A I T [illegible]

न्तिको न परिनिर्वातीति ॥

पुनरपर महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन स्वभाव लक्षणत्रयकुशलेन भवितव्यम् । तत्र महामते परिकल्पितस्वभावो निमित्तात्प्रवर्तते । कथ पुनर्महामते परिकल्पितस्वभावो निमित्तात्प्रवर्तते । तत्र महामते परतन्त्रस्वभावो वस्तुनिमित्तलक्षणाकार ख्यायते । तत्र महामते वस्तुनिमित्तलक्षणाभिनिवेश पुनर्द्विप्रकार । परिकल्पितस्वभाव व्यवस्थापयन्ति तथागता अर्हन्त सम्यक्सबुद्धा नामाभिनिवेशलक्षणेन च नामवस्तुनिमित्ताभिनिवेशलक्षणेन च । तत्र वस्तुनिमित्ताभिनिवेशलक्षण पुनर्महामते यदुताध्यात्मबाह्यधर्माभिनिवेश । निमित्तलक्षणाभिनिवेश पुनर्यदुत तेष्वेवाध्यात्मिकबाह्येषु धर्मेषु स्वसामान्यलक्षणपरिज्ञानावबोध । एतन्महामते द्विप्रकार परिकल्पितस्वभावस्य लक्षणम् । यदाश्रयालम्बनात्प्रवर्तत तत्परतन्त्रम् । तत्र महामते परिनिष्पन्नस्वभाव कतमो यदुत निमित्तनामवस्तुलक्षणविकल्पविरहित तथतार्यज्ञानगतिगमनप्रत्यात्मार्यज्ञानगतिगोचर ए-

ष महामते परिनिष्पन्नस्वभावस्तथागतगर्भहृदयम् ॥

अथ खलु[1] भगवांस्तस्यां वेलायामिमां गाथामभाषत ॥

निमित्तं नाम संकल्पः स्वभावद्वयलक्षणम् ।

सम्यग्ज्ञानं हि तथता परिनिष्पन्नलक्षणम् ॥१३४॥

एष महामते पञ्चधर्मस्वभावलक्षणप्रविचयो नाम ध॰र्मपर्याय प्रत्यात्मार्यज्ञानगतिगोचरो यत्र[2] त्वयान्यैश्च बो॰धिसत्त्वैः शिक्षितव्यम् ॥

पुनरपरं महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन नैरात्म्यद्व॰यलक्षणपरिचयकुशलेन भवितव्यम् । तत्र महामते कत॰मन्नैरात्म्यद्वयलक्षणं यदुतात्मात्मीयरहितस्कन्धधात्वायतन॰कदम्बकमज्ञानकर्मतृष्णाप्रभवं चक्षुषा रूपादिग्रहणाभि॰निवेशात्प्रवर्तमानं विज्ञानं सर्वेन्द्रियैः स्वचित्तदृश्यभाज॰नदेहालयस्वचित्तविकल्पविकल्पितं विज्ञापयति । नदी॰बीजदीपवायुमेघसदृशक्षणपरम्पराभेदभिन्नं चपल[3] वान॰रमक्षिकासदृशमचौक्षमचौक्षविषमचार्यनायो[1] ऽनल इ॰

[1] यत ॥ गो यत्र । गोचरो यत्र C – K
गोचर यत्र त स्व द्वय कदम्बक ... T K
चक्षुषा रूपा नाचरूपा अ – । – T K
नि भावत । स्म प [1] सदृश
॥ । त्व द्व स च । T K
[3] ल । ल । सदृशमचौचाव । सदृशमचाक्षमचौ॰
क्षाव य । प

वातृप्रमनादिकालप्रपञ्चविषयवासनारहितमरघट्टचक्रम=
न्वचक्रवत्ससारभवगतिचक्रे विचिनदेहरूपधारि मायावे=
तालमन्त्रप्रतिम प्रवर्तमान प्रवर्तते । मदन महामते ल=
क्षणकौशलज्ञानमिदमुच्यते पुद्गलनैरात्म्यज्ञानम् ॥

तत्र महामते धर्मनैरात्म्यज्ञान कतमद्यदुत स्कन्धधा=
त्वायतनाना परिकल्पितलक्षणस्वभावावबोध । यथा म=
हामते स्कन्धधात्वायतनान्यात्मविरहितानि स्कन्धसमूह-
मात्र हेतुकर्मतृष्णासूत्रोपनिबद्धमन्योन्यप्रत्ययतया प्रवर्तते
निरीहम् तथा स्कन्धा अपि महामते स्वसामान्यलक्षण
विरहिता अभूतपरिकल्पलक्षणविविधप्रभाविता बालै=
र्विकल्प्यन्ते न त्वार्यै । चित्तमनोमनोविज्ञानपञ्चधर्मस्व
भावरहितान्महामते सर्वधर्मान्विभावय बोधिसत्त्वो महा
सत्त्वो धर्मनैरात्म्यकुशलो भवति । धर्मनैरात्म्यकुशल पु=
नर्महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न चिरात्प्रथमा बो=
धिसत्त्वभूमि निराभासप्रविचया प्रतिलभते । अभिलक्षः=
णप्रविचयावधारणात्प्रमुदितानन्तरमनुपूर्व नवम् अभिषु
कृतविद्या महाधर्ममेघा प्रतिलभते । स तस्या प्रतिष्ठितो

ग्विज्ञान पश्चादभूत्वा मायावदनुत्पन्नं पूर्वं चक्षूरूपालोकस्मृतिपूर्वकं प्रवर्तते[1]। प्रवृत्य भूत्वा च[2] पुनर्विनश्यति। एष महामते असद्धेतुसमारोपः॥

असद्भावसमारोपः पुनर्महामते यदुताकाशनिरोधनिर्वाणाकृतकभावाभिनिवेशसमारोपः। एते च[3] महामते भावाभावविनिवृत्ताः शशहयखरोष्ट्रविषाणकेशोण्डुकप्रख्या महामते सर्वधर्माः सदसत्पक्षविगताः समारोपापवादैश्च बालैर्विकल्प्यन्ते स्वचित्तदृश्यमानानवधारितमतिभिर्न त्वार्यैः। एतन्महामते असद्भावविकल्पसमारोपापवादस्य लक्षणम्। तस्मात्तर्हि महामते समारोपापवाददृष्टिविगतेन भवितव्यम्॥

पुनरपरं महामते बोधिसत्त्वाः चित्तमनोमनोविज्ञानपञ्चधर्मस्वभावनैरात्म्यलक्षणद्वयगतिंगत्वा परहितहेतोरनेकरूपवेशधारिणो भवन्ति परिकल्पितस्वभावा इव मणिरत्नाशया विश्वरूपचिन्तामणिसदृशाः सर्वबुद्धक्षेत्रपर्षन्मण्डलगता मायास्वप्नप्रतिभासप्रतिबिम्बोदकचन्द्रगतिसमानुत्पादभङ्गशाश्वतोच्छेदरहितान्सर्वधर्मान्समुख सर्वतथागतेभ्यः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धयानविरहान्धर्मदेशनाञ्शृण्वन्ति। समाधिमुखशतसहस्राणि च प्रतिलभन्ते। या-

[1] यु A C K शू । त ३ K तेL [3] च L C K च L [4] एकृताकृत T
I (। \ + स्यात \ न V [5] मुख l from T Cl T

यदनेकानि समाधिकोटीनियुतशतसहस्राणि प्रतिलभ्य ते समाधिभिः शेषाद्वैरं सक्रामन्ति। बुद्धपूजाभियुक्ताश्च सर्वोपपत्तिदेवभवनालयेषु रत्नत्रयमुपदेश्य बुद्धरूपमास्थाय श्रावकगणबोधिसत्त्वगणपरिवृता स्वचित्तदृश्यमात्रावतारणतया बाह्यभावाभावोपदेशं कुर्वन्ति सदसत्पक्षविनिवृत्त्यर्थम् ॥

अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां गाथामभाषत ॥

चित्तमात्र यदा लोकं प्रपश्यन्ति जिनात्मजाः।
तदा नैर्माणिकं कायं क्रियासंस्कारवर्जितम्।
लभन्ते ते बलाभिज्ञावशितैः सह संयुतम् ॥१३२॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमध्येषते स्म। देशयतु भगवाञ्शून्यतानुत्पादाद्वयनिःस्वभावलक्षणं सर्वधर्माणां येन शून्यतानुत्पादाद्वयनिःस्वभावलक्षणावबोधेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा नास्त्यस्तिविकल्पवर्जिताः क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येरन् ॥

अथ खलु भगवान्महामतिं बोधिसत्त्वं महासत्त्वमेतदवोचत्। तेन हि महामते शृणु तत्साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु। भाषिष्ये ऽहं ते। साधु भगवन्निति महामतिः

बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवानेतदवोचत् । शून्यता शून्यतेति महामते परिकल्पितस्वभावपदमेतत् । परिकल्पितस्वभावाभिनिवेशेन पुनर्महामते शून्यतानुत्पादाभावाद्वयनिःस्वभावभाववादिनो भवन्ति । तत्र महामते संक्षेपेण सप्तविधा शून्यता यदुत लक्षणशून्यता भावस्वभावशून्यताप्रचरितशून्यता प्रचरितशून्यता सर्वधर्मनिरभिलाप्यशून्यता परमार्थार्यज्ञानमहाशून्यतेतरेतरशून्यता च सप्तमी ॥

तत्र महामते लक्षणशून्यता कतमा यदुत स्वसामान्यलक्षणशून्याः सर्वभावाः परस्परसमूहापेक्षितत्वात्प्रविचयविभागाभावान्महामते स्वसामान्यलक्षणस्याप्रवृत्तिः स्वपरोभयाभावाच्च महामते लक्षणं नावतिष्ठते । अतस्तदुच्यते स्वलक्षणशून्याः सर्वभावा इति ॥

भावस्वभावशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुत स्वयं स्वभावाभावोत्पत्तितो महामते भावस्वभावशून्यता भवति सर्वधर्माणाम् । तेनोच्यते भावस्वभावशून्यतेति ॥

अप्रचरितशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुताप्रचरितपूर्वं निर्वाणं स्कन्धेषु । तेनोच्यते ऽप्रचरितशून्यतेति ॥

[illegible] प्रचरितशून्यताप्रच [illegible]
[illegible]

प्रचरितशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुत स्कन्धाः स्वात्मात्मीयरहिता हेतुयुक्तिक्रियाकर्मयोगे प्रवर्तमानाः प्रवर्तन्ते । तेनोच्यते प्रचरितशून्यतेति ॥

सर्वधर्मनिरभिलाप्यशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुत परिकल्पितस्वभावानभिलाप्यत्वान्निरभिलाप्यशून्याः सर्वधर्माः । तेनोच्यते निरभिलाप्यशून्यतेति ॥

परमार्थार्यज्ञानमहाशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुत स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमः सर्वदृष्टिदोषवासनाभिः शून्यः । तेनोच्यते परमार्थार्यज्ञानमहाशून्यतेति ॥

इतरेतरशून्यता पुनर्महामते कतमा यदुत यद्यत्र नास्ति तत्तेन शून्यमित्युच्यते । तद्यथा महामते मृगालमातुः प्रासादे हस्तिगवैडकाद्या न सन्ति । अशून्यं च भिक्षुभिरिति भाषितं मया स च तैः शून्य इत्युच्यते । न च पुनर्महामते प्रासादः प्रासादभावतो नास्ति भिक्षवश्च भिक्षुभावतो न सन्ति । न च ते ऽन्यत्र हस्तिगवैडकाद्या भावा नावतिष्ठन्ते । इदं महामते स्वसामान्यलक्षणं सर्वधर्माणामितरेतर तु न संविद्यते । तेनोच्यते इतरेतरशून्यतेति । एषा महामते सप्तविधा शून्यता । एषा च महामते इतरेतरशून्यता सर्वजघन्या सा च त्वया परिवर्जयितव्या ॥

[1] पि [illegible] [2] [illegible] [3] [illegible] ...दा भावादाद [illegible] ...दाभावात् न [illegible] । ...दा भावात् । [illegible]

बालां कल्पेन्त्यकृतकानार्यो नास्त्यस्तिवर्जिता ॥१३८॥

अथ खलु भगवान्पुनरपि महामति बोधिसत्त्व महासत्त्वमेतदवोचत् । एतद्धि महामते शून्यतानुत्पादाद्वय निःस्वभावलक्षण सर्वबुद्धाना सर्वसूत्रान्तगत यत्र क्वचित्सूत्रान्ते ऽयमेवार्थो विभावयितव्य । एष हि महामते सूत्रान्त सर्वसत्त्वाशयदेशनार्थव्यभिचारिणी न सा तत्त्वप्रत्यवस्थानकथा । तद्यथा महामते मृगतृष्णिका मृगोत्तारिन्युदकभावाभिनिवेशेनाभिनिवेश्यते तस्या चोदक नास्ति । एवमेव महामते सर्वसूत्रान्तदेशना धर्मा बालाना स्वविकल्पसतोषण न तु सा तत्त्वार्यज्ञानव्यवस्थानकथा । तस्मात्तर्हि महामते अर्थानुसारिणा भवितव्य न देशनाभिलापाभिनिविष्टेन ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । तथागतगर्भ पुनर्भगवता सूत्रान्तपाठे ऽनुवर्णित । स च किल त्वया प्रकृतिप्रभास्वरविशुद्ध्यादिविशुद्ध एव वर्ण्यते द्वात्रिंशल्लक्षणधर सर्वसत्त्वदेहान्तर्गतो महार्घमूल्यरत्नमलिनवस्तुपरिवेष्टितमिव स्कन्धधात्वायतनवस्तुवेष्टितो रागद्वेषमोहाभूतपरिकल्पमलमलिनो

[1] ला [illegible] न [illegible] नु [illegible] न् [illegible] पा A C L
[2] स्या [illegible] तथाथव [illegible] [3] नी इद [illegible]
K T मृग स्त्रापि नी इद [illegible] पा [illegible] [4] [illegible]

गतगर्भोपदेशो न भवति । एवं हि महामते तथागतग=
र्भोपदेशमात्मवादाभिनिविष्टानां तीर्थकराणामाकर्षणार्थं
तथागतगर्भोपदेशेन निर्दिशन्ति । कथं वताभूतात्मवि=
कल्पदृष्टिपतिताशया विमोक्षत्रयगोचरपतिताशयोपेता
क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्येरन्निति । एतदर्थं
महामते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धास्तथागतगर्भोप=
देशं कुर्वन्ति । अत एतन्न भवति तीर्थकरात्मवादतुल्यम् ।
तस्मात्तर्हि महामते तीर्थकरदृष्टिविनिवृत्त्यर्थं तथागतनै=
रात्म्यगर्भानुसारिणा च ते[1] भवितव्यम् ॥

'अथ खलु भगवांस्तस्यां वेलायामिमां[2] गाथामभाषत ॥

पुद्गलः[3] संततिः स्कन्धाः प्रत्यया अणवस्तथा ।
प्रधानमीश्वरः कर्ता चित्तमात्रं विकल्प्यते ॥१३७॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो ऽनागतां जनतां समा=
लोक्य पुनरपि भगवन्तमध्येषते स्म । देशयतु मे भग=
वान्योगाभिसमयं यथा बोधिसत्त्वा महासत्त्वा महायो=
गयोगिनो भवन्ति । भगवानाह । चतुर्भिर्महामते धर्मैः
समन्वागता बोधिसत्त्वा महायोगयोगिनो भवन्ति । क=
तमैश्चतुर्भिर्यदुत स्वचित्तदृश्यविभावनतया चोत्पादस्थि=

[1] तथागतास्तथागतगर्भा° T [illegible] महा-
मते [illegible] The passage [illegible]
[illegible] योग [illegible]

तुकं पश्यन्तो ऽध्यात्मबाह्यसर्वधर्मानुपलब्धिभिन्नस्वभावदर्शनादुत्पाददृष्टिविनिवृत्ता मायादिधर्मस्वभावानुगमानुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिं प्रतिलभन्ते । अष्टम्यां भूमौ स्थिताश्चित्तमनोमनोविज्ञानपञ्चधर्मस्वभावनैरात्म्यद्वयगतिपरावृत्त्यधिगमान्मनोमयकायं प्रतिलभन्ते ॥

महामतिराह । मनोमयकाय इति भगवन्केन कारणेन । भगवानाह । मनोमय इति महामते मनोवदप्रतिहतगामित्वान्मनोमय इत्युच्यते । तद्यथा महामते मनो ऽप्रतिहतं गिरिकुड्यनदीवृक्षादिष्वनेकानि योजनशतसहस्राणि पूर्वदृष्टानुभूतान्विषयाननुस्मरन् स्वचित्तप्रबन्धाविच्छिन्नशरीरमप्रतिहतगति प्रवर्तते एवमेव महामते मनोमयकायसहप्रतिलम्भेन मायोपमसमेन समाधिना बलवशिताभिज्ञालक्षणकुसुमितमार्यगतिनिकायजन्मवन इव प्रवर्तते ऽप्रतिहतगतिः पूर्वप्रणिधानविषयानुस्मरन् सत्त्वपरिपाकार्थम् । एवं हि महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्व उत्पादस्थितिभङ्गदृष्टिविवर्जितो भवति ॥

तत्र कथं महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्वो बाह्यभा-

[illegible]

त्पद्यते एवमेव महामते बाह्य प्रतीत्यसमुत्पादः पूर्वोत्त=
रोत्तरो' द्रष्टव्यम् ॥

तत्राध्यात्मिक' प्रतीत्यसमुत्पादो यदुताविद्या तृष्णा
कर्मेत्येवमाद्या महामते धर्मा' प्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञा प्रति=
लभन्ते । एभ्य उत्पन्ना महामते स्कन्धधात्वायतनाख्या
धर्मा प्रतीत्यसमुत्पादसंज्ञा' प्रतिलभन्ते । ते चाविशिष्टा
कल्प्यन्ते च बाले' ॥

तत्र हेतुर्महामते षड्विधो यदुत भविष्यद्धेतु सम्बन्धहेतु=
र्लक्षणहेतु कारणहेतुर्व्यञ्जनहेतुरुपेक्षाहेतुर्महामते षट् ।
तत्र भविष्यद्धेतुर्महामते हेतुकृत्य करोत्यध्यात्मबाह्योत्पत्तौ
धर्माणाम् । सम्बन्धहेतु' पुनर्महामते आलम्बनकृत्य क=
रोत्यध्यात्मिकबाह्योत्पत्तौ स्कन्धबीजादीनाम् । लक्षणहेतु
पुनरपरं महामते अनन्तरक्रियालक्षणोपरिच्छेद' जनयति ।
कारणहेतु' पुनर्महामते आधिपत्याधिकारकृत्य करोति च=
क्रवर्तिनृपवत् । व्यञ्जनहेतु पुनर्महामते उत्पन्नस्य विक=
ल्पस्य भावस्य लक्षणोद्योतन कृत्य करोति प्रदीपवद्रूपा=
दीनाम् । उपेक्षाहेतु पुनर्महामते विनिवृत्तिकाले प्रब=

[1] पूर्वापरो A K T   का A C K   का L T   स्य all MSS.
लक्षणहेतु is out L   कारणहेतु is out A   तु सप्त all MSS.
तु सप्त I   तुरूपे K T   त्याध्यात्मिकबा ?   द्दी is out A K
[9] द्दा A C   परिच्छेद T   [10] ना is out L

न्यक्रियाव्युच्छित्तिं करोत्यविकल्पोत्पत्तौ ॥

एते हि[1] महामते स्वविकल्पकल्पिता बालपृथग्जनैर्न क्रमवृत्त्या न युगपत्प्रवर्तन्ते । तत्कस्य हेतोर्यदि पुनर्महामते युगपत्प्रवर्तेरन् कार्यकारणविभागो न स्यादप्रतिलब्धहेतुलक्षणत्वात् । अथ क्रमवृत्त्या प्रवर्तेरन् अलब्धस्य लक्षणात्मकत्वात्क्रमवृत्त्या न प्रवर्तते । अजातपुत्रपितृशब्दवन्महामते क्रमवृत्तिसम्बन्धयोगा न घटन्ते[2] । तार्किकाणां[3] हेत्वारम्बणनिरन्तराधिपतिप्रत्ययादिभिर्जन्यजनकत्वान्महामते क्रमवृत्त्या नोत्पद्यन्ते । परिकल्पितस्वभावाभिनिवेशलक्षणान्महामते युगपन्नोत्पद्यते स्वचित्तदृश्यदेहभोगप्रतिष्ठानत्वात्स्वसामान्यलक्षणबाह्यभावाभावान्महामते क्रमेण युगपद्वा नोत्पद्यन्ते । अन्यत्र स्वचित्तदृश्यविकल्पविकल्पितत्वाद्विज्ञानं प्रवर्तते । तस्मात्तर्हि महामते हेतुप्रत्ययक्रियायोगलक्षणक्रमयुगपद्दृष्टिविगतेन ते[4] भवितव्यम् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

न[5] ह्यत्रोत्पद्यते किंचित्प्रत्ययैर्न विरुध्यते ॥
उत्पद्यन्ते निरुध्यन्ते प्रत्यया एव कल्पिता ॥१४०॥

[1] एत हि । [illegible] एतर्हि । [illegible] ग्रटन [illegible]
ग्रटन [illegible] [illegible] क्रमत [illegible]
[illegible]
नि

न भङ्गोत्पादसंक्लेशः प्रत्ययानां निवार्यते ।
यत्र बाला विकल्पन्ति प्रत्ययैः स निवार्यते ॥१४१॥
यथासतः प्रत्ययेषु धर्माणां नास्ति संभवः ।
वासनैर्भ्रामितं चित्तं त्रिभवे ख्यायते यतः ॥१४२॥
नाभूत्वा जायते किंचित्प्रत्ययैर्न विरुध्यते ।
वन्ध्यासुताकाशपुष्पं यदा पश्यन्ति संस्कृतम् ॥१४३॥
तदा ग्राहश्च ग्राह्यं च भ्रान्तिं दृष्ट्वा निवर्तते ।
न चोत्पाद्यं न चोत्पन्नः प्रत्ययोऽपि न किंचन ।
संविद्यन्ते क्वचित्केचिद्व्यवहारस्तु कथ्यते ॥१४४॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । देशयतु मे भगवान्वाग्विकल्पलक्षणहृदयं नाम धर्मपर्यायं येन वाग्विकल्पलक्षणहृदयेन भगवन्सुप्रतिविभागविनिबद्धेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अभिलापाभिलाप्यार्थद्वयगतिंगताः क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्याभिलापाभिलाप्यार्थद्वयगतिं सर्वसत्त्वानां विशोधयेयुः । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु ।

भाषिष्ये ऽहं ते। साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत्। भगवानस्यैतदवोचत्। चतुर्विधं महामते वाग्विकल्पलक्षणं भवति यदुत लक्षणवाक्स्वप्नवाग्दौष्ठुल्यविकल्पाभिनिवेशवागनादिविकल्पवाक्॥

तत्र महामते लक्षणवाक्स्वविकल्पलक्षणनिमित्ताभिनिवेशात्प्रवर्तते। स्वप्नवाक्पुनर्महामते पूर्वानुभूतविषयानुस्मरणात्प्रतिविबुद्धविषयाभावाच्च प्रवर्तते। दौष्ठुल्यविकल्पाभिनिवेशवाक्पुनर्महामते शत्रुपूर्वकृतकर्मानुस्मरणात्प्रवर्तते। अनादिकालविकल्पवाक्पुनर्महामते अनादिकालप्रपञ्चाभिनिवेशदौष्ठुल्यस्वबीजवासनातः प्रवर्तते। एतद्धि महामते चतुर्विधवाग्विकल्पलक्षणमिति मे यदुक्तमिदं तत्प्रत्युक्तम्॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतमेवार्थमध्येषते स्म। देशयतु मे भगवान्पुनरपि वाग्विकल्पाभिव्यक्तिगोचरं कुत्र कस्मात्कथं केन भगवन्नृणां वाग्विकल्पः प्रवर्तते। भगवानाह। शिरउरोनासाकण्ठताल्वोष्ठजिह्वादन्तसमवायान्महामते वाक्प्रवर्तमाना प्रवर्तते। महामतिराह। किं पुनर्भगवन्वा-

[1] नादिकाल्पार ... नकत । सुकृत मकृत । नकत नद्ध T
[2] कृत ... कृत ... प । । T

ग्विकल्पादन्योतानन्या । भगवानाह । न हि महामते वाग्विकल्पादन्या नानन्या । तत्कस्य हेतोर्यदुत तद्धेतूत्थलक्षणत्वान्महामते वाग्विकल्पः प्रवर्तते । यदि पुनर्महामते वाग्विकल्पादन्या स्यादविकल्पहेतुकी स्यात् । अथानन्या स्यात् अर्थाभिव्यक्तिवाहाम कुर्यात्सा च कुरुते । तस्मान्नान्या नानन्या ॥

पुनरपि महामतिराह । किं पुनर्भगवन्वचनमेव परमार्थ उत यद्वचनेनाभिलप्यते स परमार्थः । भगवानाह । न महामते वचनं परमार्थो न च यद्वचनेनाभिलप्यते स परमार्थः । तत्कस्य हेतोर्यदुत परमार्थार्यसुखाभिलापप्रवेशित्वात्परमार्थस्य वचनं न परमार्थः । परमार्थस्तु महामते आर्यज्ञानप्रत्यात्मगतिगम्यो न वाग्विकल्पबुद्धिगोचरः तेन विकल्पो नोद्भावयति परमार्थम् । वचनं पुनर्महामते उत्पन्नप्रध्वंसि चपलं परस्परप्रत्ययहेतुसमुत्पन्नं यच्च महामते परस्परं प्रत्ययहेतुसमुत्पन्नं तत्परमार्थं नोद्भावयति स्वपरलक्षणाभावान्महामते वाग्लक्षणं नोद्भावयति ॥

पुनरपरं महामते स्वचित्तदृश्यमात्रानुसारित्वाद्द्विविध-विचित्रलक्षणबाह्यभावाभावाद्वाग्विकल्पं परमार्थं न विकल्पयति। तस्मात्तर्हि महामते वाग्विचित्रविकल्परहितेन ते[1] भवितव्यम्॥ तत्रेदमुच्यते॥

सर्वभावो ऽस्वभावो हि सद्वचनं तथाप्यसत्।
शून्यताशून्यतार्थं वा बालो ऽपश्यन्विधावति ॥१४५॥
सर्वभावस्वभावा च वचनमपि नृणाम्।[2]
कल्पना सापि नास्ति निर्वाणं[3] स्वप्नतुल्यम्[4]।
भवं परीक्षेत न संसारं नापि निर्वायात् ॥१४६॥
राजा श्रेष्ठी यथा पुत्रान्विचित्रैर्मृन्मयैर्मृगैः।
प्रलोभ्य क्रीडयित्वा च भूतान्दद्यात्ततो मृगान् ॥१४७॥
तथाहं लक्षणैश्चित्रैर्धर्माणां प्रतिबिम्बकैः।
प्रत्यात्मवेद्यां पुत्रेभ्यो भूतकोटिं वदाम्यहम् ॥१४८॥[11]

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि

[illegible]

भगवन्तमेतदवोचत् । देशयतु मे भगवानास्त्यस्तिविक= ल्पान्त्योभयनोभयनैवास्तिननास्तिनित्यानित्यवर्जितं स= र्वतीर्थ्यागतिप्रचारमार्यप्रत्यात्मज्ञानगतिगम्यं परिकल्पित- स्वसामान्यलक्षणविनिवृत्तं परमार्थतत्त्वावतारं भूम्युत्त= रोत्तरोत्तरविशुद्धिलक्षणं तथागतभूम्यनुप्रवेशलक्षण- मनाभोगपूर्वप्रणिधानविश्वरूपमणिसदृशविषयानन्तल= क्षणप्रचारं स्वचित्तदृश्यगोचरगतिविभागलक्षणं सर्वधर्मा= णां यथा चाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा एवं= मादिषु परिकल्पितस्वभावस्वसामान्यलक्षणविनिवृत्तदृष्ट= यः क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्सम्बोधिमभिसंबुध्य सर्वसत्त्वानां सर्वगुणसंपत्तिं परिपूरयेम ॥

भगवानाह । साधु साधु महामते साधु खलु पुनस्त्वं महामते यस्त्वमेतमर्थमध्येषितव्यं मन्यसे बहुजनहिताय त्वं महामते प्रतिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च म= नुष्याणां च । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महा- मतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भग=

[illegible]

तद्यथा महामते कश्चिदेव पुरुष शयित स्वप्नान्तरे स्त्रीपुरुषहस्त्यश्वरथपदातिग्रामनगरनिगमगोमहिषवनोद्यानविविधगिरिनदीतडागोपशोभित जनपदमन्त पुर प्रविश्य प्रतिबुध्येत स प्रतिविबुद्ध सस्तदेव जनपदमन्तःपुर समनुस्मरेत् । तत्कि मन्यसे महामते अपि नु स पुरुष पण्डितजातीयो भवेत् यस्तदभूत स्वप्नवैचित्र्यमनुस्मरेत् । आह । नो हीद भगवन् ॥

भगवानाह । एवमेव महामते बालपृथग्जना कुदृष्टिदृष्टास्तीर्थ्यमतय स्वप्नतुल्यान्स्वचित्तदृश्यभावान्न प्रतिविजानन्त एकत्वान्यत्वनास्त्यस्तित्वदृष्टि समाश्रयन्ते । तद्यथा महामते चित्रकरकृतप्रदेशा अनिम्नोन्नता निम्नोन्नता बालै कल्प्यन्ते एवमेव महामते भविष्यन्त्यनागते ऽध्वनि तीर्थ्यदृष्टिवासनाशयमतिविकल्पपुष्टा । त एकत्वान्यत्वोभयानुभयवादाभिनिविष्टा स्वय नष्टा अन्यानपि सदसत्पक्षाविविक्तानुत्पादवादिनो नास्तिका इति वक्ष्यन्ति । एते हेतुफलापवादिनो दुर्दर्शनोन्मूलितकुशलशुक्लपक्षा । एते श्रेयोर्थिभिर्दूरत परिवर्ज्या इति वक्ष्यन्ति । ते च स्वपरोभयदृष्टिपतिताशया नास्त्य-

र्यज्ञानप्रत्यात्माधिगम्यं स्वभावद्वयविनिर्मुक्तं वस्तु स्वभावतो विद्यत इति विकल्पयिष्यन्ति। न च महामते चित्तमनोमनोविज्ञानचित्तपरावृत्त्याश्रयाणां स्वचित्तदृश्यग्राह्यग्राहकविकल्पप्रहीणानां तथागतभूमिप्रत्यात्मार्यज्ञानगतानां योगिनां भावाभावसंज्ञा प्रवर्तते ॥

यदि पुनर्महामते योगिनामेवंगतिविषयाणां भावाभावग्राहः प्रवर्तते स एवैषामात्मग्राहः पोषग्राहः पुरुषग्राहः पुद्गलग्राहः स्यात्। या पुनरेवं[1] महामते भावस्वभावस्वसामान्यलक्षणदेशना एषा महामते नैर्माणिकबुद्धदेशना न धर्मताबुद्धदेशना। देशना पुनर्महामते बालाशयगतदृष्टिप्रवृत्ता न च प्रत्यवस्थानगतिस्वभावधर्मार्यज्ञानप्रत्यात्माधिगमसमाधिसुखविहारमुद्भावयति। तद्यथा महामते जलान्तर्गता वृक्षच्छाया ख्यायते सा च न छाया नाच्छाया वृक्षसंस्थानासंस्थानत एवमेव महामते तीर्थ्यदृष्टिवासनावासितविकल्पा एकत्वान्यत्वोभयत्वानुभयत्वनास्त्यस्तित्व विकल्पयिष्यन्ति स्वचित्तदृश्यमात्रानवधारितमतयः। तद्यथा महामते दर्पणान्तर्गतानि सर्वरूपप्रतिबिम्बकानि ख्यायन्ते

[1] [illegible]
[illegible]

यथाप्रत्ययतः स्वविकल्पनाश्च[1] न तानि बिम्बानि नाबिम्बानि बिम्बाबिम्बदर्शनतः । अथ च ते महामते स्वचित्तदृश्यविकल्पा[2] ख्यायन्ते बालानां बिम्बाकृतय[3] । एवमेव महामते स्वचित्तप्रतिबिम्बानि ख्यायन्त एकत्वान्यत्वोभयानुभयदृष्ट्याकारेण । तद्यथा महामते प्रतिश्रुत्का पुरुषनदीपवनसंयोगात्प्रवर्तमानानुश्रूयते सा च न भावा नाभावा घोषाघोषश्रवणतः एवमेव महामते नास्त्यस्तित्वैकत्वान्यत्वोभयनोभयदृष्टिस्वचित्तवासनाविकल्पा[4] ख्यायन्ते । तद्यथा महामते निस्तृणगुल्मलतावनायां मेदिन्यामादित्यसंयोगान्मृगतृष्णिकास्तरङ्गवत्स्यन्दन्ते ते च न भावा नाभावा लोभ्यालोभ्यत[5] एवमेव महामते बालानामनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्यवासनावासितं विकल्पविज्ञानमुत्पादस्थितिभङ्गैकत्वान्यत्वोभयानुभयनास्त्यस्त्यार्यप्रत्यात्मज्ञानवस्तुमुखेन मृगतृष्णिकावत्तरङ्गायते । तद्यथा महामते वेतालयन्त्रपुरुषौ निःसत्त्वौ पिशाचयुक्तियोगात्स्पन्दनक्रियां कुर्वाते । तत्र चासद्विकल्पे बाला अभिनिविशन्ते गमनागमनतः । एवमेव महामते बा-

[1] [illegible] [2] [illegible] [3] विकल्पानि L [illegible] यत्र सर्वविकल्प
न च तानि [4] प्रति [5] महामत [illegible] निस्तृण° [illegible]
लोभ्यालोभ्यत [illegible] दौष्ठु° [illegible] दौष्ठु L [illegible]
[illegible]

लपृथग्जना कुदृष्टितीर्थ्यायमतिता एकत्वान्यत्ववादा-नभिनिविशन्ते स चासद्भूतसमारोप । तस्मात्तर्हि महामते उत्पादस्थितिभङ्गैकत्वान्यत्वोभयानुभयनास्त्यस्त्यार्यप्रत्यात्मवस्त्वधिगमविकल्परहितेन भवितव्यम् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

'जलवृक्षच्छायासदृशाः स्कन्धा विज्ञानपञ्चमाः'।
मायास्वप्नोपमादृश्या विज्ञप्त्या मा विकल्पयेत् ॥१४९॥
केशोण्डुकप्रख्यमिदं मरीच्युदकविभ्रमम् ।
त्रिभवं स्वप्नमायाख्यं विभावेन्तो विमुच्यते ॥१५०॥
मृगतृष्णा यथा ग्रीष्मे स्पन्दते चित्तमोहनी ।
मृगा गृह्णन्ति पानीयं न चास्या वस्तु विद्यते ॥१५१॥
तथा विज्ञानबीजं हि स्पन्दते दृष्टिगोचरे ।
बाला गृह्णन्ति जायन्तं तिमिरं तैमिरा यथा ॥१५२॥
अनादिगतिसंसारे भावग्राहोपगूहितम् ।
बाल कीले यथा कीलं प्रलोभ्य विनिवर्तयेत् ॥१५३॥
मायावेतालयन्त्राभं स्वप्नविद्युद्घनं सदा ।

[1] उत्पादानुत्पाद । [2] These ... [illegible] ... [3] जले
दृश्या जलं च्छाया । पञ्चका ... [illegible] ... म दृश्य । पमादृश्या ?
विकल्पत । विकल्पय ... T । ... [illegible] ... गृह्णन्त्य
A. C. K. गृह्णन्ति । गृह्णन्ति T ... यत A यत ... T यते । ... [illegible] ... ति
left out A ... [illegible] ... हाय ... T । ... हो A. C. [13] रू ... [illegible] ... T2
[14] स्कीलत यथा A ... [illegible] ... कीलयया C.

चित्तसततिव्यवच्छिन्न जगत्पश्य विमुच्यते ॥१५४॥
न ह्यत्र काचिद्विज्ञप्तिर्मरीचीना यथा नभे ।
एव धर्मान्विजानन्तो न किंचित्प्रतिजानते ॥१५५॥
विज्ञप्तिर्नाममात्रेय लक्षणेन न विद्यते ।
स्कन्धा केशोण्डुकाकारा यत्र चासौ विकल्प्यते ॥१५६॥
चित्त केशोण्डुक मायास्वप्नगन्धर्वमेव च ।
अलात मृगतृष्णा च असन्त[1] ख्याति वै नृणाम् ॥१५७॥
नित्यानित्य तथैकत्वमुभय नोभय तथा ।
अनादिदोषसबन्धा बाला कल्पन्ति मोहिता ॥१५८॥
दर्पणे उदके नेत्रे भाण्डेषु च मणीषु[2] च[3] ।
बिम्ब हि दृश्यते तेषु बिम्ब नास्ति च कुत्रचित् ॥१५९॥
भावाभास तथा चित्र[4] मृगतृष्णा यथा नभे ।
दृश्यते चित्ररूपेण स्वप्ने वन्ध्यौरसो यथा ॥१६०॥

पुनरपर महामते चतुष्टयविनिर्मुक्ता तथागताना धर्मदेशना यदुतैकत्वान्यत्वोभयानुभयपक्षविवर्जिता[5] नास्त्यस्तिसमारोपापवादविनिर्मुक्ता सत्यप्रतीत्यसमुत्पादनिरोधमार्गविमोक्षप्रवृत्तिपूर्वका महामते तथागताना धर्मदेशना । न प्रकृतीश्वराहेतुयदृच्छाणुकालस्वभावोपनि=

[1] नृ in a. MSS. [2] इ all MSS. [3] Left out in A. [4] चित्र (त्त) T.D.
[5] त T [6] मार्ग in pa. in [illegible] निरोध in A [illegible] and left out in [illegible] [7] ह्वरहेतु
in all MSS. but [illegible] (?) [illegible] [8] च्छाइ A. च्छात् C.

बद्धा महामते तथागतानां धर्मदेशना ॥

पुनरपरं महामते क्लेशज्ञेयावरणद्वयविशुद्ध्यर्थं सार्थवाहवदानुपूर्व्याष्टोत्तरे निराभासपदगते प्रतिष्ठापयन्ति यानभूम्यङ्गसुविभागलक्षणे च ॥

पुनरपरं महामते चतुर्विधं ध्यानं कतमच्चतुर्विधं यदुत बालोपचारिकं ध्यानमर्थप्रविचयं ध्यानं तथतालम्बनं ध्यानं ताथागतं चतुर्थं ध्यानम् । तत्र महामते बालोपचारिकं ध्यानं कतमद्यदुत श्रावकप्रत्येकबुद्धयोगयोगिनां पुद्गलनैरात्म्यभावस्वसामान्यबिम्बसंकलानित्यदुःखाशुभलक्षणाभिनिवेशपूर्वकमेवमिदं लक्षणं नान्यथेति पश्यतः पूर्वोत्तरोत्तरतः आभाससंप्राप्तेर्निरोधाद्बालोपचारिकं भवति । तत्रार्थप्रविचयध्यानं पुनर्महामते कतमद्यदुत पुद्गलनैरात्म्यस्वसामान्यलक्षणबाह्यतीर्थकरस्वपरोभयाभावं कृत्वा धर्मनैरात्म्यभूमिलक्षणार्थं प्रविचयानुपूर्वकमर्थप्रविचयध्यानं भवति । तत्र तथतालम्बनं ध्यानं महामते कतमद्यदुत परिकल्पितनैरात्म्यद्वयविकल्पयथाभूतावस्थानादप्रवृत्तेर्विकल्पस्य तथतालम्बनमिति वदामि । ता॰

[illegible]

यानं पुनर्महामते ध्यानं कतमद्यदुत तथागतभूम्याकारप्रवेशं प्रत्यात्मार्यज्ञानलक्षणत्रयसुखविहाराचिन्त्यसत्त्वकृत्यकरणतया तथागतं ध्यानमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

अर्थप्रविचयं ध्यानं ध्यानं बालोपचारिकम् ।
तथतालम्बनं ध्यानं ध्यानं ताथागतं शुभम् ॥१६१॥
सोमभास्करसंस्थानं पद्मपातालसादृशम् ।
गगनाग्निचित्रसदृशं योगी युञ्जन् प्रपश्यति ॥१६२॥
निमित्तानि च चित्राणि तीर्थमार्गं नयन्ति ते ।
श्रावकत्वे निपातन्ति प्रत्येकजिनगोचरे ॥१६३॥
विधूय सर्वाण्येतानि निराभासं यदा भवेत् ।
तदा बुद्धकरादित्याः सर्वक्षेत्रा समागताः ।
शिरो हितस्य मार्जन्ति निमित्तं तथतानुगम् ॥१६४॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । निर्वाणं निर्वाणमिति भगवन्नुच्यते कस्यैतद्भगवन्नधिवचनं यदुत निर्वाणमिति । भगवानाह । सर्वविज्ञानस्वभाववासनालयमनोमनोविज्ञानदृष्टिवासनापरावृत्तिर्निर्वाणमित्युच्यते सर्वबुद्धैर्मया च निर्वाणगतिस्वभावशून्यतावस्तुगोचरम् ॥

मनोर्भि° । पूजान् १ पूजान् (A पूजान् L पूज T
मृगन्य° वि [illegible]

पुनरपरं महामते निर्वाणमार्यज्ञानप्रत्यात्मगतिगोचरं शाश्वतोच्छेदविकल्पभावाभावविवर्जितम् । कथं न शाश्वतं यदुत स्वसामान्यलक्षणविकल्पप्रहीणमतो न शाश्वतम् । तथानुच्छेदो यदुत सर्वार्या अतीतानागतप्रत्युत्पन्ना प्रत्यात्ममपि गच्छन्त्यतो नोच्छेदः ॥

पुनर्महामते महापरिनिर्वाणं न नाशो न मरणम् । यदि पुनर्महामते महापरिनिर्वाणं मरणं स्यात्पुनरपि जन्मप्रबन्धः स्यात् । अथ विनाशः स्यात्संस्कृतलक्षणपतितं स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्महामते महापरिनिर्वाणं न नाशं न मरणं च्युतिविगतं मरणमधिगच्छन्ति योगिनः । पुनरपरं महामते महापरिनिर्वाणमप्रहीणासमाप्तितो ऽनुच्छेदाशाश्वतो नैकार्थतो नानार्थतो निर्वाणमित्युच्यते ॥

पुनरपरं महामते श्रावकप्रत्येकबुद्धानां निर्वाणं स्वसामान्यलक्षणावबोधादसंसर्गतो विषयाविपर्यासदर्शनाद्विकल्पो न प्रवर्तते । ततस्तेषां तत्र निर्वाणबुद्धिर्भवति ॥

पुनरपरं महामते द्विप्रकारं स्वभावद्वयलक्षणं भवति ।

[1] Kom पुन° । सर left out L [2] शा T । re प्रत्युत्पन्ना । ft out [3] आत्मपि ? । ज्ञ आपि L अगति T अगति (?) !* T [4] नु न मरण] ft ou । वाण नाश च्यु T महापरि left । I T प्रकार] ft u T [5] य T

कतमद्द्विप्रकारं यदुताभिलापस्वभावाभिनिवेशतश्च वस्तुस्वभावाभिनिवेशतश्च[1]। तत्र महामते अभिलापस्वभावाभिनिवेशो ऽनादिकालवाक्प्रपञ्चवासनाभिनिवेशात्प्रवर्तते। तत्र वस्तुस्वभावाभिनिवेश पुनर्महामते स्वचित्तदृश्यमात्रानवबोधात्प्रवर्तते ॥

पुनरपरं महामते अधिष्ठानद्वयाधिष्ठिता बोधिसत्त्वास्तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां चरणयोर्निपत्य प्रश्नान्परिपृच्छन्ति। कतमेनाधिष्ठानद्वयेनाधिष्ठिता यदुत समाधिसमापत्त्यधिष्ठानेन सर्वकायमुखपाण्यभिषेकाधिष्ठानेन च। तत्र महामते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा प्रथमायां भूमौ बुद्धाधिष्ठानाधिष्ठिता महायानप्रभासं नाम बोधिसत्त्वसमाधिं समापद्यन्ते। समनन्तरसमापन्नानां च तेषां बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां महायानप्रभासं बोधिसत्त्वसमाधिम् अथ दशदिग्लोकधातुव्यवस्थितास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा मुखान्युपदर्श्य सर्वकायमुखवाचा सदर्शनेनाधिष्ठानं कुर्वन्ति। यथा महामते वज्रगर्भस्य बोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्यान्येषां च तादृशगुण-

म ॥ महासत्त्वा ॥
म म म
[1] सम द यदुत यादृश यादृशक
यादृश याद

णगुणसमन्वागताना वोधिसत्त्वाना महासत्त्वानामेव' महामते प्रथमायां भूमौ वोधिसत्त्वा महासत्त्वा' समा= धिसमापत्त्यधिष्ठान प्रतिलभन्ते । कल्पशतसहस्र संचितैः कुशलमूलैरनुपूर्वेण भूमिपक्षविपक्षलक्षणगतिगता' धर्म- मेघायां वोधिसत्त्वभूमौ महापद्मविमानासनस्थस्य वो= धिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य' तदनुरूपैर्बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः प= रिवृतस्य सर्वरत्नाभरणविभूषितकिरीटस्य हरितालक= नकचम्पकचन्द्रांशुमयूखपद्मसदृशा दशदिग्लोकधात्वागता जिनकरास्तस्य वोधिसत्त्वस्य महासत्त्वस्य 'पद्मविमाना= सनस्थस्य मूर्धन्यभिषिञ्चन्ति वशवर्तिचक्रवर्तीन्द्रराजवत्स= र्वकायमुखमाख्यभिषेकेन । स च वोधिसत्त्वस्ते च वो= धिसत्त्वाः पाण्यभिषेकाधिष्ठानाधिष्ठिता इत्युच्यन्ते । एत= न्महामते वोधिसत्त्वाना महासत्त्वानामधिष्ठानद्वयं ये= नाधिष्ठानद्वयेनाधिष्ठिता वोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्व- बुद्धमुखान्यवलोकयन्ति । अन्यथाप्यवलोक्यास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्सम्बुद्धाः ॥

पुनरपरं महामते यत्किंचिद्बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां

[1] च। [2] विनय। [illegible] A K [3] गतस्य B T K. [4] Left out in A K. [5] मु A I. [6] त्वा T [illegible] [7] महा added in T Tb. [8] मु A L K. [9] पाण्या all MSS. but T b. [10] च्य L. [11] ज्ञानपि left out in T. [12] श L.

लोके ऽदृष्टो ऽभिलापः ते च महामते न भावा नाभावा अभिलप्यन्ते च । तद्यदवोचस्त्वं महामते अभिलापसद्भावात्सन्ति सर्वभावा इति स हि वादः प्रहीणः । न च महामते सर्वबुद्धक्षेत्रेषु प्रसिद्धाभिलापः अभिलापो महामते कृतकः । क्वचिन्महामते बुद्धक्षेत्रे ऽनिमिषप्रेक्षया धर्मो देश्यते क्वचिदिङ्गितैः क्वचिद्भ्रूविक्षेपेण[1] क्वचिन्नेत्रसंचारेण क्वचिदास्येन क्वचिद्विजृम्भितेन क्वचिदुत्कासनशब्देन क्वचित्क्षेत्रस्मृत्या क्वचित्स्पन्दितेन । यथा महामते अनिमिषायां गन्धसुगन्धायां च लोकधातौ समन्तभद्रस्य तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य बुद्धक्षेत्रे ऽनिमिषैर्निप्रेक्षमाणास्ते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिं प्रतिलभन्ते ऽन्यांश्च समाधिविशेषान् । अत एवास्मात्कारणान्महामते नाभिलापसद्भावात्सन्ति सर्वभावाः । दृष्टं चैतन्महामते इह लोके कृमिमक्षिकैवमाद्याः सत्त्वविशेषा अनभिलापेनैव स्वकृत्यं कुर्वन्ति ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

आकाशं शशशृङ्गं च वन्ध्यायाः पुत्र एव च ।
असन्तो ह्यभिलप्यन्ते तथा भावेषु कल्पना ॥१६८॥
हेतुप्रत्ययसामग्र्यां बाला कल्पन्ति संभवम् ।

[1] विक्षेपेण [illegible]

अजानाना नयमिद भ्रमन्ति त्रिभवालये ॥१३७॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । नित्यशब्द पुनर्भगवताभिहित । भगवानाह । भ्रान्तो' महामते यस्मादिय भ्रान्तिरार्या= णामपि ख्यायते ऽविपर्यासत । तद्यथा महामते मृगतृ= ष्णालातचक्रकेशोण्डुकगन्धर्वनगरमायास्वप्नप्रतिबिम्बाद्यपु= रुषा लोके ऽविद्वद्भिर्विपर्यस्यन्ते न तु विद्वद्भिर्न च पुनर्न ख्यायन्ते । सा पुनर्भ्रान्तिर्महामते अनेकप्रकारा ख्या= मान्' भ्रान्तेरशाश्वतता' कुरुते । तत्कस्य हेतोर्यदुत भा= वाभावविवर्जितत्वात् । कथ पुनर्महामते भावाभावविव= र्जिता भ्रान्तिर्यदुत सर्वबालविचित्रगोचरत्वात्समुद्रतरङ्- गङ्गोदकवत्प्रेताना दर्शनादर्शनत । अत एतस्मात्कारणा= न्महामते भ्रान्तिभावो न भवति यस्माच्च तदुदकमन्येषा ख्यायते ऽतो ह्यभावो न भवति एव' भ्रान्तिरार्याणा विपर्यासाविपर्यासवर्जिता अतश्च महामते ऽस्मात्कारणा= च्छाश्वता भ्रान्तिर्यदुत निमित्तलक्षणाभेदत्वात । न हि महामते भ्रान्तिर्विविधविचित्रनिमित्तविकल्पेन विकल्प्य=

भ्रान्तो \ तस्य \ यत यत यत्र T
सम्वतता A शाश्वतत सत चतो । साश्वतता । सास्वतता T दर्शना
। \ । एव । भ्रान्ति न हि महामत
। (रामाराः विधाव । । A एत L T
* विकल्पन ।

माना भेदमुपयाति । अत एतस्मात्कारणान्महामते भ्रान्तिः शाश्वता ॥

कथं पुनर्महामते भ्रान्तिस्तथ्या भवति । येन पुनः कारणेन महामते आर्याणामस्यां भ्रान्तौ विपर्यासबुद्धिर्न प्रवर्तते नाविपर्यासबुद्धिरन्यत्र महामते आर्या अस्यां भ्रान्तौ यत्किंचिच्चित्तसंज्ञिनो भवन्ति नार्यज्ञानवस्तुसंज्ञिनः । यत्किंचिदिति महामते बालप्रलाप एष नार्यप्रलापः । सा पुनर्भ्रान्तिर्विपर्यासाविपर्यासेन विकल्प्यमाना गोत्रद्वयावहा भवति यदुतार्यगोत्रप्रभावका वा बालपृथग्जनगोत्रप्रभावका वा । आर्यगोत्रं पुनर्महामते त्रिधा भेदमुपयाति यदुत श्रावकप्रत्येकबुद्धबुद्धप्रभेदतः । तत्र कथं पुनर्महामते बालाः भ्रान्तिं विकल्पयमाना श्रावकयानगोत्रं जनयन्ति यदुत महामते स्वसामान्यलक्षणाभिनिवेशेनाभिनिविश्यमाना श्रावकयानगोत्राय संवर्तते । एवं महामते सा भ्रान्तिः श्रावकयानगोत्रावहा भवति । तत्र कथं पुनर्महामते सैव भ्रान्तिर्विकल्प्यमाना प्रत्येकबुद्धयानगोत्रावहा भवति । यदुत तस्या एव महामते भ्रान्तेः स्वसामान्यलक्षणा । त

[illegible] वि [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]

नेनासतर्गत' प्रत्येकयुद्धयानगोत्रावहा भवति । तत्र कथं पुनर्महामते पशिन्ति सैव भ्रान्तिविकल्प्यमाना बुद्धयान गोत्रावहा भवति यदुत महामते स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधाद्बाह्यभावाभावविकल्पनतया विकल्प्यमाना बुद्धयानगोत्रावहा भवति । अत एव' महामते गोत्रमेव गोत्रार्थं । विचित्रवस्तुभावन ' पुनर्महामते बालैर्भ्रान्तिर्विकल्प्यमाना संसारयानगोत्रावहा भवति एवमिद नान्यथेति । अत एतस्मात्कारणान्महामते भ्रान्तिर्विचित्रवस्तुत्वेन कल्प्यते बालै । सा च न वस्तु नावस्तु सैव महामते भ्रान्तिरविकल्प्यमाना आर्याणा चित्तमनोमनोविज्ञानदौष्ठुल्यवासनास्वभावधर्मपरावृत्तिभावाद्भ्रान्तिरार्याणा तथतेत्युच्यते । अत एतदुक्त भवति महामते तथतापि चित्तविनिर्मुक्तेत्यस्यैव महामते पदस्याभिद्योतनार्थमिदमुक्त मया कल्पनैश्च विवर्जित सर्वकल्पनाविरहितमिति यावदुक्त भवति ॥

महामतिराह । भ्रान्तिर्भगवन्विद्यते नेति । भगवानाह । मायावन्महामते न लक्षणाभिनिवेशतो भ्रान्तिर्विद्यते' । यदि पुनर्महामते भ्रान्तिर्लक्षणाभिनिवेशेन विद्यते अ=

त्स \ । K न्त्य । एव । एतत् । भावन ... स्वभावन ।। दाष्ठु \ । । दाष्ठ । ... MSS ... (। ... T । ...वत् स महा । । ।

व्यावृत्त एव महामते भावाभिनिवेशः स्यात्प्रतीत्यसमुत्पादवशीर्थकारकारणोत्पादपदेतस्मान्महामते। महामतिराह। यदि भगवन्मायायामसत्यां भ्रान्तिस्तेनान्यस्या भ्रान्तेः कारणी भविष्यति। भगवानाह। न महामते माया भ्रान्तिकारणमदोषदुष्ट्यदोषावहत्वात् हि महामते माया दोषदुष्ट्यदोषमावहते। अविकल्प्यमाना माया पुनर्महामते परपुरुषविद्याधिष्ठानात्प्रवर्तते। न स्वविकल्पदोषदुष्ट्यवासनाधिष्ठानतः सा न दोषावहा भवति। चित्तदृष्टिमोहमात्रमेतन्महामते बालानां यत्किंचिदभिनिवेशतो न त्वार्याणाम्॥ तत्रेदमुच्यते॥

माया न पश्यति भ्रान्तिं नापि तत्त्वं तदन्तरे।
भ्रान्तिरेव भवेत्तत्त्वं यस्मात्तत्त्वं तदन्तरे॥१६९॥
भ्रान्तिं विधूय सर्वा हि निमित्तं जायते यदि।
सैव तस्य भवेद्भ्रान्तिरशुद्धं तिमिरं यथा॥१७०॥

पुनरपरं महामते न माया नास्ति साधर्म्यदर्शनात्सर्वधर्माणां मायोपमत्वं भवति। महामतिराह। किं पुनर्भगवान्वितथाभिनिवेशलक्षणेन [illegible]

ममत्वं भवति अथ वितथाभिनिवेशलक्षणेन । तद्यदि भ=
गवन्विचित्रमायाभिनिवेशलक्षणेन सर्वधर्माणां मायोप-
मत्वं भवति हन्त[1] भगवन्न भावा मायोपमा[2] । तत्कस्य
हेतोर्यदुत रूपस्य विचित्रलक्षणाहेतुदर्शनान्न हि भगव=
न्कश्चिद्धेतुरस्ति येन रूपं विचित्रलक्षणाकारं ख्यायते मा=
यावत् । अत[3] एतस्मात्कारणाद्भगवन्न विचित्रमायाल=
क्षणाभिनिवेशसाधर्म्याद्भावा मायोपमा[4] ॥

भगवानाह । न महामते विचित्रमायालक्षणाभिनि
वेशसाधर्म्यात्सर्वधर्मा मायोपमा[5] । किं तर्हि महामते वि=
तथाशुविद्युत्सदृशसाधर्म्येण सर्वधर्मा मायोपमा[6] । तद्यथा
महामते विद्युल्लताक्षणभङ्गदृष्टनष्टदर्शनं पुनर्बालानां ख्या=
यते एवमेव महामते[10] सर्वभावा स्वविकल्पसामान्यलक्ष=
णा[11] प्रविचयाभावान्न ख्यायन्ते रूपलक्षणाभिनिवेश=
त ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

न माया नास्ति साधर्म्याद्भावानां कथ्यते ऽस्तिता ।
वितथाशुविद्युत्सदृशास्तेन मायोपमा[13] स्मृता ॥१७०॥

पुनरपरं महामतिराह । यत्पुनरेतदुक्तं भगवतानुत्पन्ना

[1] सर्वभावाना T b   [2] left out A. and it is put in after भगवन् in C
[3] Left out A   [4] न् I   [5] म्या T b   [6] तथास्त्व॰त्सदृशा A. C. K. तथात्व त्वादृश्य I वितथाशुण्त्सदृशा T   [7] स्यें Chin.   [8] ता left out A. K.
[9] नष्टदृष्टि I. I. S. I. I.   [10] Left out L   [11] लक्ष Tb   [12] मोभा L
[13] वितथास्त A. L. K. तथाम्न C वितथाशु T

सर्वभावा मायोपमाश्चेति ननु ते भगवन्नेव ब्रुवत पूर्वो-त्तरवचनव्याघातदोष प्रसज्यत अनुत्पाद भावाना मा-योपमत्वेनाभिलपत । भगवानाह । न महामते मायानु-त्पाद भावाना मायोपमत्वेनाभिलपत पूर्वोत्तरवचन-व्याघातदोषो भवति । तत्कस्य हेतोर्यदुतोत्पादानुत्पादस्व-चित्तदृश्यमानावबोधात्सदसतोर्बाह्यभावाभावानुपपत्तिदर्श-नान्न महामते पूर्वोत्तरवचनव्याघातदोष प्रसज्यते । किंतु महामते तीर्थकरकारणयथोत्पत्तिव्युदासार्थमिदमु-च्यते मायावदनुत्पन्ना सर्वभावा । तीर्थकरमोहवर्गा हि महामते सदसतोर्भावानामुत्पत्तिमिच्छन्ति न स्वविकल्प-विचित्राभिनिवेशप्रत्ययत । मम तु महामते न सता-समुत्पद्यते । अत एतस्मात्कारणान्महामते अनुत्पादाभि-धानमेवाभिधीयते । भावोपदेश पुनर्महामते ससारपरि-ग्रहार्थ च नास्तीत्युच्छेदनिवारणार्थ च मच्छिष्याणा वि-चित्रकर्मोपपत्त्यायतनपरिग्रहार्थ भावशब्दपरिग्रहेण स-सारपरिग्रह क्रियते । मायाभावस्वभावलक्षणनिर्देशेन महामते भावस्वभावलक्षणव्यावृत्त्यर्थ बालपृथग्जनाना

~ ८ भावाना भावना भावाना

७ ५ न ममा, ४ भावाना

भावाना ५ ३ ३ ३१ गा

कुदृष्टिलक्षणपतिताशयानां स्वचित्तदृश्यमात्रानवधारिणां हेतुप्रत्ययक्रियोत्पत्तिलक्षणाभिनिविष्टानां निवारणाय मायास्वप्नस्वभावलक्षणान्सर्वधर्मान्देशयामि एते बालपृथग्जना: कुदृष्टिलक्षणाशयाभिनिविष्टा आत्मानं परं च सर्वधर्मायथाभूतावस्थानदर्शनाद्विसंवादयिष्यन्ति। तत्र यथाभूतावस्थानदर्शनं महामते सर्वधर्माणां यदुत स्वचित्तदृश्यमात्रावतार: ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

अनुत्पादे कारणाभावो भावे संसारसंग्रह: ।
मायादिसदृशं पश्येल्लक्षणं न विकल्पयेत् ॥१७१॥

पुनरपरं महामते नामपदव्यञ्जनकायानां लक्षणमुद्देक्ष्याम यैर्नामपदव्यञ्जनकायै: सूपलक्षितैर्बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अर्थपदव्यञ्जनानुसारिण: क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुध्य तथैव सर्वसत्त्वानवबोधयिष्यन्ति । तत्र महामते कायो नाम[3] यदुत यद्वस्त्वाश्रित्य[4] नाम क्रियते स कायो वस्तु काय: शरीरमित्यनर्थान्तरम् । एष महामते नामकाय: । पदकाय: पुनर्महामते यदुत पदार्थकायसद्भावो निश्चयो निष्ठोपलब्धिरित्यनर्थान्तरम् । एष महामते पदकायोपदेश: कृतो मया । व्यञ्जनकाय:

[1] च एत \ ॥ एत   ना चद   न चद   ३   ४   नामकायो
(h ।   यद्वस्त्वा्मृत्य   यद्वत्नामृत्य   यद वस्तु साश्रित्य L
यद्वस्तामृत्य ।

पुनर्महामते यदुत येन नामपदयोरभिव्यक्तिर्भवति व्यञ्जनं लिङ्गं लक्षणमुपलब्धि प्रज्ञप्तिरित्यनर्थान्तरम् ॥

पुनरपरं महामते पदकायो यदुत पदकार्यनिष्ठा । नाम पुनर्महामते यदुताक्षराणां च नामस्वभावभेदो ऽकारात् यावद्धकारं । तत्र व्यञ्जनं पुनर्महामते यदुत ह्रस्वदीर्घ-प्लुतव्यञ्जनानि । तत्र पदकाया पुनर्महामते ये पदवीं थीगामिनो हस्त्यश्वनरमृगपशुगोमहिषाजैडकाद्याः पद-कायसंज्ञा लभन्ते । नाम च व्यञ्जनं च पुनर्महामते चत्वारः आरूपिणः स्कन्धाः नाम्नाभिलप्यन्त इति कृत्वा नाम स्वलक्षणेन व्यञ्जनं इति कृत्वा व्यञ्जनम् । एतन्म-हामते नामपदव्यञ्जनकायानां नामपदाभिधानलक्षणं मत ते परिचयः करणीयः ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

व्यञ्जने पदकाये च नाम्नि चापि विशेषतः ।
बाला सज्जन्ति दुर्मेधा महापङ्के यथा गजाः ॥१७२॥

काय
काय पदस्य निष्ठा
नाम च नाम क्षराणां स्वनाम
बद्धकाराम यत्कार धत्कार यावद्धकार
पुनर च
का स्कन्धानां ना स्कन्धाना म्नानि

पुनरपरं महामते युक्तिहेतुबुद्धिविकल्पात्कुतार्किका दुर्विदग्धमतयो ऽनागते ऽध्वनि पृष्टा विद्वद्भिरेकत्वान्यत्वोभयानुभयलक्षणविनिर्मुक्तमन्तद्वयविधि पृच्छद्भिरेवं वक्ष्यन्त्यप्रश्नमिदं नेदं योनिशः इति' यदुत रूपादिभ्यो ऽनित्यतान्यानन्येति । एवं निर्वाणं संस्कारेभ्यो लक्षणाल्लक्ष्यं गुणेभ्यो गुणी भूतेभ्यो भौतिकं दृश्याद्दर्शनं पांशुभ्यो ऽणवो ज्ञानाद्योगिनं एवमाद्येनोत्तरोत्तरक्रमलक्षणविधिनाव्याकृतानि पृष्टा' स्थापनीयं भगवताव्याकृतमिति वक्ष्यन्ति । न तु ते मोहपुरुषा' एवं ज्ञास्यन्ति यथा श्रोतॄणां बुद्धिविकल्पात् । तथागता अर्हन्तः' सम्यक्संबुद्धा उत्त्रासपदविवर्जनार्थं सत्त्वानां न व्याकुर्वन्ति । अव्याकृतान्यपि च महामते तीर्थकरदृष्टिवादव्युदासार्थं नोपदिश्यन्ते' तथागतैः । तीर्थकरा हि महामते एववादिनो यदुत स जीवस्तच्छरीरमन्यो जीवो ऽन्यच्छरीरमित्येवमाद्ये ऽव्याकृतवाद' । तीर्थकराणां हि महामते कारणविसमूढानामव्याकृतं न तु मत्प्रवचने । मत्प्रवचने" तु महामते ग्राह्यग्राहकविसयुक्ते विकल्पो न प्रवर्तते । तेषां

[1] वै I fi a T क्रमतप A क्रमद्वय क्र भ्‍तद्द्वय क्रमनये K. क्रमनद्वय T पृच्छतामव all M पृच्छाद्‍ एव वक्ष्यति L [5] Left 1 I [6] श a M भन (क्रम K सहा (स्या m L [9] न Ikt T घो A न नि र I त al MSS. [13] मप्र A [1] I f a m A I F T ग्राह्यग्राह l m A I K

कथं स्थाप्यं भवेत्। ये तु महामते ग्राह्यग्राहकाभिनिवि-
ष्टाः स्वचित्तदृश्यमात्रानवधारितमतयस्तेषां स्थाप्यं भव-
ति। चतुर्विधपदप्रश्नव्याकरणेन महामते तथागता अर्हन्तः
सम्यक्संबुद्धाः सत्त्वेभ्यो धर्मं देशयन्ति। स्थापनीयमिति
महामते कालान्तरदेशनैषा मया कृतापरिपक्वेन्द्रियाणां
न तु परिपक्वेन्द्रियाणां स्थाप्यं भवति।

पुनरपरं महामते क्रियाकारकरहिताः सर्वधर्मा नोत्प-
द्यन्ते ऽकारकत्वात्तेनोच्यन्ते ऽनुत्पन्नाः सर्वधर्माः। निःस्व-
भावाः पुनर्महामते सर्वभावाः केन कारणेन यस्मान्म-
हामते स्वबुद्ध्या विचार्यमाणाः स्वसामान्यलक्षणाभावा
नावधार्यन्ते तेनोच्यन्ते निःस्वभावाः सर्वधर्मा इति। तथा-
नायूहा निर्यूहाः पुनर्महामते सर्वधर्माः केन कारणेन य-
स्मान्महामते स्वसामान्यलक्षणमायूह्यमानं नायूह्यते नि-
र्यूह्यमानं न निर्यूह्यते ऽत एतस्मात्कारणान्महामते सर्व-
धर्मा आयूहनिर्यूहविगताः। अनिरुद्धाः पुनर्महामते सर्-
वधर्माः केन कारणेन यदुत भावस्वभावलक्षणाभावात्स-
र्वधर्मा नोपलभ्यन्ते तेनोच्यन्ते ऽनिरुद्धाः सर्वधर्मा इति।
तत्रानित्याः पुनर्महामते सर्वधर्माः केन कारणेनोच्यन्ते

यदुत लक्षणोत्पत्त्यनित्यभावात्तेनोच्यन्ते ऽनित्याः सर्वधर्मा
इति । तत्र नित्याः पुनर्महामते सर्वधर्माः केन कारणेन
यदुत लक्षणोत्पन्नानुत्पन्नाभावादनित्यतया नित्यास्तेनो=
च्यन्ते महामते नित्याः सर्वधर्मा इति ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

चतुर्विधं व्याकरणमेकांशं परिपृच्छनम् ।
विभज्य स्थापनीयं च तीर्थवादनिवारणम् ॥१७३॥
सदसतोर्ह्यनुत्पादः सांख्यवैशेषिकैः स्मृतः ।
अव्याकृतानि सर्वाणि तैरेव हि प्रकाशिताः ॥१७४॥
बुद्ध्या विविच्यमानानां स्वभावो नावधार्यते ।
तस्मादनभिलाप्यास्ते निःस्वभावाश्च देशिताः ॥१७५॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भ=
गवन्तमेतदवोचत् । देशयतु मे भगवान्स्रोतआपन्नानां
स्रोतआपत्तिगतिप्रभेदनयलक्षणं येन स्रोतआपत्तिगतिप्र=
भेदनयलक्षणेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः स्रो=
तआपन्नानां स्रोतआपत्तिगतिप्रभेदनयलक्षणकुशला उ=
त्तरोत्तरसकृदागाम्यनागाम्यर्हत्त्वोपायलक्षणविधिज्ञास्तथा
सत्त्वेभ्यो धर्मं देशयेयुर्यथा नैरात्म्यलक्षणद्वयमावरणद्वय

लक्षणा नो ... लक्षणोत्पन्नानुत्पन्नाभा ... लक्षणो
त्पन्नानुत्पन्ना ... लक्षणोत्पन्नानुत्पन्ना ... लक्षणोत्पन्नानुत्पत्त्यभावा
नित्यतया ... प्रकाशिता ... अनभिलाप्य ... धर्मा सर्व ...
त ... ता ... द्वयमाव ...
र्हि

च प्रतिविबोध्य भूमेर्भूमिलक्षणातिक्रमगतिगतास्तथाग=
ताचिन्त्यगतिविषयगोचरं प्रतिलभ्य विश्वरूपमणिसदृशाः
सर्वसत्त्वोपजीव्यतामधिगच्छेयुः सर्वधर्मविषयगतिकायोप=
भोग्यतयोपजीव्याः स्युः ॥

भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च
मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं ते । साधु भगवन्निति महाम=
तिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवां=
स्तस्यैतदवोचत् । त्रय इमे महामते स्रोतआपन्नानां स्रो=
तआपत्तिफलप्रभेदाः । कतमे त्रयो यदुत हीनमध्यवि=
शिष्टाः । तत्र महामते हीनः सप्तजन्मभवपरमः मध्यः पुन=
र्महामते त्रिपञ्चभवपरिनिर्वायी भवति उत्तमः पुनर्महा
मते तज्जन्मपरिनिर्वायी भवति । एषां तु महामते त्र=
याणां त्रीणि संयोजनानि मृदुमध्याधिमात्राण्येव भव=
न्ति । तत्र महामते कतमानि त्रीणि संयोजनानि यदुत
सत्कायदृष्टिर्विचिकित्सा शीलव्रतपरामर्शश्च । एतानि म=
हामते त्रीणि संयोजनानि विशेषोत्तरोत्तरेणार्हतामर्हत्त्व=
लीभवन्ति । तत्र महामते सत्कायदृष्टिर्द्विविधा यदुत स=
हजा च परिकल्पिता च परतन्त्रपरिकल्पितस्वभाववत् ।

तद्यथा महामते परतन्त्रस्वभावाश्रयाद्विचित्रपरिकल्पित-
स्वभावाभिनिवेशः प्रवर्तते । स च तत्र न सन्नासन्न सद्-
सन्नभूतपरिकल्पलक्षणत्वादयं च बालैर्विकल्प्यते [1]विचि-
त्रस्वभावलक्षणाभिनिवेशेन मृगतृष्णिकेव मृगैः । इयं
महामते स्रोतआपन्नस्य परिकल्पिता सत्कायदृष्टिरज्ञाना-
च्चिरकालाभिनिवेशसंचिता । सा च तस्य पुद्गलनैरात्म्य-
ग्रहाभवत प्रहीणा । सहजा[3] पुनर्महामते स्रोतआपन्नस्य
सत्कायदृष्टिः स्वपरकायसमतया चतुःस्कन्धरूपलक्षणत्वाद्रू-
पस्योत्पत्तिभूतभौतिकत्वात्परस्परहेतुलक्षणत्वाद्भूतानां रू-
पस्यासमुदय इति कृत्वा स्रोतआपन्नस्य सदसत्पक्षदृष्टि-
दर्शनात्सत्कायदृष्टिः प्रहीणा भवति । अत एव सत्काय-
दृष्टिप्रहीणस्य रागो न प्रवर्तते । एतन्महामते सत्काय-
दृष्टिलक्षणम् ॥

विचिकित्सालक्षणं पुनर्महामते यदुत प्राप्तिधर्माधिग-
मसुदृष्टिलक्षणत्वात्पूर्वं सत्कायदृष्टिद्वयविकल्पप्रहीणत्वाच्च
विचिकित्सा धर्मेषु न भवति । न चास्यान्या शास्तृदृष्टि-
र्भवति शुद्धाशुद्धित । एतन्महामते विचिकित्सालक्षणं

कल्पनलक्ष A कल्पनलक्ष कल्पा ण्ण । कल्पलक्ष कल्पलक्ष ।
[2] स्य \ F स्य [T भ्य । I नि A
[3] सहनाता A K था । य T
[6] म Ch. T ग । । ।

स्रोतआपन्नस्य ॥

शील पुनर्महामते कथं न परामृशति स्रोतआपन्नः यदुत दुःखोपपत्त्यायतनलक्षणसदृष्टत्वान्न परामृशति। परामृष्टिः पुनर्महामते यदुत शीलव्रततपोनियमैर्बालपृथग्जना भोगसुखाभिलाषिणो भवोत्पत्तिं प्रार्थयन्ते न च परामृशन्ति। एवमन्यत्र स्वप्रत्यात्माधिगमविशेषगामितायां परिणामयन्ति निर्विकल्पानास्रवधर्मलक्षणाकारेण प्रसज्यन्ते शीलाङ्गैः। एतन्महामते स्रोतआपन्नस्य शीलव्रतपरामर्शलक्षणं भवति। न तु महामते स्रोतआपन्नस्य त्रिसंयोजनप्रहीणस्य रागद्वेषमोहाः प्रवर्तन्ते ॥

महामतिराह। रागः पुनर्भगवता बहुप्रकार उपदिष्टः। तत्कतमस्तस्याथ रागः प्रहीणो भवति। भगवानाह। विषयकामेन्द्रियः स्त्रीसंयोगरागः प्रत्युत्पन्नसुख आयत्या दुःखजन्महेतुकः खटचपेटलिङ्गितचुम्बितपरिष्वक्ताघ्रातकटाक्षेक्षितैः। तस्य महामते रागो न प्रवर्तते। तत्कस्य हेतोः यदुत समाधिसुखविहारलाभित्वात्। अत एष प्रहीणो भवति न निर्वाणाधिगमरागः ॥

तपःतिपमयः A तपानियमयो तपोनियमैः वा। तपानियमैर्यो K तपोनियमयो। रा A K स्व। ... A K य ... K स्र। रागि। कामराग। ... T न ... विषयकामेन्द्रियराग स्त्रीसंयोगम T ... खपट ... लिङ्गित ... चुम्बित ... परिष्विक्ता ... घ्रात ... कटाक्ष ... ईक्षित ...

सकृदागामिफललक्षणं पुनर्महामते कतमद्यदुत सकृद्रूपलक्षणाभासविकल्पः प्रवर्तते। निमित्तदृष्टिलक्षलक्षणाभावात् ध्यानगतिलक्षणसुदृष्टत्वात् सकृदेतं[1] लोकमागम्य दुःखस्यान्तक्रियायै[2] परिनिर्वास्यति[3] तेनोच्यते सकृदागामीति। तत्रानागामीति[4] महामते कथं भवति यदुतातीतानागतप्रत्युत्पन्नस्य रूपलक्षणभावाभावप्रवृत्तेर्दृष्टिदोषानुशयविकल्पस्यानागामित्वादनागामिरूपप्रहीणत्वाच्च संयोजनानामनागामीत्युच्यते। अर्हन्पुनर्महामते ध्यानध्येयसमाधिविमोक्षबलाभिज्ञाक्लेशदुःखविकल्पाभावादर्हन्नित्युच्यते॥

महामतिराह। त्रय पुनर्भगवतार्हन्तो ऽभिहिता। तत्कतमस्याय भगवन्नर्हच्छब्दो निपात्यते[11]। किं भगवन्नेकायनमार्गप्रतिलम्भिकस्योत बोधिप्रणिधानाभ्यस्तकुशलमूलसंमूढस्योत निर्मितनैर्माणिकस्य। भगवानाह। एकायनमार्गप्रतिलम्भिकस्य महामते श्रावकस्य न त्वन्येषाम्। अन्ये पुनर्महामते बोधिसत्त्वचर्याचरिताविनो बुद्धनिर्मितनैर्माणिकाश्चोपायकुशलमूलप्रणिधानपूर्वकत्वा-

[1] फल । त । वादया । वादयो ।
वाध्या । नम त्वम । कृ पापा । नि ।
... वततद् । वृनद् त प्रवतत । द् । वृषद् ।
ना । । निपाज्यत ता मूल
...

त्मर्पन्मण्लेपूपपत्ति दर्शयन्ति बुद्धपर्यन्मण्डलोमपशोभना=र्थम् । विकल्पगतिसस्थानान्तरविचिनोपदेशो ऽय महामते मद्रुत फलाधिगमध्यानध्यातृध्येयविविक्तत्वात्स्वचित्त-दृश्योपगमात्फलप्राप्तिलक्षणमुपदिश्यते । पुनरपर महा-मते यदि स्रोत आपन्नस्यैतदभविष्यत् इमानि सयोजना=न्यहमेभिर्न सयुक्त इति तद्द्वित्वप्रसगत्वात्मदृष्टिपतित स्या=दप्रहीणसयोजनश्च ॥

पुनरपर महामते ध्यानाप्रमाणारूप्यधातुसमतिक्रमाय' स्वचित्तदृश्यलक्षणव्यावृत्ति करणीया । सज्ञावेदितनि=रोधसमापत्तिश्च महामते स्वचित्तदृश्यगतिव्यतिक्रमस्तस्य' न युज्यते चित्तमात्रत्वात् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

ध्यानानि चाप्रमाणानि आरूप्याश्च' समाधय ।
सज्ञानिरोधो निखिलश्चित्तमात्रे" न विद्यते ॥१७६॥
स्रोतापत्तिफल चैव सकृदागामिनस्तथा ।
अनागामिफल चैव अर्हत्त्व चित्तविभ्रम ॥१७७॥
ध्याता ध्यान च ध्येय च प्रहाण सत्यदर्शनम् ।
कल्पनामात्रमेवेद यो बुध्यति स मुच्यते ॥१७८॥

५ ग्रामए भा न स १ पात्म

पुनरपरं महामते द्विप्रकारा बुद्धिः प्रविचयबुद्धिश्च विकल्पलक्षणग्राहाभिनिवेशप्रतिष्ठापिका[1] च । तत्र महामते प्रविचयबुद्धिर्नाम यदुत यया[2] बुद्ध्या भावस्वभावलक्षणं प्रविचीयमानं चतुष्कोटिकारहितं नोपलभ्यते सा प्रविचयबुद्धिः । तत्र महामते चतुष्कोटिका यदुतैकत्वान्यत्वोभयनोभयास्तिनास्तिनित्यानित्यरहिता चतुष्कोटिकामिति वदामि । एतया चतुष्कोटिकया महामते रहिता[3] सर्वधर्मा इत्युच्यते । इयं महामते चतुष्कोटिका सर्वधर्मपरीक्षाया प्रयोक्तव्या । तत्र महामते विकल्पलक्षणग्राहाभिनिवेशप्रतिष्ठापिका बुद्धिः कतमा यदुत येन[4] महामते चित्तविकल्पलक्षणग्राहाभिनिवेशेनोष्णद्रवचलकठिनानभूतपरिकल्पलक्षणान्महाभूतान्प्रतिज्ञाहेतुलक्षणदृष्टान्ताभिनिवेशादसद्भूतसमारोपेण समारोपयति सा विकल्पलक्षणग्राहाभिनिवेशप्रतिष्ठापिका बुद्धिः । एतन्महामते बुद्धिद्वयस्य लक्षणं येन बुद्धिद्वयलक्षणेन समन्वागता[15] बोधिसत्त्वा[1] धर्मपुद्गलनैरात्म्यलक्षणगतिगता

यः ... ग्र ... [3] ष्टा ... ता ... मया ... ण A K

चो T च ... Ms ... चा ... च A K च ... इत्युच्यते ...

... चा ... [1] धर्मा A ... धर्म ... इत्युच्यते

15 ... ल ... ला ... M ... काठनानभूतेला ...

[16] स ... A K ... [1] ता A K ... महासत्त्वा ... T ... धर्मै L

निराभासबुद्धिप्रविचयचर्याभूमिकुशलाः प्रथमां भूमिं प्रतिलभन्ते समाधिशतं च समापद्यन्ते । बुद्धबोधिसत्त्वशतं च समाधिविशेषप्रतिलम्भेन पश्यन्ति कल्पशतं च पूर्वान्तापरान्ततो ऽनुप्रविशन्ति क्षेत्रशतं चावभासयन्ति क्षेत्रशतं चावभास्योत्तरोत्तरभूमिलक्षणविधिज्ञाः प्रणिधानवैशेषिकतया विक्रीडन्तो धर्ममेघाभिषेकाभिषिक्तास्तथागतप्रत्यात्मभूमिमधिगम्य दशनिष्ठापदसुनिबद्धधर्माणः सत्त्वपरिपाकाय विचित्रैर्निर्माणकिरणैर्विराजन्ते प्रत्यात्मगतिसुखसमाहिताः ॥

पुनरपरं महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन महाभूतभौतिककुशलेन भवितव्यम् । कथं च महामते बोधिसत्त्वो महाभूतभौतिककुशलो भवति । तत्र महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्व इति प्रतिसंशिक्षते तत्सत्यं यत्र महाभूतानामसंभवो ऽसंभूतानि चेमानि महामते भूतानीति प्रतिविमृशति । एवं प्रतिविमृश्य नाम विकल्पमात्रं स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधाद्बाह्यभावाभावान्नाम चित्तदृश्यविकल्पमात्रमिदं यदुत त्रैधातुकं महाभूतभौतिकरहितं प्रतिविमृशति

च मा मि तोष ताप

चातुर्महाभौतिकरूपपरिशुद्धिमात्मात्मीयरहितं यथाभूतस्वलक्षणा-
वस्थानावस्थितमनुत्पादस्वलक्षणसिद्धम्। तत्र महा-
मते महाभूतेषु कथं भौतिकं भवति यदुत स्नेहविकल्प-
महाभूतं महामते अब्धातुं निष्पादयत्यध्यात्मबाह्यम्।
उष्णविकल्पमहाभूतं महामते तेजोधातुं निष्पादयत्य-
ध्यात्मबाह्यम्। समुदीरणविकल्पमहाभूतं महामते वायु-
धातुं निष्पादयत्यध्यात्मबाह्यम्। रूपपरिच्छेदविकल्पमहा-
भूतं पुनर्महामते पृथिवीधातुं जनयत्याकाशसहितमध्या-
त्मबाह्यम्। मिथ्यासत्याभिनिवेशात्पञ्चस्कन्धकदम्बकं म-
हाभूतभौतिकं प्रवर्तते। विज्ञानं पुनर्महामते विचित्र-
[illegible]

दनासंज्ञासंस्कारविज्ञानानि । तत्र महामते चत्वारः स्कन्धा अरूपिणो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं च । रूपं महामते चातुर्महाभौतिकं भूतानि च परस्परविलक्षणानि । न च महामते अरूपिणां चतुष्कसंख्या भवत्याकाशवत् । तद्यथा महामते आकाशं संख्यालक्षणातीतमथ च विकल्प्यत एवमाकाशमिति एवमेव महामते स्कन्धाः संख्यालक्षणगणनातीता भावाभावविवर्जिताश्चतुष्कोटिकरहिताः संख्यागणनानिर्देशेन निर्दिश्यन्ते बालैर्न त्वार्यैः ॥

आर्यैः पुनर्महामते मायाविचित्ररूपाकृतिवदन्यानन्यवर्जिताः प्रज्ञाप्यन्ते स्वप्नबिम्बपुरुषवत् । आश्रयानन्यत्वादार्यज्ञानगतिसंमोहान्महामते स्कन्धविकल्पः ख्यायते । एतन्महामते स्कन्धानां स्कन्धस्वभावलक्षणम् । स च विकल्पस्त्वया व्यावर्तनीयः व्यावृत्य विविक्तधर्मोपदेशः कर्तव्यः । सर्वबुद्धपर्षन्मण्डलेषु तीर्थ्यदृष्टिनिवारणाय विविक्तधर्मोपदेशेन महामते क्रियमाणेन धर्मनैरात्म्यदर्शनं विशुध्यते दूरंगमाभूमिप्रवेशश्च भवति । स दूरंगमां महाभूमिमनुप्रविश्यानेकसमाधिवशवर्ती भवति । मनो-

[illegible]

ममकायप्रतिलम्भाच्च समाधि मायोमम प्रतिलभते । वलाभिज्ञावशिताभतिगत[1] सर्वसत्त्वोपजीव्यो भवति पृथिवीवत् । यथा महामते महापृथिवी सर्वसत्त्वोपजीव्या भवति एवमेव महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्व[2] सर्वसत्त्वोपजीव्यो भवति ॥

पुनरपर महामते चतुर्विध निर्वाणम् । कतमच्चतुर्विध यदुत भावस्वभावाभावनिर्वाण लक्षणविचित्रभावाभावनिर्वाण स्वलक्षणभावाभावावबोधनिर्वाण स्कन्धाना स्वसामान्यलक्षणसततिप्रबन्धव्युच्छेदनिर्वाणम् । एतन्महामते चतुर्विध तीर्थकराणा निर्वाण न तु मत्प्रवचने । मत्प्रवचने पुनर्महामते विकल्पकस्य मनोविज्ञानस्य व्यावृत्तिर्निर्वाणमित्युच्यते ॥

महामतिराह । ननु भगवताष्टौ विज्ञानानि व्यवस्थापितानि । भगवानाह । व्यवस्थापितानि महामते । महामतिराह । तद्यदि भगवन्व्यवस्थापितानि तत्कथ मनोविज्ञानस्यैव व्यावृत्तिर्भवति न तु सप्ताना विज्ञानानाम् । भगवानाह । तद्धेत्वालम्बनत्वान्महामते सप्ताना विज्ञानाना प्रवृत्तिर्भवति । मनोविज्ञान पुनर्महामते विषयपरिच्छेदाभिनिवेशेन प्रवर्तमान वासनाभिरालय-

[1] ता ... महा । ... स्वभाव । left out ... L T [4] घो A. C. K. प L [5] स । [6] नि । Left out in T [8] था ... all MSS. but T

विज्ञानं प्रपुष्णाति । मनः सहितमात्मात्मीयग्राहाभिनिः वेशमन्यनाकारेणानुप्रवर्तते । अभिन्नशरीरलक्षणमालय-विज्ञानहेत्वालम्बनं स्वचित्तदृश्यविषयाभिनिवेशाच्चित्त-कलापः प्रवर्तते ऽन्योन्यहेतुकः । उदधितरङ्गा इव महामते स्वचित्तदृश्यविषयपवनेरिताः प्रवर्तन्ते निवर्तन्ते च । अतस्तेन महामते मनोविज्ञानेन व्यावृत्तेन सप्तानां विः ज्ञानानां व्यावृत्तिर्भवति ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

नाहं निर्वामि भावेन क्रियया लक्षणेन च ।
विकल्पहेतुविज्ञाने निर्वृते निर्वृतो ह्यहम् ॥१७९॥
तद्धेतुकं तदालम्ब्यं मनोगतिसमाश्रयम् ।
हेतुं ददाति चित्तस्य विज्ञानं च समाश्रितम् ॥१८०॥
यथा क्षीणे महास्रोघे तरङ्गाणामसंभवः ।
तथा विज्ञानवैचित्र्यं निरुद्धं न प्रवर्तते ॥१८१॥

पुनरपरं महामते परिकल्पितस्वभावप्रभेदनयलक्षणः मुपदेक्ष्यामो येन परिकल्पितस्वभावप्रभेदनयलक्षणेन सुः प्रतिविभागविद्धेन त्वं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा विकल्पकल्परहिताः प्रत्यात्मार्यस्वगतितीर्थ्यनयगतिसुदृष्ट

बुद्ध्या ग्राह्यग्राहकविकल्पप्रहीणा प्रत्यन्तविविधविचिन-लक्षण परिकल्पितस्वभावाकार न प्रतिविकल्पयिष्यन्ति। तत्र महामते कतमत्परिकल्पितस्वभावप्रभेदनयलक्षण यदुताभिलापविकल्पो ऽभिधेयविकल्पो लक्षणविकल्पो ऽर्थविकल्प स्वभावविकल्पो हेतुविकल्पो दृष्टिविकल्पो युक्तिविकल्प उत्पादविकल्पो ऽनुत्पादविकल्प सवन्ध-विकल्पो बन्धाबन्धविकल्प । एतन्महामते परिकल्पित-स्वभावप्रभेदनयलक्षणम् ॥

तत्र महामते अभिलापविकल्प कतमद्यदुत विचित्र स्वरगीतमाधुर्याभिनिवेश एष महामते अभिलापविक=ल्प । तत्र महामते अभिधेयविकल्प कतमद्यदुतास्ति तत्किंचिदभिधेयवस्तु स्वभावकमार्यज्ञानगतिगम्य यदा=श्रित्याभिलाप प्रवर्तत इति विकल्पयति[10]। तत्र लक्षण-विकल्प कतमद्यदुत तस्मिन्नेवाभिधेये मृगतृष्णाख्ये लक्ष=णवैचित्र्याभिनिवेशेनाभिनिवेशते[11] यदुतोष्णद्रवचलकठि=नलक्षणान्सर्वभावान्विकल्पयति । तत्रार्थविकल्प कतम=द्यदुत सुवर्णरूप्यविविधरत्नार्थविषयाभिलाप[12] । तत्र स्वभावविकल्प कतमद्यदुत भावस्वभावावधारणमिदमे=

क \ वि \ बन्धो १ । म प ८ ८
मद्य म प भो प म प । प । गात ४ k । T
न । मृत्या ल्पत । [11] विशत । [12] लाषम् L

वमिदं नान्यथेति तीर्थ्यविकल्पदृष्ट्या विकल्पयन्ति ।
तत्र हेतुविकल्पः कतमद्यदुत यदेन हेतुप्रत्ययेन सदसतोः
विभज्यते हेतुलक्षणोत्पत्तितः स हेतुविकल्पः । तत्र दृष्टि-
विकल्पः कतमद्यदुत नास्त्यस्तित्वैकत्वान्यत्वोभयानुभयकु-
दृष्टितीर्थ्यविकल्पाभिनिवेशः । तत्र युक्तिविकल्पः कतम-
द्यदुतात्मात्मीयलक्षणयुक्तिविग्रहोपदेशः । तत्रोत्पादविक-
ल्पः कतमद्यदुत प्रत्ययैः सदसतोर्भावस्योत्पादाभिनिवेशः ।
तत्रानुत्पादविकल्पः कतमद्यदुतानुत्पन्नपूर्वाः सर्वभावा
अभूत्वा प्रत्ययैर्भवन्त्यहेतुशरीराः । तत्र सम्बन्धविकल्पः क-
तमद्यदुत सह सम्बध्यते सुवर्णतन्तुवत् । तत्र बन्धाबन्ध
विकल्पः कतमद्यदुत बन्धहेतुबन्ध्याभिनिवेशवत् । यथा
पुरुषः पाशसंयोगाद्रज्जुग्रन्थिः क्रियते मुच्यते च । एवं
महामते परिकल्पितस्वभावप्रभेदनयलक्षणं यस्मिन्परिक-
ल्पितस्वभावप्रभेदनयलक्षणे सर्वबालपृथग्जना अभिनि-
विशन्ते । सदसतः प्रत्ययाभिनिवेशाभिनिविष्टा महा-
मते परिकल्पितस्वभाववैचित्र्यमभिनिविशन्ते मायाश्रय-
वैचित्र्यदर्शनवदन्यमायादर्शनबुद्ध्या बालैर्विकल्प्यन्ते ।

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

माया च महामते वैचित्र्यान्नान्या नानन्या । यद्यन्या स्याद्वैचित्र्यं मायाहेतुकं न स्यात् । अथानन्या स्याद्वैचित्र्यान्मायावैचित्र्ययोर्विभागो[1] न स्यात्स च दृष्टो विभागस्तस्मान्नान्या नानन्या । अत एतस्मात्कारणान्महामते त्वयान्यैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्माया नास्त्यस्तित्वेन नाभिनिवेष्टव्या ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

चित्तं विषयसंबन्धं[3] ज्ञानं तर्के प्रवर्तते ।
निराभासे विशेषे च प्रज्ञा वै संप्रवर्तते ॥१८२॥
परिकल्पितस्वभावो ऽस्ति परतन्त्रे[7] न विद्यते ।
कल्पितं गृह्यते भ्रान्त्या परतन्त्रं न कल्प्यते ॥१८३॥
[10]विविधाङ्गाभिनिर्वृत्त्या[11] यथा माया न सिध्यति ।
निमित्तं हि तथा चित्तं[13]कल्प्यमानं न सिध्यति ॥१८४॥
निमित्तं दौष्ठुल्यनयं[1] बन्धनं चित्तसंभवम् ।
परिकल्पितं ह्यजानानं परतन्त्रैर्विकल्प्यते ॥१८५॥
यदेतत्कल्पितं भावं[1] परतन्त्रं तदेव हि ।

[1] विभागा [illegible] T [illegible] न [illegible] L [3] बध [illegible] बद्ध C T बध L [4] वि [illegible] परि Chn Tb [5] मत्रो L त्रा T न्तो T [6] पारं [illegible] [7] तत्र A तन्त्र C T तत्र L तन्त्र K [illegible] स [illegible] Th [illegible] are [illegible] [1] ङ्गो ऽभि Tb [11] त्या C L ता T ता Tb [illegible] Let [illegible] [3] त्त C त्त T [14] न्य T [15] त्त C L त्त T [16] त्त T [illegible] नय नय [illegible] नय T [19] न [illegible] ना Chn Tb [19] तत्र वि L तन्त्र वि T [20] यस्यत [illegible] भव L भाव Chn Tb

कल्पित हि विचिपाभे परतन्त्रे विकल्प्यते ॥१८६॥
सवृति परमार्थश्च तृतीय नास्तिहेतुकम् ।
कल्पित सवृतिर्मुक्ता तच्छेदादार्यगोचरम् ॥१८७॥
यथा हि योगिना वस्तु चित्रमेक विराजते ।
न ह्यस्ति' चित्रता तत्र तथा कल्पितलक्षणम् ॥१८८॥
यथा हि तैमिरिकस्येव कल्प्यते रूपदर्शनम् ।
तिमिर न रूप नारूप परतन्त्र तथाबुधै ॥१८९॥
हेम स्यात्तु यथा शुद्ध जल कलुषवर्जितम् ।
गगन हि घनाभावात्तथा शुद्ध विकल्पितम् ॥१९०॥
नास्ति वै कल्पितो भाव' परतन्त्रश्च विद्यते ।
समारोपापवाद हि विकल्पन्तो विनश्यति ॥१९१॥
कल्पितं यद्यभाव" स्यात्परतन्त्रस्वभावत ।
विना भावेन वै भावो" भावश्चाभावसभव ॥१९२॥
परिकल्पित समाश्रित्य परतन्त्रोपलभ्यते ।
निमित्तनामसबन्धाज्जायते परिकल्पितम् ॥१९३॥
अत्यन्त चाप्यनिष्पन्न कल्पित न परोद्भवम् ।

मत मव । तत' स्य ति । ^ ति T
तुदम क र सवाम । त ।
तिमिर नारूपारूप न द ।

माया न महामते विद्यानान्या नानन्या । यदन्या स्याद्विचित्रं मायाहेतुकं न स्यात् । अथानन्या स्याद्वि-चित्रमायाविचित्रयोर्विभागो न स्यात् स च दृष्टो विभा-गस्तस्मान्नान्या नानन्या । अत एतस्मात्कारणान्महामते त्वमन्यैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्माया[1] नान्यत्वेन ना-भिनिवेष्टव्या ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

चित्तं विषयसंबन्धं ज्ञानं तर्के प्रवर्तते ।
निराभासे विशेषे च प्रज्ञा वै संप्रवर्तते ॥१८२॥
परिकल्पितस्वभावो ऽस्ति परतन्त्रे[2] न विद्यते ।
कल्पितं गृह्यते भ्रान्त्या परतन्त्र्यं न कल्प्यते ॥१८३॥
'विविधाङ्गाभिनिर्वृत्त्या'' यथा माया न सिध्यति ।
निमित्तं हि तथा चित्तं[3] कल्प्यमानं न सिध्यति ॥१८४॥
निमित्तं दौष्ठुल्यमयं बन्धनं चित्तसंभवम् ।
परिकल्पितं ह्यजानानं परतन्त्रैर्विकल्प्यते ॥१८५॥
यदेतत्कल्पितं भावं परतन्त्रं तदेव हि ।

[1] विभागा न वध । बह C T
वध । व पार मत्ता वा । त्मो [6] पार
तत्र तत्र तत्र तत्र त्व । verse
\ ह्रां गभ । ता L वा T वा Tib.
। । व त्र । । न्य । [13] व C L स्य T
[1] त नय नय । मय । न ना Chin. Tib.
[1] तत्र वि । तत्र वि । यस्यत [1] भव L भाव Chin. Tib.

कल्पितं हि विचित्राभं परतन्त्रं विकल्प्यते ॥१८६॥
संवृतिं परमार्थश्च तृतीयं नास्त्यहेतुकम् ।
कल्पितं संवृतिर्ह्युक्ता तच्छेदादार्यगोचरम् ॥१८७॥
यथा हि योगिनां वस्तु चित्रमेकं विराजते ।
न ह्यस्ति चित्रता तत्र तथा कल्पितलक्षणम् ॥१८८॥
यथा हि तैमिरैश्चित्रं कल्प्यते रूपदर्शनम् ।
तिमिरं न रूपं नारूपं परतन्त्रं तथाबुधैः ॥१८९॥
हेमं स्यात्तु यथा शुद्धं जलं कलुषवर्जितम् ।
गगनं हि घनाभावात्तथा शुद्धं विकल्पितम् ॥१९०॥
नास्ति वै कल्पितो भावः परतन्त्रश्च विद्यते ।
समारोपापवादं हि विकल्पन्तो विनश्यति ॥१९१॥
कल्पितं यद्यभावः स्यात्परतन्त्रस्वभावतः ।
विना भावेन वै भावो भावश्चाभावसंभवः ॥१९२॥
परिकल्पितं समाश्रित्य परतन्त्रोपलभ्यते ।
निमित्तनामसंबन्धाज्जायते परिकल्पितम् ॥१९३॥
अत्यन्तं चाप्यनिष्पन्नं कल्पितं न परोद्भवम् ।

तदा प्रज्ञायते शुद्ध स्वभाव पारमार्थिकम् ॥१९४॥
परिकल्पित दशविध[1] परतन्त्र च षड्विधम् ।
प्रत्यात्मतथताज्ञेयमतो नास्ति विशेषणम् ॥१९५॥
पञ्चधर्मा भवेत्तत्त्व स्वभावा हि त्रयस्तथा ।
एतद्विभावयेद्योगी तथता नातिवर्तते ॥१९६॥
निमित्त परतन्त्र हि यन्नाम तत्प्रकल्पितम् ।
परिकल्पितनिमित्त तु पारतन्त्र्यात्प्रवर्तते ॥१९७॥
बुद्ध्या[2] विवेच्यमान तु न तन्त्र[3] नापि कल्पितम्[4] ।
[5]निष्पन्नो नास्ति वै भाव कथ बुद्ध्या विकल्प्यते ॥१९८॥
निष्पन्नो विद्यते भावो भावाभावविवर्जित[6] ।
भावाभावविनिर्मुक्तौ[7] द्वौ स्वभावौ कथ नु तौ ॥१९९॥
परिकल्पितस्वभावे द्वौ[8] स्वभावौ द्वौ प्रतिष्ठितौ ।
कल्पित दृश्यते चित्र विशुद्ध चार्यगोचरम् ॥२००॥
कल्पित हि विचित्राभ परतन्त्रैर्विकल्प्यते ।
अन्यथा कल्प्यमान हि तीर्थ्यवाद समाश्रयेत् ॥२०१॥
कल्पना कल्पितेत्युक्त्वा दर्शनाद्धेतुसभवम् ।

[1] कल्पित द्वादशविध ... परि ... पत ... पष्ठो T
नामयत्र ... त ... त ... त्वा ...
ष्मा ... ति ... त ... त ... नि° I
पारकल्पित ... ष्मा ... तम ... ड़ L
का ... स्वभाव द्वा ... व ... वावे ... वावे T
द्वावे ... द्वावे ... तत्र वि ... न्य

विकल्पद्वयनिर्मुक्तं निष्पन्नं स्यात्तदेव हि ॥२०२॥

पुनरपि महामतिराह । देशयतु मे भगवान्प्रत्यात्मार्यज्ञानगतिलक्षणमेकयानं च येन भगवन्प्रत्यात्मैकयानगतिलक्षणेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः प्रत्यात्मार्यज्ञानैकयानकुशला अपरप्रणेया भविष्यन्ति बुद्धधर्मेषु ॥

भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवांस्तस्यैतदवोचत् । प्रमाणाप्तोपदेशविकल्पाभावान्महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्व एकाकी रहोगतः स्वप्रत्यात्मबुद्ध्या विचारयत्यपरप्रणेयो दृष्टिविकल्पविवर्जित उत्तरोत्तरतथागतभूमिप्रवेशनतया व्यायमते । एतन्महामते स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानगतिलक्षणम् । तत्रैकयानगतिलक्षणं कतमद्यदुतैकयानमार्गाधिगमावबोधादेकयानमिति वदामि । एकयानमार्गाधिगमावबोधः कतमो यदुत ग्राह्यग्राहकविकल्पयथाभूतावस्थानादप्रवृत्तेर्विकल्पस्यैकयानावबोधः कृतो भवति । एष एकयानावबोधो महामते

नान्यतीर्थ्यश्रावकप्रत्येकबुद्धब्रह्मादिभि प्राप्तपूर्वो ऽन्यत्र मया। अत एतस्मात्कारणान्महामते एकयानमित्युच्यते॥

महामतिराह। किं कारणं भगवता यानत्रयमुपदिष्टमेकयानं नोपदिश्यते। भगवानाह। स्वयमपरिनिर्वाणधर्मत्वान्महामते सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानामेकयानं न वदामि यस्मान्महामते सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धास्तथागतविनयविवेकयोगोपदेशेन विमुच्यन्ते न स्वयम्॥

पुनरपरं महामते ज्ञेयावरणकर्मवासनाप्रहीणत्वात्सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धाना नैकयानं[8] धर्मनैरात्म्यानवबोधाच्चाचिन्त्यपरिणामच्युतेरप्राप्तित्वाच्च यानत्रयं देशयामि श्रावकाणाम्। यदा तेषां महामते सर्वदोषवासना प्रहीणा भवन्ति धर्मनैरात्म्यावबोधात्तदा ते[13] वासनादोषसमाधिमदाभावादनास्रवधातौ प्रतिविबुध्यन्ते। पुनरपि लोकोत्तरानास्रवधातुपर्यापन्नान्संभारान्परिपूर्याचिन्त्यधर्मकायवशवर्तित[15] प्रतिलप्स्यन्ते॥ तत्रेदमुच्यते॥

देवयानं ब्रह्मयानं श्रावकीयं तथैव च।

[1] यान्यान A यान C T यानाना L यान्यान F यानमु – [3] माप A K मपार I T [4] द्धान् ए L Left out I द्धान् I थ C L [8] न A K न C L T [9] F धर्म° I भवात I K रो A त्म्यावबो L [11] णाम उच्यत न प्रा all MSS. but T य I धात दात L [14] महा A C L मदा K सहा T [15] ना A न I K द प all MSS. [1] नास्रव A C I K णास्रव I धात् सभावात् L [1] ता T

तथागत च प्रत्येक यानानेतान्वदाम्यहम् ॥२०३॥
यानाना नास्ति वै निष्ठा यावच्चित्त प्रवर्तते ।
चित्ते तु वै परावृत्ते न यान न च यानिन ॥२०४॥
यानव्यवस्थान नैवास्ति यानभेद वदाम्यहम् ।
परिकर्षणार्थं बालाना यानभेद वदाम्यहम् ॥२०५॥
विमुक्तयस्तथा तिस्रो धर्मनैरात्म्यमेव च ।
समताज्ञानक्लेशाख्या विमुक्त्या ते विवर्जिता ॥२०६॥
यथा हि काष्ठमुदधौ तरङ्गैर्विप्रवाह्यते ।
तथा हि श्रावको मूढो लक्षणेन प्रवाह्यते ॥२०७॥
वासनाक्लेशसबद्धा पर्युत्थानैर्विसयुता ।
समाधिमदमत्तास्ते धातौ तिष्ठन्त्यनास्रवे ॥२०८॥
निष्ठागतिर्न तस्यास्ति न च भूयो निवर्तते ।
समाधिकाय सप्राप्य आ कल्पान्न प्रबुध्यते ॥२०९॥
यथा हि मत्तपुरुषो मद्याभावाद्विबुध्यते ।
तथा ते बुद्धधर्माख्य काय प्राप्स्यन्ति मामकम् ॥२१०॥

इति लङ्कावतारे षट्त्रिंशत्साहस्रे सर्वधर्मसमुच्चयो नाम द्वितीय परिवर्त ॥२॥

अथ खलु भगवान्पुनरपि महामतिं बोधिसत्त्वं म=
हासत्त्वमेतदवोचत् । मनोमयकायगतिप्रभेदनयलक्षणं
महामते उपदेक्ष्यामि । तच्छृणु साधु च सुष्ठु च मन=
सिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामति=
र्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवांस्त=
स्यैतदवोचत् । त्रिप्रकारो महामते कायो मनोमयः ।
कतमस्त्रिप्रकारो यदुत समाधिसुखसमापत्तिमनोमयो
धर्मस्वभावावबोधमनोमयो निकायसहजसंस्कारक्रियाम=
नोमयश्च प्रथमोत्तरोत्तरभूमिलक्षणपरिज्ञानादधिगच्छन्ति
योगिनः । तत्र कतमो महामते समाधिसुखसमापत्ति-
मनोमयः कायो यदुत त्रिचतुर्थपञ्चम्यां[1] भूमौ स्वचित्त-
विविधविवेकविहारेण चित्तोदधिप्रवृत्तितरङ्गविज्ञानल=
क्षणसुखसमापत्तिमनसो ऽप्रवृत्तिः स्वचित्तदृश्यविषया=
भावाभावपरिज्ञानान्मनसो मनोमयः काय इत्युच्यते ।

[1] नय । T मु । सर्वे । ना हे T
तृचतुर्थ त्रिचतुर्थ त्रिचतुर्थ । त्रिचतु ञ्या । त्या K
[2] मो प्र \ K । म प्र प वा भा । मनसो
। ि ८ । कोषा ० । मनोमय -

तत्र धर्मस्वभावावबोधमनोमयः कायः कतमो यदुताष्टम्यां भूमौ मायादिधर्मनिराभासप्रविचयावबोधेन चित्ताश्रयपरावृत्तस्य मायोपमसमाधिप्रतिलम्भादन्येषां च समाधिमुखानां प्रतिलम्भादनेकलक्षणवशिताभिज्ञाकुसुमितः मनोजवसदृशः मायास्वप्नबिम्बप्रख्यमभौतिकः भूतभौतिकसदृशः सर्वरूपविचित्राङ्गसमुदितः सर्वबुद्धक्षेत्रपर्षन्मण्डलानुगतः कायः धर्मस्वभावगतिगतत्वान्मनोमय इत्युच्यते। तत्र निकायसहजसंस्कारक्रियामनोमयः कायः कतमो यदुत सर्वबुद्धधर्मप्रत्यात्माधिगमसुखलक्षणावबोधान्निकायसहजसंस्कारक्रियामनोमय इत्युच्यते । अत्र ते महामते कायत्रयलक्षणप्रविचयावबोधे योगः करणीयः ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

न मे यानं महायानं न घोषो न च अक्षराः ।
न सत्या न विमोक्षा वै न निराभासगोचरम् ॥१॥
किं तु यानं महायानं समाधिवशवर्तिता ।
कायो मनोमयश्चित्रो वशितापुष्पमण्डितः ॥२॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । पञ्चानन्तर्याणि भगवता निर्दिष्टानि । कतमानि तानि' भगवन्पञ्चानन्तर्याणि यान्यध्यापद्य कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वावीचिको भवति । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवत प्रत्यश्रौषीत् । भगवानेतदवोचत् । तत्र महामते पञ्चानन्तर्याणि कतमानि यदुत मातृपित्रर्हद्वधसंघभेदा तथागतकाये दुष्टचित्तरुधिरोत्पादश्च ॥

तत्र महामते माता कतमा सत्त्वानां यदुत तृष्णा पौनर्भविकी नन्दीरागसहगता मातृत्वेनोत्तिष्ठते । अविद्या पितृत्वेनायतनग्रामस्योत्पत्तये । अनयोरुभयोर्मातापित्रोरत्यन्तमूलोपच्छेदान्मातृपितृवधो भवति । तत्रानुशयानामरिसंख्यानां मूषिकाविषवत्प्रकोपधर्मिणामत्यन्तसमुद्घातादर्हद्वधो भवति । तत्र संघभेदः कतमो यदुत भिन्नान्योन्यलक्षणस्य स्कन्धसंघातस्यात्यन्तमूलोपघातात्संघभेद इत्युच्यते । स्वसामान्यबाह्यस्वचित्तदृश्यमानाववोधकानां

नस्य । ता । तु । त्व ।
धमस । पात । त्रि श्रू । म्र । पात् पारि ।
°न्ता दधा । न्यो ।

महामते ऽष्टानां विज्ञानकायानां विमोक्षत्रयानास्रवदुः
ष्टविकल्पेनात्यन्तोपघाताद्विज्ञानवृन्दस्य दुष्टचित्तरुधिरो
त्पादनादानन्तर्यकारीत्युच्यते । एतानि महामते ऽध्या
त्मिकानि पञ्चानन्तर्याणि यान्यापद्य कुलपुत्रो वा
कुलदुहिता वानन्तर्यकारी भवत्यभिसमितधर्मः ॥

पुनरपरं महामते बाह्यानि ते ऽऽनन्तर्याण्युपदेक्ष्या
मि येषूपदिष्टे त्वं चान्ये च बोधिसत्त्वा अनागते ऽध्वनि
संमोहं न गमिष्यन्ति । तत्र कतमानि तानि यदुत
यानि देशनापाठे ऽनुवर्णितान्यानन्तर्याणि यान्यापद्य
तिसृणां विमुक्तीनामन्यतरान्यतरस्या नाभिसमेता भव
न्ति अन्यत्र निर्मिताधिष्ठानाभिसमयात् । निर्मिताधि
ष्ठानश्रावको हि महामते बोधिसत्त्वाधिष्ठानेन वा त
थागताधिष्ठानेन वा यस्य कस्यचिदन्यस्यानन्तर्यकारि
णः कौकृत्यं तस्य कौकृत्यदृष्टिविनिवर्तनार्थं निर्मितपुन
स्य कौकृत्यदृष्ट्यभावार्थम् । पुनरपि प्रोत्साहनां करि
ष्यत इति कृत्वा निर्मिताधिष्ठानाभिसमयः प्रदर्श्यते ।
नास्त्येकान्तेन महामते ऽऽनन्तर्यकारिणो ऽभिसमयः

[illegible]

अन्यत्र स्वचित्तदृश्यभावनामात्रतावबोधाद्देहभोगप्रतिष्ठागतिविकल्पात्मात्मीयग्राहविविक्तदर्शनात्कदाचित्कर्हिचित्कल्याणमित्रमासाद्यान्यगतिसंधौ स्वविकल्पदोषैर्विमुच्यते ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

तृष्णा हि माता इत्युक्ता अविद्या च पिता तथा ।
विषयावबोधाद्विज्ञानं बुद्ध इत्युपदिश्यते ॥३॥
अर्हन्तो ह्यनुशया पञ्च संघा स्कन्धकदम्बकं ।[7]
निरन्तरान्तरच्छेदात्कर्मस्यानन्तरं भवेत् ॥४॥

पुनरपि महामतिराह । देशयतु मे भगवान्बुद्धानां भगवतां कथं भगवान्बुद्धानां बुद्धता भवति । भगवानाह । धर्मपुद्गलनैरात्म्यावबोधान्महामते आवरणद्वयपरिज्ञानावबोधाच्च च्युतिद्वयाधिगमात्क्लेशद्वयप्रहाणाच्च महामते बुद्धानां भगवतां बुद्धता भवति । एतेषामेव महामते धर्माणामधिगमाच्छ्रावकप्रत्येकबुद्धसंबुद्धता भवति । अतः[11] एतस्मान्महामते एकयानं देशयामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

नैरात्म्यस्य द्वयं क्लेशास्तथैवावरणद्वयम् ।
अचिन्त्यपरिणामिन्याश्च्युतेर्लाभात्तथागतः ॥५॥

[1] भावना … ह … मा … । … यादि … बोध …
[2] विषयबोधाविज्ञानं … पच … । … अर्हन्तो ह्यनुशया संघ पञ्चस्कन्धक …
दसुकेन … रानन्तर … रानन्तद्व … बुद्धता । … संबुद्ध T
… बुद्धानां बु … श्य … य … स्या च्युतस्य लाभ … K
… आच्युतल्लाभाच … स्या च्युतल्लाभात । … स्या च्युत्या ल्लाभात

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि
भगवन्तमेतदवोचत । किं तथाय भगवता पर्षन्मध्यगः
तेन वाग्भाषिता । अहमेव सर्वबुद्धा ये अतीता जातकोः
पपत्तिविचित्र च अहमेव च तेन कालेन तेन समयेन
राजा मान्धाता गजः शुक इन्द्रो व्यास सुनेत्र इत्येवमाः
दानि भगवता जातकशतसहस्राण्युपदिष्टानि । भगवाः
ह्ना सम्यक्सम्बुद्धाः पर्षन्मध्यगता वाच निश्चारयन्ति
यदुताहमेव तेन कालेन तेन समयेन क्रकुच्छन्द कनः
कमुनि काश्यपश्चाभवन् । कतमा चतुर्विधसमता यथाः
स यदुताक्षरसमता वाक्समता धर्मसमता कायसमता च ।
इमा महामते चतुर्विधा समता यथाय तथागता अर्हन्त
सम्यक्सम्बुद्धाः पर्षन्मध्यगता वाच निश्चारयन्ति । तत्र
महामते कतराक्षरसमता यदुत यैरक्षरैर्मम नाम बुद्ध इति
तैरेवाक्षरैस्तथा बुद्धाना भगवता तान्यक्षराणि महामते
निर्विशिष्टान्यन्याराप्यस्वभावत्वेन इय महामते अक्षर
समता । तत्र महामते कतमा वाक्समता तथागतानाम

र्हतां सम्यक्संबुद्धानां यदुत ममापि चतुष्पष्ट्याकारो ब्र-
ह्मस्वरस्तद्घोषरुतोपचारेण प्रवर्तते तेषामपि महामते ते-
षां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानामेवमेव चतुष्षष्ट्याकारो
ब्रह्मस्वररुतघोषो वाग्विकल्पः प्रवर्तते अनूनानधिका नि-
र्विशिष्टाः कलविङ्कब्रह्मस्वररुतघोषस्वभावेन। तत्र कतमा
कायसमता यदुताहं च ते च तथागता अर्हन्तः सम्यक्-
संबुद्धा धर्मकायेन च रूपलक्षणानुव्यञ्जनकायेन च समा
निर्विशिष्टा अन्यत्र वैनेयवशमुपादाय तत्र तत्र सत्त्वग-
तिविशेषेण तथागता रूपवैचित्र्यमादर्शयन्ति। तत्र धर्म-
समता महामते कतमा यदुत ते चाहं च सप्तत्रिंशता
बोधिपक्ष्याणां धर्माणामधिगन्तारः। इमा महामते चतु-
र्विधा समता संधाय तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः
पर्षन्मध्यगता वाचं निश्चारयन्ति॥ तत्रेदमुच्यते॥

काश्यपः क्रकुच्छन्दश्च कोनाकमुनिरप्यहम्॥
भाषामि जिनपुत्राणां समताया समुद्गतं॥६॥

पुनरपि महामतिराह। यदिदमुक्तं भगवता या च
रात्रिं तथागतो ऽभिसंबुद्धो या च रात्रिं परिनिर्वास्यति

स। रुत ब्रह्म। त च महन्त यत
तथागता। । धिाव नाव नाव गथागताव-
शेषणा। शा। था क स्व ते कोना-
कनक। कोनाक K। कोनय। । समतत समगत।

न्तरे एकमप्यक्षरं तथागतेन नोदाहृतं न प्रव्याहरिष्यति अवचनं बुद्धवचनमिति तत्किमिदं संधायोक्तं तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनावचनं बुद्धवचनमिति । भगवानाह । धर्मद्वयं महामते संधाय मयैतदुक्तं कतमद्धर्मद्वयं यदुत प्रत्यात्मधर्मतां च संधाय पौराणस्थितिधर्मतां च । इदं महामते धर्मद्वयं संधायेदमुक्तं मया । तत्र स्वप्रत्यात्मधर्मतानुसंधिः कतमैस्तैस्तथागतैरधिगतं तन्मयाप्यधिगतमनूनमनधिकं स्वप्रत्यात्मगतिगोचरं वाग्विकल्परहितमक्षरगतिद्वयविनिर्मुक्तम् । तत्र पौराणस्थितिधर्मता कतमा यदुत पौराणमिदं महामते धर्मतावर्त्म हिरण्यरजतमुक्ताकरवन्महामते धर्मधातुस्थितितोत्पादाद्वा तथागतानामनुत्पादाद्वा तथागतानां स्थितैवेषा धर्माणां धर्मता धर्मस्थितिता धर्मनियामता पौराणनगरपथवन्महामते । तद्यथा महामते कश्चिदेव पुरुषो ऽटव्यां पर्यटन्पौराणं नगरमनुपश्येदविकलपथप्रवेशं स तं नगरमनुप्रविशेत्तत्र प्रविश्य प्रतिनिविश्य नगरं नगरक्रियासुखमनुभवे

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

त् । तत्किं मन्यसे महामते अपि नु तेन पुरुषेण स पः
न्था उत्पादितो येन पथा त नगरमनुप्रविष्टो नगरवै=
चित्र्यं च । आह । नो भगवन् । भगवानाह । एवमेव
महामते मन्मया तैश्च तथागतैरधिगत स्थितैवैषा धर्मता
धर्मस्थितिता' धर्मनियामता तथता भूतता सत्यता । अत
एतस्मात्कारणान्महामते ममेदमुक्त या च रात्रिं तथा=
गतो ऽभिसंबुद्धो या च रात्रिं परिनिर्वास्यति अनान्तर
एकमप्यक्षर तथागतेन नोदाहृत नोदाहरिष्यति ॥ तत्रे=
दमुच्यते ॥

यस्या च रात्र्या धिगमो यस्या च परिनिर्वृत ।
एतस्मिन्नन्तरे नास्ति मया किंचित्प्रकाशितम् ॥७॥
प्रत्यात्मधर्मस्थितिता सधाय कथित मया ।
तैश्च बुद्धैर्मया चैव न च किंचिद्विशेषितम् ॥८॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि
भगवन्तमध्येषते स्म । देशयतु मे भगवानास्त्यस्तित्वल=
क्षण सर्वधर्माणा यथाह[10] चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा
नास्त्यस्तित्ववर्जिता क्षिप्रमनुत्तरा सम्यक्संबोधिमभिसंबु=

या ... च ... left out ... [3] धर्मयाभि ... यन्मया तै in T [4] धर्म ... left out ... धर्मतास्थितिता ... which ... with this word in p. 144 ... प्यामि A. C. K. ... प्यात ... न्या A ... प्य C. ... प्या T ... धिष्ठित ... अधिष्ठित [8] ता ... व ... all MSS. [10] यथा चाह A. C. ... यथाह T [11] left out T ... त्व ...

ध्येरन् । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भगवानेतदवोचत् । द्वयनिश्रितो ऽयं महामते लोको यदुतास्तित्वनिश्रितश्च नास्तित्वनिश्रितश्च भावाभावच्छन्ददृष्टिपतितश्चानिःसरणे निःसरणबुद्धिः । तत्र महामते कथमस्तित्वनिश्रितो लोको यदुत विद्यमानैर्हेतुप्रत्ययैर्लोक उत्पद्यते नाविद्यमानैर्विद्यमानं चोत्पद्यमानमुत्पद्यते नाविद्यमानम् । स चैवं ब्रुवन्महामते भावानामस्तित्वहेतुप्रत्ययानां लोकस्य च हेत्वस्तिवादी भवति । तत्र महामते कथं नास्तित्वनिश्रितो भवति यदुत रागद्वेषमोहाभ्युपगमं कृत्वा पुनरपि रागद्वेषमोहभावाभावं विकल्पयति यश्च महामते भावानामस्तित्वं नाभ्युपैति भावलक्षणविविक्तत्वाद्यश्च बुद्धश्रावकप्रत्येकबुद्धानां रागद्वेषमोहान्नाभ्युपैति भावलक्षणविनिर्मुक्तत्वाद्विद्यन्ते नेति ॥

कतमो ऽत्र महामते वैनाशिको भवति । महामतिराह । य एष भगवन्नभ्युपगम्य रागद्वेषमोहान्न पुनरभ्युपैति ।

[illegible]

भगवानाह । साधु साधु महामते साधु खलु पुनस्त्वं म-
हामते यत्त्वमेव प्रभाषित[1] केवल महामते न[2] रागद्वेष-
मोहभावाभावाद्वैनाशिको भवति बुद्धश्रावकप्रत्येकबुद्धवै-
नाशिको ऽपि भवति । तत्कस्य हेतोर्यदुताध्यात्मबहिर्धा-
नुपलब्धित्वादन्यानन्यत्वाच्च क्लेशाना न हि महामते रा-
गद्वेषमोहा अध्यात्मबहिर्धोपलभ्यन्ते ऽशरीरत्वादनभ्युप-
गमत्वाच्च महामते रागद्वेषमोहाभावाना बुद्धश्रावकप्रत्येक-
बुद्धवैनाशिको भवति प्रकृतिविमुक्तास्ते बुद्धश्रावकप्रत्येक-
बुद्धा बन्ध्यबन्धहेत्वभावाद्बन्ध्ये सति महामते बन्धो भवति
बन्धहेतुश्च । एवमपि ब्रुवन्महामते वैनाशिको भवति । इद
महामते नास्त्यस्तित्वस्य लक्षणम् । इद च[3] महामते स-
धायोक्त मया वर खलु सुमेरुमात्रा पुद्गलदृष्टिर्न त्वेव
नास्त्यस्तित्वाभिमानिकस्य शून्यतादृष्टि । नास्त्यस्तित्वाभि-
मानिको हि महामते वैनाशिको भवति । स्वसामान्य-
लक्षणदृष्टिपतिताशय स्वचित्तदृश्यमात्राभावात्र प्रतिज्ञा-
नत्वप्रतिज्ञानाद्बाह्यभावानित्यदर्शनात्क्षणपरंपराभेदभिन्ना-
नि स्कन्धधात्वायतनानि सततिप्रबन्धेन विनिर्वृत्य वि-

[1] यम् [illegible] [3] त्र A. C. K. [illegible] T. एवमेव प्रभाषित [illegible]
[illegible] बुद्ध [illegible] [5] [illegible] T. [illegible] [6] प्रयुक्त [illegible]
[illegible] [illegible] म म प्रतिज्ञा [illegible] T. [9] नि [illegible] T. [illegible]
[10] प्र [illegible] विनि [illegible]

निवर्तन्त' इति कल्पाक्षररहितानि प्रतिविकल्पयन्पुनरपि वैनाशिको भवति ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

अस्तिनास्तीत्युभावन्तौ यावच्चित्तस्य गोचरः ।
गोचरेण निरुद्धेन सम्यक्चित्तं निरुध्यते ॥९॥
विषये ग्रहणाभावान्निरोधो न च नास्ति च ।
विद्यते तथतावस्तु आर्याणां गोचरो यथा ॥१०॥
अभूत्वा यस्य उत्पादो भूत्वा वापि विनश्यति ।
प्रत्ययैः सदसच्चापि न ते मे शासने स्थिताः ॥११॥
न तीर्थकैर्न' बुद्धैश्च न मया न च केनचित् ।
प्रत्ययैः साध्यते ऽस्तित्वं कथं नास्ति भविष्यति ॥१२॥
केन प्रसाधितास्तित्वं' प्रत्ययैर्यस्य नास्तिता ।
उत्पादवाददुर्दृष्ट्या नास्त्यस्तीति विकल्प्यते ॥१३॥
यस्य नोत्पद्यते किंचिन्न च किंचिन्निरुध्यते ।
तस्यास्तिनास्ति नोपैति" विविक्तं पश्यतो जगत् ॥१४॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमध्येषते । देशयतु मे भगवान्देशयतु मे सुगतो देशयतु मे तथागतो ऽर्हन्सम्यक्संबुद्धो वदतां वरिष्ठ मि-

शान्तनयलक्षण येन सिद्धान्तनयलक्षणेन सुमतिविभा-
गविद्धेनाह चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा सिद्धान्त-
नयलक्षणगतिगता क्षिप्रमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसं-
भोत्स्यन्ते ऽपरप्रणेयाश्च भविष्यन्ति सर्वतार्किकतीर्थकरा-
णाम् । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु
च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति म-
हामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् । भ-
गवांस्तस्यैतदवोचत् । द्विविधं महामते सिद्धान्तनयलक्ष-
णं सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वानां यदुत सिद्धान्तनयश्च
देशनानयश्च । तत्र सिद्धान्तनयो महामते यदुत प्रत्या-
त्माधिगमविशेषलक्षणं वाग्विकल्पाक्षररहितमनास्रवधा-
तुगतिप्रापकं प्रत्यात्मगतिभूमिगतिस्वलक्षणं सर्वतर्कती-
र्थ्यमारवर्जितं विनिहत्य च तांस्तीर्थ्यमारान्प्रत्यात्मगतिर्वि-
राजते । एतन्महामते सिद्धान्तनयलक्षणम् । तत्र देश-
नानयः कतमो यदुत नवाङ्गशासनविचित्रोपदेशो ऽन्या-
नन्यसदसत्पक्षविवर्जित उपायकुशलविधिपूर्वकः सत्त्वेषु द-
र्शनावतारो यद्यद्येनाधिमुच्यते तत्तस्य देशयेत । एतन्म-
हामते देशनानयलक्षणम् । अत्र महामते त्वयान्यैश्च यो-

[illegible]

धिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्योग करणीय ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

सिद्धान्तश्च नयश्चापि प्रत्यात्मशासन च वै ।
ये पश्यन्ति विभागज्ञा न ते तर्कवश गता ॥१५॥
न भावो विद्यते सत्य यथा बालैर्विकल्प्यते ।
अभावेन तु वै मोक्ष कथ नेच्छन्ति तार्किका ॥१६॥
उत्पादभङ्गसबद्ध सस्कृत प्रतिपश्यत ।
दृष्टिद्वय प्रपुष्णन्ति न पश्यन्ति विपर्ययात् ॥१७॥
एकमेव भवेत्सत्य निर्वाण मनवर्जितम् ।
कदलीस्कन्धमायाभ लोक पश्येद्विकल्पितम् ॥१८॥
रागो न विद्यते द्वेषो मोहश्चापि न पुद्गल ।
तृष्णाया ह्युदिता स्कन्धा विद्यन्ते स्वप्नसदृशा ॥१९॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तमध्येषते स्म । देशयतु मे भगवान्देशयतु मे सुगतो ऽभूतपरिकल्पस्य लक्षण कथ कि केन कस्य भगवन्नभूतपरिकल्प प्रवर्तमान प्रवर्तते ऽभूतपरिकल्पो ऽभूतपरिकल्प इति भगवन्नुच्यते । कतमस्यैतद्भगवन्धर्मस्याधिवचन यदुताभूतपरिकल्प इति कि वा प्रतिविकल्पयन्नभूतपरि-

कल्पो भवति । भगवानाह । साधु साधु महामते साधु खलु पुनस्त्वं महामते यस्त्वमेतमर्थमध्येषितव्यं मन्यसे बहुजनहिताय त्वं महामते प्रतिपन्नो बहुजनसुखाय लोकानुकम्पायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । अर्थविविधवैचित्र्याभूतपरिकल्पाभिनिवेशान्महामते विकल्पः प्रवर्तमानः प्रवर्तते । नृणां ग्राह्यग्राहकाभिनिवेशाभिनिविष्टानां च महामते स्वचित्तदृश्यमानानवधारितमतीनां च सदसद्दृष्टिपक्षपतितानां च महामते तीर्थकरदृष्टिमतिविकल्पवासनाप्रतिपुष्टानां बाह्यविचित्रार्थोपलम्भाभिनिवेशाच्चित्तचैत्तकलापो विकल्पसंशब्दितः प्रवर्तमानः प्रवर्तते आत्मात्मीयाभिनिवेशात् । महामतिराह । यद्यदि भगवन्नर्थविविधवैचित्र्याभूतपरिकल्पाभिनिवेशान्नृणां विकल्पः प्रवर्तमानः प्रवर्तते सदसद्दृष्टिपक्षपतितानां ग्राह्यग्राहकतीर्थकरदृष्टिम-

[illegible]

तिविकल्पपुष्टाना बाह्यविचित्रार्थोपलम्भाभिनिवेशाधि-
पत्येनकल्पितो विकल्पसमुत्थित स्वचित्तदृश्यमात्रान-
वबोधात्सदसतोर्विचित्रभावाभिनिवेशात्प्रवर्तमान प्रव-
र्तते । तथैव भगवन्बाह्यार्थविचित्रलक्षण सदसत्पक्ष-
पतितलक्षणो भावाभावविविक्तो दृष्टिलक्षणविनिवृत्त-
स्तथैव भगवन्परमार्थप्रमाणेन्द्रियावयवदृष्टान्तहेतुलक्षण-
विनिवृत्त । तत्कथ भगवन्नेकत्र विचित्रविकल्पो ऽभूता-
र्थविचित्रभावाभिनिवेश प्रतिविकल्पयन्प्रवर्तते । न पुन
परमार्थलक्षणाभिनिवेश प्रतिविकल्पयन्प्रवर्तते विकल्प ।
ननु भगवन्विषमहेतुवादस्त्वय प्रसज्यत एकत्र प्रवर्तत
एकत्र नेति ब्रुवत सदसत्पक्षाश्रयाभिनिवेशाच्चाभूतप्रति-
विकल्पदृष्टिप्रवृत्ति ब्रुवतो विविधमायापुरुषवैचित्र्या-
भिनिवेशकल्पवत्प्रतिविकल्पयन्विकल्पेन लक्षणवैचित्र्य-
भावाभाव च विकल्पस्य विनिवृत्तेर्लोकायतिकदृष्ट्याश-
यपतितश्च । भगवानाह । न हि महामते विकल्प प्र-
वर्तते निवर्तते वा । तत्कस्य हेतोर्यदुत सदसतो विकल्प-
स्य प्रवृत्तिर्बाह्यदृश्यभावाभावात्स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधा-

धान्महामते विकल्पो न प्रवर्तते न[1] निवर्तते । तत्र महामते बालाना स्वचित्तवैचित्र्यविकल्पकल्पितत्वात्क्रियाप्रवृत्तिपूर्वको विकल्पो[2] वैचित्र्यभावलक्षणाभिनिवेशः प्रवर्तत इति वदामि । कथं खलु महामते[3] बालपृथग्जना[4] स्वविकल्पचित्तमात्रावबोधादात्मात्मीयाभिनिवेशविनिवृत्तदृष्ट्य[5] कार्यकारणप्रत्ययविनिवृत्तदोषा स्वचित्तमात्रावबोधात्परावृत्तचित्ताश्रया[6] सर्वासु[7] भूमिषु कृतविद्यास्तथागतस्वप्रत्यात्मगतिगोचरः पञ्चधर्मस्वभाववस्तुदृष्टिविकल्पविनिवृत्तिं प्रतिलभेरन् । अत एतस्मात्कारणान्महामते इदमुच्यते मया विकल्पो ऽभूतार्थवैचित्र्यादभिनिवेशात्प्रवर्तते स्वविकल्पवैचित्र्यार्थयथाभूतार्थपरिज्ञानाद्विमुच्यत इति ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

कारणैः प्रत्ययैश्चापि येषां लोकः प्रवर्तते ।
चातुष्कोटिकया युक्ता[8] न ते मन्त्रकोविदाः ॥२०॥
असन्न जायते लोको न सन्न सदसत्क्वचित् ।
प्रत्ययैः कारणैश्चापि यथा बालैर्विकल्प्यते ॥२१॥
न सन्नासन्न सदसद्यदा लोकं प्रपश्यति ।

क न्या त्या Left
[5] ता वि भिनिवेशाविनिवृ T
सर्वा सर्वासु सर्व [7] प्याभि
ना युक्ता मुक्ता का [9] सदसत्
असत् ना न [10] नासन्न सन्न सदसन्यथा

तदा व्यावर्तते चित्तं नैरात्म्यं चाधिगच्छति ॥२२॥
अनुत्पन्ना सर्वभावा यस्मात्प्रत्ययसंभवा ।
कार्यं हि प्रत्यया[1] सर्वे न कार्याज्जायते भव ॥२३॥
कार्यान्न जायते कार्यं द्वित्वं कार्ये प्रसज्यते[2] ।
न च द्वित्वप्रसंगेन कार्याद्भावोपलभ्यते ॥२४॥
आलम्ब्यालम्ब्यविगतं यदा पश्यति संस्कृतम् ।
निश्चितं चित्तमात्रं हि चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥२५॥
मात्रा स्वभावसंस्थान प्रत्ययैर्भाववर्जितम् ।
निष्ठाभावं परं ब्रह्म एतां[3] मात्रां वदाम्यहम् ॥२६॥
प्रज्ञप्तिसत्यतो ह्यात्मा द्रव्यसन्न हि विद्यते ।
स्कन्धानां स्कन्धता तद्वत्प्रज्ञप्त्या न तु द्रव्यतः ॥२७॥
चतुर्विधा वै समता लक्षणं हेतुभावजम् ।
नैरात्म्यसमता चैव चतुर्थं योगयोगिनाम् ॥२८॥
व्यावृत्तिः सर्वदृष्टीनां कल्प्यकल्पनवर्जिता ।
अनुपलम्भो ह्यजातिश्च[4] चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥२९॥
न भावं नापि चाभावं भावाभावविवर्जितम् ।
तथता चित्तविनिर्मुक्तं चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥३०॥

[illegible]

तथताशून्यताकोटि निर्वाण धर्मधातुकम् ।
काय मनोमय चित्र चित्तमात्र वदाम्यहम् ॥३१॥
विकल्पवासनाबद्ध विचित्र चित्तसभवम् ।
बहिराख्यायते नृणा चित्तमात्र हि लौकिकम् ॥३२॥
दृश्य न विद्यते बाह्य चित्त चित्र हि दृश्यते ।
देहभोगप्रतिष्ठान चित्तमात्र वदाम्यहम् ॥३३॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्तमेतदवोचत् । यत्पुनरेतदुक्त भगवता यथारुतार्थग्रहण न कर्तव्य बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेनान्यैश्चेति । कथ च भगवन्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो यथारुतार्थग्राही न भवति । कि च रुत को ऽर्थः । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽह ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवत प्रत्यश्रौषीत् । भगवास्तस्यैतदवोचत् । तत्र रुत महामते कतमद्यदुत वागक्षरसयोगविकल्पो दन्तहनुतालुजिह्वोष्ठपुटविनि सृतपरस्परजल्पो विकल्पवासनाहेतुको रुतमित्युच्यते । तत्रार्थः [13] पुनर्महामते कतमो यदुत श्रुतचिन्ता-

[1] टिर्नि T. ... तुवच ... तुक ... तु च T ... [8] त ... C K. च T
[5] च ... न् ... त्यो ... वदाम्यहम् [7] ते left out
... चित्र ... ह ... च T [9] त्र T [10] मया left out in T [11] त ... त्स T [13] न ... added ... T

भावानामस्याः प्रज्ञयैको रहोगतो निर्वाणपुरगामिमार्गं स्वबुद्ध्या वासनाश्रयपरावृत्तिपूर्वकं स्वप्रत्यात्मगतिगोचरभूमिस्थानान्तरविशेषार्थलक्षणगतिं प्रविचार्य बोधिसत्त्वो महासत्त्वोऽर्थकुशलो भवति ॥

पुनरपरं महामते रुतार्थकुशलो बोधिसत्त्वो महासत्त्वो रुतमर्थादन्यन्नान्यदिति समनुपश्यति अर्थं च रुतात् । यदि च पुनर्महामते अर्थो रुतादन्यः स्यादरुतार्थाभिव्यक्तिहेतुकं स्यात् स चार्थो रुतेनानुप्रविश्यते प्रदीपेनेव धनम् । तद्यथा महामते कश्चिदेव पुरुषः प्रदीपं गृहीत्वा धनमवलोकयेदिदं मे धनमेवंविधमस्मिन्प्रदेश इति एवमेव महामते वाग्विकल्परुतप्रदीपेन बोधिसत्त्वा महासत्त्वा वाग्विकल्परहिताः स्वप्रत्यात्मार्यगतिमनुप्रविशन्ति ॥

पुनरपरं महामते अनिरुद्धा अनुत्पन्नाः प्रकृतिपरिनिर्वृतास्त्रियानमेकयानं च पञ्चचित्तस्वभावादिषु यथारुतार्थाभिनिवेशं प्रतीत्याभिनिवेशतः समारोपापवाददृष्टिपतितो भवति । अन्यथा व्यवस्थितानन्यथा प्रतिविकल्पयन्मायावैचित्र्यदर्शनविकल्पनवत् । तद्यथा महामते अन्य-

प्र भा परा क

या हि[1] मायानिर्मितं दृश्यमन्यथा प्रतिकल्प्यते बालैर्न तार्यं ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

यथाख्तं विकल्पिता समारोपेन्ति धर्मताम्[3]।
ते च वै तत्समारोपात्पतन्ति नरकालये ॥३८॥
न ह्यात्मा विद्यते स्कन्धे स्कन्धश्चैव हि नात्मनि।
न ते यथा विकल्प्यन्ते न च ते वै न सन्ति च ॥३५॥
अस्तित्व सर्वभावानां यथा बालैर्विकल्प्यते।
यदि ते भवेद्यथा दृष्टा[9] सर्वे स्युस्तत्त्वदर्शिन[10] ॥३६॥
अभावात्सर्वधर्माणां सक्लेशो नास्ति शुद्धिश्च[11]।
न ते तथा यथा दृष्टा न च ते[1] वै न सन्ति च ॥३९॥

पुनरपर महामते ज्ञानविज्ञानलक्षण ते उपदेक्ष्यामि येन ज्ञानविज्ञानलक्षणेन सुप्रतिविभागविदेन त्व चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा ज्ञानविज्ञानलक्षणगतिंगता क्षिप्रमनुत्तरा सम्यक्सबोधिमभिसभोत्स्यन्ते[1]। तत्र महामते त्रिप्रकार ज्ञान लौकिक लोकोत्तर च लोकोत्तरतम च ॥

[1] कि T   त्स L C K   त्स्य I   [3] रोप्यन्ति A   रोप्यन्ति   रोपयन्ति T
[4] ता A C K   ता I   [5] स्कन्ध T   चैव L – F   श्चै I   त्स्य T
[8] Left out in A K   सन्ति च A   ह I   स्युर्यथा दृष्टा ?
[11] व A   वा   वा K   वास्म I   – शुद्धि च I   शुद्धत   the Mss.   [1] ष्टा A K   L I   A K   विज्ञान etc.   A K
[1] ज्ञान left out T   भोत्स्यन T   [1] लो A K   [9] Left out in C T

तथोत्पन्नप्रध्वंसि विज्ञानमनुत्पन्नप्रध्वंसि ज्ञानम् । पुनरपरं महामते निमित्तानिमित्तपतितं विज्ञानं नास्त्यस्तिवैचित्र्यलक्षणहेतुकं च निमित्तानिमित्तव्यतिक्रान्तलक्षणं ज्ञानम् । पुनरपरं महामते उपचयलक्षणं विज्ञानमपचयलक्षणं ज्ञानम् । तत्र त्रिविधं ज्ञानं स्वसामान्यलक्षणावधारकं चोत्पादव्ययावधारकं चानुत्पादानिरोधावधारकं च ॥

तत्र लौकिकं ज्ञानं सदसत्पक्षाभिनिविष्टानां सर्वतीर्थकरबालपृथग्जनानां च । तत्र लोकोत्तरं ज्ञानं सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धानां च स्वसामान्यलक्षणपतिताशयाभिनिविष्टानाम् । तत्र लोकोत्तरतमं ज्ञानं बुद्धबोधिसत्त्वानां निराभासधर्मप्रविचयादनिरोधानुत्पाददर्शनात्सदसत्पक्षविगतं तथागतभूमिनैरात्म्याधिगमात्प्रवर्तते ॥

पुनरपरं महामते असङ्गलक्षणं ज्ञानं विषयवैचित्र्यसङ्गलक्षणं च विज्ञानम् । पुनरपरं महामते त्रिसङ्गतिसमुत्पादयोगलक्षणं विज्ञानमसङ्गस्वभावलक्षणं ज्ञानम् । पुनरपरं महामते अप्राप्तिलक्षणं ज्ञानं स्वप्रत्यात्मार्या=

नगतिगोचरमप्रवेशानिर्गमत्वादुदकचन्द्रवज्जले[1] ॥ तत्रेदमु=
च्यते ॥

चित्तेन चीयते कर्म ज्ञानेन च विधीयते ।
प्रज्ञया च निराभास प्रभाव चाधिगच्छति ॥३८॥
चित्त विषयसवद्ध ज्ञान तर्के प्रवर्तते ।
निराभासे विशेषे च प्रज्ञा वै सप्रवर्तते ॥३९॥
चित्त मनश्च विज्ञान सज्ञाविकल्पवर्जिता[2] ।
विकल्पधर्मता प्राप्ता[3] श्रावका न जिनात्मजा[4] ॥४०॥
शान्ते क्षान्तिविशेषे वै ज्ञान तायागत शुभम् ।
सजायते विशेषार्थं समुदाचारवर्जितम् ॥४१॥
प्रज्ञा हि त्रिविधा[1] मह्य आर्या येन प्रभाविता[11] ।
लक्षण कल्प्यते येन यश्च भावान्वृणोति[1] च ॥४२॥
मानद्वयविसयुक्ता प्रज्ञा ह्यभावविवर्जिता[13] ।
सद्भावाभिनिवेशेन श्रावकाना प्रवर्तते ।
चित्तमात्रावतारेण प्रज्ञा तायागती मता ॥४३॥

पुनरपर महामते नवविधा[1] परिणामवादिना तीर्थक=
राणा परिणामदृष्टिर्भवति यदुत सस्थानपरिणामो लक्ष=

चद्रकजेल A [illegible] A. K. [3] शु A. K. [4] के A. K.
[5] प I ता A K ता T त ष is added in all MSS. but follow
[illegible] T मा यै A [10] धा A. K. [11] ता ? [12] त्ता A.
[1] वामदृशो A वावृणो वाम् वृणो K वान्वृणो T [14] हि भा ?
[15] त A. च K तु T [1] प added in T [17] भ A. K.

णपरिणामो हेतुपरिणामो युक्तिपरिणामो दृष्टिपरिणाम उत्पादपरिणामो भावपरिणाम प्रत्ययाभिव्यक्तिपरिणाम क्रियाभिव्यक्तिपरिणाम[1] । एता महामते नवपरिणामदृष्टयो या[2] सधाय सर्वतीर्थकरा[3] सदसत्पक्षोत्पादपरिणामवादिनो भवन्ति ॥

तत्र महामते संस्थानपरिणामो यदुत संस्थानस्यान्यथाभावदर्शनात्सुवर्णस्य भूषणविकृतिविचित्रदर्शनवत् । तद्यथा महामते सुवर्णकटकरुचकस्वस्तिकादिपरिणामेन परिणाम्यमानं विचित्रसंस्थानपरिणतं दृश्यते न सुवर्णं भावत परिणमति एवमेव महामते सर्वभावानां परिणाम कैश्चित्तीर्थकरैर्विकल्प्यते ऽन्यैश्च कारणतो न च ते तथा न चान्यथा परिकल्पमुपादायैव सर्वपरिणामभेदो द्रष्टव्यो दधिक्षीरमद्यफलपाकवत् । तद्यथा महामते एव दधिक्षीरमद्यफलादीनामेकैकस्य परिणामो विकल्पस्य[9] परिणामो विकल्प्यते तीर्थकरैर्न चात्र कश्चित्परिणमति[10] सदसतो स्वचित्तदृश्यबाह्यभावाभावात् एवमेव महामते बालपृथग्जनानां स्वचित्तविकल्पभावनाप्रवृत्तिर्द्रष्टव्या

[1] क्रियाभि° left out in T [2] या A K. या C. या T [3] र्थं T
[4] स्य A C. ... मं T [5] left out in T [6] र्थे T [7] धी A
[8] ... A ... T; also ... दर्थंराव A [9] सामयति T
[11] भावा left out in all MSS. but T (宋)(唐 T) भावाना T [12] दृ A K.

नान महामते कश्चिद्धर्म प्रवर्तते वा निवर्तते वा मायास्वप्नप्रवृत्तरूपदर्शनवत । तद्यथा महामते स्वप्ने प्रवृत्तिनिवृत्ती उपलभ्यते वन्ध्यापुत्रमृतजन्मवत् । तत्रेदमुच्यते ॥

परिणाम कालसंस्थानं भूतभावेन्द्रियेषु च ।
अन्तराभवसंग्राह्यो ये कल्पेन्ति न ते बुधा ॥४४॥
न प्रतीत्यसमुत्पन्न लोकं कल्पेन्ति वै जिना ।
किंतु प्रत्यय एवेदं लोकं गन्धर्वसंनिभम् ॥४५॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तं सर्वधर्मसंध्यर्थपरिमोचनार्थमध्येषते स्म । देशयतु मे भगवान्देशयतु मे तथागतो ऽर्हन्सम्यक्सबुद्ध सर्वधर्माणा संध्यसंधिलक्षण येन संध्यसंधिलक्षणेन सुमतिविभागाभिविष्टेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा सर्व संध्यसंध्युपायकुशला यथारुतार्थाभिनिवेशसंधौ न पतेयु सर्वधर्माणा संध्यसंधिकौशलेन[13] वागक्षरप्रतिविकल्पनं च विनिहत्य बुद्ध्या सर्वबुद्धक्षेत्रपर्षच्चारिणो बलवशिताभिज्ञाधारणीमुद्रासुमुद्रिता विचित्रैर्निर्माणकिरणैर्दशदि-

[1] वृत्ति \ प्रवृत्त प्रवृत्त । निवृत्त निवृत्ती निवृत्त \ निवृत्त T
पुत्र आ । हो स त्व \ त्व K. T
द्धा \ \ धा । क । कं M ण is added
। [1] । । । सध्य \ गाद्धद्द \ गाभविद्ध
(\ T [1] च । । न (। ध्या A. । T द्धा C.
[16] च । बल (। स in MSS सु [11] ।। [19] नि A. K.

ष्ठामादे' सुनिबद्धबुद्धयो ऽनाभोगचन्द्रसूर्यमणिमहाभूतच-
र्यागतिसमाः सर्वभूमिषु स्वविकल्पलक्षणविनिवृत्तदृष्टयः
स्वप्नमायादिसर्वधर्मानुदर्शनाद्बुद्धभूम्याश्रयानुप्रवेशात्सर्व-
सत्त्वधातुं यथार्हधर्मदेशनया कृपया स्वप्नमायादिसर्वधर्मसद-
दसत्पक्षवर्जिते भङ्गोत्पादविकल्परहिते एतान्सदामर्याम-
वृत्त्याश्रयतया प्रतिष्ठापयेयुः । भगवानाह । साधु साधु
महामते तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मन-
सिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्
बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । अपरिमिता महामते सर्वध-
र्माणां यथारुतार्थाभिनिवेशसंधि । लक्षणाभिनिवेशसं-
धि प्रत्ययाभिनिवेशसंधिर्भावाभावाभिनिवेशसंधिरुत्पादा-
नुत्पादविकल्पाभिनिवेशसंधिर्निरोधानिरोधाभिनिवेशसंधिः प्र-
तिविकल्पसंधिर्यानायानाभिनिवेशप्रतिविकल्पसंधिः संस्कृ-
तासंस्कृतप्रतिविकल्पाभिनिवेशसंधिर्भूम्यभूमिस्वलक्षणवि-
कल्पाभिनिवेशसंधिः स्वविकल्पाभिसमयविकल्पसंधिः स-
दसत्पक्षतीर्थ्याश्रयप्रतिविकल्पसंधिस्त्रियानैकयानाभिसम-
यविकल्पसंधिः । एते चान्ये च महामते बालपृथग्जनाः

ना स्वविकल्पसधयो या संधि सधाय बालपृथग्जना प्रतिविकल्पयमाना कौशेयक्रिमय इव स्वविकल्पदृष्टिस=धिसूत्रेणात्मान पराश्च स्वविकल्पदृष्टिसधिसूत्ररोचनतया परिवेष्टयन्ति भावाभावसधिलक्षणाभिनिवेशाभिनिवि=ष्टा । न चात्र महामते कश्चित्सधिर्न सधिलक्षण विवि=क्तदर्शनात्सर्वधर्माणा विकल्पस्याप्रवृत्तत्वान्महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्व॰ सर्वधर्मेषु विविक्तदर्शी विहरति ॥

पुनरपर महामते बाह्यभावाभावस्वचित्तदृश्यलक्षणा=वबोधान्निराभासचित्तमात्रानुसारित्वात्सदसतो सर्वभाव-विकल्पसधिविविक्तदर्शनान्न सधिर्नासधिलक्षण सर्वधर्मा=णा नात्र कश्चिन्महामते बध्यते न च मुच्यते अन्यत्र वि=तथमतितया बुध्या[8] बन्धमोक्षौ प्रज्ञायेते । तत्कस्य हेतो=र्यदुत सदसतो[9] सन्ध्यनुपलब्धित्वात्सर्वधर्माणाम् ॥

पुनरपर महामते त्रय सधयो बालाना[10] पृथग्जनाना यदुत रागो द्वेषो मोहश्च तृष्णा च पौनर्भविकी नन्दी-रागसहगता या सधाय गतिसधय प्रजायन्ते । तत्र स=धिसधान सत्त्वाना गतिपञ्चक सधेर्व्युच्छेदान्महामते न

यास । यान्स या स K । रा । K ना ac । 10 below
स्य । F स्या । त्रि । स । । ।K ष्ठ । । घ । र्मा In
। न ष्ठ । स्या । बुद्धा बुध्या F । नततो । K [9] बाल T
तन्त्र द । F पा । K ग । [11] ना In all
MSS भा । ना सधेषु । सत्वेषु C T संधेषु K

सधिर्नासधिलक्षणं महामते ॥ पुनरपरं महामते त्रिसंगति- प्रत्ययक्रियायोगाभिनिवेशेन सधिविज्ञानानां नैरन्तर्यो- त्प्रवृत्तियोगेनाभिनिवेशतो भवसधिर्भवति । त्रिसङ्गतिप्र- त्ययव्यावृत्तेर्विज्ञानानां विमोक्षमनुदर्शनात्सर्वसधयो न प्रवर्तन्ते ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

अभूतपरिकल्पो हि सधिलक्षणमुच्यते ।
तस्य भूतपरिज्ञानात्सधिजालं प्रसीदति ॥४६॥
भावग्रहानुरूपग्राहाक्कोशेयक्रिमिो यथा ।
बध्यन्ते स्वविकल्पेन बाला सध्यविमध्यिता ॥४७॥

पुनरपि महामतिराह । यत्पुनरेतदुक्तं भगवता येन येन विकल्पेन ये ये भावा विकल्प्यन्ते न हि स तेषां स्वभावो भवति परिकल्पित एवासौ तद्यदि भगवन्परि- कल्पित एवासौ न भावस्वभावलक्षणावधारणं ननु ते भगवन्नेव ब्रुवतः सक्लेशव्यवदानाभावः प्रसज्यते परिक- ल्पितस्वभावभावितत्वात्सर्वधर्माणाम् । भगवानाह । ए- वमेतन्महामते यथा वदसि न महामते यथा बालपृ- थग्जनैर्भावस्वभावो विकल्प्यते तथा भवति । परिकल्पित

एवासौ महामते न भावस्वभावलक्षणावधारणम् । किंतु यथा महामते आर्यैर्भावस्वभावो ऽवधार्यत आर्येण ज्ञानेनार्येण दर्शनेनार्येण प्रज्ञाचक्षुषा तथा भावस्वभावो भवति ॥

महामतिराह । तद्यदि भगवन्यथार्यैरार्येण ज्ञानेनार्येण दर्शनेनार्येण प्रज्ञाचक्षुषा न दिव्यमांसचक्षुषा भावस्वभावो ऽवधार्यते तथा भवति न तु यथा बालपृथग्जनैर्विकल्प्यते भावस्वभाव । तत्कथं भगवन्बालपृथग्जनाना विकल्पव्यावृत्तिर्भविष्यत्यार्यभाववस्त्वनवबोधान्न च ते भगवन्विपर्यस्ता नाविपर्यस्ता[10] । तत्कस्य हेतोर्यदुतार्यवस्तुभावस्वभावानवबोधात्सदसतोर्लक्षणस्य वृत्तिदर्शनात् । आर्यैरपि भगवन्यथा वस्तु विकल्प्यते न तथा भवति स्वलक्षणविषयागोचरत्वात् । स तेषामपि भगवन्भावस्वभावलक्षण परिकल्पितस्वभाव एव ख्यायते हेत्वहेतुव्यपदेशाद्यदुत भावस्वलक्षणदृष्टिपतितत्वात् अन्येषां गोचरो भवति । न यथा तेषामित्येवमनवस्था प्रसज्यते भगवन्भावस्वभावलक्षणानवबोधान्न च भगवन्परिकल्पितस्वभावहेतुको भावस्वभावलक्षण । स च कथं परिकल्पेन प्र=

[illegible]

तिविकल्प्यमानो न तथा भविष्यति यथा परिकल्प्यते ।
अन्यदेव भगवन्मतिविकल्पस्य लक्षणमन्यदेव स्वभावल=
क्षणं विसदृशहेतुके च भगवन्विकल्पस्वभावलक्षणे ते च
परस्पर परिकल्प्यमाने बालपृथग्जनैर्न तथा भविष्यत ।
किंतु सत्त्वाना विकल्पव्यावृत्त्यर्थमिदमुच्यते यथा मति=
विकल्पेन विकल्प्यन्ते तथा न विद्यन्ते ॥

किमिद भगवन्सत्त्वाना त्वया नास्त्यस्तित्वदृष्टिं विनि=
वार्य वस्तुस्वभावाभिनिवेशेनार्यज्ञानगोचरविषयाभिनि=
वेशान्नास्तित्वदृष्टिं पुनर्निपात्यते विविक्तधर्मोपदेशभा=
वश्च क्रियत आर्यज्ञानस्वभाववस्तुदेशनया । भगवा=
नाह । न मया महामते विविक्तधर्मोपदेशाभाव क्रि=
यते न चास्तित्वदृष्टिर्निपात्यत आर्यवस्तुस्वभावनिर्देशेन ।
किंतूत्त्रासपदविवर्जनार्थं सत्त्वाना महामते मयानादि=
काल भावस्वभावलक्षणाभिनिविष्टानामार्यज्ञानवस्तु-
स्वभावाभिनिवेशलक्षणदृष्ट्या विविक्तधर्मोपदेश क्रियते
न मया महामते भावस्वभावोपदेश क्रियते । किंतु
महामते स्वयमेवाधिगतयाथातथ्यविविक्तधर्मविहारिणो
भविष्यन्ति भ्रान्तिनिर्निमित्तदर्शनात्स्वचित्तदृश्यमात्रमव=

[illegible]

तीर्य बाह्यदृश्यभावाभावविनिवृत्तदृष्टयो विमोक्षत्रयाधिगतयाथातथ्यविविक्तधर्मविहारिणो भविष्यन्ति भ्रान्तेर्निर्निमित्तदृष्टयो विमोक्षत्रयाधिगतयाथातथ्यमुद्रासुमुद्रिता भावस्वभावेषु प्रत्यात्माधिगतया बुद्ध्या प्रत्ययाविहारिणो भविष्यन्ति नास्त्यस्तित्ववस्तुदृष्टिविवर्जिताः ॥

पुनरपरं महामते अनुत्पन्नाः सर्वधर्मा इति बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रतिज्ञा न करणीया । तत्कस्य हेतोः प्रतिज्ञायाः सर्वस्वभावभावित्वात्तद्धेतुप्रवृत्तिलक्षणत्वाच्च अनुत्पन्नान्सर्वधर्मान्प्रतिज्ञाय प्रतिज्ञावन्महामते बोधिसत्त्वो महासत्त्वः प्रतिज्ञाया हीयते । या प्रतिज्ञानुत्पन्नाः सर्वधर्मा इति सास्य प्रतिज्ञा हीयते प्रतिज्ञायास्तदपेक्षोत्पत्तित्वात् । अथ सापि प्रतिज्ञानुत्पन्ना सर्वधर्माभ्यन्तरादनुत्पन्नलक्षणानुत्पत्तित्वात्प्रतिज्ञाया अनुत्पन्नाः सर्वधर्मा इति स वादः प्रहीयते । प्रतिज्ञावयवकारणेन सदसतो ऽनुत्पत्तिः प्रतिज्ञायाः । सा हि महामते प्रतिज्ञा सर्वभावाभ्यन्तरा सदसतोऽनुत्पत्तिलक्षणात् । यदि महामते तया प्रतिज्ञयानुत्पन्नयानुत्पन्नाः सर्वभावा इति

मात्र° दृश्य । ... निवक्तधर्म । याथातथ्य (out
... स ... या ... सर्वभावाभ्यन्तराम Tib.
सर्वभाव । सर्वधर्म । ... सात्य ... सास्य ... प्रभिद्य for
अनुत्पन्न ... प्रत्ययता ...

प्रतिज्ञां कुर्वन्ति एवमपि प्रतिज्ञाहानिः प्रसज्यते। प्रतिज्ञायां सदसतोरनुत्पत्तिभावलक्षणत्वात्प्रतिज्ञा न करणीया। अनुत्पन्नस्वभावलक्षणा हि महामते तेषां प्रतिज्ञा भवति। अतस्ते महामते प्रतिज्ञा न करणीया यद्दोषदुष्टत्वादवयवानां परस्परहेतुविलक्षणकृतकत्वाच्चावयवानां प्रतिज्ञा न करणीया यदुतानुत्पन्नाः सर्वधर्मा एव शून्या अस्वभावाः सर्वधर्मा इति महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन प्रतिज्ञा न करणीया। किंतु महामते बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन मायास्वप्नवत्सर्वभावोपदेशः करणीयो दृश्यादृश्यलक्षणत्वाद्दृष्टिबुद्धिमोहनत्वाच्च सर्वधर्माणां मायास्वप्नवद्भावोपदेशः करणीयोऽन्यत्र बालानामुत्त्रासपदविवर्जनतया। बाला हि पृथग्जना महामते नास्त्यस्तित्वदृष्टिपतितानां तेषामुत्त्रासः स्यान्मेति उत्त्रास्यमाना महामते दूरीभवन्ति महायानात्॥ तत्रेदमुच्यते॥

न स्वभावो न विज्ञप्तिर्न वस्तु न च आलयः।
बालैर्विकल्पिता ह्येते शवभूतैः कुतार्किकैः॥४८॥

अनुत्पन्ना सर्वधर्मा सर्वतीर्थ्यप्रसिद्धये ।
न हि कस्यचिदुत्पन्ना भावा वै प्रत्ययान्विता ॥४९॥
अनुत्पन्ना सर्वधर्मा प्रज्ञया न विकल्पयेत् ।
तद्धेतुमस्याप्तसिद्धैर्बुद्धिस्तेषा प्रहीयते ॥५०॥
केशोण्डुकं यथा मिथ्या गृह्यते तैमिरैर्जनैः ।
तथा भावविकल्पो ऽयं मिथ्या बालैर्विकल्प्यते ॥५१॥
प्रज्ञप्तिमात्रान्त्रिभवं नास्ति वस्तुस्वभावत ।
प्रज्ञप्तिवस्तुभावेन कल्पयिष्यन्ति तार्किका ॥५२॥
निमित्तं वस्तु विज्ञप्ति मनोविस्पन्दित च तत्[10] ।
अतिक्रम्य तु पुत्रा मे निर्विकल्पाश्चरन्ति ते[11] ॥५३॥
अजले च जलग्राहो मृगतृष्णा यथा नभे ।
दृश्य[13] तथा हि बालानामार्याणा च विशेषत ॥५४॥
आर्याणा दर्शनं शुद्धं विमोक्षत्रयसंभवम् ।
उत्पादभङ्गनिर्मुक्तं निराभासप्रचारिणाम् ॥५५॥
निराभासो हि भावनामभवे नास्ति योगिनाम् ।
भावाभावसमत्वेन आर्याणा जायते फलम् ॥५६॥

[1] यो ... य ... त ... ज्ञात्सन्द ... T
[4] त्व ... रि ... प्र ... ाज्ञात ... ज्ञात ... ज्ञान् ...
[7] च तृ ... मात्र त्रिभव मात्रान्त्रिभव ... त्र ... मि T
[9] तथ ... तत ... यत ... तो ... तत ... भवत् T
[11] दृश्यत्र ... द्व ... द्व ... ता ... ता ... त T
[13] नि हि ... भावश्च भाभतो ... [1] ह ...

कथ स्वभावो भावाना कुरुते समता कथम्।
यदा चित्त न जानाति बाह्यमध्यात्मिक चलम्।
तदा तु कुरुते नाश समता चित्तदर्शनम् ॥५३॥

पुनरपि महामतिराह। यत्पुनरिदमुक्त भगवता यदा त्वालम्ब्यमर्थ नोपलभते ज्ञान तदा विज्ञप्तिमात्रव्यवस्थान भवति विज्ञप्तेर्ग्राह्याभावाद्ग्राहकस्याप्यग्रहण भवति'। तदग्रहणान्न प्रवर्तते ज्ञान विकल्पसशब्दितम्। तत्कि पुनर्भगवन्भावाना स्वसामान्यलक्षणानन्यवैचित्र्यानवबोधान्नोपलभते ज्ञानम्। अथ स्वसामान्यलक्षणवैचित्र्यभावस्वभावाभिभवान्नोपलभते ज्ञानम्। अथ कुड्यकटवप्रप्राकारभूजलपवनाग्निव्यवहितातिदूरसामीप्यान्नोपलभते ज्ञान ज्ञेयम्। अथ बालान्धवृद्धयोगादीन्द्रियाणा ज्ञेयार्थ नोपलभते ज्ञानम्। तद्यदि भगवन्स्वसामान्यलक्षणानन्यवैचित्र्यानवबोधान्नोपलभते ज्ञानं न तर्हि भगवन्' ज्ञानं" वक्तव्यमज्ञानमेतद्भगवन्विद्यमानमर्थ" नोपलभते। अथ स्वसामान्यलक्षणवैचित्र्यभावस्वभावाभिभवान्नोपलभते ज्ञान तदज्ञानमेव भ-

'दृष्ट । । K ७ भ M ६ ४ १
'भरित भ । ३ ७ भा ६ कुच ३
[illegible]
भ A । भ यै । ० । म १
'यै A भाव । ।

गवन्न ज्ञानं[1] ज्ञेये सति भगवन् ज्ञानं[2] प्रवर्तते नाभा= वात्तद्योगाच्च ज्ञेयस्य ज्ञानमित्युच्यते । अथ कुड्यकटवप्र- प्राकारभूजलपवनाग्निव्यवहितातिदूरसामीप्यान्नोपलभते बालवृद्धान्धयोगवद्वैकल्यादिन्द्रियाणां ज्ञानं नोपलभते तद्यदेव नोपलभते न तद्भगवन् ज्ञानमज्ञानमेव तद्वि= द्यमानमर्थं बुद्धिवैकल्यात्[3] ॥

भगवानाह । न हि तन्महामते एवमज्ञानं भवति ज्ञानमेव । तन्महामते नाज्ञानं न चैतत्सधायोक्तं मया । यदा त्वालम्ब्यमर्थं नोपलभते ज्ञानं तदा विज्ञप्तिमा= त्रव्यवस्थानं भवतीति । किंतु स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधा= त्सदसतोर्बाह्यभावाभावाज्ज्ञानमप्यर्थं नोपलभते[11] तदनु= पलम्भाज्ज्ञानज्ञेययोरप्रवृत्तिर्विमोक्षत्रयानुगमाज्ज्ञानस्या= प्यनुपलब्धिः । न च तार्किका अनादिकालभावाभाव- प्रपञ्चवासितमतय एवं प्रजानन्ति ते चाप्रजानन्तो बा= ह्यद्रव्यसस्थानलक्षणभावाभावं कृत्वा विकल्पस्याप्रवृत्तिं चित्तमात्रतां निर्दिक्ष्यन्ति । आत्मात्मीयलक्षणग्राहाभिनि= वेशाभिनिविष्टाः स्वचित्तदृश्यमात्रानवबोधाज्ज्ञानं ज्ञेयं

[1] न । ... य । ... L. ... A ... न तद्‌ A ... न तमित्यु । नमित्यु ... वद्ध A ... वद्ध K ... वृद्ध । ... हा ... A ... ह्य ... । ... [3] विद्य° °कल्यात ... तद्यदेव ... भ्य A ... दृश्य ... य A C ... [12] ह्य A. ... [13] हा ... त्था ... त्वा

प्रतिविकल्पयन्ति । ते च ज्ञानज्ञेयप्रतिविकल्पनया बाह्यभावाभावप्रविचयानुपलब्धेरुच्छेददृष्टिमाश्रियन्ते ॥ तदेदमुच्यते ॥

विद्यमानं हि चालम्ब्यं यदि ज्ञानं न पश्यति ।
अज्ञानं तदि न ज्ञानं तार्किकाणामयं नयः ॥५८॥
अनन्यलक्षणाभावाज्ज्ञानं यदि न पश्यति ।
व्यवधानदूरसामीप्यं मिथ्याज्ञानं तदुच्यते ॥५९॥
बालवृद्धान्धयोगाच्च ज्ञानं यदि न जायते ।
विद्यमानं हि तज्ज्ञेयं मिथ्याज्ञानं तदुच्यते ॥६०॥

पुनरपरं महामते बालपृथग्जना अनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्यस्वप्रतिविकल्पना नाटके नृत्यन्तः स्वसिद्धान्तनयदेशनायामकुशलाः स्वचित्तदृश्यबाह्यभावलक्षणाभिनिविष्टा उपायदेशनापाठमभिनिविशन्ते न स्वसिद्धान्तनयं चातुष्कोटिकनयविशुद्धं प्रतिविभावयन्ति । महामतिराह । एवमेतद्भगवन्यथा वदसि देशयतु मे भगवान्देशनासिद्धान्तनयलक्षणं येनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनागते ऽध्वनि देशनासिद्धान्तनयकुशला न प्रतिलभ्येरन्कुतार्किकैस्तीर्थकरश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकैः ।

[1] त T [2] सा A [3] भा (([illegible] T [4] न्य T
[5] हृपि A हृप K [6] काय is added T [7] यथा A. C. K
य था T [8] वि is added T [9] घ्य A. C. K ध T

भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । द्विप्रकारो महामते ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां धर्मनयो यदुत देशनानयश्च सिद्धान्तप्रत्यवस्थाननयश्च । तत्र देशनापाठनयो महामते यदुत विचित्रसंभारसूत्रोपदेशो यथाचित्ताधिमुक्तिकतया देशयन्ति सत्त्वेभ्यः । तत्र सिद्धान्तनयः पुनर्महामते कतमो येन योगिनः स्वचित्तदृश्यविकल्पव्यावृत्तिं कुर्वन्ति यदुतैकत्वान्यत्वोभयत्वानुभयत्वपक्षापतनताचित्तमनोमनोविज्ञानातीतं स्वप्रत्यात्मार्यगतिगोचरं हेतुयुक्तिदृष्टिलक्षणविनिवृत्तमनालीढं सर्वकुतार्किकैस्तीर्थकरश्रावकप्रत्येकबुद्धयानिकैर्नास्त्यस्तित्वान्तद्वयपतितैस्तमहं सिद्धान्त इति वदामि । एतन्महामते सिद्धान्तनयदेशनालक्षणं यत्र त्वया चान्यैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्योगः करणीयः ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

नयो हि द्विविधो मह्य सिद्धान्तो देशना च वै ।
देशेमि या बालाना सिद्धान्तं योगिनामहम् ॥६१॥

[1] प K [2] ठ A [3] ठा K T [4] Left out in T [5] मो T [6] ष्ठ A, C K [7] मनो [illegible] A [8] वृत्तमनालीढं A ०लीढं C ०मनोलीढं K वृत्तिमनालीढं [illegible] [9] धा [illegible] [10] पा A, C, K, T इमा देशेमि

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । उक्तमेतद्भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेनैकस्मिन्काल एकस्मिन्समये यथा लोकायतिको विचित्रमन्त्रप्रतिभानो न सेवितव्यो न भक्तव्यो न पर्युपासितव्यो य च सेवमानस्य लोकामिषसंग्रहो भवति न धर्मसंग्रह इति । किं कारणं पुनर्भगवतेदमुक्तं लोकायतिको विचित्रमन्त्रप्रतिभानो य च सेवमानस्य लोकामिषसंग्रहो भवति न धर्मसंग्रहः । भगवानाह । विचित्रमन्त्रप्रतिभानो महामते लोकायतिको विचित्रहेतुपदव्यञ्जनैर्बालान्व्यामोहयति न युक्तियुक्तं नार्थोपसंहितमथ यावदेव यत्किंचिद्बालप्रलापं देशयति । एतेन महामते कारणेन लोकायतिको विचित्रमन्त्रप्रतिभान इत्युच्यते । अक्षरवैचित्र्यसौष्ठवेन बालानाकर्षति । न तत्त्वनयप्रवेशेन प्रविशति स्वयं सर्वधर्मानवबोधाद्विपर्यस्ततया दृष्ट्या बालान्व्यामोहयति स्वात्मानं च क्षिणोति । गतिसंध्यप्रमुक्तत्वाच्चित्तदृश्यमात्रानवबोधाद्बाह्यभावस्वभावाभिनिवेशाद्विकल्पस्य व्यावृत्तिर्न भवति । अत एतस्मात्कारणान्महामते लोकायतिको विचित्रम-

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] A
[illegible] A [illegible] [illegible] A [illegible] [illegible]
[illegible] A

न्तमतिभानो ऽपरिमुक्त एव जातिजराव्याधिमरणशोकप=
रिदेवदु:खदौर्मनस्योपायासादिभ्यो विचित्रै पदव्यञ्जनैः
हेतुदृष्टान्तोपसंहारैर्बालान्व्यामोहयति ॥

इन्द्रो ऽपि महामते अनेकशास्त्रविदग्धबुद्धि[1] स्वश=
ब्दशास्त्रप्रणेता तच्छिष्येण नागवेशरूपधारिणा स्वर्गं इ=
न्द्रसभाया प्रतिज्ञा कृत्वा तव वा सहस्रारो रथो भज्यता
मम वैकैकनागभावस्य फणाच्छेदो भवत्विति । सहध=
र्मेण च नागवेशधारिणा लोकायतिकशिष्येण देवाना=
मिन्द्र विजित्य सहस्रार रथ भङ्क्त्वा पुनरपीम लोकमा=
गत । एवमिद महामते लोकायतिकविचित्रहेतुदृष्टान्तो=
पनिबद्ध येन तिर्यञ्चमप्यधीत्य देवासुरलोक[7] विचित्रप=
दव्यञ्जनैर्व्यामोहयति[10] । आयव्ययदृष्टाभिनिवेशेनाभिनि=
वेशयति किमङ्ग पुनर्मानुपान् । अत एतस्मात्कारणा=
न्महामते लोकायतिक परिवर्जितव्यो दु:खजन्महेतुवा=
हकत्वान्न सेवितव्यो न भजितव्यो[13] न[13] पर्युपासितव्य ।
शरीरबुद्धिविपयोपलब्धिमात्र[14] हि महामते लोकायति=
केदेश्यते विचित्रै पदव्यञ्जनै शतसहस्र[15] महामते लो=

[1] विद्ग A. बुद्ध C. बुद्धि K. T. गब्द left out all MSS. but T
[3] हृप left out T. K. स्वग till धारिणा (before लोक°) T only
[6] K. तिक till तिकवि left out A. मच्छो A. यचो C. T. र्यचा K.
[7] र T. [8] क T. [9] त्रै T. [10] न्ति T. [11] मपि for मि in K. T.
[12] त्वा T. [13] Left out in A. C. [14] त्रा A. C. K. त्र T. [15] प is added in T

कायत। किंतु पश्चिमे लोके पश्चिमाया पश्चाच्छत्या भिन्नसहितं भविष्यति कुतर्कहेतुदृष्टिप्रणीतत्वात्। भिन्नसहितं भविष्यत्यनिर्यागरिग्रहात्। एतदेव महामते लोकायतं भिन्नसहितं विचित्रहेतूपनिबद्धं तीर्थकरैर्देश्यते। स्वकारणाभिनिवेशाभिनिविष्टैर्न स्वनयः। न च महामते कस्यचित्तीर्थकरस्य स्वशास्त्रनयो ऽन्यत्र लोकायतमेवानेकैः प्रकारैः कारणमुखशतसहस्रैर्देशयन्ति न स्वनयं च न प्रजानन्ति मोहोहाल्लोकायतमिदमिति॥

महामतिराह। यदि भगवन्सर्वतीर्थकरा लोकायतमेव विचित्रैः पदव्यञ्जनैर्दृष्टान्तोपसंहारैर्देशयन्ति न स्वनयं स्वकारणाभिनिवेशाभिनिविष्टाः अथ किं भगवानपि लोकायतमेव देशयत्यागतागतानां नानादेशसंनिपतितानां देवासुरमनुष्याणां विचित्रैः पदव्यञ्जनैर्न स्वमतं सर्वतीर्थ्यमतोपदेशाभ्यन्तरत्वात्। भगवानाह। नाहं महामते लोकायतं देशयामि न चायव्ययम्। किंतु महामते अनायव्ययं देशयामि। तत्रायो नाम महामते उत्पादराशिः समूहागमा उत्पद्यन्ते। तत्र व्ययो नाम महामते विनाशः। अनायव्ययं इत्यनुत्पादस्यैतदधिव-

[1] प्रहीण। [2] हेतुपदर्न। [3] दू A. द C. दैं ? T. [4] स T. [5] न left out in A. C. ? [6] संहारैः T. [7] वि left out A. [8] गता left out in A. [9] भ T. [10] त A. C. K. त ?. [11] गमादुत्पद्यन्त T. b.

चनम् । नाह महामते सर्वतीर्थकरविकल्पाभ्यन्तर देशयामि । तत्कस्य हेतोर्यदुत बाह्यभावाभावादनभिनिवेशात्स्वचित्तदृश्यमात्रावस्थानाद्द्विधावृत्तिनो ऽप्रवृत्तेर्विकल्पस्य निमित्तगोचराभावात्स्वचित्तदृश्यमानावबोधनात्स्वचित्तदृश्यविकल्पो न प्रवर्तते । अप्रवृत्तिविकल्पस्यानिमित्तशून्यताप्रणिहितविमोक्षत्रयावतारान्मुक्त इत्युच्यते ॥

अभिजानाम्यह महामते अन्यतरस्मिन्पृथिवीप्रदेशे विहरामि । अथ येनाह तेन लोकायतिको ब्राह्मण उपसङ्क्रान्त उपसङ्क्रम्याकृतावकाश एव मामेवमाह । सर्व भो गौतम कृतकम् । तस्याह महामते एवमाह । सर्व भो ब्राह्म यदि कृतकमिद प्रथम लोकायतम् । सर्व भो गौतम अकृतकम् । यदि ब्राह्मण सर्वमकृतकमिद द्वितीय लोकायतम् । एव सर्वमनित्य सर्व[1] नित्य[2] सर्वमुत्पाद्य सर्वमनुत्पाद्यम् । इद ब्राह्मण षष्ठ लोकायतम् । पुनरपि महामते मामेवमाह ब्राह्मणो लोकायतिक । सर्व भो गौतम एकत्व सर्वमन्यत्व सर्वमुभयत्व सर्वमनुभयत्व सर्व कारणाधीन विचित्रहेतूपपत्तिदर्शनात् । इदमपि ब्राह्मण एकादश लोकायतम् । पुनरपि भो गौतम सर्वमव्याकृत सर्व व्याकृतमस्त्यात्मा नास्त्यात्मास्त्यय

[1] द्वा   द   ।   नि n K. only   [4] Left out in A.

लोको नास्त्यय लोको ऽस्ति परो लोको नास्ति परो[1] लोको[1] नास्त्यस्ति च[2] परो लोको[1] ऽस्ति मोक्षो नास्ति मोक्ष सर्वं क्षणिक सर्वमक्षणिकमाकाशमप्रतिसंख्यानि= रोधो निर्वाण भो गौतम कृतकमकृतकमस्त्यन्तराभवो नास्त्यन्तराभव इति । तस्यैतदुक्त महामते मया । यदि भो ब्राह्मण एवमिदमपि ब्राह्मण लोकायतमेव भवतीति । न मदीय त्वदीयमेतद्ब्राह्मण लोकायतम् । अह भो ब्रा= ह्मण अनादिकालप्रपञ्चविकल्पवासनादोषत्यहेतुक त्रि- भव वर्णयामि स्वचित्तदृश्यमानानवबोधाद्ब्राह्मण विक= ल्प प्रवर्तते न बाह्यभावोपलम्भात् । यथा तीर्थकराणा= मात्मेन्द्रियार्थसंनिकर्षात्त्रयाणा न तथा मम । अह भो ब्राह्मण न हेतुवादी नाहेतुवादी[1] अन्यत्र विकल्पमेव ग्रा= ह्यग्राहकभावेन प्रज्ञाप्य प्रतीत्यसमुत्पाद देशयामि । न च त्वादृश अन्ये वा बुध्यन्त आत्मग्राहपतितया सतत्या । निर्वाणाकाशनिरोधाना महामते तत्त्वमेव नोपलभ्यते सख्यायाम् । कुत पुन कृतकत्वम् ॥

पुनरपि महामते लोकायतिको ब्राह्मण एवमाह । अ= ज्ञानतृष्णाकर्महेतुकमिद भो गौतम त्रिभवमथाहेतुकम् । द्वयमप्येतद्ब्राह्मण लोकायतम् । स्वसामान्यलक्षणपतिता

[1] Lef ou A [2] Lef ou in C. Γ [3] सत्पतरो A. [4] Left out A प k. पप्त k.

भो गौतम सर्वभावा । इदमपि ब्राह्मण लोकायतमेव भवति यावद्ब्राह्मण मनोविस्पन्दितं बाह्यार्थाभिनिवेश विकल्पस्य तावल्लोकायतम् ॥

पुनरपरं महामते[1] लोकायतिको ब्राह्मणो मामेतदवोचत् । अस्ति भो गौतम किंचिद्यन्न लोकायतं मदीयमेव भो गौतम सर्वतीर्थकरैः प्रसिद्धं विचित्रैः पदव्यञ्जनैर्हेतुदृष्टान्तोपसंहारैर्देश्यते । अस्ति भो ब्राह्मण यन्न त्वदीयं न च न प्रसिद्धं देश्यते न च न[2] विचित्रैः पदव्यञ्जनैर्न च नार्थोपसंहितमेव । किं तदलोकायतं यन्न प्रसिद्धं देश्यते च । अस्ति च भो ब्राह्मण अलोकायतं यन्न सर्वतीर्थकराणां तव च बुद्धिर्न गाहते बाह्यभावादसद्भूतविकल्पप्रपञ्चाभिनिविष्टानां यदुत विकल्पस्याप्रवृत्तिः सदसतः स्वचित्तदृश्यमानावबोधाद्विकल्पो न प्रवर्तते बाह्यविषयग्रहणाभावाद्विकल्पः स्वस्थाने ऽवतिष्ठते च[3] दृश्यते । तेनेदमलोकायतं मदीयं न च त्वदीयम् । स्वस्थाने ऽवतिष्ठत इति न प्रवर्तत इत्यर्थो ऽनुत्पत्तिर्विकल्पस्याप्रवृत्तिरित्युच्यते । एवमिदं भो ब्राह्मण यन्न लोकायतम् । सङ्क्षेपतो ब्राह्मण यत्र विज्ञानस्यागतिर्गतिः च्यु-

[illegible]

तिरुपमसि मार्थनाभिनिवेशाभिप्रङ्गो दर्शन दृष्टि[1] स्या= न परामृष्टिर्विचित्रलक्षणाभिनिवेश सङ्गति सत्त्वाना तृष्णीया कारणाभिनिवेशश्च । एतद्धो ब्राह्मण त्वदीय लोकायत न मदीयम् । एवमह महामते पृष्टो लोका= यतिकेन ब्राह्मणेनागत्य । स च मयैव[2] विसर्जितस्तूष्णी- भावेन प्रक्रान्त ॥

अथ खलु कृष्णपक्षिको नागराजो ब्राह्मणरूपेणागत्य भगवन्तमेतदवोचत् । तेन हि गौतम परलोक एव न[3] सविद्यते । तेन हि माणव कुतस्त्वमागत । इहाह गौतम श्वेतद्वीपादागत । स एव ब्राह्मण परो लोक । अथ मा= णवो निष्प्रतिभानो निगृहीतो ऽन्तर्हितो ऽपृष्ट्वैव मा[4] स्वनयप्रत्ययस्थानकथा चितयन् । शाक्यपुत्रो मन्नयब= हिर्धा वराको ऽप्रवृत्तिलक्षणहेतुवादी स्वविकल्पदृश्यल= क्षणावबोधादिकल्पस्याप्रवृत्ति वर्णयति । त्व चेतर्हि म= हामते मा पृच्छसि कि कारण लोकायतिकविचित्रम= न्त्रप्रतिभान सेव्यमानस्यामिषसग्रहो भवति[13] न धर्मसग्रह इति । महामतिराह । अथ धर्मामिषमिति भगवन्क प=

दृष्टि° or दृष्ट T । [2] व T [3] Left out A इव मा T
[4] ध … A C E य म A C यत्रम । य मय T ता
added … वरा °वादी seems to be ऽशाप्रवृत्त्यलक्षणहेतुवादी T त्य T
[9] त्ति A C T प A C K प T का । स left out in T
[13] भवति T स left out in A [1] भगवन् left out T

दार्य । भगवानाह । साधु साधु महामते[1] पदार्थद्वय प्रति मीमांसा प्रवृत्तानागता जनता समालोक्य । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवत प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । तत्रामिष महामते कतमद्यदुतामिषमामृगमाकर्षण निर्मृष परामृष्टि स्वादो बाह्यविषयाभिनिवेशो ऽन्तद्वयप्रवेश कुदृष्ट्या[2] पुन स्कन्धप्रादुर्भावो जातिजराव्याधिमरणशोकपरिदेवदु खदौर्मनस्योपायासप्रवृत्तिस्तृष्णाया पौनर्भविक्या[11] आदि कृत्वामिषमिदमित्युच्यते मया चान्यैश्च बुद्धैर्भगवद्भि[1] । एष महामते आमिषसंग्रहो न धर्मसंग्रहो य लोकायतिक सेवमानो लभते लोकायतम् ॥

तत्र महामते धर्मसंग्रह कतमो यदुत स्वचित्तधर्मनैरात्म्यद्वयावबोधाद्धर्मपुद्गलनैरात्म्यलक्षणदर्शनाद्विकल्पस्याप्रवृत्तिर्भूम्युत्तरोत्तरपरिज्ञानाच्चित्तमनोमनोविज्ञानव्यावृत्ति सर्वबुद्धज्ञानाभिषेकगतिरनधिष्ठापदपरिग्रह सर्व-

[1] प्रतिभ[illegible] add[illegible] A प्रति [illegible] C [2] पश्च [illegible] मी T [3] लो left out [illegible] त [illegible] T [5] शुनाक left out T [illegible] मर्शनमाकर्षण निमृष्ट [illegible] हो A [illegible] पयाभि added A [illegible] ष्ट्वा A [10] पायास प्रवृत्ति तृ° [11] क्य A क्या C क्या [illegible] का T [12] भगवद्भि left out in [illegible] T [13] लक्षण [illegible] T [illegible] दर्शना [illegible] T [illegible] स्यो T [16] सर्व left out T

धर्मानाभोगवन्नवर्तिता धर्म इत्युच्यते सर्वदृष्टिप्रपञ्चविकल्पभावान्तद्वयापतनतया[1]। प्रायेण हि महामते तीर्थकरवादो[2] बालानन्तद्वये पातयति न तु विदुषा यदुतोच्छेदे च शाश्वते चाहेतुवादमाग्रहाच्छाश्वतदृष्टिर्भवति कारणविनाशहेतुभावादुच्छेददृष्टिर्भवति। किन्तूत्पादस्थितिभङ्गदर्शनाद्धर्म इत्येव वदामि। एष महामते धर्माभिपनिर्णयः। अत्र त्वयान्यैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः शिक्षितव्यम्। तत्रेदमुच्यते॥

सम्रहेश्च दमेत्सत्त्वाञ्शीलेन च वशी करेत्।
प्रज्ञया नाशयेद्दृष्टिं विमोक्षैश्च विवर्धयेत्॥६२॥
लोकायतमिदं सर्वं यत्तीर्थ्यैर्देश्यते मृषा।
कार्यकारणसद्दृष्ट्या स्वसिद्धान्तो न विद्यते॥६३॥
अहमेकस्वसिद्धान्तं कार्यकारणवर्जितम्।
देशेमि शिष्यवर्गस्य लोकायतविवर्जितम्॥६४॥
चित्तमात्रं न दृश्योऽस्ति द्विधा चित्तं हि दृश्यते।
ग्राह्यग्राहकभावेन शाश्वतोच्छेदवर्जितम्॥६५॥

[1] ङ्कं A. [2] पतनतया ... A [3] धे A C K. [4] वादो ...
... A न हत ... पातद A C न हत ... पातद K ... T
... [illegible] ... T ...लोकौ ... K ...
...लोक T ... A K ... [illegible]
... A [illegible]
... [illegible]

यावत्प्रवर्तते चित्त तावल्लोकायत भवेत् ।
अप्रवृत्तिविकल्पस्य स्वचित्त पश्यते जगत् ॥६६॥
आय कार्यार्थनिर्वृत्ति व्यय कार्यस्य दर्शनम् ।
आयव्ययपरिज्ञानाद्विकल्पो न प्रवर्तते ॥६७॥
नित्यमनित्य कृतकमकृतक परापरम् ।
एवमाद्यानि सर्वाणि लोकायतनय भवेत् ॥६८॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । निर्वाण निर्वाणमिति भगवन्नुच्यते कस्यैतदधिवचन यदुत निर्वाणमिति यत्सर्वतीर्थकरैर्विकल्प्यते । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽह ते । यथा तीर्थकरा निर्वाण विकल्पयन्ति न च भवति तेषा विकल्पानुरूप निर्वाणम् । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवत प्रत्यश्रौपीत् ॥

भगवास्तस्यैतदवोचत् । तत्र केचित्तावन्महामते तीर्थकरा स्कन्धधात्वायतननिरोधाद्विषयवैराग्यान्नित्यवैधर्मादर्शनाच्चित्तचैत्तकलापो न प्रवर्तते ऽतीतानागतप्रत्युत्प-

व्यय न कार्यदर्शनम् म । [3] च is added T यो [5] Lef at K व्य । T य K र्यं K C र्ये K T [8] वि in K only [9] पनि । पवि । प नि T [1] चित्य । C नित्य T [illegible] [11] स्य T [illegible]
[12] दर्शना स्विक [illegible]

न्तविषयाननुस्मरणाद्दीपबीजानलवदुपादानोपरमादप्रवृत्तेर्विकल्पस्येति वर्णयन्ति । अतस्तेषां तत्र निर्वाणबुद्धिर्भवति । न च महामते विनाशदृष्ट्या निर्वायन्ते ॥

अन्ये पुनर्देशान्तरस्थानगमनं मोक्ष इति वर्णयन्ति विषयविकल्पोपरमादिषु पवनवत् । अन्ये पुनर्वर्णयन्ति तीर्थकरा बुद्धिज्ञेयदर्शनविनाशान्मोक्ष इति । अन्ये विकल्पस्याप्रवृत्तेर्नित्यानित्यदर्शनान्मोक्षं कल्पयन्ति । अन्ये पुनर्वर्णयन्ति विविधनिमित्तविकल्पो दुःखजन्मवाहक इति स्वचित्तदृश्यमात्राकुशला निमित्तभयभीता निमित्तदर्शनात्सुखाभिलाषनिमित्तं निर्वाणबुद्धयो भवन्ति । अन्ये पुनरध्यात्मबाह्यानां सर्वधर्माणां स्वसामान्यलक्षणावबोधादविनाशतो ऽतीतानागतप्रत्युत्पन्नभावास्तितया निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये पुनरात्मसत्त्वजीवपोषपुरुषपुद्गलसर्वधर्माविनाशतश्च निर्वाणं कल्पयन्ति ।

अन्ये पुनर्महामते तीर्थकरा दुर्विदग्धबुद्धयः प्रकृतिपुरुषान्तरदर्शनाद्गुणपरिणामकर्तृत्वाच्च निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये पुण्यापुण्यपरिक्षयादन्ये क्लेशक्षयाज्ज्ञानेन

चान्ये ईश्वरस्वतन्त्रकर्तृत्वदर्शनात्कारणतो निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये ऽन्योन्यप्रवृत्तो ऽयं सभावो जगत इति न कारणतः स च कारणाभिनिवेश एव न चावबुध्यन्ते मोहात्तदनवबोधान्निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये पुनर्महामते तीर्थकरा सत्यमार्गाधिगमान्निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये गुणगुणिनोरभिसम्बन्धादेकत्वान्यत्वोभयत्वानुभयत्वदर्शनान्निर्वाणबुद्धयो भवन्ति । अन्ये स्वभावतः प्रवृत्तितो मयूरचित्रविचित्रविविधरत्नाकरकण्टकतैक्ष्ण्यवद्भावानां स्वभावं दृष्ट्वा निर्वाणं विकल्पयन्ति । अन्ये पुनर्महामते पञ्चविंशतितत्त्वावबोधादन्ये प्रजापालेन षड्गुणोपदेशग्रहणान्निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये कालकर्तृदर्शनात्कालायत्ता लोकप्रवृत्तिरिति तदवबोधान्निर्वाणं कल्पयन्ति । अन्ये पुनर्महामते भवेनान्ये ऽभवेनान्ये भवाभवपरिज्ञयान्ये भवनिर्वाणाविशेषदर्शनेन निर्वाणं कल्पयन्ति ॥

अन्ये पुनर्महामते वर्णयन्ति सर्वज्ञसिंहनादनादिनो यथा स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधाद्बाह्यभावाभावानभिनिवेशाच्चातुष्कोटिकरहितं यथाभूतावस्थानदर्शनात्स्वचित्तदृ-

१ … स च का… चाव … त … ध्यात … ध्यत … त … को … षड्गुणो … पाड्गुण्या … षट्गुणो … मताग … मत्ता । … अन्य … अन्य … भा । … ण … ण्य । … व …

द्वयविकल्पस्यान्तद्वयापतनतया ग्राह्यग्राहकानुपलब्ध्या सर्वप्रमाणाग्रहणाप्रवृत्तिदर्शनात्तत्त्वस्य व्यामोहकत्वादग्रहणं तत्त्वस्य तदुद्ग्रहात्स्वप्रत्यात्मार्यधर्माधिगमान्नैरात्म्यद्वयावबोधात्क्लेशद्वयविनिवृत्तेरावरणद्वयविशुद्धत्वाद्भूम्युत्तरोत्तरतथागतभूमिमायादिविध्वसमाधिचित्तमनोमनोविज्ञानव्यावृत्तेर्निर्वाणं कल्पयन्ति । एवमन्यान्यपि यानि तार्किककुतीर्थ्यप्रणीतानि तान्ययुक्तियुक्तानि विद्वद्भिः परिवर्जितानि । सर्वे ऽप्येते महामते अन्तद्वयपतिततया सर्वतया निर्वाणं कल्पयन्ति । एवमादिभिर्विकल्पैर्महामते सर्वतीर्थकरैर्निर्वाणं परिकल्प्यते । न चात्र कश्चित्प्रवर्तते वा निवर्तते वा । एकैकस्य महामते तीर्थकरस्य निर्वाणं तत्स्वशास्त्रमतिबुद्ध्या परीक्ष्यमाणं व्यभिचरति तथा न तिष्ठते यथा तैर्विकल्प्यते मनसश्चागतिगतिविस्यन्दनान्नास्ति कस्यचिन्निर्वाणम् । अत्र त्वया महामते शिक्षितव्यमन्यैश्च बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैः सर्वतीर्थकरनिर्वाणदृष्टि- व्यावर्तनीय ... ।

निर्वाणदृष्टयस्तासां ... विकल्प ... पदमुच्यते ।

स्याच्छशविषाणवद्वन्ध्यापुत्रतुल्यश्च स्यादकृतकत्वात् । यच्च महामते न कार्यं न[1] कारणं तन्न सन्नासद्यच्च न सन्नासः न्नचातुष्कोटिकबाह्यम् । चातुष्कोटिकं च महामते लोः कव्यवहार । यच्च चातुष्कोटिकबाह्यं तद्वाग्मात्रं प्रसज्यते वन्ध्यापुत्रवत् । वन्ध्यापुत्रो हि महामते वाग्मात्रं न चातुष्कोटिकपतित । अपतितत्वादप्रमाणं विदुषामेव सः र्वैतथागतपदार्थो विद्वद्भिः प्रत्यवगन्तव्या । यदप्युक्तं मया निरात्मान सर्वधर्मा इति तस्याप्यर्थं निबोद्धव्यं महामते निरात्मभावो महामते नैरात्म्यं स्वात्मना सर्वधर्मा विः द्यन्ते न परात्मना गोऽश्ववत् । तद्यथा महामते न गोभाः वो ऽश्वात्मको न चाश्वभावो गवात्मको न सन्नासन्न च तौ स्वलक्षणतो न विद्येते एव तौ स्वलक्षणतः एः वमेव महामते सर्वधर्मा न च स्वलक्षणेन न सविद्यन्ते विद्यन्त एव तेन च बालपृथग्जनैर्निरात्मार्थतावबुध्यते विकल्पमुपादाय न त्वविकल्पमेव शून्यानुत्पादास्वाभाव्यं सर्वधर्माणां प्रत्यवगन्तव्यम् । एवं स्कन्धेभ्यो नान्यो नाः नन्यस्तथागत । यद्यनन्य स्कन्धेभ्यः स्यादनित्यः स्यात्कृः

कार्यादि । कार्य न । क । क । बाह्यम् ...
[4] वाग्मात्र । वाग्मात्र । वि ...
च यत्न । यत्न । ...
त । का ष्यमता ।

तत्त्वात्मकथानाम् । यथान्य स्याद्द्रुमे सत्यन्वया भवति गोविषाणवत् ॥

तत्र सादृश्यदर्शनादनन्यत्वं ह्रस्वदीर्घदर्शनादन्यत्वं सर्वभावानां । दक्षिणं हि महामते गोविषाणं वामस्यान्यद्भवति वाममपि दक्षिणस्य एवं ह्रस्वदीर्घतयो परस्परत एवं वर्णवैचित्र्यतश्च । एतश्चापरस्परतो ऽन्यो न चान्यस्तथागतः स्कन्धधात्वायतनेभ्यः । एवं विमोक्षास्तथागतो नान्यो नानन्यस्तथागत एव मोक्षशब्देन देश्यते । यद्यन्यः स्यान्मोक्षात्तथागतो रूपलक्षणयुक्तः स्याद्रूपलक्षणयुक्तत्वादनित्यः स्यात् । अथानन्यः स्यात्प्राप्तिलक्षणविभागो न स्याद्योगिनां दृष्टश्च महामते विभागो योगिभिस्ततो नान्यो नानन्यः । एवं ज्ञानं ज्ञेयान्नान्यन्नानन्यत् । यदि महामते न नित्यं नानित्यं न कार्यं न कारणं न संस्कृतं नासंस्कृतं न बुद्धिर्न बोद्धव्यं न लक्ष्यं न लक्षणं न स्कन्धा न स्कन्धेभ्यो ऽन्यन्नाभिधेयं नाभिधानं नैकत्वान्यत्वोभयत्वानुभयत्वसंबद्धं तत्सर्वप्रमाणविनिवृत्तं यत्सर्वप्रमाणविनिवृत्तं तद्वाङ्मात्रं संपद्यते यद्वाङ्मात्रं तदनुत्पन्नं यदनुत्पन्नं तदनिरुद्धं यदनिरुद्धं तदा=

[1] वविषमपि परस्परतो स्या [illegible] [2] मा [illegible] [3] त्ता added K.
मा [illegible] त्व [illegible] A [illegible] नित्य [illegible] प [illegible]
[illegible] [illegible] These [illegible] ऽभिधेय in K.

काशसममाकाशं च महामते न कार्यं न कारणं यच्च न कार्यं न कारणं तन्निरालम्ब्यं यन्निरालम्ब्यं तत्सर्वप्रपञ्चातीतं यत्सर्वप्रपञ्चातीतं स तथागतः । एतद्धि महामते सम्यक्संबुद्धत्वमेषा सा बुद्धबुद्धता सर्वप्रमाणेन्द्रियविनिवृत्ता ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

प्रमाणेन्द्रियनिर्मुक्तं न कार्यं नापि कारणम् ।
बुद्धिबोध्यविरहितं लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ॥७९॥
स्कन्धोपाध्याहृतो बुद्धो न दृष्टः केनचित्क्वचित् ।
यो न दृष्टः क्वचित्केनचित्कथं तस्य विभावना ॥८०॥
न कृतको नाकृतको न कार्यं नापि कारणम् ।
न च स्कन्धा न चास्कन्धा न चाप्यन्यत्र संकरात् ॥८१॥
न हि यो येन भावेन कल्प्यमानो न दृश्यते ।
न ते नास्तीति गन्तव्यं धर्माणामेष धर्मता ॥८२॥
अस्तित्वपूर्वकं नास्ति अस्ति नास्तित्वपूर्वकम् ।
अतो नास्ति न गन्तव्यमस्तित्वं न च कल्पयेत् ॥८३॥
[illegible] ।
[illegible]

सर्वदोषविनिर्मुक्तं यदा पश्यन्ति मन्नयम् ।
तदा सम्यक्प्रपश्यन्ति न ते दूषेन्ति नायकान् ॥८५॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत । देशयतु मे भगवान्देशयतु सुगतो यदनन्तरापाठे भगवतानिरोधानुत्पादग्रहणं कृतमुक्तं च त्वया यथा तथागतस्यैतदधिवचनमनिरोधानुत्पाद इति । तत्किमयं भगवन्नभावोऽनिरोधानुत्पाद उत तथागतस्यैतत्पर्यायान्तरं यद्भगवानेवमाह । अनिरुद्धा अनुत्पन्नाश्च भगवता सर्वधर्मा देश्यन्ते सदसत्पक्षादर्शनात् । यद्यनुत्पन्ना सर्वधर्मा इति भगवद्धर्मग्रहणं न प्राप्नोत्यजातत्वात्सर्वधर्माणाम् । अथ पर्यायान्तरमेतत्कस्यचिद्धर्मस्य तदुच्यतां भगवन् । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । न हि महामते अभावस्तथागतो न च सर्वधर्माणामनिरोधानुत्पादग्रहणं न प्रत्ययोऽपेक्षितव्यो न च निरर्थकमनुत्पादग्रहणं क्रियते मया ।

त्त्वो महास ... [1]म ... [3]व A. [4]त A C K ... T
[5]यद ... A ... C K ... [6]द K [8]द A ... द ...
... धादनु A C ... K [9]मोप A ... K ... [10]ते K

किंतु महामते मनोमयधर्मकायस्य तथागतस्यैतदधिवचन मत्र[1] सर्वतीर्थकरश्रावकप्रत्येकबुद्धसप्तभूमिप्रतिष्ठिताना च बोधिसत्त्वानामविषय । सो[4] ऽनुत्पादस्तथागतस्यैतन्महामते पर्यायवचनम् । तद्यथा महामते इन्द्र शक्रः पुरंदर हस्त[5] कर पाणिस्तनुर्देह शरीर पृथिवी भूमिर्वसुधरा खमाकाश गगनमित्येवमाद्याना भावानामेकैकस्य भावस्य बहव पर्यायवाचका शब्दा[7] भवन्ति विकल्पिता न चैषा नामबहुत्वाद्भावबहुत्व विकल्प्यते न च स्वभावो न भवति । एव महामते अहमपि सहाया लोकधातौ निःभिर्नामासंख्येयशतसहस्रैर्बालाना श्रवणावभासमागच्छामि तैश्चाभिलपन्ति मा न च प्रजानन्ति तथागतस्यैते नामपर्याया इति । तत्र केचिन्महामते तथागतमिति मा सप्रजानन्ति । केचित्स्वयभुवमिति नायक विनायक परिणायक बुद्धमृषि[9] वृषभ ब्रह्मण[10] विष्णुमीश्वर प्रधान कपिल भूतान्तमरिष्ट नेमिन सोम भास्कर राम व्यास शुकमिन्द्र बलि वरुणमिति चैके सजानन्ति । अपरे[12] ऽनिरोधानुत्पाद शून्यता तथता सत्यता[13] भूतता भूतकोटि

[1] पत् स्य A C धै K T [3] बुद्धाना [4] मो [5] I T only
[6] हे T शब्दा I f … I [8] स्य K [9] महर्षि वृष A. C K.
वृषभ I ब्राह्मण A C f ब्रह्मण I ब्रह्माण [11] नै A. C. K.
न T [14] Lef … F [15] Lef out A

धर्मधातुं निर्वाणं नित्यं समतामद्वयमनिरोधमनिमित्तं प्रत्ययं बुद्धहेतूपदेशं विमोक्षं मार्गसत्यानि सर्वज्ञं जिनं मनोमयमिति चैके सञानन्ति। एवमादिभिर्महामते परिपूर्णं भिभिर्नामासङ्ख्येयशतसहस्रैरनूनैरनधिकैरिहान्येषु च लोकधातुषु मां जना सञानन्ति उदकचन्द्र इवाप्रविष्टनिर्गतम्। न च बाला अवबुध्यन्ते द्वयान्तपतिततया सतत्या ॥

अथ च सत्कुर्वन्ति गुरुकुर्वन्ति मानयन्ति पूजयन्ति च मां पदार्थनिरुक्तकुशला अभिन्नसञा न स्वनयं प्रजानन्ति देशनारुतपाठाभिनिविष्टा अनिरोधानुत्पादमभावं कल्पयिष्यन्ति न च तथागतनामपदपर्यायान्तरमिन्द्रशक्रपुरंदरं न स्वनयप्रत्ययस्थानपाठमधिमोक्षन्ति यथारुतार्थपाठानुसारित्वात्सर्वधर्माणाम्। एवं च महामते वक्ष्यन्ति ते मोहपुरुषा यथारुत एवार्थो ऽनन्यो ऽर्थो रुतादिति। तत्कस्य हेतोर्यदुतार्थस्याशरीरत्वादुतादन्यो ऽर्थो न भवति। किंतु रुतमेवार्थ इति रुतस्वभावपरिज्ञानादविदग्धनद्वयः। न त्वत्र जानन्ति महामते यद् रुत=

किंतु महामते मनोमयधर्मकायस्य तथागतस्यैतदधिवचनं यच्च[1] सर्वतीर्थकरश्रावकप्रत्येकबुद्धसप्तभूमिप्रतिष्ठितानां च बोधिसत्त्वानामविषयः । सो[2] ऽनुत्पादस्तथागतस्यैतन्महामते पर्यायवचनम् । तद्यथा महामते इन्द्रः शक्रः पुरंदरः हस्तः[3] करः पाणिस्तनुर्देहः शरीरं पृथिवी भूमिर्वसुधरा खमाकाशं गगनमित्येवमाद्यानां भावानामेकैकस्य भावस्य बहवः पर्यायवाचकाः शब्दा भवन्ति विकल्पिता न चैषां नामबहुत्वाद्भावबहुत्वं विकल्प्यते न च स्वभावो न भवति । एवं महामते अहमपि सहायां लोकधातौ त्रिभिर्नामासंख्येयशतसहस्रैर्बालानां श्रवणावभासमागच्छामि तैश्चाभिलपन्ति मां न च प्रजानन्ति तथागतस्यैते नामपर्याया इति । तत्र केचिन्महामते तथागतमिति मां संप्रजानन्ति । केचित्स्वयंभुवमिति नायकं विनायकं परिणायकं बुद्धमृषिं वृषभं ब्रह्माणं विष्णुमीश्वरं प्रधानं कपिलं भूतान्तमरिष्टं नेमिनं सोमं भास्करं रामं व्यासं शुकमिन्द्रं बलिं वरुणमिति चैके संजानन्ति । अपरे ऽनिरोधानुत्पादं शून्यतां तथतां सत्यतां भूततां भूतकोटिं

पत्र ... प ... बुद्धानां ... दो ... T –
ह ... शब्दा ... स ... महाय बुद्ध० L C E
धृत ... भारत ... ब्रह्म ... ब्रह्माण ... [1] न A C E
न

धर्मधातुं निर्वाणं नित्यं समतामद्वयमनिरोधमनिमित्तं प्रत्ययं बुद्धहेतूपदेशं विमोक्षं मार्गसत्यानि सर्वज्ञं जिनं मनोमयनिर्मितं चैके संजानन्ति । एवमादिभिर्महामते परिपूर्णं त्रिभिर्नामासंख्येयशतसहस्रैरनूनैरनधिकैरिहान्येषु च लोकधातुषु मां जना संजानन्ति उदकचन्द्र इवाप्रविष्टनिर्गतम् । न च बाला अवबुध्यन्ते द्वयान्तपतिततया ॥

अथ च सत्कुर्वन्ति गुरुकुर्वन्ति मानयन्ति पूजयन्ति च मां पदार्थनिरुक्तिकुशला अभिन्नसंज्ञा न स्वनयं प्रजानन्ति देशनारुतपाठाभिनिविष्टा अनिरोधानुत्पादमभावं कल्पयिष्यन्ति न च तथागतनामपदपर्यायान्तरमिन्द्राणकपुरंदरं न स्वनयप्रत्ययस्थानपाठमधिमोक्ष्यन्ति यथारुतार्थपाठानुसारित्वात्सर्वधर्माणाम् । एवं च महामते वक्ष्यन्ति ते मोहपुरुषा यथारुत एवार्थो ऽनन्यो ऽर्थो रुतादिति । तत्कस्य हेतोर्यदुतार्थस्याशरीरत्वाद्रुतादन्यो ऽर्थो न भवति । किंतु रुतमेवार्थ इति रुतस्वभावापरिज्ञानादविदग्धबुद्धयः । न त्वेव ज्ञास्यन्ति महामते यथा रुत=

मुत्पन्नप्रध्वस्यर्थो ऽनुत्पन्नप्रध्वंसी । एतं महामते अक्षर-
पतितमर्थो ऽनक्षरपतितः । भावाभावविवर्जितत्वादजन्मा-
शरीरम् । न च महामते तथागता अक्षरपतितं धर्मं
देशयन्ति । अक्षराणां सदसतो ऽनुपलब्धेरन्यत्राक्षरपति-
ताशय । पुनर्महामते यो ऽक्षरपतितं धर्मं देशयति स चं
प्रलपति निरक्षरत्वाद्धर्मस्य । अत एतस्मात्कारणान्महा-
मते उक्तं देशनापाठे मयान्यैश्च बुद्धबोधिसत्त्वैर्यदेकमप्य-
क्षरं तथागता नोदाहरन्ति न प्रत्याहरन्तीति । तत्कस्य
हेतोर्यदुतानक्षरत्वाद्धर्माणाम् । न च नार्थोपसंहितमुदा-
हरन्ति । उदाहरन्त्येव विकल्पमुपादायानुपादायान्महा-
मते सर्वधर्माणां शासनलोपः स्याच्छासनानां लोपाच्च
बुद्धप्रत्येकबुद्धश्रावकबोधिसत्त्वानामभावः स्यात्तदभावात्किं
कस्य देश्येत । अत एतस्मात्कारणान्महामते बोधिसत्त्वे-
न महासत्त्वेन देशनापाठरुतानभिनिविष्टेन भवितव्यम् ।
स व्यभिचारी महामते देशनापाठः सत्त्वाशयप्रवृत्तत्वा-
न्नानाधिमुक्तिकानां सत्त्वानां धर्मदेशना क्रियते चित्तम-
नोमनोविज्ञानव्यावृत्त्यर्थं मयान्यैश्च तथागतैरर्हद्भिः सम्य-
क्संबुद्धैर्न स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमप्रत्यवस्थानात्सर्वधर्म-
निराभासस्वचित्तदृश्यमात्रावबोधाद्द्विधाविकल्पस्य व्यावृ-
त्तितः । अर्थप्रतिशरणेन महामते बोधिसत्त्वेन महास-

[1] [illegible] ममा [illegible] [2] व्या [illegible] स्या [illegible]

स्थेन भवितव्यं न व्यञ्जनप्रतिशरणेन । व्यञ्जनानुसारी महामते कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वा स्वात्मानं च नाशयति परार्थांश्च नावबोधयति । कुदृष्टिपतितया संतत्या स्वपक्षं विभ्राम्यते कुतीर्थ्यकैः सर्वधर्मभूमिस्वलक्षणाकुशलैः पदनिरुक्त्यनभिज्ञैः ॥

अथ सर्वधर्मभूमिस्वलक्षणकुशला भवन्ति पदपर्याय-निरुक्तिगतिंगता भावार्थयुक्तिकुशलास्तत स्वात्मानं च सम्यगनिमित्तसुखेन प्रीणयन्ति परांश्च सम्यङ्महायाने प्रतिष्ठापयन्ति । महायाने च महामते सम्यक्परिगृह्यमाणे बुद्धश्रावकप्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वानां परिग्रहः कृतो भवति । बुद्धबोधिसत्त्वश्रावकप्रत्येकबुद्धपरिग्रहात्सर्वसत्त्वपरिग्रहः कृतो भवति । सर्वसत्त्वपरिग्रहात्सद्धर्मपरिग्रहः कृतो भवति । सद्धर्मपरिग्रहाच्च महामते बुद्धवंशस्यानुपच्छेदः कृतो भवति । बुद्धवंशस्यानुपच्छेदादायतनविशेषप्रतिलम्भाः प्रज्ञायन्ते । आयतनेषु विशिष्टायतनप्रतिलम्भेषु बोधिसत्त्वा महासत्त्वा उपपत्तिं परिगृह्य महायाने प्रतिष्ठापनतया दशवशितावित्रिधरूपवेषधारिणो भूत्वा

[1] Left out in K. [2] पदपर्यायेन्स्वराय । II MSS. [illegible] T [illegible] हे [illegible] T थिं T थि T सम्यक्संगृह्य यान A सम्यक् महायाने सम्यङ्महायान K सम्यङ्महायाने । [illegible] हा K Left out in T [illegible] द [illegible] पच्छे (before हादा) left out K [illegible] वशा T [illegible] था K

सत्त्वविशेषानुशयलक्षणगतिभूतास्तथागताय धर्म देशय=
न्ति ॥

तत्र तथात्वमनन्यथात्वं तत्त्वमनायूहानिर्यूहलक्षण स=
र्वप्रपञ्चोपशम तत्त्वमित्युच्यते । तेन न महामते कुलपु=
त्रेण वा कुलदुहित्रा वा यथारुतार्थाभिनिवेशकुशलेन
भवितव्यम् । निरक्षरत्वात्तत्त्वस्य । न चाङ्गुलिप्रेक्षकेन[3]
भवितव्यम् । तद्यथा महामते अङ्गुल्या कश्चित्कस्यचित्कि=
चिदादर्शयेत्स चाङ्गुल्यग्रमेव प्रतिसरेद्वीक्षितुम् एवमेव
महामते बालजातीया इव बालपृथग्जनवर्गा यथारुता=
ङ्गुल्यग्राभिनिवेशाभिनिविष्टा एव कालं करिष्यन्ति न
यथारुताङ्गुल्यग्रार्थं हित्वा परमार्थमागमिष्यन्ति । तद्यथा
महामते अन्नं भोज्यं बालानां च कश्चिदनभिसंस्कृतं[8] प=
रिभोक्तुम्[9] । अथ कश्चिदनभिसंस्कृतं[8] परिभुञ्जीत स
उन्मत्त[10] इति विकल्प्येतानुपूर्वसंस्कारानवबोधादन्नस्य एव=
मेव महामते ऽनुत्पादो ऽनिरोधो नानभिसंस्कृतः शोभते
अवश्यमेवात्राभिसंस्कारेण भवितव्यं न चात्मानमङ्गुल्यग्र=
ग्रहणार्थदर्शनवत्[13] । अत एतेन कारणेन महामते अ=

[1] गतिगता । [2] त in T only [3] लि प्रक्षकेण C. लिप्रक्षकेन T
[4] गुग्रा ? गुल्यग्रा C गुग्र K तागुल्याग्र T [5] सरतवि A. सरेत् वि C
तिरत् वि ? सरत् वी T [6] त्या T [7] व T [8] त T [9] क्त A K
क्तु C भुक्त T [10] न्मुत्त A K उन्मत्त C उन्मत्त T [11] धान A C K
धो नान T [12] त्या A C K T [13] ङ्गाग्रमङ्गुल्यग्रार्थदर्शनवत् Tib.

र्थाभियोग करणीय । अर्थो महामते विविक्तो निर्वाणहेतु । रुत विकल्पसबद्ध ससारावाहकम् । अर्थश्च महामते बहुश्रुताना सकाशाल्लभ्यते । बाहुश्रुत्य च नाम महामते यदुतार्थकौशल्य न रुतकौशल्यम् । तत्रार्थकौशल्य यत्सर्वतीर्थकरवादासमृष्ट'[1] दर्शन यदा स्वय च न पतति'[2] परांश्च न पातयति । एव सत्यये महामते बाहुश्रुत्य भवति । तस्मादर्थकामेन ते सेवनीया अतो विपरीता ये यथारुतार्थाभिनिविष्टास्ते वर्जनीयास्तत्त्वान्वेषिणा ॥

पुनरपर महामतिर्बुद्धाधिष्ठानाधिष्ठित एवमाह । न भगवतानिरोधानुत्पाददर्शनेन किंचिद्विशिष्यते । तत्कस्य हेतो'[3] सर्वतीर्थकराणामपि भगवन्कारणान्यनुत्पन्नान्यनिरुद्धानि तथापि भगवन्नाकाशमप्रतिसख्यानिरोधो निर्वाणधातुश्चानिरोधो'[4] ऽनुत्पन्न । तीर्थकरा अपि भगवन्कारणप्रत्ययहेतुकीं जगत उत्पत्ति वर्णयन्ति । भगवानप्यज्ञानतृष्णाकर्मविकल्पप्रत्ययेभ्यो जगत उत्पत्ति वर्णयति । तस्यैव कारणस्य सज्ञान्तरविशेषमुत्पाद्य'[5] प्रत्यया इति । एव बाह्ये प्रत्ययैर्बाह्याना ते च त्व च भावानामुत्पत्तये । अतो निर्विशिष्टो ऽय भगवन्वादस्तीर्थकरवादेन भवति । अणुप्रधानेश्वरप्रजापतिप्रभृतयो नवद्रव्यसहिता अनिरुद्धा

[1] ष्ट A ! [2] पतित C [3] हेतु A C K ति यु T तर्था K T
[4] ऽधो K ऽद्धो T किष A मुपादाय ? T K [5] र्थ A C

अनुत्पन्ना तवापि भगवन्सर्वभावा अनुत्पन्नानिरुद्धा सदसतो ऽनुपलब्धे । भूताविनाशाच्च स्वलक्षणं नोत्पद्यते न निरुध्यते या ता गति[1] गत्वा[2] भूतो भूतस्वभाव न विजहाति । भूतविकल्पविकारो ऽयं भगवन्सर्वतीर्थकरैर्विकल्प्यते त्वया च । अत एतेन कारणेनाविशिष्टो ऽयं वाद । विशेषो वाद्य वक्तव्यो येन तथागतवादो विशेष्यते न सर्वतीर्थकरवाद । अविशिष्यमाणे[3] भगवन्स्ववादे तीर्थकराणामपि बुद्धप्रसङ्ग स्यादनिरोधानुत्पादहेतुत्वात् । अस्थानमनवकाशं चोक्तं भगवता यदेकत्र लोकधातौ बहवस्तथागता उत्पद्येरन्निति । प्राप्तं चैतत्तथागतबहुत्वं सदसत्कार्यपरिग्रहाच्चाविशिष्यमाणे स्ववादे ॥

भगवानाह । न मम महामते अनिरोधानुत्पादस्तीर्थकरानुत्पादानिरोधवादेन तुल्यो नाप्युत्पादानित्यवादेन । तत्कस्य हेतोस्तीर्थकराणां हि महामते भावस्वभावो विद्यत एवानुत्पन्नाविकारलक्षणप्राप्त । न त्वेवं मम सदसत्पक्षपतित । मम तु महामते सदसत्पक्षविगत उत्पादभङ्गविरहितो न भावो नाभावो मायास्वप्नरूपवै-

[1] यान्ताङ्गति K. याता गति T. [2] महामते is added K. [3] स्व K.
[4] ष्य A C. कर [illegible]. [5] णो T. [6] च is added K. [7] ग्रयो K.
[8] चो [illegible]. [9] पादो नि A C K. °दानि T. नाप्यनुत्पा° [illegible]
[10] पतित is added in A K. [11] वि in T only. [12] कथं नाभावो यदुत to be added.

चित्तदर्शनवन्नाभाव । कथ न भावो यदुत रूपस्वभा=
वलक्षणग्रहणाभावाद्दृश्यादृश्यतो ग्रहणाग्रहणात । अत
एतस्मात्कारणात्सर्वभावा न भावा नाभावा । किंतु स्व
चित्तदृश्यमात्रावबोधाद्विकल्पस्याप्रवृत्ते सस्थो लोको
निष्क्रिय । बाला क्रियावन्त कल्पयन्ति न त्वार्या । अ=
भूतार्थविकल्पार्थविभ्रम एष महामते गन्धर्वनगरमायापु=
रुषवत् । तद्यथा महामते कश्चिद्गन्धर्वनगरे बालजातीयो
मायापुरुषसत्त्वसार्थवैचित्र्य प्रविशन्त वा निर्गच्छन्त वा
कल्पयेत् । अमी प्रविष्टा अमी निर्गता । न च तत्र क=
श्चित्प्रविष्टो वा निर्गतो वा । अथ यावदेव विकल्पवि=
भ्रमभाव एष तेषाम् एवमेव महामते उत्पादानुत्पाद-
विभ्रम एष बालानाम् । न चात्र कश्चित्सस्कृतो ऽसस्कृ=
तो वा मायापुरुषोत्पत्तिवन्न च मायापुरुष उत्पद्यते वा
निरुध्यते वा भावाभावाकिंचित्कारत्वात् । एवमेव सर्वध=
र्मा भङ्गोत्पादवर्जिता अन्यत्र वितथपतितया सज्ञया बा=
ला उत्पादनिरोध कल्पयन्ति न त्वार्या । तत्र वितथ=
मिति महामते न तथा यथा भावस्वभाव कल्प्यते ।
नाप्यन्यथा । अन्यथा कल्प्यमाने सर्वभावस्वभावाभि=

[1] द्री ... ह T [2] निष्क्रि A. K. निक्रि T [3] कृ T
[4] र A ... त्मादि [illegible] A ... [illegible] A [5] हा A K.
[6] ष ... [illegible] A ... स A, K. एष T

निवेश एव स्यान्न विविक्तदर्शना अविविक्तदर्शनाद्विकल्पस्य व्यावृत्तिरेव न स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्महामते अनिमित्तदर्शनमेव श्रेयो न निमित्तदर्शनं निमित्त पुनर्जन्महेतुत्वादश्रेय । अनिमित्तमिति महामते विकल्पस्याप्रवृत्तिरनुत्पादो निर्वाणमिति वदामि । तत्र निर्वाणमिति महामते यथाभूतार्थस्थानदर्शनं विकल्पचित्तचैत्तकलापस्य परावृत्तिपूर्वकं तथागतस्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमं निर्वाणमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधकम् ।
अहेतुवादं देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ॥८६॥
अनुत्पन्नमिदं सर्वं न च भावा न सन्ति च ।
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुका ॥८७॥
अनुत्पन्नस्वभावाश्च शून्या केन वदाहि मे ।
समावायाद्विनिर्मुक्तो बुद्ध्या भावो न गृह्यते ।
तस्माच्छून्यमनुत्पन्नं नि स्वभावं वदाम्यहम् ॥८८॥
समवायस्तथैकैकं दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तीर्थ्यदृष्टप्रलयात्समवायो न विद्यते ॥८९॥
स्वप्नकेशोण्डकं मायागन्धर्वं मृगतृष्णिका ।

अहेतुकानि दृश्यन्ते तथा लोकविचित्रता ॥९०॥
निगृह्याहेतुवादेन अनुत्पादं प्रसाधयेत् ।
अनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेत्री न नश्यति ।
अहेतुवादे देश्यन्ते तीर्थ्यानां जायते भयम् ॥९१॥
कथं केन कुत्र कुत्र सम्भवो ऽहेतुको भवेत् ।
नाहेतुको न हेतुभ्यो यदा पश्यन्ति संस्कृतम् ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्विभङ्गोत्पादवादिनी ॥९२॥
किमभावो ह्यनुत्पाद उत प्रत्ययवीक्षणम् ।
अथ भावस्य नामेदं निरर्थं वा ब्रवीहि मे ॥९३॥
न चाभावो ह्यनुत्पादो न च प्रत्ययवीक्षणम् ।
न च भावस्य नामेदं न च नाम निरर्थकम् ॥९४॥
यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धानां तीर्थ्यानां च ह्यगोचरः ।
सप्तभूमिगतानां च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९५॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्तिं कारणस्य निरोधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पादं वदाम्यहम् ॥९६॥
अहेतुवृत्तिभावानां कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।

निवेश एव स्यान्न विविक्तदर्शना अविविक्तदर्शनाद्विकल्पस्य व्यावृत्तिरेव[1] न स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्महामते अनिमित्तदर्शनमेव श्रेयो न निमित्तदर्शनं निमित्तं पुनर्जन्महेतुत्वादश्रेयः । अनिमित्तमिति महामते विकल्पस्याप्रवृत्तिरनुत्पादो निर्वाणमिति वदामि । तत्र निर्वाणमिति महामते यथाभूतार्थस्थानदर्शनं विकल्पचित्तचैत्तकलापस्य परावृत्तिपूर्वकं तथागतस्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमं निर्वाणमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधकम् ।
अहेतुवादं देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ॥८६॥
अनुत्पन्नमिदं सर्वं न च भावा न सन्ति च ।
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुकाः ॥८७॥
अनुत्पन्नस्वभावाश्च शून्याः केन वदाहि मे ।
समावायाद्विनिर्मुक्तो बुद्ध्या भावो न गृह्यते ।
तस्माच्छून्यमनुत्पन्नं निःस्वभावं वदाम्यहम् ॥८८॥
समवायस्तथैकैकं दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तीर्थ्यदृष्टप्रलयात्समवायो न विद्यते ॥८९॥
स्वप्नकेशोण्डुकं मायागन्धर्वं मृगतृष्णिका ।

[1] एव   ध   न   न   पूर्व T
र्थो ।   दृश्य   ष्या   प्रलापा   कै A   K.
ई ।   ष्ण   ष्ण

अहेतुकानि दृश्यन्ते तथा लोकविचिनता ॥९०॥
निगृह्याहेतुवादेन अनुत्पाद प्रसाधयेत् ।
अनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेत्री न नश्यति ।
अहेतुवादे देश्यन्ते तीर्थ्याना जायते भयम् ॥९१॥
कथ केन कुत कुत्र सभवो ऽहेतुको भवेत् ।[2]
नाहेतुको न हेतुभ्यो यदा पश्यन्ति संस्कृतम् ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्विभङ्गोत्पादवादिनी [3]॥९२॥
किमभावो ह्यनुत्पाद उत प्रत्ययवीक्षणम् ।
अथ भावस्य नामेद निरर्थं वा ब्रवीहि मे [4]॥९३॥
न चाभावो ह्यनुत्पादो न च प्रत्ययवीक्षणम् ।
न च भावस्य नामेद न च नाम निरर्थकम् [5]॥९४॥
यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धाना तीर्थ्याना च अगोचर [6]।
[7]सप्तभूमिगताना च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९५॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्तिं कारणस्य निरोधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥९६॥
अहेतुवृत्तिर्भावाना कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।

[1] Lef ou A K [illegible] [2] बुध T
[3] [illegible] 1 [5] [illegible] [illegible]
[illegible] च भा A K चाभ [illegible] T चाभा
[illegible] बुद्धाना [illegible] [6] [illegible]
[illegible] A C K [illegible] T [7] Th [illegible] यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यस्य
गोचर [illegible] Th [illegible] [8] स्या A C K स्या T

निवेग एव स्यान्न विविक्तदर्शना अविविक्तदर्शनाद्विकल्पस्य व्यावृत्तिरेव[1] न स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्महामते अनिमित्तदर्शनमेव श्रेयो न निमित्तदर्शन निमित्त पुनर्जन्महेतुत्वादश्रेय । अनिमित्तमिति महामते विकल्पस्याप्रवृत्तिरनुत्पादो निर्वाणमिति वदामि । तत्र निर्वाणमिति महामते यथाभूतार्थस्थानदर्शन[4] विकल्पचित्तचैत्तकलापस्य परावृत्तिपूर्वक[5] तथागतस्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगम निर्वाणमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधकम् ।
अहेतुवाद देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ॥८६॥
अनुत्पन्नमिद सव न च भावा न सन्ति च ।
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुका ॥८७॥
अनुत्पन्नस्वभावाश्च शून्या केन वदाहि मे ।
समावायाद्विनिर्मुक्तो बुद्ध्या भावो न गृह्यते ।
तस्माच्छून्यमनुत्पन्न नि स्वभाव वदाम्यहम् ॥८८॥
समवायस्तथैकैक दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तीर्थ्यदृष्ट्यप्रलयात्समवायो न विद्यते ॥८९॥
स्वप्नकेशोण्डुक मायागन्धव मृगतृष्णिका ।

[1] एव । f । ध । न \ k न । [4] पूर्व T
[5] र्या T दृश्य । स्या । प्रलापा । [6] वै A. C. K.
र्व T ण्ड A । ष्णि K

अहेतुकानि दृश्यन्ते तथा लोकविचित्रता ॥९०॥
निगृह्य हेतुवादेन अनुत्पादं प्रसाधयेत् ।
अनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेत्री न नश्यति ।
अहेतुवादे देश्यन्ते तीर्थ्यानां जायते भयम् ॥९१॥
कथं केन कुतः कुत्र संभवो ऽहेतुको भवेत् ।
नाहेतुको न हेतुभ्यो यदा पश्यन्ति संस्कृतम् ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्विभङ्गोत्पादवादिनी ॥९२॥
किमभावो ह्यनुत्पाद उत प्रत्ययवीक्षणम् ।
अथ भावस्य नामेदं निरर्थं वा ब्रवीहि मे ॥९३॥
न चाभावो ह्यनुत्पादो न च प्रत्ययवीक्षणम् ।
न च भावस्य नामेदं न च नाम निरर्थकम् ॥९४॥
यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धानां तीर्थ्यानां च अगोचरः ।
सप्तभूमिगतानां च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९५॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्तिं कारणस्य निरोधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पादं वदाम्यहम् ॥९६॥
अहेतुवृत्तिभावानां कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।

निवेश एव स्यान्न विविक्तदर्शना अविविक्तदर्शनाद्विक=ल्पस्य व्यावृत्तिरेव[1] न स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्म=हामते अनिमित्तदर्शनमेव श्रेयो न निमित्तदर्शनं नि=मित्तं पुनर्जन्महेतुत्वादश्रेय । अनिमित्तमिति महामते विकल्पस्याप्रवृत्तिरनुत्पादो निर्वाणमिति वदामि । तत्र निर्वाणमिति महामते यथाभूतार्थस्थानदर्शनं[2] विकल्पचित्तचैत्तकलापस्य परावृत्तिपूर्वकं[3] तथागतस्वप्रत्यात्मार्यज्ञानाधिगमं निर्वाणमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधकम् ।
अहेतुवाद देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ॥८६॥
अनुत्पन्नमिदं सर्वं न च भावा न सन्ति च ।
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुका ॥८७॥
अनुत्पन्नस्वभावाश्च शून्या केन वदाहि मे ।
समावायाद्विनिर्मुक्तो बुद्ध्या भावो न गृह्यते ।
तस्माच्छून्यमनुत्पन्नं नि स्वभावं वदाम्यहम् ॥८८॥
समवायस्तथैकैकं दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तीर्थ्यदृष्टप्रलयात्समवायो न विद्यते ॥८९॥
स्वप्नकेशोण्डुकं मायागन्धर्वं मृगतृष्णिका ।

[1] एव । f ... । ... ध । [3] न ... न । ... पूर्व T
[5] र्या T ... दृश्य । ... स्या । ... प्रलापा । ... वै A. C. K.
र्द T [1] एण ... । ... ष्णि K.

ऽहेतुकानि दृश्यन्ते तथा लोकविचित्रता ॥९०॥
निगृह्याहेतुवादेन ऽनुत्पाद प्रसाधयेत् ।
ऽनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेत्री न नश्यति ।
ऽहेतुवादे देश्यन्ते तीर्थ्याना जायते भयम् ॥९१॥
कथ केन कुत' कुत्र' सभवो ऽहेतुको भवेत् ।¹
नाहेतुको न हेतुभ्यो यदा पश्यन्ति सस्कृताम् ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्विभङ्गोत्पादवादिनी ²॥९२॥
किमभावो ऽनुत्पाद उत प्रत्ययवीक्षणम् ।
ऽथ भावस्य नामेद निरर्थं वा ब्रवीहि मे ³॥९३॥
न चाभावो ऽनुत्पादो न च प्रत्ययवीक्षणम् ।
न च भावस्य नामेद न च नाम निरर्थकम् ⁴॥९४॥
यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धाना तीर्थ्याना च ऽगोचर ⁵।
⁶सप्तभूमिगताना च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९५॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्ति कारणस्य निरोधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥९६॥
ऽहेतुवृत्तिभावाना कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।

[illegible]

निवेश एव स्यान्न विविक्तदर्शना अविविक्तदर्शनादिक-
ल्पस्य व्यावृत्तिरेव[1] न स्यात् । अत एतस्मात्कारणान्म-
हामते अनिमित्तदर्शनमेव श्रेयो न निमित्तदर्शनं नि-
मित्तं पुनर्जन्महेतुत्वादश्रेयं । अनिमित्तमिति महामते
विकल्पस्याप्रवृत्तिरनुत्पादो निर्वाणमिति वदामि । तत्र
निर्वाणमिति महामते यथाभूतार्थस्थानदर्शनं विकल्प-
चित्तचैत्तकलापस्य परावृत्तिपूर्वकं तथागतस्वप्रत्यात्मार्य-
ज्ञानाधिगमं निर्वाणमिति वदामि ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधकम् ।
अहेतुवादं देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ॥८६॥
अनुत्पन्नमिदं सर्वं न च भावा न सन्ति च ।
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुका ॥८७॥
अनुत्पन्नस्वभावाश्च शून्याः केन वदाहि मे ।
समावायाद्विनिर्मुक्तो बुद्ध्या भावो न गृह्यते ।
तस्माच्छून्यमनुत्पन्नं निःस्वभावं वदाम्यहम् ॥८८॥
समवायस्तथैकैकं दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तीर्थ्यदृष्टप्रलयात्समवायो न विद्यते ॥८९॥
स्वप्नकेशोण्डुकं मायागन्धर्वं मृगतृष्णिका ।

[1] एव left ... I ... घ I [3] न A. ... K. न T [4] पूर्वं T
[5] र्था T ... दृश्य I ... स्मा ... I [8] प्रलामा C. [9] वै A. C. K.
वैं T [1] ण्ण A ... T ण्ण K.

अहेतुकानि दृश्यन्ते तथा लोकविचिनता ॥९०॥
निगृह्याहेतुवादेन अनुत्पाद प्रसाधयेत् ।
अनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेनी न नश्यति ।
अहेतुवादे देश्यन्ते तीर्थ्याना जायते भयम् ॥९१॥
कथ केन कुत कुन[1] सभवो ऽहेतुको भवेत् ।[2]
नाहेतुको न हेतुभ्यो यदा पश्यन्ति सस्कृताम् ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्विभङ्गोत्पादवादिनी[3] ॥९२॥
किमभावो ह्यनुत्पाद उत प्रत्ययवीक्षणम् ।
अथ भावस्य नामेद निरर्थं वा ब्रवीहि मे[4] ॥९३॥
न चाभावो ह्यनुत्पादो न च प्रत्ययवीक्षणम् ।
न च भावस्य नामेद न च नाम निरर्थकम्[5] ॥९४॥
यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धाना तीर्थ्याना च अगोचर[6] ।
[7]सप्तभूमिगताना च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९५॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्ति कारणस्य निरोधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥९६॥
अहेतुवृत्तिर्भावाना कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।

[1] Left out A K [2] [illegible] [3] वृत्त T
[4] भा 1 [illegible] [5] [illegible] व भा A C K वाभ T [illegible] T वाभा [illegible] बुद्धाना [illegible] [6] [illegible] व्याका A C K व्या T [7] This line may be यत्र श्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यस्य गोचर T b [8] This quarter is not here in T a [11] स्या A C K स्य T

सदसत्पक्षनिर्मुक्तमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥९७॥
चित्त दृश्यविनिर्मुक्त[1] स्वभावद्वयवर्जितम् ।
आश्रयस्य परावृत्तिमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥९८॥
[2]न बाह्यभाव नाभाव नापि[3] चित्तपरिग्रह[4] ।
स्वप्न केशोण्डुक माया गन्धर्व मृगतृष्णिका[5] ।
सर्वदृष्टिप्रहाणं च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९९॥
एव शून्यास्वभावाद्यान्पदान्सर्वान्विभावयेत् ।
न जातु शून्यया शून्या किन्त्वनुत्पादशून्यया ॥१००॥
कलाप सत्यमाना च प्रवर्तते[1] निवर्तते ।
कलापाच्च पृथग्भूत न जात[12] न निरुध्यते ॥१०१॥
भावो न विद्यते ऽन्योन्य[1] कलापाच्च पृथक्क्वचित् ।
एकत्वेन पृथक्त्वेन यथा तीर्थ्यैर्विकल्प्यते ॥१०२॥
असन्न जायते भावो नासन्न सदसत्क्वचित् ।
अन्यत्र हि कलापो ऽय प्रवर्तते निवर्तते ॥१०३॥
सकेतमात्रमेवेदमन्योन्यापेक्षसकला[1] ।

[illegible] न बाह्यभावस्याभाव [illegible] वचा [illegible] व ना [illegible] वावा [illegible]
[illegible] नपि [illegible] मका [illegible] This
[illegible] न्यदा [illegible] त्त [illegible] त्व [illegible]
[illegible] न [illegible] न्या [illegible] त्याव [illegible] त्याव [illegible] त्याव [illegible]
ति [illegible] सकला [illegible] त्नृकला [illegible]

जन्ममर्थ न चैवास्ति पृथक्प्रत्ययसकलात्' ॥१०४॥
जन्माभावादनुत्पाद तीर्थ्यदोपविवर्जितम् ।
देशेमि सकलामान न च पालैर्विभाव्यते ॥१०५॥
यस्य जन्यो भवेद्भाव ' सकलामा पृथक्क्वचित् ।
न्महेतुवादी विज्ञेय ' सकलाया' विनाशक ॥१०६॥
प्रदीपो द्रव्यजातीना व्यञ्जक सकला भवेत् ।
यस्य भावो भवेत्कश्चिच्छद्धलामा पृथक्क्वचित् ॥१०७॥
स्वस्वभावा ह्यनुत्पन्ना प्रकृत्या गगनोपमा ।
सकलामा पृथग्भूता ये धर्मा कल्पितावुधै ॥१०८॥
स्वयमन्यमनुत्पादमार्याणां प्राप्तिधर्मता ।
यस्य जातिमनुत्पाद तदनुत्पादे शान्ति स्यात् ॥१०९॥
यदा सर्वमिम लोकं सकलामेव पश्यति ।
सकलामाधमेवेद तदा चित्तं समाप्यते ॥११०॥
स्वज्ञानतृष्णाकर्मादि सकलाध्यात्मिको भवेत् ।
राजमृन्मणिचक्रादि बीजभूतादि बाहिरम् ॥१११॥
परतो यस्य वै भाव प्रत्ययैर्जायते क्वचित् ।
न सकलामाधमेवेदं न ते युक्तागमे स्थिता ॥११२॥

[illegible]

सदसत्पक्षनिर्मुक्तमनुत्पादं वदाम्यहम् ॥९७॥
चित्तं दृश्यविनिर्मुक्तं[1] स्वभावद्वयवर्जितम् ।
आश्रयस्य परावृत्तिमनुत्पादं वदाम्यहम् ॥९८॥
'न बाह्यभाव नाभाव नापि[3] चित्तपरिग्रह[4]'।
स्वप्न केशोण्डुकं माया गन्धर्व मृगतृष्णिका[5] ।
सर्वदृष्टिप्रहाणं च तदनुत्पादलक्षणम् ॥९९॥
एवं शून्यास्वभावाद्यान्पदान्सर्वान्विभावयेत् ।
न जातु शून्यया शून्या किंत्वनुत्पादशून्यया ॥१००॥
कलाप प्रत्ययानां च प्रवर्तते[9] निवर्तते ।
कलापाच्च पृथग्भूत न जात[12] न निरुध्यते ॥१०१॥
भावो न विद्यते ऽन्योन्य[13] कलापाच्च पृथक्कचित् ।
एकत्वेन पृथक्त्वेन यथा तीर्थ्यैर्विकल्प्यते ॥१०२॥
असन्न जायते भावो नासन्न सदसत्क्वचित् ।
अन्यच्च हि कलापो ऽयं प्रवर्तते[15] निवर्तते ॥१०३॥
संकेतमात्रमेवेदमन्योन्यापेक्षसंकला[1] ।

[1] Th wh l f ll 10– r a l r t qua te f ll s & 13 in p t l e are put here i T I [2] न वाह्यभावस्याभाव [3] वचा \ व ना C T वाचा K
[4] अपि left out T [5] ह T [6] भका K ए I [8] This line left out T (H) T I न्यदा left out \ [1] ति K [11] वि A.
[12] त without न I [1] न्या K [14] प्यवि \ र्योर्वि I प्याव T
[15] ति T [1] सकला Buddh t S k t f शृङ्खला (१) (२) (३) (४)

जन्ममय न चैवास्ति पृथक्प्रत्ययसकलात् ॥१०४॥
जन्याभावादनुत्पाद तीर्थ्यदोषविवर्जितम् ।
देशेमि सकलामात्र न च बालैर्विभाव्यते ॥१०५॥
यस्य जन्यो भवेद्भाव सकलाया पृथक्क्वचित् ।
स्वहेतुवादी विज्ञेय सकलाया विनाशक ॥१०६॥
प्रदीपो द्रव्यजातीना व्यञ्जक सकला भवेत् ।
यस्य भावो भवेत्कश्चिच्छ्कलाया पृथक्क्वचित् ॥१०७॥
निस्स्वभावा ह्यनुत्पन्ना प्रकृत्या गगनोपमा ।
सकलाया पृथग्भूता ये धर्मा कल्पितावुधे ॥१०८॥
स्वयमन्यमनुत्पादमार्याणा प्राप्तिधर्मता ।
यस्य जातिमनुत्पाद तदनुत्पादे क्षान्ति स्यात् ॥१०९॥
यदा सर्वमिमं लोकं सकलामेव पश्यति ।
सकलामात्रमेवेद तदा चित्तं समाप्यते ॥११०॥
अज्ञानतृष्णाकर्मादि सकलाध्यात्मिको भवेत् ।
खेजमृदाम्भचक्रादि बीजभूतादि बाहिरम् ॥१११॥
परतो यस्य वै भाव प्रत्ययैर्जायते क्वचित् ।
न सकलामात्रमेवेद न ते युक्त्यागमे स्थिता ॥११२॥

[1] जं T ... सु T [2] यस्योभवेभाव A मस्याद्भवेद्भाव ... दं T
[3] यो T [4] ... द्रव्य ... [5] ...
... कसमा ...
... भाव (D ... कासाम्भृमिपल्ड ... [6] बाहिरम् ...

यदि जन्यो न भावो ऽस्ति स्याद्बुद्धिः कस्य प्रत्ययात् ।
अन्योन्यजनका ह्येते तेनैते प्रत्यया स्मृता ॥११३॥
उष्णद्रवचलकठिना[1] धर्मा बालैर्विकल्पिता[2] ।
कलापो ऽयं न धर्मो ऽस्ति अतो वै निःस्वभावता ॥११४॥
वैद्या यथातुरवशात्क्रियाभेदं प्रकुर्वते ।
न तु शास्त्रस्य भेदो ऽस्ति दोषभेदात्तु भिद्यते ॥११५॥
तथाहं सत्त्वसंतानं क्लेशदोषैः सदूषितं[3] ।
इन्द्रियाणां बलं ज्ञात्वा नयं देशेमि प्राणिनाम् ॥११६॥
न क्लेशेन्द्रियभेदेन शासनं भिद्यते मम ।
एकमेव भवेद्यानं मार्गमष्टाङ्गिकं शिवम् ॥११७॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । अनित्यतानित्यतेति भगवन्सर्वतीर्थकरैर्विकल्प्यते । त्वया च सर्वदेशनापाठे देश्यते अनित्या वत[8] संस्कारा उत्पादव्ययधर्मिण इति । तत्किमयं भगवंस्तथ्या मिथ्येति । कतिप्रकारा भगवन्ननित्यता । भगवानाह । अष्टप्रकारा हि महामते सर्वतीर्थकरैरनित्यता कल्प्यते न तु मया । कतमाष्टप्रकारा । तत्र केचित्तावन्न=

[1] या A चलद्रवोष्णकठिना [3] °द्दोषैर्विदूषित ? Tib.
[4] शा C A [5] मायाष्टा T Left out in C मि A मे C
य A T अनित्याल चत A अनत्यालचत A [9] मे C [10] ताव
Left out in T

हामते आहु । प्रारम्भविनिवृत्तिरनित्यतेति प्रारम्भो नाम महामते उत्पादो ऽनुत्पादो ऽनित्यता । अन्ये संस्थानविनिवृत्तिमनित्यतां वर्णयन्ति । अन्ये रूपमेवानित्यमिति । अन्ये रूपस्य विकारान्तरमनित्यता नैरन्तर्यप्रबन्धेन स्वरसभङ्गभेदः सर्वधर्माणां क्षीरदधिपरिणामविकारान्तरवददृष्टनष्टा सर्वभावेषु प्रवर्तते न नित्यतेति । अन्ये पुनर्भावमनित्यतां कल्पयन्ति । अन्ये भावाभावमनित्यतां कल्पयन्ति । अन्ये ऽनुत्पादानित्यतां सर्वधर्माणामनित्यतायाश्च तदन्तर्गतत्वात् । तत्र महामते भावाभावानित्यता नाम यदुत भूतभौतिकस्वलक्षणविनाशानुपलब्धिरप्रवृत्तिभूतस्वभावस्य । तत्रानुत्पादानित्यता नाम यदुत नित्यमनित्यं सदसतोरप्रवृत्तिः सर्वधर्माणामदर्शनं परमाणुप्रविचयात् । अदर्शनमनुत्पादस्येति तदपि धर्मं नोत्पादस्य । एतद्धि महामते अनुत्पादानित्यताया लक्षणं यस्यानवबोधात्सर्वतीर्थकरा उत्पादानित्यतावादे प्रपतन्ति ॥

पुनरपरं महामते यस्य भावो ऽनित्यता तस्य स्वमतिविकल्प एव नित्यता नानित्यता भावः । एतस्य हेतोः

[illegible]

यदुत स्वयमेवविनाशित्वादनित्यताया । इह महामते स॰र्वभावानामभावो ऽनित्यताया कार्यं न चानित्यताना॰मन्तरेण सर्वभावाभाव उपलभ्यते दण्डशिलामुद्गरान्यत॰रभेद्यभेदकवत् । अन्योन्याविशेषदर्शनं दृष्टमतो ऽनित्य॰ता कारणं सर्वभावाभावः कार्यं न च कार्यकारणयोर्वि॰शेषो ऽस्ति इयमनित्यतेदं कार्यमिति अविशेषात्कार्यका॰रणयोर्नित्याः सर्वभावा अहेतुकत्वाद्भावस्य । सर्वभावा॰भावो हि महामते अहेतुकः । न च बालपृथग्जना अ॰वबुध्यन्ते । न च कारणं विसदृशं कार्यं जनयति । अथ जनयेत्तेषामनित्यता[1] सर्वभावानां विसदृशं कार्यं स्यात्का॰र्यकारणविभागो न स्यात् । दृष्टश्च कार्यकारणविभाग॰स्तेषां । यदि वानित्यताभावः[2] स्यात्क्रियाहेतुभावलक्षण॰पतितश्च स्यादेकभावेन वा परिसमाप्तः स्यात्सर्वभावेषु । क्रियाहेतुभावलक्षणपतितत्वाच्च स्वयमेवानित्यतानित्या[3] स्यादनित्यत्वादस्याः सर्वभावा नित्याः[4] स्युर्नित्या एव भवेयुः ॥

अथ सर्वभावान्तर्गतानित्यता तेन त्र्यध्वपतिता स्यात् । तच्च यदतीतं रूपं तत्तेन सह विनष्टमनागतमपि नोत्पन्नं रूपानुत्पत्तितया वर्तमानेनापि रूपेण सहाभिन्नलक्षणम् ।

[1] ता ... [2] ... [3] नित्यता नित्या ... [4] नित्यत्वानित्यतया ...

रूप च भूताना सनिवेशविशेषो भूताना भौतिकस्वभा= वो न विनश्यते ऽन्यानन्यविवर्जितत्वात् सर्वतीर्थकराणा= मविनाशात्सर्वभूताना सर्व त्रिभव भूतभौतिक यत्रोत्पा= दस्थितिविकार प्रज्ञप्यते । किमन्यदनित्य भूतभौतिकवि= निर्मुक्त यस्यानित्यता कल्प्यते तीर्थकरैर्भूतानि च न प्रव= र्तन्ते न निवर्तन्ते स्वभावलक्षणाभिनिवेशात् ॥

तत्र प्रारम्भविनिवृत्तिर्नामानित्यता न पुनर्भूतानि भूतान्तरमारभन्ते[1] परस्परविलक्षणस्वलक्षणात्र विशेष[2] प्रारभ्यते । तदविशेषात्तेषामपुनरारम्भाद्द्विधायोगादनार= म्भस्यानित्यता बुद्धयो भवन्ति ॥

तत्र संस्थानविनिवृत्तिर्नामानित्यता यदुत न भूतभौ= तिक विनश्यत्या प्रलयात् । प्रलयो नाम महामते आ परमाणो प्रविचयपरीक्षा विनाशे भूतभौतिकस्य संस्था= नस्यान्यथा भूतदर्शनादीर्घह्रस्वानुलब्धिर्न परमाणुर्भूतेषु विनाशाद्भूताना संस्थानविनिवृत्तिदर्शनात्सांख्यवादे प्र= पतन्ति ॥

तत्र संस्थानानित्यता नाम यदुत यस्य रूपमेवानित्य

[illegible] निभा bf om in A. [illegible] रम्भात्स्व T. t bf om in [illegible]

तस्य संस्थानस्यानित्यता न भूतानाम् । अथ भूताना-मनित्यता स्याल्लोकसंव्यवहाराभावः स्याल्लोकसंव्यवहारा-भावाल्लोकायतिकदृष्टिपतितः स्याद्वाग्मात्रत्वात्सर्वभावानां न पुनः स्वलक्षणोत्पत्तिदर्शनात् ॥

तत्र विकारानित्यता नाम यदुत रूपस्यान्यथाभूतदर्शनं न भूतानां सुवर्णसंस्थानभूषणविकारदर्शनवत् । न सु-वर्णभावाद्विनश्यति किंतु भूषणसंस्थानविनाशो भवति ॥

ये चान्ये विकारपतिता एवमाद्यादिभिः प्रकारैस्तीर्थक-रैरनित्यतादृष्टिर्विकल्प्यते । भूतानि हि दह्यमानान्यग्निना स्वलक्षणत्वान्न दह्यन्ते ऽन्योन्यतः स्वलक्षणविगमान्महा-भूतभौतिकभावोच्छेदः स्यात् ।

मम तु महामते न नित्या नानित्याः । तत्कस्य हेतोः यदुत बाह्यभावानभ्युपगमात्त्रिभवचित्तमात्रोपदेशाद्विचि-त्रलक्षणानुपदेशान्न प्रवर्तते न निवर्तते महाभूतसंनिवेश-विशेषो न भूतभौतिकत्वाद्विकल्पस्य द्विधा प्रवर्तते ग्रा-ह्यग्राहककालक्षणता विकल्पस्य प्रवृत्तिद्वयपरिज्ञानाद्बाह्य-भावाभावदृष्टिविगमात्स्वचित्तमात्रावबोधाद्विकल्पो वि-

[1] [illegible] व [illegible] भा [illegible] वात्तो° [illegible] [2] पी T [illegible]
सुवर्ण [illegible] णा [illegible] सुवर्णं [illegible] भा [illegible]
भाम [illegible] भा [illegible] भु [illegible] भा [illegible] भप [illegible] भुप T
[6] प्र [illegible] न्माद [illegible]

कल्पाभिसंस्कारेण प्रवर्तते नानभिसंस्कुर्वत[1]। चित्तविक=
ल्पभावाभावविगमाल्लौकिकलोकोत्तरतमाना सर्वधर्माणा
न नित्यता नानित्यता स्वचित्तदृश्यमानानवबोधात्कुदृष्टया=
न्तद्वयपतितया सतत्या सर्वतीर्थकरै स्वविकल्पानवबोधा=
त्कथा पुरुषेरसिद्धपूर्वैरनित्यता कल्प्यते। त्रिविधं च महा-
मते सर्वतीर्थकरलौकिकलोकोत्तरतमाना सर्वधर्माणा ल=
क्षणं[2] वाग्विकल्पविनि सृताना[3] न च बालपृथग्जना स्व=
वबुध्यन्ते ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

प्रारम्भविनिवृत्ति च संस्थानस्यान्यथात्वता।
भावमनित्यता रूप तीर्थ्या[4] कल्पेन्ति मोहिता[5] ॥११८॥
भावाना नास्ति वैनाश भूता भूतात्मना स्थिता।
नानादृष्टिनिमग्रास्ते तीर्थ्या[6] कल्पेन्ति नित्यताम्॥११९॥
कस्यचिन्न हि तीर्थ्यस्य विनाशो न च संभव[7]।
भूता भूतात्मना नित्या[8] कस्य कल्पेन्त्यनित्यताम् ॥१२०॥
चित्तमात्रमिदं सर्वं द्विधा चित्तं प्रवर्तते।
ग्राह्यग्राहकभावेन आत्मात्मीयं न विद्यते ॥१२१॥
ब्रह्मादिस्थानपर्यन्त चित्तमात्रं वदाम्यहम्।

[1] त A । त T [2] तृविधञ्च A । त्रिविधञ्च त्रिविध च °
[3] णा A । णा । सृमृता A । सृमृतो समाना T ऐ °
म्य तीर्थ्यः । स्य A यै A । यै T
स्यचिद A स्यैस स्यचि । स्यैस T व T A ।

चित्तमात्रविनिर्मुक्तं बुद्धादिर्नोपलभ्यते ॥१००॥

इति लङ्कावतारे महायानसूत्रे ऽनित्यतापरिवर्तस्तृतीय ॥

अभिसमयपरिवर्तो नाम चतुर्थः

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि
भगवन्तमेतदवोचत् । देशयतु मे भगवान्सर्वबोधिसत्त्वश्रा=
वकप्रत्येकबुद्धनिरोधक्रमानुसंधिलक्षणकौशल्यं येन क्रमा=
नुसंधिलक्षणकौशल्येनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महास=
त्त्वा निरोधसुखसमापत्तिमुखेन न प्रतिमुह्येम न च श्रा=
वकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यकरव्यामोहे प्रपतेम । भगवानाह । तेन
महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं
ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो
भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । षष्ठीं महामते भूमिमुपादाय
बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धाश्च निरोध
समापद्यन्ते । सप्तम्यां भूमौ पुनश्चित्तक्षणे चित्तक्षणे बो=
धिसत्त्वा महासत्त्वाः स्वभावस्वभावलक्षणव्युदासात्समा=
पद्यन्ते । न तु श्रावकप्रत्येकबुद्धाः । तेषां हि श्रावकप्रत्ये=
कबुद्धानामाभिसंस्कारिकी ग्राह्यग्राहकलक्षणपतिता च
निरोधसमापत्तिः । अतस्ते सप्तम्यां भूमौ चित्तक्षणे चि
क्षणे न समापद्यन्ते । मा सर्वधर्माणामविशेषलक्षणप्रा

स्यादिति निमित्तलक्षणाभावात् । कुशलाकुशलस्वभावलक्षणानवबोधात्सर्वधर्माणां समापत्तिर्भवति । अत सप्तम्यां भूमौ चित्तक्षणे चित्तक्षणे समापत्तियोगत्वं नास्ति येन समापद्येरन् ॥

षष्ठ्यां महामते भूमौ बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानां श्रावकप्रत्येकबुद्धानां च चित्तमनोमनोविज्ञानविकल्पसंज्ञाव्यावृत्तिर्भवति । प्रथमषष्ठ्यां भूमौ चित्तमनोमनोविज्ञानमात्रं त्रैधातुकं समनुपश्यति । आत्मात्मीयविगतं स्वचित्तविकल्पोद्भवं न च बाह्यभावलक्षणवैचित्र्यपतितम् अन्यत्र स्वचित्तमेव । द्विधा बालाना ग्राह्यग्राहकभावेन परिणाम्य स्वज्ञानं न चावबोध्यन्ते अनादिकालदौष्टुल्यविकल्पप्रपञ्चवासनावासिता ॥

अष्टम्यां महामते निर्वाणं श्रावकप्रत्येकबुद्धबोधिसत्त्वानां बोधिसत्त्वाश्च समाधिबुद्धैर्विधार्यन्ते तस्मात्समाधिसुखात् येन न परिनिर्वान्ति । अपरिपूर्णत्वात्तथागतभूमेः सर्वकार्यप्रतिप्रस्रम्भणं च स्याद्यदि न संधारयेत्तथागतकुलवंशोच्छेदश्च स्यादचिन्त्यबुद्धमाहात्म्यं च देशयन्ति ते

[1] भाव [illegible] ज्ञान° [illegible] नोत्र [illegible] ज्ञानमात्र [illegible] C
[3] प्रथमस्या [illegible] च [illegible] [4] चित्त [illegible] C [illegible] स्वच [illegible] °पतिता
[illegible] न [illegible] ना बोधि [illegible] A
ना [illegible] प [illegible] व A K त्व C त्तं [illegible] [10] प्र [illegible] K
[11] भे A K धारयत् A K संधारयत् C [13] [illegible]

बुद्धा भगवन्तः । अतो न परिनिर्वान्ति । श्रावकप्रत्येक=
बुद्धास्तु समाधिसुखेनापह्रियन्ते । अतस्तेषां तत्र परिनि=
र्वाणबुद्धिर्भवति ॥

सप्तसु महामते भूमिषु चित्तमनोमनोविज्ञानलक्षणप=
रिचयको ऽन्यात्मात्मीयग्राह्यग्राहकधर्मपुद्गलनैरात्म्यप्रवृत्तिनि=
वृत्तिस्वसामान्यलक्षणपरिचयश्चतुःप्रतिसंविद्विनिश्चयकौश=
लवशितास्वादसुखभूमिक्रमानुप्रवेशबोधिपाक्षिकधर्मविभा=
गः क्रियते मया । मा बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः स्वसा=
मान्यलक्षणानवबोधाद्भूमिक्रमानुसंध्यकुशलास्तीर्थकरकुदृ=
ष्टिमार्गे प्रपतेयुरित्यतो भूमिक्रमव्यवस्था क्रियते । न तु म=
हामते ऽत्र कश्चित्प्रवर्तते वा निवर्तते वान्यत्र स्वचित्तदृश्य=
मात्रमिदं यदुत भूमिक्रमानुसंधित्रैधातुकवैचित्र्योपचारश्च ।
न च बाला अवबुध्यन्ते ऽनवबोधाद्बालानां भूमिक्रमा=
नुसंधिप्रदेशस्त्रैधातुकवैचित्र्योपचारश्च व्यवस्थाप्यते बुद्ध-
धर्मालया च ॥

पुनरपरं महामते श्रावकप्रत्येकबुद्धा अष्टम्यां बोधिस=
त्त्वभूमौ निरोधसमापत्तिसुखमदमत्ताः स्वचित्तदृश्यमात्रा=
कुशलाः स्वसामान्यलक्षणावरणवासनापुद्गलधर्मनैरात्म्य-

गाथ देश
स्था निवर्तेत वा
मू मो तद्बुद्धमया ।
याथ म

ग्राहकदृष्टिपतिता[1] विकल्पनिर्वाणमतिबुद्धयो भवन्ति न विविक्तधर्ममतिबुद्धय । बोधिसत्त्वा पुनर्महामते निरोधसमाधिसुखमुख दृष्ट्वा पूर्वप्रणिधानकृपाकरुणोपेता निःष्ठपदगतिविभागज्ञा न परिनिर्वान्ति परिनिर्वृताश्च ते विकल्पस्याप्रवृत्तत्वात् । ग्राह्यग्राहकविकल्पस्तेषा विनिःवृत्त स्वचित्तदृश्यमात्रावबोधात्सर्वधर्माणा विकल्पो न प्रवर्तते । चित्तमनोमनोविज्ञानबाह्यभावस्वभावलक्षणा[2]भिनिवेश विकल्पयति । तेन पुनर्बुद्धधर्महेतुर्न प्रवर्तते ज्ञानपूर्वक प्रवर्तते[3] तथागतस्वप्रत्यात्मभूम्यधिगमनतया स्वप्नपुरुषौघो[5]त्तरणवत् ॥

तद्यथा पुनर्महामते कश्चिच्छयित स्वप्नान्तरे महाव्यायामोत्सुक्येन महौघादात्मानमुत्तारयेत्त चानुत्तीर्ण एव प्रतिबुध्येत प्रतिबुद्धश्च सन्नेवमुपपरीक्षेत किमिद सत्यमुत मिथ्येति । स एव समनुपश्येन्नेद सत्य न मिथ्यान्यत्र दृष्टश्रुतमतविज्ञातानुभूतविकल्पवासनाविचित्ररूपसंस्थानानादिकालविकल्पपतिता नास्त्यस्तिदृष्टिविकल्पपरिवर्जिता मनोविज्ञानानुभूता स्वप्ने दृश्यन्ते एवमेव महामते बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अष्टम्या बोधिसत्त्वभूमौ

[1] ति is add. in K. [2] भिनिवेशविकल्परहिता न पुनर्बुद्धधर्महेतोर्न प्रवर्तन्ते Tib. [3] का प्रवर्तन्ते [4] प्रत्यात्मनाधि T. [5] यो is added in K.

विकल्पस्याप्रवृत्तिं दृष्ट्वा प्रथमसप्तमीभूमिसंचारात्सर्वधर्मा=
भिसमयान्मायादिधर्मसमतया सर्वधर्मोत्सुकमग्राह्यग्राहक=
विकल्पोपरतं चित्तचैतसिकविकल्पप्रसरं दृष्ट्वा बुद्धधर्मेषु
प्रयुज्यन्ते । अनधिगतानामधिगमाय प्रयोग एष महामते
निर्वाणं बोधिसत्त्वाना न विनाशश्चित्तमनोमनोविज्ञान-
विकल्पसज्ञाविगमाच्चानुत्पत्तिकधर्मक्षान्तिप्रतिलम्भो भव=
ति । न चात्र महामते परमार्थे क्रमो न क्रमानुसंधिर्नि=
राभासविकल्पविविक्तधर्मोपदेशात् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

चित्तमात्रे निराभासे विहारा बुद्धभूमि च ।
एतद्धि भाषित बुद्धैर्भाषन्ते भाषयन्ति च ॥१॥
चित्त हि भूमय सप्त निराभासा त्विहाष्टमी ।
द्वे हि भूमी विहारो ऽत्र शेषा भूमिर्ममात्मिका ॥२॥
प्रत्यात्मवेद्या शुद्धा च भूमिरेषा ममात्मिका ।
माहेश्वर पर स्थानमकनिष्ठो विराजते ॥३॥
हुताशनस्य हि यथा निश्चेरुस्तस्य रश्मय ।
चित्रा मनोहरा सौम्यास्त्रिभव निर्मिणन्ति ते ॥४॥
निर्माय त्रिभव किंचित्किंचिद्वै पूर्वनिर्मितम् ।
तत्र देशेमि यानानि एषा भूमिर्ममात्मिका ॥५॥

[1] स्य [illegible] K [2] मि left out K [3] वि left out K Left out [illegible] A, K [illegible] A [illegible] का A K म left out A. [8] स A K हुताशन [illegible] A K [illegible] [9] स्य A. K [10] ग A K [11] वि left out in C.

दशमी तु भवेत्षष्ठी सप्तमी चाष्टमी भवेत् ।
नवमी सप्तमी चापि सप्तमी चाष्टमी भवेत् ॥६॥
द्वितीया च तृतीया स्याच्चतुर्थी पञ्चमी भवेत् ।
तृतीया च भवेत्षष्ठी लिङ्गाभासे क्रमः कृतः ॥७॥

नाभिसमसमपरिवर्तो चतुर्थः ॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि
भगवन्तमेतदवोचत् । किं भगवंस्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्सं-
बुद्धो नित्य उताहो ऽनित्यः । भगवानाह । न महामते
तथागतो नित्यो नानित्यः । तत्कस्य हेतोर्यदुतोभयदोष-
प्रसङ्गात्[1] । उभयथा हि महामते दोषप्रसङ्गः स्यात् ।
नित्ये सति [2]कारणप्रसङ्गः स्यात् । नित्यानि हि महामते
सर्वतीर्थकराणां कारणान्यकृतकानि च । अतो न नित्य-
स्तथागतो ऽकृतकनित्यत्वात् । अनित्ये सति कृतकप्रसङ्गः
स्यात् । स्कन्धलक्ष्यलक्षणाभावात्स्कन्धविनाशादुच्छेदः स्या-
च्च चोच्छेदो भवति तथागतः । सर्वं हि महामते कृत-
कमनित्यं घटपटतृणकाष्ठेष्टकादिसर्वानित्यत्वप्रसङ्गात् । स-
र्वज्ञज्ञानसंभारवैयर्थ्यं भवेत्कृतकत्वात् । सर्वं हि कृतकं त-
थागतः स्याद्विशेषहेत्वभावात् । अत एतस्मात्कारणान्म-
हामते न नित्यो नानित्यस्तथागतः । पुनरपि महामते न
नित्यस्तथागतः कस्मादाकाशसंभारवैयर्थ्यप्रसङ्गात् । तद्य-
था महामते आकाशं न नित्यं नानित्यं नित्यानित्यव्यु-

[1] [illegible] A [2] [illegible] M [illegible] [illegible]
[illegible]

दासादेकत्वान्यत्वोभयत्वानुभयत्वनित्यानित्यत्वदोषैरवचनी-
यः । पुनरपरं महामते शशहयखरोष्ट्रमण्डूकसर्पमक्षिका-
मीनविषाणतुल्यः स्यादनुत्पादनित्यत्वात् । अतो ऽनुत्पा-
दनित्यत्वप्रसङ्गान्न नित्यस्तथागतः ॥

पुनरपरं महामते अस्त्यसौ पर्यायो येन नित्यस्तथाग-
तः । तत्कस्य हेतोर्यदुताभिसमयाधिगमज्ञाननित्यत्वान्नि-
त्यस्तथागतः । अभिसमयाधिगमज्ञानं हि महामते नित्यं
तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानाम् । उत्पादाद्वा त-
थागतानामनुत्पादाद्वा स्थितैवैषा[1] धर्मता धर्मनियामता
धर्मस्थितिता सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थकराभिसमयेषु न तु
गगने धर्मस्थितिर्भवति । न च बालपृथग्जना अवबुध्य-
न्ते । अधिगमज्ञानं च महामते तथागतानां प्रज्ञाज्ञान-
प्रभावितं न महामते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा-
श्चित्तमनोमनोविज्ञानस्कन्धधात्वायतनाविद्यावासनाप्रभावि-
ताः । सर्वं हि महामते त्रिभवमभूतविकल्पप्रभवं न च
तथागता अभूतविकल्पप्रभवाः । द्वये हि सति महामते
नित्यता चानित्यता च भवति । नाद्वयात् । द्वयं हि म-
हामते विविक्तमद्वयानुत्पादलक्षणात्सर्वधर्माणाम् । अत
एतस्मात्कारणान्महामते तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा
न नित्या नानित्याः । यावन्महामते वाग्विकल्पः प्रवर्तते

[1] ब। f [illegible] [2] धा k [3] तृ k [4] य k [5] एत्वात् k

तायं नित्यानित्यदोषः प्रसज्यते । विकल्पबुद्धिक्षयान्महा-
मते नित्यानित्यग्राहो निवार्यते बालानां न तु विविक्त-
दृष्टिबुद्धिक्षयात् । तत्रेदमुच्यते ॥

नित्यानित्यविनिर्मुक्तान्नित्यानित्यप्रभावितान् ।
ये पश्यन्ति सदा बुद्धान्न ते दृष्टिवशं गताः ॥१॥
समुदागमवैयर्थ्यं नित्यानित्ये प्रसज्यते ।
विकल्पबुद्धिवैकल्यान्नित्यानित्यं निवार्यते ॥२॥
यावत्प्रतिज्ञा क्रियते तावत्सर्व ससंकरम् ।
स्वचित्तमात्रं संपश्यन्न विवादं समारभेत् ॥३॥

इति तथागतनित्यानित्यत्वप्रसङ्गपरिवर्तः पञ्चमः ॥

[1] दृष्टि ‹ K सपदप A स A [4] दिति K
[5] संग A ‹ सग K

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि भगवन्तमध्येषते स्म । देशयतु मे भगवान्देशयतु मे सुगत स्कन्धधात्वायतनानां प्रवृत्तिनिवृत्तिम् । असत्यात्मनि कस्य प्रवृत्तिर्वा निवृत्तिर्वा बालाश्च[3] प्रवृत्तिनिवृत्त्याश्रिता दु खक्षयानवबोधान्निर्वाण न प्रजानन्ति । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवत प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । तथागतगर्भो महामते कुशलाकुशलहेतुक सर्वजन्मगतिकर्ता । प्रवर्तते नटवद्गतिसकट आत्मात्मीयवर्जितस्तदनवबोधात्त्रिसङ्गतिप्रत्ययक्रियायोग प्रवर्तते । न च तीर्थ्या अवबुध्यन्ते कारणाभिनिवेशाभिनिविष्टा । अनादिकालविविधप्रपञ्चदौष्ठुल्यवासनावासित आलयविज्ञानसंशब्दितो ऽविद्यावासनभूमिजै सप्तभिर्विज्ञानै सह महोदधितरङ्गवन्नित्यमव्युच्छिन्नशरीर प्रवर्तते अनित्यतादोषरहित आत्मवादवि-

[illegible]

निवृत्तौ ऽत्यन्तप्रकृतिपरिशुद्धिः । तदन्यानि विज्ञानान्युत्पन्नापवर्गाणि मनोमनोविज्ञानप्रभृतीनि क्षणिकानि समारोप्यभूतपरिकल्पहेतुजनितसंस्थानाकृतिविशेषसमवायावलम्बीनि नामनिमित्ताभिनिविष्टानि स्वचित्तदृश्यरूपलक्षणानवबोधकानि सुखदुःखाप्रतिसंवेदकान्यमोक्षकारणानि नामनिमित्तपर्युत्थानरागजनितजनकतद्धेत्वालम्बानि । तेषां चोपात्तानामिन्द्रियाख्यानां परिक्षयनिरोधे समनन्तरानुत्पत्तिरन्येषां स्वमतिविकल्पसुखदुःखाप्रतिसंवेदिनां संज्ञावेदितनिरोधसमापत्तिसमापन्नानां चतुर्ध्यानसत्यविमोक्षकुशलानां योगिनां विमोक्षबुद्धिर्भवत्यप्रवृत्ते ॥

अपरावृत्ते च[1] तथागतगर्भशब्दसंशब्दित आलयविज्ञाने नास्ति सप्तानां प्रवृत्तिविज्ञानानां निरोधः । तत्कस्य हेतोस्तद्धेत्वालम्बनप्रवृत्तत्वाद्विज्ञानानामविषयत्वाच्च सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्ययोगयोगिनां स्वपुद्गलनैरात्म्यावबोधात्स्वसामान्यलक्षणपरिग्रहात्स्कन्धधात्वायतनानां प्रवर्तते तथागतगर्भः पञ्चधर्मस्वभावधर्मनैरात्म्यदर्शनान्निवर्तते भूमिक्रमानुसंधिपरावृत्त्या नान्यतीर्थ्यमार्गदृष्टिभिर्विचालयितुं शक्यते । ततो ऽचलायां भूमौ बोधिसत्त्वभूमौ प्रतिष्ठितो

[1] प्रवृत्तीति [illegible]

दृष्टसमाधिसुखसमुखमार्गान्प्रतिलभते। समाधिबुद्धैः सधा- र्ममाणो ऽचिन्त्यबुद्धधर्मस्वप्रणिधानव्यवलोकनतया स- माधिसुखभूतकोट्या विनिवार्य प्रत्यात्मार्यगतिगम्यैः सर्व- श्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यकरासाधारणैर्योगमार्गैर्दशार्यगोत्रमा- र्गं प्रतिलभते कायं च ज्ञानमनोमयं समाध्यभिसंस्का- ररहितम्। तस्मात्तर्हि महामते तथागतगर्भ आलयवि- ज्ञानसंशब्दितो विशोधयितव्यो विशेषार्थिभिर्बोधिसत्त्वै- र्महासत्त्वैः॥

यदि हि महामते आलयविज्ञानसंशब्दितस्तथागतग- र्भो ऽत्र न स्यादित्यसति महामते तथागतगर्भ आलय- विज्ञानसंशब्दिते न प्रवृत्तिर्न निवृत्तिः स्यात्। भवति च महामते प्रवृत्तिर्निवृत्तिश्च बालार्याणाम्। स्वप्रत्यात्मार्यग- तिदृष्टधर्मसुखविहारेण च विहरन्ति योगिनो ऽनिक्षिप्त- धुरा दुष्प्रतिवेधाश्च। महामते अयं तथागतगर्भालय- विज्ञानगोचरः सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यवितर्कदर्शनाना प्रकृतिपरिशुद्धो ऽपि सन्नशुद्ध इवागन्तुक्लेशोपक्लिष्टतया तेषामाभाति न तु तथागतानाम्। तथागतानां पुनर्म- हामते करतलामलकवत्प्रत्यक्षगोचरो भवति॥

एतदेव महामते मया श्रीमाला देवीमधिकृत्य देश-

[1] धी K. मत I f a \ C ष्ट T सव T [5] इवा \ C K इवागन्तुप T Left out a T मया jut I f महामत K

नामादे ऽन्माश्च सूक्ष्मनिपुणविशुद्धबुद्धी नोधिसत्त्वानधि=
ष्ठाम तथागतगर्भ आलयविज्ञानसंगव्हित सप्तभिर्वि=
ज्ञानै सह प्रवृत्त्यभिनिविष्टाना श्रावकाणा धर्मनैरा=
त्म्यप्रदर्शनार्थं श्रीमाला देवीमधिष्ठाय तथागतविषयो
देशितो न श्रावकप्रत्येकबुद्धान्यतीर्थकरतर्कविषयो ऽन्यत्र
महामते तथागतविषय एव तथागतगर्भ आलयविज्ञा=
नविषयस्त्वत्सदृशानां च सूक्ष्मनिपुणमतिबुद्धिप्रभेदकाना
बोधिसत्त्वाना महासत्त्वानामर्थप्रतिसरणाना नो तु य=
थारुतदेशनापाठाभिनिविष्टाना सर्वान्यतीर्थ्यश्रावकप्रत्ये=
कबुद्धानाम् । तस्मात्तर्हि महामते त्वयान्यैश्च बोधिसत्त्वै=
र्महासत्त्वै सर्वतथागतविषये ऽस्मिंस्तथागतगर्भालयवि=
ज्ञानपरिज्ञाने योग करणीयो न श्रुतमात्रसंतुष्टैर्भवित=
व्यम् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

गर्भस्तथागताना हि विज्ञानैस्सप्तभिर्युत ।
प्रवर्तते द्वयो ग्राहात्परिज्ञानाद्विवर्तते ॥१॥
बिम्बवद्दृश्यते चित्तमनादिमतिभावितम् ।
अर्थाकारो न चार्थो ऽस्ति यथाभूत विपश्यत ॥२॥
अङ्गुल्यग्र यथा बालो न गृह्णाति निशाकरम् ।

[1] दे [2] E kf ait A [3] ह k [4] सामो A C k सामा
मो T [5] र्थे k [6] च A k [7] पा T [8] न गृह्णाति
A C k गृह्णति न T

तथा ह्यदारससक्तास्तस्य न वेत्ति[1] मामकम् ॥३॥
नटवन्नृत्यते चित्तं मनो विदूषसादृशम् ।
विज्ञानं पञ्चभिः सार्धं दृश्यं कल्पेति रङ्गवत् ॥४॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः[2] पुनरपि भगवन्तमध्येषते स्म । देशयतु मे भगवान्देशयतु[3] मे[4] सुगतः[5] पञ्चधर्मस्वभावविज्ञाननैरात्म्यद्वयप्रभेदगतिलक्षणम् । येन नैरात्म्यद्वयप्रभेदगतिलक्षणेनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वाः सर्वभूमिक्रमानुसंधिष्वेतान्धर्मान्विभावयेम । यथा तैर्धर्मैः सर्वबुद्धधर्मानुप्रवेशो भवेत्सर्वबुद्धधर्मानुप्रवेशाच्च यावत्तथागतस्वप्रत्यात्मभूमिप्रवेशः[7] स्यादिति । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो[8] भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । पञ्चधर्मस्वभावविज्ञाननैरात्म्यद्वयप्रभेदगतिलक्षणं ते महामते देशयिष्यामि[10] । यदुत नाम निमित्तं विकल्पः सम्यग्ज्ञानं तथता च तथागतप्रत्यात्मार्यगतिप्रवेशः शाश्वतोच्छेदसदसद्दृष्टिविवर्जितः दृष्ध=

[1] ऋ T त्व ना वति A त्व ना वैति C K त्व ना चति T
[3] नटाद्दृश्य T [4] कस्य A कस्मान्निरग T [5] In T om. [6] त in all MSS [7] श T I K [9] चित्तदृश्यवासनाभावा ग added A [10] दशयामि A C

र्मसुखसमापत्तिसुखविहार ऋामुखीभवति योगयोगि=
नाम् । तत्र महामते पञ्चधर्मस्वभावविज्ञाननैरात्म्यद्वय-
स्वचित्तदृश्यबाह्यभावाभावानवबोधाद्विकल्प प्रवर्तते बा=
लाना न त्वार्याणाम् ॥

महामतिराह । कथ पुनर्भगव बालाना विकल्प प्र=
वर्तते न त्वार्याणाम् । भगवानाह । नामसज्ञासकेता=
भिनिवेशेन महामते बालाश्चित्तमनुसरन्ति । अनुसरन्तो
विविधलक्षणोपचारेणात्मात्मीयदृष्टिपतिताशया वर्णपुष्क=
लताममभिनिविशन्ते । अभिनिविशन्तश्चाज्ञानावृता सर=
ज्यन्ते सरक्ता रागद्वेषमोहज कर्माभिसस्कुर्वन्ति । अभि=
सस्कृत्य पुन पुन कोशकारकीटका इव स्वविकल्पपरि=
वेष्टितमतयो गतिसमुद्रकान्तारपतिता घटीयन्त्रवन्नाति-
प्रवर्तन्ते । न च प्रजानन्ति मोहान्मायामरीच्युदकचन्द्र-
स्वभावकल्पनात्मात्मीयरहितान्सर्वधर्मानभूतविकल्पोदिता=
ल्लक्ष्यलक्षणापगतान्भङ्गोत्पादस्थितिगतिविनिवृत्तान्स्वचि-
त्तदृश्यविकल्पप्रभवानीश्वरकालाणुप्रधानप्रभवान्नामनिमि
त्तानुस्रवेन महामते बाला निमित्तमनुसरन्ति ॥

तत्र निमित्त पुनर्महामते यच्चक्षुर्विज्ञानस्याभासमाग=

[1] स्व I f x A C [2] विस्याता T [3] पटो added in A [4] दृ T
[5] ता सर्वे I N.. [6] ता ल all MSS. ता भ all MSS. [8] ता
स MS. कारा३ A C K कालानु T

ख्शति रूपसंज्ञकमेव श्रोत्रघ्राणजिह्वाकायमनोविज्ञानानां
शब्दगन्धरसस्प्रष्टव्यधर्मसंज्ञकमेतत् निमित्तमिति वदामि ।
तत्र विकल्पः पुनर्महामते येन नाम समुदीरयति । नि=
मित्तव्यञ्जकमिदमेवमिदं नान्यथेति हस्त्यश्वरथपदातिस्त्री-
पुरुषादिसंज्ञकं तद्विकल्पः प्रवर्तते[1]। सम्यग्ज्ञानं पुनर्महा-
मते येन नामनिमित्तयोरनुपलब्धिरन्योन्यागन्तुकत्वादप्रवृ=
त्तिर्विज्ञानस्यानुच्छेदाशाश्वततः सर्वतीर्थकरश्रावकप्रत्येकबु=
द्धभूम्यपतनत्वात्सम्यग्ज्ञानमित्युच्यते । पुनरपरं महामते
येन सम्यग्ज्ञानेन बोधिसत्त्वो महासत्त्वो न नाम भा=
वीकरोति न च निमित्तमभावीकरोति । समारोपापवा=
दान्तद्वयकुदृष्टिविवर्जितं नामनिमित्तार्थयोरप्रवृत्तिविज्ञा=
नमेवमेतां तथतां वदामि । तथताव्यवस्थितश्च महामते
बोधिसत्त्वो महासत्त्वो निराभासगोचरप्रतिलाभित्वात्प्र=
मुदितां बोधिसत्त्वभूमिं प्रतिलभते ॥

स प्रतिलभ्य प्रमुदितां बोधिसत्त्वभूमिं व्यावृत्तः सर्व-
तीर्थ्यापायगतिभ्यो भवति[2] लोकोत्तरधर्मगतिसमवसृतः[3] ।
लक्षणपरिचयान्मायादिपूर्वकां सर्वधर्मगतिं विभावय=
न्स्वप्रत्यात्मार्यधर्मगतिलक्षणं तर्कदृष्टिविनिवृत्तकौतुको ऽनु=

[1] क एतद्विकल्प A ‑ K क तद्विकल्प प्रवर्तते T   तात्तय A C तातात्तय K Left out] Left out K [4] विभावयन् added in A धर्ति K [5] °धर्ममापलक्षन् ... °धर्ममभिलक्ष (?)

पृवेण मावद्धर्ममेघा भूमिरिति । धर्ममेघानन्तर यावत्त=
माधिपलर्ण्णाभिज्ञाकुसुमिता तथागतभूमि प्रतिलभ=
ते । स प्रतिलभ्य सत्त्वपरिपाचनतया विचित्रैर्निर्माण=
किरणैर्विराजते जलचन्द्रवत् । म्पष्टामदसुनियद्धधर्मा ना=
नाधिमुक्तिकतया सत्त्वेभ्यो धम देशयति । काय मनो-
विज्ञानरहितमेतन्महामते तथतामवेश्यात्प्रतिलभन्ते बोधि
सत्त्वा महासत्त्वा ॥

पुनरपि महामतिराह । कि पुनर्भगवन्पञ्चसु धर्मेष्वन्त=
र्गतास्त्रय स्वभावा उत स्वलक्षणसिद्धा । भगवानाह ।
म्पत्रैव महामते धम स्वभावा म्नन्तर्गता म्पष्टौ च विज्ञा=
नानि द्वे च नैरात्म्ये । तत्र नाम च निमित्त च परि=
कल्पित स्वभावो वेदितव्य । म पुनर्महामते तदाश्रय
प्रवृत्तो विकल्पश्चित्तचैत्तसशब्दितो युगपत्कालोदित म्पा=
दित्य इव रश्मिसहितो विचित्रलक्षणस्वभावो विकल्पा=
धारक स महामते स्वभाव परतन्त्र इत्युच्यते । सम्य=
ग्ज्ञान तथता च महामते म्पविनाशत्वात्स्वभाव परिनि=
ष्पन्नो वेदितव्य ॥

पुनरपर महामते स्वचित्तदृश्यमभिनिविश्यमान वि=
कल्पो ऽष्टधा भिद्यते । निमित्तस्याभूतलक्षणपरिकल्पित=

[1] शनिशापद   न्म   सु of om b.   [4] l f om T
[2] यु A   म lef in T   [5] ह h

न च महामते तथागता ऽर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः सदृशा लोकातिशयातिक्रान्ता दृष्टान्तं प्राप्नुवन्ति । अन्यत्र उपमामात्रमेतन्महामते मयोपन्यस्तं तैस्तथागतैः यथा गङ्गानदीवालुकासमास्तथागता ऽर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा इति नित्यानित्याभिनिवेशाभिनिविष्टानां बालपृथग्जनानां तीर्थकराशयकुदृष्टियुक्तानां संसारभवचक्रानुसारिणामुद्वेजनार्थं कथमेते उद्विग्ना भवगतिचक्रसंकटाद्विशेषमारभेरन्निति सुलभबुद्धत्वप्रदर्शनार्थं न नोदुम्बरपुष्पतुल्यास्तथागतानामुत्पाद इति कृत्वा वीर्यमारप्स्यन्ते । देशनापाठे तु मया वैनेयजनतामवेक्ष्योदुम्बरपुष्पसुदुर्लभप्रादुर्भावास्तथागता इति देशितम् । न च महामते उदुम्बरपुष्पं केनचिद्दृष्टपूर्वं न द्रक्ष्यते । तथागताः पुनर्महामते लोके दृष्टा दृश्यन्ते चैतर्हि । न स्वनयप्रत्यवस्थानकथामधिकृत्योदुम्बरपुष्पसुदुर्लभप्रादुर्भावास्तथागता इति । स्वनयप्रत्यवस्थानकथायां महामते निर्दिश्यमानायां लोकातिशयातिक्रान्ता दृष्टान्तायुक्ताः क्रियन्ते ऽश्रद्धेयत्वात् । अश्रद्धेयं स्याद्बालपृथग्जनानां च ।

[illegible]

स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानगोचरे च दृष्टान्ता न प्रवर्तन्ते। चित्तमनोमनोविज्ञानदृष्टलक्षणातिक्रान्तत्वात्स्वस्य । तस्य च तथागता भ्रतस्तेषु दृष्टान्ता नोपन्यस्यन्ते ॥

किंतु उपमामात्रमेतन्महामते कृतं यदुत गङ्गानदीवालुकासमास्तथागता' समा न विषमा अकल्पाविकल्पनत । तद्यथा महामते गङ्गाया नद्या वालुका मीनकच्छपशिशुमारनक्रमहिषसिंहहस्त्यादिभि संक्षोभ्यमाणा' न कल्पयन्ति न विकल्पयन्ति संक्षोभ्यामहे न वेति निर्विकल्पा' स्वच्छा मलव्यपेता' एवमेव महामते तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां स्वप्रत्यात्मार्यज्ञानगङ्गामहानदीबलाभिज्ञावशितावालुका' सर्वतीर्थकरोलमीनपरप्रवादिभि' संक्षोभ्यमाणा न कल्पयन्ति न विकल्पयन्ति'। तथागतपूर्वप्रणिहितत्वात्सर्वसुखसमापत्तिपरिपूर्णा सत्त्वानां न कल्पयन्ति न विकल्पयन्ति। भ्रतस्ते गङ्गानदीवालुकासमास्तथागता निर्विशिष्टा अनुनयप्रतिघापगतत्वात् ॥

तद्यथा महामते गङ्गाया नद्या वालुका पृथिवीलक्षणस्वभावत्वात्पृथिवी कल्पोद्दाहे दह्यमानापि न पृथिवी स्वभाव विजहाति । न च महामते पृथिवी दह्यते तेजो-

लि A ॰ लु ॰ ¹मो A ॰ णो ॰ गगामहाम ॰
A ॰ ली ॰ ॰ ³शा A ॰ ॰ ॰

धातुमतिवद्बलादन्यत्र बालपृथग्जना वितथतापतितया स=तया[1] दह्यमाना कल्पयन्ति न च दह्यते तदग्निहेतुभूत=त्वात् । एवमेव महामते तथागतानां धर्मकायो गङ्गान=दीवालुकासमो ऽविनाशी । तद्यथा महामते[2] नद्यां[3] ग=ङ्गायां वालुका अप्रमाणा[4] एवमेव महामते तथागतानां रश्म्यालोको ऽप्रमाणः सत्त्वपरिपाकसंचोदनमुपादाय स=र्वबुद्धपर्षन्मण्डलेषु प्रसर्प्यते तथागतैः । तद्यथा महामते गङ्गायां नद्यां वालुका न वालुकास्वभावान्तरमारभन्ते वालुकावस्था एव वालुका[5] एवमेव महामते तथागता=नामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां संसारे न प्रवृत्तिर्न निवृत्ति=र्भवप्रवृत्त्युच्छिन्नहेतुत्वात् । तद्यथा महामते गङ्गायां नद्यां वालुका अपकृष्टा अपि न प्रज्ञायन्ते प्रक्षिप्ता अपि न प्रज्ञायन्ते एवमेव महामते तथागतानां ज्ञानं सत्त्वपरि=पाकयोगेन न क्षीयते न वर्धते[6] ऽशरीरत्वाद्धर्मस्य । श=रीरवतां हि महामते नाशो भवति नाशरीरवतां धर्म=स्त्वशरीरः । तद्यथा महामते गङ्गायां नद्यां वालुका नि=ष्पीड्यमाना घृततैलार्थिभिर्घृततैलादिविरहिता एवमेव

ता ... बुद्धा ... ता ... न वालुका
एव वालुका ... ता नद्यां

महामते तथागता¹ सत्त्वदु:खैर्निष्पीड्यमाना धर्मधातौ=
²वरप्रणिधानसुखं न विजहति महामते³ महाकरुणोपेत=
त्वाद्यावत्सर्वसत्त्वा न निर्वास्यन्ते तथागते । तद्यथा म=
हामते गङ्गायां नद्यां वालुका प्रवाहानुकूला प्रवहन्ति
नानुदके एवमेव महामते तथागतानां सर्वबुद्धधर्मदेश=
ना निर्वाणप्रवाहानुकूला सवर्तते⁴ तेन गङ्गानदीवालु=
कासमास्तथागता इत्युच्यन्ते । नाय महामते गत्यर्थ
तथागतेषु प्रवर्तते । विनाशो⁵ महामते⁶ गत्यर्थो भवति ।
न च महामते ससारस्य पूर्वा कोटि प्रज्ञायते । अप्र=
ज्ञायमाना कथं गत्यर्थेन निर्देक्ष्यामि । गत्यर्थो महामते
उच्छेदो न च बालपृथग्जना सप्रजानन्ति ॥

महामतिराह । तद्यदि भगवन्पूर्वा कोटिर्न प्रज्ञायते
सत्त्वाना ससरता तत्कथं मोक्ष प्रज्ञायते प्राणिनाम् ।
भगवानाह । अनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्यविकल्पवासना=
हेतुविनिवृत्तिर्महामते स्वचित्तदृश्यबाह्यार्थपरिज्ञानाद्वि=
कल्पस्याश्रयपरावृत्तिर्महामते मोक्षो न नाश । अतो
नानन्तकथा महामते किंचित्कारी भवति । विकल्पस्यैव
महामते पर्यायो ऽनन्तकोटिरिति । न चान विकल्पा=

¹ ताना T   ² त्रिश्वर F   त्वसरस T   धातु( ) सत्प्र T b   धातुस्वरसप्र (B) धातुष्वप्याशयप्र ()*)   ³ Left out in T   ⁴ ता A C   ⁵ नुद left out in T   ⁶ र्ते A. C.   ⁷ लि K.   ⁸ Left out in T   ⁹ षू C.

दन्यत्किंचित्स्वान्तरमस्त्यध्यात्मं वा बहिर्धा वा' परीक्ष्य-माणा बुद्ध्या । ज्ञानज्ञेयविविक्ता हि महामते सर्वधर्माः । अन्यत्र स्वचित्तविकल्पापरिज्ञानाद्विकल्पः प्रवर्तते तदव-बोधाद्विनिवर्तते ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

गङ्गायां' वालुकासमान्ये पश्यन्ति विनायकान् ।
अनागतिनिष्ठांश्च ते पश्यन्ति तथागतान् ॥७॥
गङ्गायां वालुका यद्वत्सर्वदोषविवर्जिताः ।
वाहानुकूला नित्याश्च तथा बुद्धस्य बुद्धता ॥८॥

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वः पुनरपि भगवन्तमेतदवोचत् । देशयतु भगवान्देशयतु मे सुगत-स्तथागतोऽर्हन्सम्यक्संबुद्धः सर्वधर्माणां क्षणभङ्गं भेद-लक्षणं चैषाम् । तत्कथं' भगवन्सर्वधर्माः क्षणिकाः' । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्येऽहं ते । साधु भगवन्निति महा-मतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । सर्वधर्माः सर्वधर्मा इति महा-मते यदुत कुशलाकुशलाः संस्कृतासंस्कृता लौकिकलो-

कोशं सावद्यानवद्याः सास्रवानास्रवा उपात्तानुपात्ताः । सप्तानां महामते पञ्चोपादानस्कन्धाश्चित्तमनोमनोविज्ञानवासनाहेतुकाश्चित्तमनोमनोविज्ञानवासनापुष्टा बालपृथग्जनैः कुशलाकुशलेन परिकल्प्यन्ते । समाधिसुखसमापत्तयो महामते दृष्टधर्मसुखविहारभावेनार्याणां कुशलानास्रवा इत्युच्यन्ते । कुशलाकुशलाः पुनर्महामते यदुताष्टौ विज्ञानानि कतमान्यष्टौ यदुत तथागतगर्भ आलयविज्ञानसंशब्दितो मनो मनोविज्ञानं च पञ्च च विज्ञानकायास्तीर्थ्यानुवर्णिताः । तत्र महामते पञ्चविज्ञानकाया मनोविज्ञानसहिताः कुशलाकुशलक्षणपरम्पराभेदभिन्नाः संततिप्रबन्धेनाभिन्नशरीराः प्रवर्तमानाः प्रवर्तन्ते । प्रवृत्य च विनश्यन्ति स्वचित्तदृश्यानवबोधात्समनन्तरनिरोधे ऽन्यद्विज्ञानं प्रवर्तते संस्थानाकृतिविशेषग्राहक मनोविज्ञानं पञ्चभिर्विज्ञानकायैः सह संप्रयुक्तं प्रवर्तते । क्षणकालानवस्थायि तत्क्षणिकमिति वदामि । क्षणिकं पुनर्महामते आलयविज्ञानं तथागतगर्भसंशब्दितं मनःसहितं प्रवृत्तिविज्ञानवासनाभिः क्षणिकमनास्रववा-

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

सनाभिरक्षणिकम्[1]। न च बालपृथग्जना अवबुध्यन्ते क्षणिकवादाभिनिविष्टाः क्षणिकाक्षणिकतामिमां सर्वधर्माणां तदनवबोधादुच्छेददृष्ट्यासंस्कृतानपि धर्मान्नाशयिष्यन्ति। असंसारिणो महामते पञ्चविज्ञानकाया अननुभूतसुखदुःखा अनिर्वाणहेतवः। तथागतगर्भः पुनर्महामते अनुभूतसुखदुःखहेतुसहितः प्रवर्तते निवर्तते च चतसृभिर्वासनाभिः संमूर्छितः। न च बाला अवबुध्यन्ते क्षणिकदृष्टिविकल्पवासितमतयः॥

पुनरपरं महामते समधारणकल्पस्थिताः सुवर्णवज्रजिनधातुप्राप्तिविशेषा अभङ्गिनः। यदि पुनर्महामते अभिसमयप्राप्तिः क्षणिकः स्यादनार्यत्वमार्याणां स्यान्न चानार्यत्वमार्याणां भवति। सुवर्णं वज्रं च महामते समधारणकल्पस्थितापि तुल्यमाना न हीयन्ते न वर्धन्ते[2]। तत्कथं बालैः क्षणिकार्थो विकल्प्यत आध्यात्मिकबाह्यानां सर्वधर्माणामसंध्याभाष्यकुशलैः॥

पुनरपि महामतिराह। यत्पुनरिदमुक्तं भगवता षट्पारमिताः परिपूर्य बुद्धत्वमवाप्यत इति। तत्कतमास्ताः षट्पार-

[illegible]

रमिता कथं च परिपूरिं गच्छति । भगवानाह । त्रय
एते महामते पारमिताभेदाः कतमे त्रयो यदुत लौकि=
कलोकोत्तरलोकोत्तरतमाः । तत्र महामते लौकिकाः पा=
रमिता आत्मात्मीयग्राहाभिनिवेशाभिनिविष्टा अन्तद्वय=
ग्राहिणो विचित्रभवोपपत्त्यायतनार्थं रूपादिविषयाभि=
लाषिणो दानपारमितां परिपूरयन्ति । एवं शीलक्षा=
न्तिवीर्यध्यानप्रज्ञापारमिता महामते परिपूरयन्ति बा=
लाः । अभिज्ञाश्चाभिनिर्हरन्ति ब्रह्मत्वाय । तत्र लोको=
त्तराभिः पारमिताभिः श्रावकप्रत्येकबुद्धा निर्वाणग्राह-
पतिताशया दानादिषु प्रयुज्यन्ते यथैव बाला आत्म-
सुखनिर्वाणाभिलाषिणः । लोकोत्तरतमा पुनर्महामते
स्वचित्तदृश्यविकल्पमात्रग्रहणात्स्वचित्तद्वयावबोधात्प्रवृ=
त्तेर्विकल्पस्योपादानग्रहणाभावात्स्वचित्तरूपलक्षणानभि=
निवेशाद्दानपारमिता सर्वसत्त्वहितसुखार्थमाजायते बो=
धिसत्त्वानां महासत्त्वानां परमयोगयोगिनाम् । यत्तत्रै=
वालम्बने विकल्पस्याप्रवृत्तिः शीलयन्ति तच्छीलं पार=
मिता च सा । या तस्यैव विकल्पस्याप्रवृत्तिक्षमणता

या A. C. K. त्रा T. [2] परिपु . परिपूरिं C. K. T. [3] पूरिति
[4] त्रय A. [5] त्रय K. [6] Left out A. [7] इम . [8] लोकोत्तरक K.
Left out T. [9] ई A. [10] पारमिता . . . A. C. K. [11] ई
A. C. K. इ T. [12] का is added K. [13] स्व . . . [14] Left out in T.

ग्राह्यग्राहकपरिज्ञया सा क्षान्तिपारमिता । येन वीर्येण पूर्वरात्रापररात्र घटते योगानुकूलदर्शनविकल्पस्य प्रावृत्ते सा वीर्यपारमिता । यद्विकल्पनिवृत्तेस्तीर्थ्यनिर्वाणग्राहापतन सा ध्यानपारमिता । तत्र प्रज्ञापारमिता यदा स्वचित्तविकल्पाभावादाबुद्धिप्रविचयात्प्रतिविचिन्वन्तः द्वये न पतत्याश्रयपरावृत्तिपूर्वकर्मविनाशत स्वप्रत्यात्मार्यगतिप्रतिलम्भाय प्रयुज्यते सा प्रज्ञापारमिता । एता महामते पारमिता यथ पारमितार्थ ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

शून्यमनित्य क्षणिक बाला कल्पेन्ति संस्कृतम् ।
नदीदीपबीजदृष्टान्ते क्षणिकार्थो विकल्प्यते ॥९॥
निर्व्यापार क्षणिक विविक्त क्षयवर्जितम् ।
अनुत्पत्तिश्च धर्माणा क्षणिकार्थं वदाम्यहम् ॥१०॥
उत्पत्त्यनन्तर भङ्ग न वै देशेमि बालिशान् ।
नैरन्तर्येण भावाना विकल्प स्पन्दते गतौ ॥११॥
साविद्या कारण तेषा चित्ताना संप्रवर्तिकम् ।
अन्तरा किमवस्थासौ यावद्रूप न जायते ॥१२॥
समनन्तरप्रध्वस्त चित्तमन्यत्प्रवर्तते ।

[1] रि A. K. र T. त्र K. [3] म्र A. MSS. [4] म्व A. T. त्व C. त्व K. द्व A. C. पतित T. त्स K. C. [8] दी left out A. C. नदीदीब्बीज [illegible] A. C. भगन K. भग न T. [11] संप्रवर्तिका T. [12] मं K. [13] भगवन्न [13] हा Ms. (हि)?

रूप न तिष्ठते काले किमालम्ब्य प्रवर्त्स्यते ॥१३॥
यस्माद्यन्न प्रवर्तते चित्त वितथहेतुकम् ।
न प्रसिद्ध कथ तस्य क्षणभङ्गो ऽवधार्यते ॥१४॥
योगिना हि समापत्ति सुवर्ण जिनधातव ।
आभास्वरविमानाश्च अभेद्या लोककारणात् ॥१५॥
स्थितय प्राप्तिधर्माश्च बुद्धाना ज्ञानसपद ।
भिक्षुत्व समयप्राप्तिर्दृष्टा वै क्षणिका कथम् ॥१६॥
गन्धर्वपुरमायाद्या रूपा वै क्षणिका न किम् ।
अभूतिकाश्च भूताश्च भूता केचित्क्षणगता ॥१७॥
इति[1] क्षणिकपरिवर्त षष्ठ ॥

[1] स्त T [2] क म कि A [3] Left out in A. T अभातिकानि रूपाणि T (?) [4] आर्यसद्धर्मलङ्कावतारे इति T

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्व पुनरपि
भगवन्तमेतदवोचत्। अर्हन्त' पुनर्भगवता व्याकृता अनु=
त्तरायां सम्यक्सम्बोधौ। अपरिनिर्वाणधर्मकाश्च सत्त्वा=
स्तथागतत्वे। यस्यां च रात्रौ तथागतो ऽनुत्तरां सम्यक्स=
म्बोधिमभिसम्बुद्धो यस्यां च रात्रौ परिनिर्वृत्त एतस्मिन्न=
न्तरे भगवतैकमप्यक्षरं नोदाहृतं न प्रव्याहृतम्। सदा=
समाहिताश्च तथागता न वितर्कयन्ति न व्यवचारयन्ति।
निर्माणानि च निर्माय तैस्तथागतकृत्यं कुर्वन्ति। किं
कारणं विज्ञानानां च क्षणपरम्पराभेदलक्षणं निर्दिश्य=
न्ते। वज्रपाणिश्च सततसमितं नित्यानुबद्धः। पूर्वा च
कोटिर्न प्रज्ञायते। निर्वृतिश्च प्रज्ञाप्यते। माराश्च मा=
रकर्माणि च कर्मप्लोतयश्च। चञ्चामाणविका सुन्दरिका
प्रव्राजिका यथा धौतपात्रादीनि च भगवन्कर्मावरणानि
दृश्यन्ते। तत्कथं भगवता सर्वाकारज्ञता प्राप्ता अप्रही=
णदोषे। भगवानाह। तेन हि महामते शृणु साधु च
सुष्ठु च मनसिकुरु। भाषिष्ये ऽहं ते। साधु भगवन्निति

[1] ण । [2] त्वा A C h त्वा । [3] Left out in h
[4] L (... h

महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो[1] भगवन्तं प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । निरुपधिशेषं निर्वाणधातुं सधाय बोधिसत्त्वचर्या च चरितवतां प्रोत्साहनार्थम् । स=न्ति हि महामते बोधिसत्त्वचर्याचारिण इहान्येषु च बुद्धक्षेत्रेषु येषां श्रावकयाननिर्वाणाभिलाषस्तेषां श्राव=कयानरुचिव्यावर्तनार्थं महायानगतिप्रोत्साहनार्थं च त=न्निर्मितश्रावकान्निर्माणकायैर्व्याकरोति न च धर्मताबुद्धै । एतत्सधाय महामते श्रावकव्याकरणं निर्दिष्टम् । न हि महामते श्रावकप्रत्येकबुद्धानां क्लेशावरणप्रहाणविशेषो विमुक्त्येकरसतया नाथ[2] ज्ञेयावरणप्रहाणम् । ज्ञेयावरणं पुनर्महामते धर्मनैरात्म्यदर्शनविशेषाद्विशुध्यते । क्लेशावरणं तु पुद्गलनैरात्म्यदर्शनाभ्यासपूर्वकं प्रहीयते । मनोविज्ञा=ननिवृत्तेः । धर्मावरणविनिर्मुक्तिः पुनरालयविज्ञानवास=नाविनिवृत्तेर्विशुध्यति । पूर्वधर्मस्थितिता सधामापूर्वच=रमस्य चाभावात्पूर्वप्रहीणैरेवाक्षरैस्तथागतो न वितर्क्य न विचार्य धर्मं देशयति । सम्प्रज्ञानकारित्वादमुषितस्मृ=तित्वाच्च न वितर्कयति न विचारयति चतुर्वासनाभू=

Lef not in A C [2] Lef out A सत्वाय f x सधाय k [3] Left out 1 [4] म k T गतिं k f 1 Til निर्मित T मन् 1 ft ou in 1 1 1 1 ग k न तु 1 [5] दि lef out A k निर् 1 1 [7] विज्ञाम f 1 निमूर्तिं kft w in 1 [8] भाषितर दर्शितर or प्रभिहितर 1 b. क 1

भिमहीगताश्च्युतिपर्यन्तिगमान्तेगजेमारणप्रपमहागाथ ॥

सप्त महामते मनोमनोविज्ञानचक्षुर्विज्ञानादयः क्षणिका वासनाहेतुत्वात्कुशलानास्रवपक्षरहिता न संसारिणः। तथागतगर्भः पुनर्महामते संसरति निर्वाणसुखदुःखहेतुकः। न च बालपृथग्जना अवबुध्यन्ते शून्यताविक्षिप्तमतयः। निर्मितनैर्माणिकानां महामते तथागतानां वज्रपाणिः पार्श्वानुगतो न मौलानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानाम्। मौलो हि महामते तथागतः सर्वप्रमाणेन्द्रियविनिवृत्तः सर्वबालश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्यानाम्। दृष्टधर्मसुखविहारिणस्त्वागच्छन्त्यभिसमयधर्मज्ञानक्षान्त्या। अतो वज्रपाणिस्तान्नानुबध्नाति। सर्वे हि निर्मितबुद्धा न कर्मप्रभवाः न तेषु तथागतो न चान्यत्र तेभ्यस्तथागतः। कुम्भकारालम्बनादिप्रयोगेणेव सत्त्वकृत्यानि करोति लक्षणोपेतं च देशयति न तु स्वनयप्रत्यवस्थानकथया स्वप्रत्यात्मार्यगतिगोचरम्। पुनरपरं महामते षण्णां विज्ञानकायानां निरोधादुच्छेददृष्टिमाश्रयन्ति बालपृथग्जना आलयानवबोधाच्छाश्वतदृष्टयो भवन्ति। स्वम-

वा ... त्वा ... ण ... हि ... [4] पार्श्व
... वो ... वार ... त ... त ... कारलक्षणा
... कारालम्बना कारारम्बणा ... सर्व ... नि
तथ ... पापत च ... [11] नो ... न ... [14] या

तिविकल्पस्य महामते पूर्वकोटिर्न प्रज्ञायते । स्वमतिवि=
कल्पस्यैव विनिवृत्तेर्मोक्ष[1] प्रज्ञायते । चतुर्वासनाप्रहाणा=
त्सर्वदोषप्रहाणम् ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

घीणि यानान्ययान च बुद्धाना नास्ति निर्वृति ।
बुद्धत्वे व्याकृता[2] सर्वे वीतदोषाश्च देशिता[3] ॥१॥
अभिसमयान्तिक ज्ञान निरुपादिगतिस्तथा ।
प्रोत्साहना[4] च लीनानामेतत्सधाय देशितम् ॥२॥
बुद्धैरुत्पादित ज्ञान मार्गस्तैरेव देशित ।
यान्ति तेनैव नान्येन अतस्तेषा न निर्वृति ॥३॥
भावकामरूपदृष्टीना वासना वै चतुर्विधा ।
मनोविज्ञानसभूता आलय च मन[5] स्थिता ॥४॥
मनोविज्ञाननेत्राद्यैरुच्छेदश्चाप्यनित्यत ।
शाश्वत च अनाद्येन निर्वाणमतिदृष्टिनाम् ॥५॥
इति[11] नैर्माणिकपरिवर्त सप्तम ॥

[1] क्षा T [2] अभिसमेतिक ? [3] नाप ? प्रोत्साहनाश्च लीना° T K
[4] एनु A C [5] अथ K T Cha ? मने K T नवा A C यया K
यथु ? द A दे K दा ? श्रा A C स K श T TA
[1] मा A C मो K T इति ? K T र्वो A C K र्भा ?

अथ खलु महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवन्त गाथाभि परिपृच्छ्य पुनरप्यध्येषते स्म । देशयतु मे भगवास्तथागतो ऽर्हन्सम्यक्सबुद्धो मासभक्षणे गुणदोषं येनाहं चान्ये च बोधिसत्त्वा महासत्त्वा अनागतप्रत्युत्पन्नकाले[1] सत्त्वाना क्रव्यादसत्त्वगतिवासनावासिताना मासभोजगृध्राणा रसतृष्णाप्रहाणाय धर्म देशयाम । यथा च ते क्रव्यादभोजिन सत्त्वा विनाद्य रसतृष्णा धर्मरसाहारकाङ्क्षया सर्वसत्त्वैकपुत्रकप्रेमानुगता परस्पर महामैत्रीं प्रतिलभेरन् । प्रतिलभ्य सर्वबोधिसत्त्वभूमिषु कृतयोग्या क्षिप्रमनुत्तरा सम्यक्सबोधिमभिसबुध्येरन् । श्रावकप्रत्येकबुद्धभूम्या वा विश्रम्यानुत्तरा ताथागतीं भूमिमुपसर्पयेयु । दुराख्यातधर्मैरपि तावद्भगवन्नन्यतीर्थिकैर्लोकायतदृष्ट्यभिनिविष्टै सदसत्पक्षोच्छेदशाश्वतवादिभिर्मास निवार्यते भक्ष्यमाण स्वय च न भक्ष्यते । प्रागेव कृपैकरसे सम्यक्सबुद्धे प्रणीते लोकनाथ तव शासने मास स्वय च

[1] काल कालि । । ।। । \ विराग्य T। ता ष
सव ग्या \ ग्या । । म \ K त T
स्य स्यक त । । रस । रस । रस । [17]स्य T

भद्यान्ते भक्ष्यमाणं च न निवार्यते । तत्साधु भगवान्स॑ देवलोकानुकम्पक सर्वसत्त्वैकपुत्रकसमदर्शी महाकारुणिको ऽनुकम्पामुपादाय मांसभक्षणे गुणदोषान्देशयतु मे यथाहं चान्ये च बोधिसत्त्वास्तथत्वाय सत्त्वेभ्यो धर्मं देशयेम । भगवानाह । तेन हि महामते शृणु साधु च सुष्ठु च मनसिकुरु । भाषिष्ये ऽहं ते । साधु भगवन्निति महामतिर्बोधिसत्त्वो महासत्त्वो भगवतः प्रत्यश्रौषीत् ॥

भगवांस्तस्यैतदवोचत् । अपरिमितैर्महामते कारणैर्मांस सर्वमभक्ष्यं कृपात्मनो बोधिसत्त्वस्य तेभ्यस्तूपदेशमात्रं वक्ष्यामि । इह महामते अनेन दीर्घेणाध्वना संसरतां प्राणिनां नास्त्यसौ कश्चित्सत्त्व सुलभरूपो यो न माताभूत्पिता वा भ्राता वा भगिनी वा पुत्रो वा दुहिता वान्यतरान्यतरो वा स्वजनबन्धुबन्धुभूतो वा तस्यान्यजन्मपरिवृत्ताश्रयस्य मृगपशुपक्षियोन्यन्तर्भूतस्य बन्धोर्बन्धुभूतस्य वा सर्वभूतात्मभूतानुपागन्तुकामेन सर्वजन्तुप्राणिभूतसंभूत मांसं कथमिव भक्ष्यं स्याद्बुद्धधर्मकामेन बोधिसत्त्वेन महासत्त्वेन । राक्षसस्यापि महामते तथागतानामिमां धर्मसुधर्मतामुपश्रुत्योपगतरक्षभावा कृपालवा भवन्ति मां-

[1] क्त I fl out A. [illegible] भूत् [illegible] A C
[4] रौ T [5] ह T पु A C [illegible] बुन्धर्मकामेन [illegible] T
[8] राक्षस्यपि T

सभक्षणविनिवृत्ता किमुत धर्मकामा जना । एव ताव-
न्महामते तेषु तेषु जातिपरिवर्तेषु सर्वसत्त्वा स्वजनबन्धु-
भावसंज्ञा सर्वसत्त्वैकपुत्रकसंज्ञाभावनार्थं मांसं सर्वमभक्ष्यं
कृपात्मनो बोधिसत्त्वस्याभक्ष्यं मांसम् । व्यभिचारादपि म-
हामते मांसं सर्वमभक्ष्यं चारित्रवतो बोधिसत्त्वस्य । श्व-
खरोष्ट्राश्वबलीवर्दमानुषमांसादीनि हि महामते लोक-
स्याभक्ष्याणि मांसानि तानि च महामते वीथ्यन्तरेष्वौर-
भ्रिका भक्ष्याणीति कृत्वा मूल्यहेतोर्विक्रीयन्ते' यतस्ततोऽपि
महामते मांसमभक्ष्यं' बोधिसत्त्वस्य ॥

शुक्रशोणितसंभवादपि महामते शुचिकामतामुपादाय
बोधिसत्त्वस्य मांसमभक्ष्यम् । उद्वेजनकरत्वादपि महामते
भूतानां मैत्रीमिच्छतो योगिनो मांसं सर्वमभक्ष्यं बोधि-
सत्त्वस्य । तद्यथापि महामते डोम्बचाण्डालकैवर्तादीन्पि-
शिताशिन" सत्त्वान्दूरत एव दृष्ट्वा श्वान भयेन
मरणप्राप्ता इव भवन्त्यस्मानपि मारयिष्यन्तीति
एवमेव महामते ऽन्ये ऽपि गगनभूजलसंनिश्रिताः सूक्ष्मज-
न्तवो ये मांसाशिनो दर्शनाद्दूरादेव पटुना घ्राणेनाघ्राय

गन्धं राक्षसस्येव मानुषा द्रुतमुपसर्पमन्ति मरणसंदेहा=
श्चैके भवन्ति । तस्मादपि च महामते उद्वेजनकरत्वान्म=
हामैत्रीविहारिणो योगिनो मांसमभक्ष्यं बोधिसत्त्वस्य ।
अनार्यजनजुष्टं दुर्गन्धमकीर्तिकरत्वादपि महामते आर्यज=
नविवर्जितत्वाच्च मांसमभक्ष्यं बोधिसत्त्वस्य । ऋषिभोज=
नाहारो हि महामते आर्यजनो' न मांसरुधिराहार इ=
त्यतो ऽपि बोधिसत्त्वस्य मांसमभक्ष्यम् ॥

बहुजनचित्तानुरक्षणतयाप्यपवादपरिहारं चेच्छता ' शा=
सनस्य महामते मांसमभक्ष्यं कृपात्मनो बोधिसत्त्वस्य ।
तद्यथा महामते भवन्ति लोके शासनापवादवक्तारः कि=
ञ्चित्तेषां श्रामण्यं कुतो वा ब्राह्मण्यं यन्नामैते' पूर्वर्षिभो=
जनान्यपास्य क्रव्यादा इवामिषाहारा परिपूर्णकुक्षय'
खभूमिजलसंनिश्रितान्सूक्ष्मांस्त्रासयन्तो जन्तून्समुत्त्रासयन्त
इमं लोकं समन्तात् पर्यटन्निहतमेषां श्रामण्यं ध्वस्तमेषां
ब्राह्मण्यं नास्त्येषां धर्मो न विनय इत्यनेकप्रकारप्रतिह=
तचेतसः शासनमेवापवदन्ति । तस्माद्बहुजनचित्तानुरक्षा=

[1] जुष्ट I [illegible] A. [2] आभोजनो K आर्यजना T [3] चेच्छत' A.
चेच्छत C चेच्छ' K. इच्छता T [4] हि I [5] न T [6] पूर्वर्षि A.
पूर्वर्षि C पूर्वर्षि K T [7] या for दा T [8] नि A C T मृ K
[9] हो K हम T न्तु T [11] र्मो T नि for नि T
[12] एषो T एषन् A एष I एष T [13] द K [illegible] K [illegible]
[illegible] प्र I प I [illegible] K

प्रणीतं भोजनं यदुत शालियवगोधूममुद्गमाषमसूरादिसर्पिस्तैलमधुफाणितगुडखण्डमत्स्यण्डिकादिषु समुपपद्यमानं भोजनं कल्प्यमिति कृत्वा । न च महामते ऽनागते ऽध्वन्येकेषां मोहपुरुषाणां विविधविनयविकल्पवादिनां क्रव्यादकुलवासितावासितानां रसतृष्णाव्यवसितानामिदं प्रणीतं भोजनं प्रतिभास्यते । ननु महामते पूर्वजिनकृताधिकाराणामवरोपितकुशलमूलानां श्राद्धानामविकल्पानां बहुलानां[1] शाक्यकुलकुलीनानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां कायजीवितभोगानध्यवसितानामलोलुपानां कृपालूनां सर्वभूतात्मभूततामुपगन्तुकामानां सत्त्वैकपुत्रकप्रियदर्शिनां[1] बोधिसत्त्वानां महासत्त्वानामिति वदामि[1] ॥

भूतपूर्वं महामते ऽतीते ऽध्वनि राजाभूत्सिंहसौदासो नाम[1] । स मांसभोजनाहारातिप्रसङ्गेन प्रतिसेवमानो रस

[illegible]

तृष्णाध्यवसानंपरमतमा मांसानि मानुष्याण्यपि भक्षि-
तवान् । तन्निदान च मित्रामात्यज्ञातिबन्धुवर्गेणापि प-
रित्यक्त प्रागेव पौरजानपदै स्वराज्यविषयपरित्यागाश्च
महद्व्यसनमासादितवान्मांसहेतो ॥

इन्द्रेणापि च महामते देवाधिपत्य प्राप्तेन पूर्वाभूत्वा[13]
पूर्वजन्ममांसाद्वासनादोषाच्छ्येनरूपमास्थाय कपोतवे-
षरूपधारी विश्वकर्मा समभिद्रुतो ऽभूत्तुलाया चात्मान-
मारोपित आसीत् । यस्माद्राजानमनाधीभूतानुकम्पक
शिवी दु खेन महतालम्भित । तदेवमनेकजन्मात्यस्तमपि
महामते देवेन्द्रभूतस्य शक्रस्यापि सत स्वपरदोषावहन-
मभूत्प्रागेव तदन्येषाम् ॥

अन्येषा च महामते नरेन्द्रभूताना सतामश्वेनापहृता-
नामटव्या पर्यटमानाना सिंह्या सह मैथुन गतवता जी-
वितभयादपत्यानि चोत्पादितवन्त सिंहसवासान्वयात्क-

[1] ध्य(। वसापन T सानुषमांसान्यपि T [2] गान्यपि I क T
[3] गा । (ou 1 मो \ वो (दवा 1 वा प्रा \ C
पूवा ल । । 1 1 भूतभूला भूत भूला
C. K. दूतो भुला । आसीद्राजा कस्मादनम । सासीत राजा वा
कस्मादनम लि \ 1 पि । ग्र । न्य
K. 1 \ । सतिवंगाश्च नाध ताध 1
[4] हृतामाट । ता । ह भग गत ।
[5] ता त्व । क \ 1 त्क

ल्मापपदप्रभृतयो नृपपुत्रा पूर्वजन्ममांसाददोषवासनतया मनुष्येन्द्रभूता अपि सन्तो मांसादा अभूवन्। इहैव च महामते जन्मनि सप्तकुटीरकेऽपि ग्रामे[5] प्रचुरमांसलौल्यादतिप्रसङ्गेन निषेवमाना मानुषमांसादा घोरा डाका वा डाकिन्यश्च संजायन्ते। जातिपरिवर्ते च महामते तथैव मांसरसाध्यवसानतया सिंहव्याघ्रद्वीपिवृकतरक्षुमार्जारजम्बुकोलूकादिप्रचुरमांसाद[11]योनिषु प्रचुरतरपिशिताशना राक्षसादिघोरतरयोनिषु विनिपात्यन्ते। यत्र विनिपतितानां दुःखेन मानुष्ययोनिरपि समापद्यते प्रागेव निर्वृतिः। इत्येवमादयो महामते मांसाददोषाः प्रागेव निषेवमानाः समुपजायन्ते विपर्ययाच्च भूयांसो गुणाः। न च महामते बालपृथग्जना एतांश्चान्यांश्च गुणदोषाननवबुध्यन्ते। एवमादिगुणदोषदर्शनान्महामते मांसं सर्वमभक्ष्यं कृपात्मनो बोधिसत्त्वस्येति वदामि॥

यदि च महामते मांसं न कथंचन[16] केचन भक्षयेयुर्न तन्निदानं घातयेरन्। मूल्यहेतोर्हि महामते प्राय

[1] पा T [2] ना (x नत। T अभूत् T [4] करे T [5] ग्राम K. ग्रामके T [6] रा घाका C रा घाषा K रा बाका T [7] ते K. [8] प T [9] प्य K [10] प T [11] दि T [12] धे K [13] प T शा T प T न ... K ... भुष्य T मान् K ... T म च K केन कथं चन के T ... T प्रायिम ... घातरन्

प्राणिनो निरपराधिनो वध्यन्ते स्वल्पादल्पहेतो । कष्ट महामते रसतृष्णायामतिसेवता मासानि मानुषाण्यपि मानुषैर्भक्ष्यन्ते । किं पुनरितरमृगपक्षिप्राणिसभूतमासानि प्रायो महामते मासरसतृष्णार्तैरिद तथा तथा[1] जालयन्त्रमाविद्ध मोहपुरुषैर्यच्छाकुनिकौरभ्रककैवर्तादय खेचरभूचरजलचरान्प्राणिनो[11] ऽनपराधिनो ऽनेकप्रकार मूल्यहेतोर्विशसन्ति । न चैषा[12] महामते किंकनीकृतहृदयचेतसा राक्षसानामिव गतघृणाना कदाचिदपि प्राणिषु प्राणिसज्ञया घातयता भक्षयता न घृणोत्पद्यते ॥

न च महामते ऽकृतकमकारितमसकल्पित नाम[16] मास कल्प्यमस्ति यदुपादायानुजानीय श्रावकेभ्य । भविष्यन्ति तु पुनर्महामते ऽनागते[1] ऽध्वनि ममैव शासने[1] प्रव्रजित्वा शाक्यपुत्रीयत्व प्रतिजानाना[1] काषायध्वजधारिणो मोहपुरुषा मिथ्यावितर्कोपहतचेतसो विविधविनयविकल्पवादिन सत्कायदृष्टियुक्ता रसतृष्णाध्यवसितास्ता ता मा-

[1] धी K [2] जादन्य K स्वादन्य T [3] पे T ... ला T [6] घै
[7] पदि ... out T ... गता A गपा C तथा K T [8] जालयन्त्रमाविद्ध
K ... यन्त्रमविद्ध T ... क । [10] धि K [11] प्राणिनो ... T
[12] तु K ... अपि चषां T । किनी K किणी T किकरी ...
... K ... सकल्पित नाम ... A K ... सौ ... घ ...
तु पुनर् ... महामते ... जानाना
A C K मानयाना ... [16] कपि K ... म ... र K ... ष ...

सभक्षणहेत्वाभासा ग्रन्थयिष्यन्ति । मम चाभूताभ्याख्या-
न दातव्यं मन्यन्ते तत्तदर्थोत्पत्तिनिदानं कल्पयित्वा व-
क्ष्यन्ति । इयमर्थोत्पत्तिरस्मिन्निदाने भगवता मांसभोज-
नमनुज्ञातं कल्प्यमिति । प्रणीतभोजनेषु चोक्तं स्वयं च
किल तथागतेन परिभुक्तमिति । न च महामते कुत्रचि-
त्सूत्रे प्रतिसेवितव्यमित्यनुज्ञातं प्रणीतभोजनेषु वा देशितं
कल्प्यमिति ॥

यदि तु महामते अनुज्ञातुकामता मे[11] स्यात्कल्प्यं वा
मे श्रावकाणां प्रतिसेवितुं स्यान्नाहं मैत्रीविहारिणां[13] यो-
गिनां योगाचाराणां श्मशानिकानां महायानसंप्रस्थि-
तानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च सर्वसत्त्वैकपुत्रकसं-
ज्ञाभावनार्थं सर्वमांसभक्षणप्रतिषेधं कुर्यां[15] कृतवांश्च । अ-
स्मिन्महामते धर्मकामानां कुलपुत्राणां कुलदुहितॄणां च
सर्वयानसंप्रस्थितानां श्मशानिकानां मैत्रीविहारिणामा-
रण्यकानां योगिनां[17] योगाचाराणां सर्वयोगसाधनाय स-
र्वसत्त्वैकपुत्रकसंज्ञाभावनार्थं सर्वमांसप्रतिषेधम् ॥

[1] समवाय [illegible] मम चा T [illegible] न्या T [3] त्य K [4] तत्रमो T
[5] भक्षान्त T [6] त A C त T तु K प्रवितव्य A. C. K.
प्रतिसेवितव्य T [illegible] त्स A C K त T [11] Left out in A C
च A C K त्री T आरण्यकानां is added T [14] का left
out K त् [illegible] T [16] मा [illegible] out in K [17] Left
out in T

तच तच[1] देशनापाठे शिक्षापदानामनुपूर्वीबन्धं नि[2]श्रेणीपदविन्यासयोगेन त्रिकोटि बद्ध्वा न तदुद्दिश्य कृतानि प्रतिषिद्धानि । ततो दशप्रकृतिमृतान्यपि मांसानि प्रतिषिद्धानि । इह तु सूत्रे सर्वेण सर्वं सर्वथा सर्वं निरुपायेन सर्वं प्रतिषिद्धम् । यतो ऽहं महामते मांसभोजनं न कस्यचिदनुज्ञातवाननुजानामि नानुज्ञास्यामि । अकल्प्यं महामते प्रव्रजितानां मांसभोजनमिति वदामि । यदपि च महामते ममाभ्याख्यानं दातव्यं मन्स्यन्ते तथागतेनापि परिभुक्तमिति । तदन्येषां महामते मोहपुरुषाणां स्वकर्मदोषावरणावृतानां दीर्घरात्रमनर्थायाहिताय संवर्तकं भविष्यति । न हि महामते आर्यश्रावकाः प्राकृतमनुष्याहारमाहरन्ति कुत एव मांसरुधिराहारमकल्प्यम् । धर्माहारा हि महामते मम श्रावकाः प्रत्येकबुद्धा बोधिसत्त्वाश्च नामिषाहाराः प्रागेव तथागताः । धर्मकाया हि महामते तथागता धर्माहारस्थितयो नामिषकाया न सर्वामिषाहारस्थितयो वान्तसर्वभवोपकरणतृष्णैषणावासना सर्वक्लेशदोषवासनापगताः सुविमुक्तचित्तप्रज्ञा सर्व-

1 1 1 पदानु A C पदानाम्यनु K पदानानु T [2]निश्रिणा A निश्रणी नि स्रणी K त्रि स्रणी T [3]विन्यासपद A K Left out C पद 1 च A K च T वै K व A C K वै T भा A K भा T पि K K णा T य T तमप्याम A तमप्या K तमनुष्या T च T दा A C T K T T

ज्ञा सर्वदर्शिन सर्वसत्त्वैकपुत्रकसमदर्शिनो महाकारु॰णिका । सो ऽह महामते सर्वसत्त्वैकपुत्रकसज्ञी स' क॰थमिव स्वपुत्रमासमनुज्ञास्यामि परिभोक्तु श्रावकेभ्य कुत एव स्वय परिभोक्तुम् । अनुज्ञातवानस्मिञ्श्रावके॰भ्य स्वय वा परिभुक्तवानिति महामते' नेद स्थान वि॰द्यते ॥ तत्रेदमुच्यते ॥

मद्य मास पलाण्डु' न भक्षयेय महामुने'।
बोधिसत्त्वैर्महासत्त्वैर्भाषद्भिर्जिनपुङ्गवै ॥१॥
अनार्यजुष्ट दुर्गन्धमकीर्तिकरमेव च ।
क्रव्यादभोजन मास ब्रूहि भक्ष्य महामुने' ॥२॥
भक्ष्यमाणे च ये दोषा अभक्ष्ये तु गुणाश्च ये ।
महामते निबोध त्व मे दोषा मासभक्षणे ॥३॥
स्वाजन्याद्व्यभिचाराच्च शुक्रशोणितसभवात् ।
उद्वेजनीय" भूताना योगी मास विवर्जयेत् ॥४॥
मांसानि च पलाण्डूश्च" मद्यानि विविधानि च ।
गृञ्जन लशुन चैव योगी नित्य विवर्जयेत् ॥५॥
म्रक्षण वर्जयेत्तैलं शल्यविद्धेषु न स्वपेत् ।

[1] ब=बन   स्मि श्रा ।   स्मिन् श्रा ।   [3] T only
[4] प्लाण्डु   महामत ।   K   मुन ।   दु K   [7] [illegible] K
मुन ।   मुण   च K ।   [10] मु ।   मु C K   च T
[11] द ।   द्व   ।   ण्डुश ।

छिद्राच्छिद्रेषु सत्त्वाना यत्र स्यान महद्भयम्' ॥६॥
आहाराज्जायते दर्प सकल्पो दर्पसंभव ।
सकल्पजनितो रागस्तस्मादपि न भक्षयेत् ॥७॥
सकल्पाज्जायते रागश्चित्तं रागेण मुह्यते ।
मूढस्य सङ्गतिर्भवति जायते न च मुच्यते ॥८॥
लाभार्थं हन्यते सत्त्वो मांसार्थं दीयते धनम् ।
उभौ तौ पापकर्माणौ पच्येते रौरवादिषु ॥९॥
यो ऽतिक्रम्य मुनेर्वाक्य मांस भक्षति दुर्मति ।
लोकद्वयविनाशाय दीक्षित शाक्यशासने ॥१०॥
ते यान्ति" परम घोरं नरक पापकर्मिण ।
रौरवादिषु रौद्रेषु पच्यन्ते मांसखादका ॥११॥
त्रिकोटिशुद्धमांस वै अकल्पितमयाचितम् ।
अचोदित च नैवास्ति तस्मान्मांसं न भक्षयेत्' ॥१२॥
मांस न भक्षयेद्योगी मया बुद्धैश्च गर्हितम् ।
अन्योन्यभक्षणा सत्त्वा क्रव्यादकुलसभवा ॥१३॥
दुर्गन्धिकुत्सनीयश्च उन्मत्तश्चापि जायते ।

¹ नि [illegible] ² द्वय [illegible]
³ तृष्य [illegible] स्य [illegible] ग पि [illegible]
⁴ च पाप [illegible] णो [illegible] वाच्ये [illegible] मत [illegible] ⁵ श्ये [illegible]
⁶ म [illegible] णा [illegible] त [illegible] वि [illegible]
⁷ [illegible] दह [illegible] णा [illegible] स्यमा [illegible] कल्प [illegible]
⁸ सा [illegible] भा [illegible] स [illegible] शाय [illegible] दच [illegible] दच [illegible]

चण्डालपुक्कसकुले डोम्बेषु च पुनः पुनः ॥१४॥
डाकिनीजातियोन्यां च मांसादे जायते कुले।
राक्षसीमार्जारयोनौ च जायते ऽसौ नरो ऽधमः[1] ॥१५॥
हस्तिकक्ष्ये महामेघे निर्वाणाङ्गुलिमालिके।
लङ्कावतारसूत्रे च मया मांसं विवर्जितम् ॥१६॥
बुद्धैश्च बोधिसत्त्वैश्च श्रावकैश्च विगर्हितम्।
खादते यदि नैर्लज्ज्यादुन्मत्तो[1] जायते सदा ॥१७॥
ब्राह्मणेषु च जायेत अथ वा योगिनां कुले।
प्रज्ञावान्धनवांश्चैव मांसाद्यानां[2] विवर्जनात् ॥१८॥
दृष्टश्रुतविशङ्काभिः सर्वमांसं विवर्जयेत्।
तार्किका नावबुध्यन्ते क्रव्यादकुलसंभवाः ॥१९॥
यथैव रागो मोक्षस्य अन्तरायकरो भवेत्।
तथैव मांसमद्याद्या अन्तरायकरो भवेत् ॥२०॥
वक्ष्यन्त्यनागते काले मांसादा मोहवादिनः।
कल्पिकं निरवद्यं च मांसं बुद्धानुवर्णितम् ॥२१॥
भैषज्यं मांसमाहारं पुत्रमांसोपमं पुनः।

[1] चा T सदा ... श्रादो ... सा८ [3] रक्षो ... C
रया ... राक्षस ... म्न ... कक्ष ... कक्षे ... कक्ष
... निर्माण ... निम्ना ... निर्वाण ... विवर्जित T
...ज्जादुन्मत्तो ...ज्जादुन्मत्तो ... मत ... मांसाद्याद T
[2] नानु ... नान्त ... कराश्च ... करा ... करो ... वक्ष्य
C वक्ष्यन्त ... त ... न्यवदाहा ... ... न्य मांसमाहा T

साधया प्रतिकूले च योगी भिक्षां समाचरेत् ॥२२॥
मैत्रीविहारिणां नित्यं सर्वथा गर्हितं मया ।
सिंहव्याघ्रवृकाद्यैश्च सह एकत्र संभवेत् ॥२३॥
तस्मान्न भक्षयेन्मांसमुद्वेजनकरं नृणाम् ।
मोक्षधर्मविरुद्धत्वादार्याणामेष वै ध्वजः ॥२४॥

इति लङ्कावतारात्सर्वबुद्धप्रवचनहृदयान्मांसभक्षणपरि-
वर्तो ऽष्टमः ॥

फले फुल फुले । युले पुले युल युलें। पुलें पुल पुलें। पले पल पले । मुचे ३ छिन्दे भिन्दे भञ्जे मर्द प्रमर्द दिनकरे स्वाहा ॥

इमानि महामते मन्त्रपदानि य: कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वोद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति । तस्य न कश्चिदवतारं लप्स्यते । देवो वा देवी वा । नागो वा नागी वा । यक्षो वा यक्षी वा । असुरो वासुरी वा । गरुडो वा गरुडी वा । किनरो वा किनरी वा । महोरगो वा महोरगी वा । गन्धर्वो वा गन्धर्वी वा । भूतो वा भूती वा । कुम्भाण्डो वा कुम्भाण्डी वा । पिशाचो वा पिशाची वा । ओस्तारको वौस्तारकी वा । अपस्मारो वापस्मारी वा । राक्षसो वा राक्षसी वा । डाको वा डाकिनी वा । ओजोहरो वौजोहरी वा । कटपूतनो वा कटपूतनी वा । मनुष्यो वा मनुष्यो वा । सर्वे ते ऽवतारं न लप्स्यन्ते । य इमानि मन्त्रपदानि पठिष्यति । तेन लङ्कावतारसूत्रं पठितं भवि-

[1] हु ... ३ ... फुल फुल T ... हुल हुल हुले ... ३ ... added ... युल and पुल ... K ... T ... हुल मुल मुल । ... पुल २ पुल पुल । ... ३ is added in ... C ...
[4] In T ... मुच ... K T ... छिन्द भिन्द भञ्ज मर्तै T ... [5] ग्र ... द्र ... नि ... न T ... डाकी T
[6] ट C K [7] ष्यी T ... मनुष्यो वा ममनुष्यी वा ... [8] Left out in T

[illegible] । [illegible]
[illegible] ।
इति [illegible]

फले फुल फुले । युले पुले युल युले। पुले पुल पुले। पले मल मले । मुञ्चे ३ छिन्दे भिन्दे भञ्जे मर्दे प्रमर्द दिनकरे स्वाहा ॥

इमानि महामते मन्त्रपदानि य: कश्चित्कुलपुत्रो वा कुलदुहिता वोद्ग्रहीष्यति धारयिष्यति वाचयिष्यति पर्यवाप्स्यति । तस्य न कश्चिदवतार लप्स्यते । देवो वा देवी वा । नागो वा नागी वा । यक्षो वा यक्षी वा। असुरो वासुरी वा । गरुडो वा गरुडी वा । किनरो वा किनरी वा । महोरगो वा महोरगी वा । गन्धर्वो वा गन्धर्वी वा । भूतो वा भूती वा । कुम्भाण्डो वा कुम्भाण्डी वा । पिशाचो वा पिशाची वा । ओस्तारको वौस्तारकी वा । अपस्मारो वापस्मारी वा । राक्षसो वा राक्षसी वा । डाको वा डाकिनी[13] वा । ओजोहरो वौजोहरी वा । कटपूतनो वा कटपूतनी वा । मनुष्यो वामनुष्यो[15] वा । [1]सर्वे ते ऽवतार न लप्स्यन्ते । य इमानि मन्त्रपदानि पठिष्यति । तेन लङ्कावतारसूत्र पठित भवि-

[1] हु ... adds ३ ... फुल फु— ... हुल हुल हुल Tib. [3] ३ ... added ... पुल and पुल ... while T... पुल पुल पुल । ... पुल २ पुल पुल । ... ३ is added ... C K [6] ... मुञ्च ... K ... छिन्धे भिन्धे भञ्ज मर्तें T ... [1] ह्न ... K ... ह्न ... न्ति ... न्त T [13] डाको T [14] ट C K ... ष्पी ... [1] अमनुष्यो वा अमनुष्यी वा is added ... [1] Left out ...

ये पश्यन्ति मुनिं शान्तमेवमुत्पत्तिवर्जितम् ।
ते भवन्त्यनुपादाना इहामुत्र निरञ्जना ॥६॥
मृगतृष्णा यथा ग्रीष्मे स्पन्दते चित्तमोहनी ।
मृगा गृह्णन्ति पानीयं वस्तु तस्य न विद्यते ॥७॥
एवं विज्ञानबीजोऽयं स्पन्दते दृष्टिगोचरे ।
बाला गृह्णन्ति जायन्तं तिमिरं तैमिरा यथा ॥८॥
ध्याता ध्यानं च ध्येयं च प्रहाणं सत्यदर्शनम् ।
कल्पनामात्रमेवेदं यो बुध्यति स मुच्यति ॥९॥
असारका इमे धर्मा मन्यनाया समुत्थिता ।
साप्यत्र मन्यना शून्या यया शून्येति मन्यते ॥१०॥
जलवृक्षच्छायासदृशाः स्कन्धविज्ञानपञ्चमाः ।
मायास्वप्नोपमं दृश्यं विज्ञप्त्या न विकल्पयेत् ॥११॥
मायावेताडयन्त्राभं स्वप्नं विद्युद्घनं सदा ।
त्रिसन्ततिव्यवच्छिन्नं जगत्पश्यन्विमुच्यते ॥१२॥
अयोनिशो विकल्पेन विज्ञानं संप्रवर्तते ।
अष्टधा नवधा चित्रं तरङ्गाणि महोदधौ ॥१३॥
वासनैर्बृंहितं नित्यं बद्धा मूलं स्थिराश्रयम् ।

[1] इह पुन T ... मा T ... ग A ... K ... क T ... वासनाग्र T
A. C. K. ... विभो K. बीज T ... प T ... ना T ... ग्राम A
[2] गा K. ... स्य K T A ... समुत्थमुपल्पि ... ना T
[3] से A C ... प K ... जलानद्या° ... ना ... K
[4] द T ... स्थिराश्रया T

खद्योता इव मत्तस्य[1] यथा चिना न सन्ति च ।
दृश्यन्ते धातुसक्षोभादेव लोक[2] स्वभावत ॥२९॥[3]
तृणकाष्ठकटलेंपु यथा माया विराजते ।
न चासौ विद्यते माया एव धर्मा[4] स्वभावत ॥३०॥
न ग्राहको न च ग्राह्य न बन्ध्यो न च बन्धनम् ।
मायामरीचिसदृश स्वभाख्य[5] तिमिर यथा ॥३१॥
यदा पश्यति तत्त्वार्थी निर्विकल्पो निरञ्जन ।
तदा योग[10] समापन्नो[11] द्रक्ष्यते मा न सशय ॥३२॥
न ह्यत्र काचिद्विज्ञप्तिर्नभे यद्वन्मरीचय ।
एव धर्मान्विजानन्तो न किचित्प्रतिजानति ॥३३॥
सदसत प्रत्ययेपु धर्माणा नास्ति सभव ।
भ्रान्त त्रैधातुके चित्त विचित्र ख्यायते यत ॥३४॥
स्वप्न च लोक च समस्वभाव रूपाणि चित्राणि हि तत्र चापि ।
दृश्यन्ति भोग स्परिंग समान देहान्तग लोकगुरु क्रिया[11] च ॥३५॥
चित्त हि त्रैधातुकयोनिरेतत् भ्रान्त हि चित्त ईहमुत्र दृश्यते ।

[1] नि च मत्तस्य नि च मत्त [illegible] च [illegible] क [illegible]
[illegible] यथा । म या [illegible]
[illegible] धधा [illegible] हि [illegible] तदा योगे [illegible]
[illegible] मगुप्नन्नो [illegible] पर्येभ्स [illegible]
[illegible] पानिश [illegible] पानिर [illegible]
[illegible] पुत्र पुत्र [illegible]

न कल्पयेल्लोकमसत्त एषा एतादृशीं लोकगतिं विदित्वा ॥३६॥
सभवं विभवं चैव मोहात्पश्यन्ति बालिशाः ।
न सभवं न विभवं प्रज्ञायुक्तो विपश्यति ॥३७॥
अकनिष्ठभवने दिव्ये सर्वपापविवर्जिते ।
निर्विकल्पाः सदा युक्ताश्चित्तचैत्तविवर्जिताः ॥३८॥
बलाभिज्ञावशिप्राप्ताः तत्समाधिगतिंगताः ।
तत्र बुध्यन्ति संबुद्धा निर्मितस्त्विह बुध्यते ॥३९॥
निर्माणकोट्यो ह्यमिता बुद्धाना निश्चरन्ति च ।
सर्वत्र बाला शृण्वन्ति धर्मं तेभ्यः प्रतिश्रुत्वा ॥४०॥
आदिमध्यान्तनिर्मुक्तं भावाभावविवर्जितम् ।
व्यापिनमचलं शुद्धमचित्रं चित्रसंभवम् ॥४१॥
विज्ञप्तिगोचरसच्छन्नमालीनं सर्वदेहिनाम् ।
भ्रान्तेश्च विद्यते माया न माया भ्रान्तिकारणम् ॥४२॥
चित्तस्य मोहेनाप्यस्ति यत्किंचिदपि विद्यते ।
स्वभावद्वयनिष्पन्नमालयविज्ञाननिर्मितम् ॥४३॥

[1] स्तो T गच्छत सततमशुभालयस्य ॥ [illegible] K. T [3] न K.
[4] सद्य T [5] हा सद्य A. अकनिष्ठालय [7] गति [illegible] K
[8] श्यपा [illegible] णो K [illegible] यदपि चित्तं but यदा [illegible]
[11] तं A C K T ति [illegible] [12] हना A हना C T
हनो K पि [illegible] वा [illegible] वि [illegible]
[13] मैं A. मैं A K [illegible] समद्रा [illegible] निमद [illegible]

लोकं विज्ञप्तिमात्रं च दृष्ट्वौघ धर्मपुद्गलम्[1]।
विभाव्य लोकमेव तु मरावृत्तो यदा भवेत् ।
तदा पुत्रो भवेन्मह्य निष्पन्नधर्मवर्तक ॥४४॥
उष्णद्रवचलकठिना धर्मा बालैर्विकल्पिता ।
असद्भूतसमारोपा नास्ति लक्ष्य न लक्षणम् ॥४५॥
अष्टद्रव्यकमेतत्तु[11] कायसस्थानमिन्द्रियम् ।
रूप कल्पन्ति[12] वै बाला भ्रान्ता[13] ससारपञ्जरे ॥४६॥
हेतुप्रत्ययसामग्र्याद्बाला[14] कल्पन्ति सभवम् ।
[16]अजानानान्नयमिद भ्रमन्ति त्रिभवालये[19] ॥४७॥
सर्वभावास्वभावा च वचनमपि नृणाम्[21]।
कल्पनाच्चापि निर्माण[23] नास्ति[24] स्वप्नोपम[25] भवम् ।
----मरीचेन्न ससरेन्नापि निर्वायात् ॥४८॥

[1] क T [2] त्र T [3] च left out in T [4] ष्टौ T [5] सचर is added in K and T reads लसचर [6] भविष्यन्नो A [7] ष्ठि T कठिनोष्णद्रवचला [illegible] [8] ष्पसभू A [9] मा A C [illegible] पो T [10] नास्य for नास्ति लक्ष्य न in T [11] चैकमेत तु A °तनु C द्रव्यकमेत तु K °क तु T [12] कल्प K कल्पन्ति T [13] समन K [14] ग्र्यात बा K ग्र्या बा T [15] त्स T [16] The following [illegible] [illegible] T [illegible] [illegible] [illegible] [17] ष्पता° A अजानाना न C °न न K °ना म T [illegible] [18] प्र [illegible] बा स्व [illegible] बा भ्रम T [20] च left out in A C [21] One [illegible] [22] नाच्चापि left out in T [23] निर्वाण A C K निर्माण [illegible] नास्ति निर्वाण K [24] स्वप्नतुल्य K °ल्य T समारना [illegible] [25] [illegible]

चित्तं विचित्रं बीजाख्यं ख्यायते चित्तगोचरम् ।
ख्यातौ कल्पन्ति उत्पत्तिं बाला कल्पद्वये रता ॥४९॥
अज्ञानतृष्णाकर्म च चित्तचैत्ता न मारकम् ।
प्रवर्तति ततो यस्मात्पारतन्त्र्यं हि तं मया ॥५०॥
ते च कल्पन्ति यद्वस्तु चित्तगोचरविभ्रमम् ।
कल्पनायामनिष्पन्नं मिथ्याभ्रान्तिविकल्पितम् ॥५१॥
चित्तं प्रत्ययसंबद्धं प्रवर्तति शरीरिणाम् ।
प्रत्ययेभ्यो विनिर्मुक्तं न पश्यामि वदाम्यहम् ॥५२॥
प्रत्ययेभ्यो विनिर्मुक्तं स्वलक्षणविवर्जितम् ।
न तिष्ठति यदा देहे तेन मह्यमगोचरम् ॥५३॥
राजा श्रेष्ठी यथा पुत्रान्विचित्रैर्मृगसादृशैः ।
प्रलोभ्य क्रीडति गृहे वने मृगसमागमम् ॥५४॥
तथाहं लक्षणैश्चित्रैर्धर्माणां प्रतिबिम्बकैः ।
प्रत्यात्मवेद्यां हि सुतां भूतकोटिं वदाम्यहम् ॥५५॥
तरङ्गा ह्युदधेर्यद्वत्पवनप्रत्ययोदिताः ।
नृत्यमानाः प्रवर्तन्ते व्युच्छेदश्च न विद्यते ॥५६॥

[illegible]

आलयौघस्तथा नित्यं विषयपवनेरितः[1] ।
चित्रैस्तरङ्गविज्ञानैर्नृत्यमानः प्रवर्तते ॥५७॥
ग्राह्यग्राहकभावेन चित्तं नेमति देहिनाम् ।
दृश्यस्य लक्षणं नास्ति यथा बालैर्विकल्प्यते ॥५८॥
यस्मादालयविज्ञानं चित्तमित्यालयं पुनः ।
ग्राह्यग्राहकाभावगमात्मयता देहमाम्यहम् ॥५९॥
नास्ति स्कन्धेष्वात्मा न सत्त्वो न च पुद्गलः[7] ।
उत्पद्यते च विज्ञानं विज्ञानं च निरुध्यते ॥६०॥
निम्नोन्नतं यथा चित्रे दृश्यते न च विद्यते ।
तथा भावेषु भावत्वं दृश्यते न च विद्यते ॥६१॥
गन्धर्वनगरं यद्वद्यथा च मृगतृष्णिका[1] ।
दृश्यं ख्याति तथा नित्यं प्रज्ञया च न विद्यते ॥६२॥
प्रमाणेन्द्रियनिर्वृत्तं[1] न कार्यं नापि कारणम् ।
बुद्धिबोद्धव्यरहितं लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ॥६३॥
स्कन्धात्मतोऽन्यसंबुद्धो न दृष्टः केनचित्क्वचित् ।
यो न दृष्टः क्वचित्केन कुतस्तस्य विभावना ॥६४॥
प्रत्ययैर्हेतुदृष्टान्तैः प्रतिज्ञा कारणेन च ।

[1] ता ... त ... चित्त ... चित्त ... चित्रस्त T [3] हा K
[4] क ... क K ... चित्त ... विगति ... [7] ना T
[8] ग्राहग्राहाप ... ग्राहग्रा कोप ... स्कधेष्विवात्मान T स्कन्धेषु
आत्मा च ... व ... [1] का ... य निर्निवृत्त ... [2] ध्यानवृत्त T
[3] यव्याकृत ... [1] स्य ... [1] प्रत्ययैर्हे ... यह T

स्समगन्धर्वचक्रेणं मरीच्या सोमभास्करे ॥६५॥
स्पदृन्यं कुलादिदृष्टान्तैस्त्यजिं वादयाम्यहम् ।
स्समविभ्रममामाख्य शून्य वै कल्पितं जगत् ॥६६॥
स्पनाश्रितश्च धैलोक्य न्यध्यात्म च बहिस्तथा ।
स्पनुत्पन्नं भव दृष्ट्वा क्षान्त्यनुत्पत्तिर्जायते ॥६७॥
मायोपमसमाधिं च काय मनोमय पुन ।
स्पभिज्ञा मनिता तस्य वला चित्तस्य चिचिता ॥६८॥
भावा येषां ह्यनुत्पन्ना शून्या वै स्पस्वभावका ।
तेषामुत्पद्यते भ्रान्ति प्रत्ययैश्च निरुध्यते ॥६९॥
चित्तं हि ख्याति चित्तस्य बहिर्धा ख्याति रूमिण ।
स्पन्यत्र विद्यते दृश्य यथा बालैर्विकल्प्यते ॥७०॥
सकलाचुर्देबिम्ब च भूताना च विदारणम् ।
स्पधिष्ठन्ति जगचित्रं महात्मा वै सुनिश्चिता ॥७१॥
देह प्रतिष्ठा भोगश्च ग्राह्यविज्ञप्तयस्त्रय ।
मनउद्ग्रहविज्ञप्तिविकल्पो ग्राहकास्त्रय ॥७२॥

[1] विघण A C K चक्रण T [2] या T [3] रौ A C रा K र T
[4] स्पन्दृष्टा T स्पन्दृष्टा (A) [5] न T [6] र I नाम T
[7] या I (, m T त I [8] स्प A C K स्प T [9] श्रित च चलोक्य T b
[10] ष्टान्त्य A [?]न्त्या T [11] ना I [12] मा T [13] थि T [14] ह T [15] यू T
[16] ई K [17] र्ज्ञा A ज्ञा C र्ज्ञा K र्धा T [18] ण T [19] ष्मृक A C K सह T
[20] मुद्दि A [?] मुन् T [21] विति A [22] ब A C K [23] स T सा A C K
[24] प्रत घ A प्रतय घ K [?]यच्च I [25] का ब A C I सकास्त T

विकल्पश्च विकल्प्य च मावत्स्वप्नगोचरम् ।
तावत्तत्त्वं न पश्यन्ति तार्किकास्तर्कविभ्रमात् ॥ ७३ ॥
नैःस्वभाव्यं हि भावानां यदा बुध्यन्ति[1] प्रज्ञया ।
तदा विश्रमति योगी ह्यानिमित्तप्रतिष्ठितः ॥ ७४ ॥
मलिम्लुचिनको[2] यद्वज्जायते[3] कुर्कुटो[4] ऽबुधैः[5] ।
स एवायमजानानैर्बालैर्यानत्रयं तथा ॥ ७५ ॥
न ह्यत्र श्रावकाः[6] केचिन्नास्ति प्रत्येकयानिकाः[7] ।
यच्चैतद्दृश्यते रूपं श्रावकस्य जिनस्य च ।
निर्माणं देशयन्त्येते बोधिसत्त्वाः[8] कृपात्मकाः[9] ॥ ७६ ॥
विज्ञप्तिमात्रं त्रिभवं स्वभावद्वयकल्पितम् ।
परावृत्तस्तु[10] तथता धर्मपुद्गलसंचरात् ॥ ७७ ॥
सोमभास्करदीपार्चिर्भूतानि मणयस्तथा ।
निर्विकल्पाः प्रवर्तन्ते तथा बुद्धस्य बुद्धता ॥ ७८ ॥
केशोण्डुकं यथा मिथ्या[11] गृह्णन्ते तैमिरैर्जनैः ।
तथा भावविकल्पो ऽयं मिथ्या बालैर्विकल्प्यते ॥ ७९ ॥
स्थितिभङ्गोत्पत्तिरहिता[12] नित्यानित्यविवर्जिता ।

[1] स्यद । त्व । त्य K. ५ T. ता T. पश्यन्ति T
[2] घ K. पश्य. अस. मलिमलिन्को । न्त T. [3] टो K.
[4] मानशान । मानान दीन K. मानानशालन । [5] बा K. [12] इ T
निवान्दन. भा । का । बुधत्सय A. K. [11] दा
[illegible] दा. दात. नि. ममता T. [13] स्त्रियो A. C
।

सक्लेशव्यवदानाख्या भावा केशोण्डुकोपमा ॥८०॥
पुत्तलिकं यथा कश्चित्कनकाभं मन्यते जगत् ।
न ह्यस्ति कनकं तत्र भूमिश्च कनकायते ॥८१॥
एवं हि दूषिता बालाश्चित्तचैत्तैरनादिकैः ।
मायामरीचिसंभवं भावं गृह्णन्ति तत्त्वतः ॥८२॥
एकबीजमबीजं च समुद्रेकं च बीजकम् ।
सर्वबीजकमप्येतच्चित्तं मन्यध्व चित्तिकम् ॥८३॥
एकं बीजं यदा शुद्धं परावृत्तमबीजकम् ।
समं हि निर्विकल्पत्वादुद्रेकाज्जन्मसंकरः ।
बीजमावहते चित्तं सर्वबीजं तदुच्यते ॥८४॥
न ह्यत्रोत्पद्यते किंचित्प्रत्ययैर्न निरुध्यते ।
उत्पद्यन्ते निरुध्यन्ते प्रत्यया एव कल्पिताः ॥८५॥
प्रज्ञप्तिमात्रं त्रिभवं नास्ति वस्तु स्वभावतः ।
प्रज्ञप्तिवस्तुभावेन कल्पयिष्यन्ति तार्किकाः ॥८६॥
भावस्वभावजिज्ञासा न हि भ्रान्तिनिवार्यते ।
भावस्वभावानुत्पत्तिरेवं दृष्ट्वा विमुच्यते ॥८७॥

[1] पुत्तलिकं ... [illegible]
[illegible]

न माता नाभिमान्या न ज्ञाता कर्ता संविन्न ।
नित्यान् नियत्यामेन सामोपायः स्मृता ॥८८॥
न चोक्ता न नोधिका मध्यो ऽपि न केवल ।
सेविधनो न नियत चाप्यान्तो न कर्तो ॥८९॥
न भद्रोत्पाल्मकेन प्रमाणानां निरार्मे ।
मनु नाला निरूपोऽति प्रमाणे संनिरामी ॥९०॥
न स्वभावो न निशनिं नानु न च भालम ।
नालिनिकल्पिता क्षेत्रे सम्भते कुनाकिंते ॥९१॥
चित्तमात्रं यदा लोके प्रपश्यन्ति निजात्मना ।
तदा नैरांशिकं कार्यं क्रियासंस्कारवर्जितम् ।
लभन्ते ते फलाभिज्ञावन्ति महा संवृतम् ॥९२॥
सर्वरूपावभास हि यदा चित्तं प्रवर्तते ।
नान्य चित्त न रूपाणि भ्रान्तं चित्तमनादिकम् ॥९३॥
तदा योगी ह्यनाभासं प्रज्ञया पश्यते जगत् ।
निमित्तं वस्तु चित्तात्रिर्मनोविस्पन्दितं च मत् ।

[1] साधना न भा । माधमाद्रा नाधाना साधस्याद्रा ज्ञा
ह A. इ्ता त भाष्य त्या ज्ञावत्कावद्म A
यच कल्पात कल्पात कल्पात्र कल्पान ज्ञा E
[2] छव T नव त नयात्मक नकात्मक हस्तात्
[3] मुता । प दा त त्वत्र a a
[4] ज्ञा T म । म म्र म त च इ ब E
तत्र T

व्यतिक्रम्य तु पुना मे[1] निर्विकल्पाश्चरन्ति ते ॥९४॥
गन्धर्वनगरं माया केशोण्डुकमरीचिका ।
असत्या[2] सत्यत[3] ख्यान्ति[4] तथा भावेषु भावनाम् ॥९५॥
अनुत्पन्ना[5] सर्वभावा भ्रान्तिमात्र हि दृश्यते ।
भ्रान्ति कल्पेति[11] उत्पन्ना[12] बाला[6] कल्पद्वये[7] रता[8] ॥९६॥
औपमत्यद्विक चित्त विचित्त[13] वासनासभवम्[15]।
प्रवर्तते तरङ्गौघ तच्छेदान्न प्रवर्तते ॥९७॥
विचित्तालम्बन चित्त[9] यथा चित्ते प्रवर्तते ।
तथाकाशे च कुड्ये च कस्मान्नाभिप्रवर्तते ॥९८॥
निमित्त किचिदालम्ब्य[22] यदि चित्त प्रवर्तते ।
प्रत्ययैर्जनित चित्त चित्तमात्र[10] न युज्यते ॥९९॥
चित्तेन गृह्यते चित्त नास्ति किचित्सहेतुकम् ।
चित्तस्य धर्मता शुद्धा गगने नास्ति वासना ॥१००॥
स्वचित्ताभिनिवेशेन चित्त वै सप्रवर्तते ।
बहिर्धा नास्ति वै दृश्यमतो वै चित्तमात्रकम् ॥१०१॥

[1] मे T   [2] क T   [3] द्या T   [4] क्रे A.   [5] ए A.C   [6] का T
[7] ता T   [8] न्त स्याति T   मा A.C.h. ना T भावता Tib.   [10] भाव्य
h.   [11] कल्पति A.C. कल्पेति h. कन्ति T   [12] उत्पन्नानो T   [13] द्य K.
[14] Lef ca. T   [15] म सभेत् h. न सत्वं T विद्य वासनसभवम् or वास-
नाधिनसभवम्   [16] प तस्य T   दान्न T   त्स A.   [19] ह A.C
ह h. घ T   [20] छेद h. ग्रह T   कस्या मा T   [22] दालम्ब h.
[23] घ T

चित्तमालयविज्ञानं मनो यन्मन्यनात्मकम् ।
गृह्णाति विषयान्येन विज्ञानं हि तदुच्यते ॥१०२॥
चित्तमव्याकृतं नित्यं मनो ह्युभयसंचारम् ।
वर्तमानं हि विज्ञानं कुशलाकुशलं हि तत् ॥१०३॥
द्वारं हि परमार्थस्य विज्ञप्तिद्वयवर्जितम् ।
यानत्रयव्यवस्थानं निराभासे स्थितं कुतः ॥१०४॥
चित्तमात्रं निराभासं विहारा बुद्धभूमिश्च ।
एतद्धि भाषितं बुद्धैर्भाषन्ते भाषयन्ति च ॥१०५॥
चित्तं हि भूमयः सप्त निराभासा च अष्टमी ।
द्वौ भूमयो विहारश्च शेषा भूमिर्ममात्मिका ॥१०६॥
प्रत्यात्मवेद्या शुद्धा च भूमिश्चापि ममात्मिका ।
माहेश्वरपरंस्थानमकनिष्ठे विराजते ॥१०७॥
हुताशनस्यैव यथा निश्चेरुस्तस्य रश्मयः ।
चित्रा मनोहरा सौम्यास्त्रिभवं निर्मिणन्ति ये ॥१०८॥

[1] दलना K मन्यमा T [2] ह्रा A C K ह्णा T [3] तमु A C K तदु T
[4] ल चरेत् A C लसचरत् K ल हि तत् T [5] तौ K [6] व left out in K
[7] प स्थित T [8] र A [9] t c K [9] रा A रो C K र T
[10] मि च A C T मि च K [11] भाषन्त T [12] भाषायन्ति K [13] तु T
[14] भूमौ A C K भूमयो T [15] द्व भूमी य [16] र T [17] का T [18] प्रत्यया K
[19] द्या A C K द्या T द्या [ ] चा T भूमि सा हि Tib. [20] महेश्वर
पद T [21] ष्ट T [22] नि K [23] स्य हि T [24] च is [left out] in K
[25] मनोरमो T [26] म्या नि A C म्या नि K म्याखि T

निर्माय विभव किंचित्किंचिद्वै पूर्वनिर्मितम् ।
तत्र देशन्ति मानानि एषा भूमिर्ममात्मिका ॥१०९॥
नास्ति कालो ह्यधिगमे भूमीना योघसक्रमे ।
चित्तमात्रमतिक्रम्य निराभासे स्थित फलम् ॥११०॥
असत्ता चैव सत्ता च दृश्यते च विचित्रता ।
बाला ग्राहविपर्यस्ता विपर्यास[11] विचिन्त ॥१११॥
निर्विकल्प[1] यदि ज्ञान वस्त्वस्तीति न युज्यते ।
यस्माच्चित्त न रूपाणि निर्विकल्प हि तेन तत्[17] ॥११२॥
इन्द्रियाणि च मायाख्या[1] विषया[1] स्वप्नसनिभा ।
कर्ता कर्मक्रिया चैव सर्वथापि न विद्यते ॥११३॥
ध्यानानि चाप्रमाणानि आरूप्याश्च समाधय ।
सज्ञानिरोधो निखिलश्चित्तमात्रे न विद्यते ॥११४॥
स्रोतापत्तिफल चैव सकृदागामिफल तथा ।
अनागामिफल चैव अर्हत्त्व चित्तविभ्रम ॥११५॥
शून्यमनित्य क्षणिक[4] बाला कल्पन्ति सस्कृतम् ।

[1] ई A [2] म T [3] का T [4] मो T [5] हेतु A. C. K. यत्र T
[6] म T [7] ये T [8] ते A C K त T॥ [9] असता च सता चैव T
[10] त्रि T [11] येहि T विचास T [13] त्रित K त्रित T विपर्यासो
हि चिनता T स T से A C K स T [1] हि त T॥ omits K
[1] तत K समायाख्याता A C समाख्याता K च मायाख्या T सपर्या K
[20] न्यान्याख्या A न्याख्या C नानि आरूप्या T ले चि T
- मिनन T [2] म T अनित्यशून्यक्षणिक [5] स्या T [26] ति A C K नि T

नदीदीपादिदृष्टान्तैः क्षणिकार्थो विकल्प्यते ॥११६॥
निर्व्यापारं तु क्षणिकं विविक्तं क्रियवर्जितम् ।
अनुत्पत्तिं च धर्माणां क्षणिकार्थं वदाम्यहम् ॥११७॥
सद्सतो ह्यनुत्पाद सांख्यवैशेषिकैः स्मृतां ।
अव्याकृतानि सर्वाणि तैरेव हि प्रकाशितम् ॥११८॥
चतुर्विधं व्याकरणमेकांशपरिपृच्छनम् ।
विभज्यस्थापनीयं च तीर्थवादनिवारणम् ॥११९॥
सर्वं विद्यति संवृत्या परमार्थे न विद्यते ।
धर्माणां निःस्वभावत्वं परमार्थेऽपि दृश्यते ।
उपलब्धिर्निःस्वभावे संवृतिस्तेन उच्यते ॥१२०॥
अभिलापहेतुको भावः स्वभावो यदि विद्यते ।
[12]अभिलापसंभवो भावो नास्तीति च न विद्यते ॥१२१॥
निर्वस्तुको ह्यभिलापस्तत्संवृत्यापि न विद्यते ।
विपर्यासस्य वस्तुत्वाद्योपलब्धिर्न विद्यते ॥१२२॥
विद्यते चेद्विपर्यासो नैःस्वाभाव्यं न विद्यते ।

[1] In T [illegible] सम्भुत्पत्ति T [illegible] ता [illegible] ता त T [4] घ T
[5] श्रु T क [illegible] ज्य [illegible] ज्य [illegible] य [illegible] [9] वार K.
[10] वै [illegible] [1] क्षा T क्षा [illegible] दि T [1] ल्पधानैस्व [14] वेषु
[illegible] व प्र [illegible] तो [illegible] चो [illegible] वो [illegible] [1] भिला° [illegible]
[1] व [illegible] वो [illegible] लो K. प [illegible]
स [illegible] [1] व [illegible] लास स T [illegible] भिलापस्त स [illegible] [2] स T
[illegible] वस्थावस्तु T सो नवस्तु [illegible] द्यो [illegible] चो T [2] भ K.

विपर्यासस्य वस्तुत्वाद्यदेवोपलभ्यते ।
निःस्वभावं भवेत्तद्धि सर्वथापि न विद्यते ॥१२३॥
यदेतद्दृश्यते चित्तं चित्तं दौष्ठुल्यवासितम् ।
रूपावभासग्रहणं बहिर्धा चित्तविभ्रमम् ॥१२४॥
विकल्पेनाविकल्पेन विकल्पो हि प्रहीयते ।
विकल्पेनाविकल्पेन शून्यतातत्त्वदर्शनम् ॥१२५॥
मायाहस्ती यथा चित्रं पत्राणि कनका यथा ।
तथा दृश्यं नृणां ख्याति चित्ते अज्ञानवासिते ॥१२६॥
भ्रान्तो न गम्यते भ्रान्तिं नापि तस्य तदन्तरे ।
भ्रान्तिरेव भवेत्तत्त्वं यस्मात्तस्य तदन्तरे ॥१२७॥
भ्रान्तिं विधूय सर्वां तु निमित्तं यदि जायते ।
सैव चास्य भवेद्भ्रान्तिरशुद्धं तिमिरं यथा ॥१२८॥
केशोण्डुकं तैमिरिको यथा गृह्णाति विभ्रमात् ।
विषयेषु' तद्वद्बालानां ग्रहणं संप्रवर्तते ॥१२९॥
केशोण्डुकमरुत्स्वप्नमिदं" मरीच्युदकविभ्रमम् ।
त्रिभव स्वप्नमायाभं विभावनाद्विमुच्यते ॥१३०॥

[illegible]

विकल्पश्च [1]विकल्पश्च विकल्पस्य प्रवर्तते[3] ।
बन्धबद्धन्धुहेतुश्च षडेते मोक्षहेतव ॥ १३१ ॥
न भूमयो न सत्यानि न क्षेत्रा न च निर्मिता ।
बुद्धा प्रत्येकबुद्धाश्च श्रावकाश्चापि कल्पिता[7] ॥ १३२ ॥
पुद्गलसततिस्कन्धा प्रत्यया क्षणवस्तथा ।
प्रधानमीश्वर कर्ता चित्तमात्रे विकल्प्यते ॥ १३३ ॥
चित्त हि सर्व सर्वत्र सर्वदेहेषु वर्तते ।
विचित्र गृह्यते ऽसद्भिश्चित्तमात्र ह्यलक्षणम् ॥ १३४ ॥
न ह्यात्मा विद्यते स्कन्धे[11] स्कन्धाश्चैव हि नात्मनि ।
न[13] ते यथा विकल्प्यन्ते[14] न च ते वै[15] न सन्ति च ॥ १३५ ॥
अस्तित्व सर्वभावाना यथा बालैर्विकल्प्यते ।
यदि ते भवेद्यथादृष्टा सर्वे स्युस्तत्त्वदर्शिन ॥ १३६ ॥
अभावात्सर्वधर्माणा सक्लेशो नास्ति शुद्धि च ।
न च ते तथा यथादृष्टा न च ते वै न सन्ति च ॥ १३७ ॥
भ्रान्तिर्निमित्त सकल्प परतन्त्रस्य लक्षणम् ।

[1] स्व ... विकल्पाश्च । ... प्रवर्तनम् । [4] यथा
बधुश्च । बन्ध बन्धाश्च । बन्धो बन्धश्च बद्धश्च । [7] कल्पना A C K.
कल्पिता । ... ग । ... त्र । ... नि । स्मात्मश्च । पद्मिश्च ...
गोश ... । ... स । हि ... स । स्कधे । [12] नि ।
नि ... च ... तथा । कल्प्यते । ... कल्प्यन्ते
... च । ... स्युष ... गे । ... वा स ... । [20] शुद्धिश्च ?
न त ... दृष्टा ... न्त । ... नि ... नि । [22] ह्य X

तस्मिन्निमित्ते यन्नाम तद्विकल्पितलक्षणम् ॥१३८॥
नामनिमित्तसंकल्पो यदा तस्य न जायते ।
प्रत्ययावस्तुसंकेत परिनिष्पन्नलक्षणम् ॥१३९॥
वैपाकिकाश्च ये बुद्धा जिना नैर्माणिकाश्च ये ।
सत्त्वाश्च बोधिसत्त्वाश्च क्षेत्राणि च दिशे दिशे ॥१४०॥
निस्यन्दधर्मनिर्माणा जिना नैर्माणिकाश्च ये ।
सर्वे ते ह्यमिताभस्य सुखावत्या विनिर्गता ॥१४१॥
यच्च नैर्माणिकैर्भाष्टं यच्च भाष्टं विपाकजैः ।
सूत्रान्तवैपुल्यनयं तस्य संधिं विजानथ ॥१४२॥
यद्भाषितं जिनसुतैर्यच्च भाषन्ति नायका ।
यद्धि नैर्माणिकाभाष्टं न तु वैपाकिकैर्जिनैः ॥१४३॥
अनुत्पन्ना ह्यमी धर्मा न चैवैते न सन्ति च ।
गन्धर्वनगरस्वप्नमायानिर्माणसादृशा ॥१४४॥
चित्तं प्रवर्तते चित्तं चित्तमेव विमुच्यते ।
चित्तं हि जायते नान्यच्चित्तमेव निरुध्यते ॥१४५॥
अर्थाभासं नृणां चित्तं चित्तं वै ख्याति कल्पितम् ।

[illegible]

नास्त्यर्थश्चित्तमानेय[1] निर्विकल्पो विमुच्यते ॥१४६॥
अनादिकालप्रपञ्चदौष्ठुल्य हि समाहितम् ।
विकल्पो भावितस्तेन मिथ्याभास प्रवर्तते ॥१४७॥
अर्थाभावे[3] च विज्ञानं ज्ञान तथता[5] गोचरम् ।
परावृत्त[6] निराभासमार्गेणा गोचरो ह्यसौ ॥१४८॥
अर्थप्रविचय ध्यान ध्यान बालोपचारिकम् ।
तथतारम्बण ध्यान ध्यान तायागत शुभम् ॥१४९॥
परिकल्पित[11] स्वभावेन सर्वधर्मा अजानका ।
परतन्त्र[13] समाश्रित्य विकल्पो भ्रमते[1] नृणाम् ॥१५०॥
परतन्त्र[16] यथा[17] शुद्ध विकल्पेन विसयुतम् ।
परावृत्त[18] हि तथता विहार कल्पवर्जित ॥१५१॥
मा विकल्प विकल्पेथ[19] विकल्पो[20] नास्ति सत्यत ।
भ्रान्ति[1] विकल्पयन्तस्य ग्राह्यग्राहकयोर्न तु ।
बाह्यार्थदर्शन कल्प[22] स्वभाव परिकल्पित ॥१५२॥

[1] ते य K [2] स T चि (?) [3] स T b [4] ज्ञाने left out in T न T b [5] तथा च तत्व T ज्ञान च् तत्त्वगोचरम् [6] वृत्त A C त्ति K त्त T म T [8] यं T [9] त T [10] वि (?) led in T [11] त A C K त T त्स्व [12] त T [13] न्त्र T [14] गृ T [15] भवते T [16] त्र [17] यदा T यथा n T [18] वृत्ता T b [19] विकल्पेथ A C विकल्पम (=विकल्पते) [20] त्स A C K [21] न्ति A C K न्ति T त्स K [22] यस्त A C K [24] थ A C य K T [25] कल्प

येन कल्पेन कल्पेन्ति स्वभाव प्रत्ययोद्भव ।
बाह्यार्थदर्शन मिथ्या नास्त्यर्थ चित्तमेव तु ॥१५३॥
युक्त्या विपश्यमानाना ग्राहग्राह्य निरुध्यते ।
बाह्यो न विद्यते ह्यर्थो यथा बालैर्विकल्प्यते ॥१५४॥
वासनैर्लुडित चित्तमर्थाभास प्रवर्तते ।
कल्पद्वयनिरोधेन ज्ञान तथतगोचरम् ॥१५५॥
उत्पद्यते ह्यनाभासमचिन्त्यमार्यगोचरम् ।
नामनिमित्तसकल्प " स्वभावद्वमलक्षणम् ।
सम्यग्ज्ञान हि तथता परिनिष्पन्नलक्षणम् ॥१५६॥
मातापितृसमायोगादालयमनसयुतम् ।
घृतकुम्भे मूषिका यद्वत्सहशुक्रेण वर्धते ॥१५७॥
पेशीघनार्बुद पिटकमशुभ कर्मचित्रितम् ।
कर्मवायुमहाभूतै फलवत्सप्रपद्यते ॥१५८॥
पञ्चपञ्चकपञ्चैव व्रणाश्चैव नवैव त ।

नागदन्तरोमसंस्थान स्फुरमाण प्रजायते ॥१५९॥
मृगतृष्णा विष्टीकृमि मुमुक्षेण मानव ।
चक्षुषा स्फुरते रूपं विनृद्धि भाति कल्पनात् ॥१६०॥
तालोष्ठपुटसंयोगाद्विकल्पेनावधार्यते ।
वाचा प्रवर्तते नृणां शुकस्येव विकल्पना ॥१६१॥
निर्विगास्तीर्थ्यवादाना महायानमनिश्चितम् ।
सत्त्वाशयप्रवृत्तो ऽयं कुदृष्टीनामनास्पदम् ॥१६२॥
प्रत्यात्मवेद्ययान मे तार्किकाणामगोचरम् ।
पश्चात्काले गते नाथे ब्रूहि को ऽयं धरिष्यति ॥१६३॥
निर्वृते सुगते पश्चात्कालो ऽतीतो भविष्यति ।
महामते निबोध त्वं यो नेत्रीं धारयिष्यति ॥१६४॥
दक्षिणापथवेदल्यां भिक्षुः श्रीमान्महायशाः ।
नागाह्वय स नाम्ना तु सदसत्पक्षदारकः ॥१६५॥
प्रकाश्य लोके मद्यानं महायानमनुत्तरम् ।
आसाद्य भूमिं मुदितां यास्यते ऽसौ सुखावतीम् ॥१६६॥

[1] स K. स्फ ... स्फु K. पु T. ... ष्टिक्र ... ष्टिकृ K. ष्टीकृ T. ष्टाकृमि ... मुम ... [5] बुद्धो ग्द(=बुद्ध इव)? [6] स्फ ... स्फु ... तल्वोष्ठपू ... ताल्वोष्ठपू ... तालौष्ठपु K. ताल्वोष्ठपु T. [9] वि ... नृ ... नृ T. ... र्थै ... [12] ना K. वादा वै ... सत्वाशयप्रवृत्तो ग्द =वृत्त इद [13] ना च T. [14] द्य मान T. [15] को ग्द =क इद ... ति ... ल्या K. [15] स ना K. स नाम्ना T. ... ल K. ... मि T. ... ता T.

बुद्ध्या विवेच्यमानानां स्वभावो नावधार्यते ।
यस्मात्तदनभिलाप्यास्ते निःस्वभावाश्च देशिताः ॥१६७॥
प्रत्ययोत्पादिते ह्यर्थे नास्त्यस्तीति न विद्यते ।
प्रत्ययान्तर्गतं भावं ये कल्पेन्त्यस्ति नास्ति च ।
दूरीभूता भवेन्मन्ये शासनात्तीर्थदृष्टयः ॥१६८॥
अभिधानं सर्वभावानां जन्मान्तरगतं सदा ।
अभ्यस्तमभ्यसन्तं च परस्परविकल्पया ॥१६९॥
अकथ्यमाने समोहः सर्वलोकं व्यापयेत ।
तस्मात्क्रियते नाम समोहस्य व्युदासार्थम् ॥१७०॥
त्रिविधेन विकल्पेन बालैर्भावा निरूपिता ।
भ्रान्तिर्नामविकल्पेन प्रत्ययैर्जनितेन च ॥१७१॥
अनिरुद्धा ह्यनुत्पन्ना प्रकृत्या गगनोपमाः ।
अभावस्वभावा ये तु ते विकल्पितलक्षणाः ॥१७२॥
प्रतिभासबिम्बमायाभमरीच्या सुपिनेन तु ।
अलातचक्रगन्धर्वप्रतिश्रुत्कासमोद्भवाः ॥१७३॥

[illegible]

अद्वया तथता शून्या भूतकोटिश्च धर्मता ।
निर्विकल्पश्च देशेमि ये ते निष्पन्नलक्षणा ॥१७४॥
वाक्चित्तगोचरं मिथ्या सत्यं प्रज्ञा विकल्पिता ।
द्वयान्तमतितं चित्तं तस्मात्प्रज्ञा न कल्पिता ॥१७५॥
अस्ति नास्ति च द्वावन्तौ यावच्चित्तस्य गोचरः ।
गोचरेण विधूतेन सम्यक्चित्तं निरुध्यते ॥१७६॥
विषयग्रहणाभावान्निरोधेन च नास्ति च ।
विद्यते तथतावस्था आर्याणां गोचरो यथा ॥१७७॥
बालाना न तथा ख्याति यथा ख्याति मनीषिणाम् ।
मनीषिणां तथा ख्याति सर्वधर्मा अलक्षणा ॥१७८॥
हाटकूटं यथा बाले सुवर्णं परिकल्प्यते ।
असुवर्णं सुवर्णाभं तथा धर्माः कुतार्किकैः ॥१७९॥
अभूत्वा यस्य चोत्पादो भूत्वा चापि विनश्यति ।
प्रत्ययैः सदसच्चापि[15] न ते मे[17] शासने स्थिता ॥१८०॥
अनाद्यनिधनौ भावाद्भूतलक्षणसंस्थिता ।

[1] स्य K [illegible] का । [illegible] [4] नास्तीति T [5] चि K [illegible] ध्यास्वयमरता K [illegible] धौ नास्ति नास्ति च (ख) [illegible] मा A. C. K. [illegible] था । [illegible] रो T । [illegible] T [illegible] [11] तथता A. C. K. तदा । [illegible] यथा सर्वे । [illegible] णा T [16] श्च (ख) T [illegible] [17] के K. के C. [19] च सतो ऽपि [illegible] [20] निधनो A. निधना C. निधना K. निरोधना ।

कारणकरवल्लोके न च बुध्यन्ति तार्किका[1] ॥१८१॥
अतीतो विद्यते भावो विद्यते[2] च[3] अनागत[4] ।
प्रत्युत्पन्नो[5] विद्यते यस्मात्तस्माद्भावा अजातका ॥१८२॥
परिणामकालसंस्थान भूतभावेन्द्रियेषु च[6] ।
अन्तराभवसंग्राह ये कल्पन्ति न ते बुधा[7] ॥१८३॥
न प्रतीत्यसमुत्पन्न लोक वर्णन्ति वै जिना[8] ।
किंतु प्रत्ययमेवाय लोको गन्धर्वसंनिभ ॥१८४॥
धर्मसंकेत एवाय तस्मिंस्तदिदमुच्यते[9] ।
संकेताच्च पृथग्भूतो न जातो[10] न[11] निरुध्यते ॥१८५॥
दर्पणे उदके नेत्रे भाण्डेषु च[12] मणीषु च ।
बिम्ब हि दृश्यते तेषु न च बिम्बो ऽस्ति कुत्रचित् ॥१८६॥
भावाभास[13] तथा चित्त मृगतृष्णा यथा नभे ।
दृश्यते चित्ररूपेण स्वप्ने वन्ध्यौरसो[14] यथा ॥१८७॥
न मे यान महायान न घोषो न च अक्षरा[15] ।
न सत्या न विमोक्षा वै न निराभासगोचरम् ॥१८८॥
किंतु यान महायान समाधिवशवर्तिता ।

[1] कारणाकारक A C K [2] [illegible] A C [3] [illegible] T [4] [illegible]
[5] [illegible] T [6] [illegible] T [7] [illegible] T [8] [illegible] A C K
[9] [illegible] T [10] [illegible] [11] [illegible] [12] [illegible] A T
[13] [illegible] [14] [illegible] A K [illegible] T [15] [illegible] [illegible] A T
[illegible]

कायं[1] मनोमय चित्तं[2] वशितापुष्पमण्डितम्[3] ॥१८९॥
एकत्वेन पृथक्त्वेन भावो वै प्रत्यये न तु ।
जन्म समासमेवोक्तं निरोधो नाश एव हि ॥१९०॥
अजातशून्यता चैकमेकं जातेषु शून्यता ।
अजातशून्यता श्रेष्ठा नश्यते जातशून्यता ॥१९१॥
तथता शून्यता कोटी निर्वाणं धर्मधातुवत् ।
कायो मनोमयं चित्त[10] पर्यायैर्देशितं[11] मया ॥१९२॥
सूत्रविनयाभिधर्मेण विशुद्धिं[12] कल्पयन्ति ये ।
ग्रन्थतो न तु अर्थेन न ते[13] नैरात्म्यमाश्रिता[14] ॥१९३॥
न तीर्थिकैर्न[15] बुद्धैश्च न मया न च केनचित् ।
प्रत्ययै साधिकास्तित्व कथं नास्तिर्भविष्यति ॥१९४॥
केन प्रसाधितास्तित्व प्रत्ययैर्यस्य नास्तिता ।
उत्पादवाददुर्दृष्ट्या नास्त्यस्तीति विकल्पयेत्[17] ॥१९५॥
यस्य नोत्पद्यते किंचिन्न किंचिन्न निरुध्यते ।
तस्यास्ति नास्ति नोपैति विविक्तं पश्यतो जगत् ॥१९६॥

[1] °यो याद °त म \ कत नुन यन्ते T
मत्म ॥ ए व्याम दि न तु ष T
पम चित्र मयायव । मनोश्रव न पमाल्लेशतो T
ङ्गि तु मृ न ता दि M A.
मे । म । ना त्या – विकल्पयते T
न प कोचिन्न च कश्चित् [2] त्व
म ।

दृश्यते नर्गविपाणाख्य विकल्पो विद्यते[1] नृणाम् ।
ये तु कल्पेन्ति[2] ते भ्रान्ता मृगतृष्णा यथा मृगा ॥१९७॥
विकल्पाभिनिवेशेन विकल्पः सम्प्रवर्तते ।
निर्हेतुक विकल्पं हि विकल्पो ऽपि न युज्यते ॥१९८॥
अजले च जलग्राहो मृगतृष्णा यथा नभे ।
दृश्यते ऽर्थो हि बालानां आर्याणां न विशेषतः ॥१९९॥
आर्याणां दर्शनं शुद्धं विमोक्षत्रयसंभवम् ।
उत्पादभङ्गनिर्मुक्तं निराभासप्रचारिणाम् ॥२००॥
गाम्भीर्योदार्यवैपुल्यं ज्ञानं क्षेत्रान्विभूतिं च ।
देशेमि जिनपुत्राणां श्रावकाणामनित्यताम् ॥२०१॥
अनित्यं त्रिभवं शून्यमात्मात्मीयविवर्जितम् ।
श्रावकाणां च देशेमि तथा सामान्यलक्षणम् ॥२०२॥
सर्वधर्मेष्वसंसक्तिर्विवेका ह्येकचारिका ।
प्रत्येकजिनपुत्राणां फलं देशेम्यतर्किकम् ॥२०३॥
स्वभावकल्पितं बाह्यं परतन्त्रं च देहिनाम् ।
अपश्यन्नात्मसंभ्रान्तिं ततश्चित्तं प्रवर्तते ॥२०४॥
दशमी तु भवेत्प्रथमी[19] प्रथमी[20] चाष्टमी[1] भवेत् ।

[1] दृश्य सस T क त । f1 co K पन कल्पति A C K ये तु कल्पन्ति । रद T के स T । [6] भवेत् T दृश्यत K दृश्यंत T [8] मा K ता T [1] मृ । [1] म । [12] निभसा आलसा ष्ठ T । [13] क T च T दहश । [1] स्वसा K स्वना T [1] ति T [19] प्र K दशमी प्रथमी भू स्यात् [20] Lett out । चाष्टमी K

नवमी सप्तमी चापि सप्तमी चाष्टमी भवेत् ॥२०५॥
द्वितीया तु तृतीया स्याच्चतुर्थी[3] पञ्चमी भवेत् ।
तृतीया तु भवेत्षष्ठी निराभासे क्रमः कृतः ॥२०६॥
निराभासो हि भावानामभावो नास्ति योगिनाम् ।
भावाभावसमत्वेन आर्याणां जायते फलम् ॥२०७॥
कथं ह्यभावो भावानां कुरुते समतां कथम् ।
यदा चित्तं न जानाति बाह्यमध्यात्मिकं चलम् ।
तदा तु कुरुते नाश समताचित्तदर्शनात् ॥२०८॥
अनादिमति संसारे भावग्राहोपगूहितम् ।
बाले कीलैर्यथा कील प्रलोभ्य विनिवर्तते ॥२०९॥
तद्धेतुक तदालम्ब्य मनोगतिसमाश्रयम् ।
हेतु ददाति चित्तस्य विज्ञान च समाश्रितम् ॥२१०॥
वैपाकिकादधिष्ठाना निकायगतिसंभवात् ।
लभ्यन्ते येन वै स्वप्ने अभिज्ञाश्च चतुर्विधाः ॥२११॥
स्वप्ने च लभ्यते यच्च यच्च[11] बुद्धप्रसादतः ।
निकायगतिगोत्रा ये ते विज्ञानविपाकजा "॥२१२॥

[1] सप्तमी A. पा A. यो T. स्या चतुर्थी T. [4] व T. [5] ना A. C. A. ता T. च यत् A. चल I. बालाकीलैर्यथा A. C. बालोकील यथा बाले कील यथा I. तैयत् T. ग्राहे ... I मृ [11] वा L. स्वप्न प्रलभ्यते ... स्वप्न च लभ्यते K. स्वप्न च लभाव. या च या च N. I. [1] दा शानिता न विपाकजा R.

नानाभावितं चित्तं भावाभावं प्रवर्तते ।
बाला सदा न बुध्यन्ते तस्माद् देशयेत्सदा ॥२१३॥
यावद्धावद् विकल्पन्ति भावं वै लक्षणान्वितम् ।
तावद्विबुध्यते चित्तं स्वप्नान्तरि स्वविभ्रमम् ॥२१४॥
तस्मात्तो वर्ण्यते कल्पात्कल्पाद्दृश्ये न वर्ण्यते ।
स्वप्नं दृश्यमानं हि यस्य किं वर्ण्यते कृता ॥२१५॥
स्वच्छं चित्तं स्वभावेन मनः कलुषकारकम् ।
मनश्च सार्वविज्ञानैर्वासना क्षिपते सदा ॥२१६॥
आलयो मुच्यते कायं मनः प्रार्थयते गतिम् ।
विज्ञानं विषयाभासं भ्रान्तिं दृष्ट्वा प्रलभ्यते ॥२१७॥
मदीयं दृश्यते चित्तं बाह्यमर्थं न विद्यते ।
एवं विभावयेद्भ्रान्तिं तथतां चाप्यनुस्मरेत् ॥२१८॥
ध्यायिनो विषयः कर्म बुद्धमाहात्म्यमेव च ।
एतानि चीर्णचिन्त्यान्यचिन्त्यं विज्ञानगोचरम् ॥२१९॥

[1] दि A. C. T. [2] ष A. C. यं T. [3] वे T. (K) (P) T. [4] म C.
दापकाई T. द्वार्त (P) L. T. [5] दा A. C. T. स्प T. [6] ष K.
[7] बुध्यत T. बुध्यते T. बुध्यन्त (P) T. सपदय हि K. मवस्ये हि T.
[8] स्वर्वि K. C. ... A. सर्वे T. [11] स्व K. [12] वो T.
[13] क T. भो K. (P) T. [14] प K. [15] मे A. C. K. म T.
[16] नि T. दै K. भा K. [20] चि C. [1] मं T. [22] दि A.
हि C. श्च T. [1] ज्ञानं A. C. निम T. चिन्त्ये T. T. K. [2] विज्ञान
K. A. ... A.

अनागतमतीत च निर्वाण पुद्गल वच[2]।
सवृत्या देशयाम्येतान्परमार्थस्त्वनक्षर[3] ॥२२०॥
नैकायिकाश्च तीर्थ्याश्च दृष्टिमेकाशमाश्रिता ।
चित्तमात्रे विसमूढा भाव कल्पेन्ति बाहिरम् ॥२२१॥
प्रत्येकबोधि[11] बुद्धत्वमर्हत्त्व बुद्धदर्शनम् ।
गूढबीज भवेद्बोधौ स्वप्ने वै सिध्यते तु[12] मे[13] ॥२२२॥
कुत्र केषा कथ कस्मात्किमर्थं च वदाहि मे।
मायाचित्तमतिभ्रान्त[16] सदसत्पक्षदेशनाम् ॥२२३॥
चित्तमात्रे विमूढाना मायानास्त्यस्तिदेशनाम्[18]।
उत्पादभङ्गसयुक्त लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ॥२२४॥
विकल्पैमनो नाम विज्ञानै पञ्चभि सह ।
बिम्बौघजलतुल्यादौ चित्तबीज प्रवर्तते ॥२२५॥
यदा चित्त मनश्चापि विज्ञान न प्रवर्तते ।

[1] च T [2] वचमेत् K वचम T नभ (B)(H) Ts [3] देशयाम्यता K देशनायोता T [4] स्त्वनक्षर T [5] नैर्या K नैका (B)(H) Ts [6] च T [7] ह A C K T [8] च K [9] च K [10] त्व L C K त्व T [11] धि A K (B)(H) Ts धि C T [12] ह T [13] ह B (H) [13] ह L C भ K T च (H) T [14] च T [15] यत [16] गति सार्ता T गतिभ्रान्ति (H) Ts [1] ना याया T [1] नास्तित्वदेहिषनां K नास्तित्व देहिना C नास्तित्वदेशाना K देशाना T B T [20] ... [21] त्सो ... [22] ध्रौ A C K भ्रा T [23] भ्र ... बैर्घि T ... मा K मां T [25] पदाप्रच I

तदा मनोमयं काय लभते बुद्धभूमि च ॥२२६॥
प्रत्यया धातव¹ स्कन्धा धर्माणा च स्वलक्षणम् ।
प्रज्ञप्ति पुद्गल चित्त स्वप्नकेशोण्डुकोपमा ॥२२७॥
मायास्वप्नोपम लोक दृष्ट्वा तत्त्व समाश्रयेत् ।
तत्त्व हि लक्षणैर्मुक्त युक्तिहेतुविवर्जितम् ॥२२८॥
प्रत्यात्मवेद्यमार्याणा² विहार तु स्मरेत्सदा ।
युक्तिहेतुविसमूढ लोक तत्त्वे निवेशयेत् ॥२२९॥
सर्वप्रपञ्चोपशमाद्भ्रान्तो नाभिप्रवर्तते ।
प्रज्ञा यावद्विकल्पन्ते भ्रान्तिस्तावत्प्रवर्तते ॥२३०॥
नैःस्वभाव्य च भाव च शून्या वै नित्यानित्यता³ ।
उत्पादवादिना दृष्टिर्न त्वनुत्पादवादिनाम् ॥२३१॥
एकत्वमन्यत्वोभयामीश्वराच्च¹⁵ यदृच्छया ।
कालाप्रधानादन्येभि¹ प्रत्यये कल्प्यते जगत् ॥२३२॥
ससारबीज विज्ञान सति दृश्ये¹ प्रवर्तते ।
कुड्ये¹ सति यथा चित्र परिज्ञानान्निरुध्यते ॥२३३॥

¹ प T ² धातव I ³ वेद्यधर्माणा A ⁴ णौ ८ C K ⁵ नापि T
⁶ स्माते A C स्यत I स्यते T ⁷ स्मावन्म I स्माराक्त प्र T
⁸ माहाच स्वभाम्य च K मोहात् । सस्वभाव न T शून्यावानित्यनित्यता
¹⁰ ना K न K ² I दृष्टिर्न I नाम् I T न्यादु T
¹ दो यराद्य K T ऐकत्वमन्यत्वोभाभ्यामीश्वराच्च I T
¹⁶ माषाए I कालाप्रधानादन्यु I स A K स्य T
¹ बीजे I ⁷ स

मायापुरुषवन्नृणा मृतजन्म प्रवर्तते ।
मोहात्तथैव बालानां बन्धमोक्ष प्रवर्तते ॥२३४॥
अध्यात्मबाह्य द्विविध धर्माश्च प्रत्ययानि च ।
एतद्विभावयन्योगी निराभासे प्रतिष्ठते ॥२३५॥
न वासनैर्भिद्यते चित्त न चित्त वासनै सह ।
अभिन्नलक्षण चित्त वासनै परिवेष्टितम् ॥२३६॥
मलवद्वासना यस्य मनोविज्ञानसभवा ।
पटशुक्लोपम चित्त वासनैर्न विराजते ॥२३७॥
यथा न भावो नाभावो गगन कथ्यते मया ।
आलय हि तथा काये भावाभावविवर्जितम् ॥२३८॥
मनोविज्ञानव्यावृत्त चित्त कालुष्यवर्जितम् ।
सर्वधर्मावबोधेन चित्त बुद्ध वदाम्यहम् ॥२३९॥
चिंसततिव्यवच्छिन्न सत्तासत्ताविवर्जितम् ।
चातुष्कोटिकया मुक्त भव मायोपम सदा ॥२४०॥
द्वे स्वभावो भवेत्सप्त भूमयश्चित्तसभवा ।
शेषा भवेयुर्निष्पन्ना भूमयो बुद्धभूमि च ॥२४१॥

[1] पुरुषे यथा नृणा । न्मो । । K. न्मो T [3] मापि T [4] क्षो A. C. K. क्षो T नि K. व A. C. वै K. T य K. [9] क्षा K. निराशे K. निधाभास T [1] प्रतिष्ठिहत् K. [11] वासनाभि T [12] श T [13] व f ca. । व । K. वा T [1] पट शुक्लसदृश T [15] वे T [1] स T तृ T सत्तासत्त T च I [21] वो A. C. वा K. T शेषा च तेन । यथा च तन A. शेषा भव च T

रूपी चारूप्यधातुश्च कामधातुश्च निर्वृति[1]।
अस्मिन्कलेवरे सर्व कथितं चित्तगोचरम् ॥२४२॥
उपलभ्यते यदा यावद्भ्रान्तिस्तावत्प्रवर्तते ।
भ्रान्ति स्वचित्तसंबोधान्न प्रवर्तते न निवर्तते[4]॥२४३॥
अनुत्पादे कारणाभावो भावे संसारसंग्रह ।
मायादिसदृ[?]श पश्यन्[5] लक्षणं न विकल्पयेत् ॥२४४॥
त्रियानमेकयानं च अयानं च वदाम्यहम् ।
बालानां मन्दबुद्धीनामार्याणां च विविक्तताम् ॥२४५॥
उत्पत्तिर्द्विविधा[9] मह्यं लक्षणाधिगमौ च या[10]।
चतुर्विधो नयविधि सिद्धान्तं युक्तिदेशना ॥२४६॥
संस्थानाकृतिविशेषैर्भ्रान्ति[12] दृष्ट्वा विकल्प्यते ।
नामसंस्थानविरहात्स्वभावमार्यगोचरम्[15] ॥२४७॥
विकल्पेन कल्प्यते यावत्तावत्कल्पितलक्षणम् ।
विकल्पकल्पनाभावात्स्वभावमार्यगोचरम् ॥२४८॥
नित्यं च शाश्वतं तत्त्वं गोत्रं[20] वस्तुस्वभावकम् ।

[1] निवृत्त A C T निवृत्ति K [2] ह K है T [3] चित्त added T
[4] न वर्तते निवर्तते ? [5] पश्यन् K पश्य T [6] ना K [7] ता A. C. K
र्तो T विविधो T [10] या नया A. C. या च या K यो नया T
यां च या । [11] धातवपि A धातव C K ध नय T [12] भ्रान्ति T
[13] स्य K [14] य K [15] शुद्ध is added K शुद्ध d. T [16] स्ये A. C.
[17] कल्प्ये A र्तं T [18] स्त T [19] भावा is added K [20] नित्यद्य K
[21] घ A C K

तथता चित्तनिर्मुक्तं कल्पनैश्च विवर्जितम् ॥२४९॥
यद्वस्तु न शुचि स्यात्संक्लेशो नापि कस्यचित् ।
यस्माच्च शुध्यते चित्तं संक्लेशश्चापि दृश्यते ।
तस्मात्तत्त्वं भवेद्वस्तु विशुद्धमार्यगोचरम् ॥२५०॥
प्रत्यात्मार्जनितं लोके विकल्पैश्च विवर्जितम् ।
मायादिस्वप्नसदृशं विमृशन्तो विमुच्यते ॥२५१॥
[1]दौष्ठुल्यवासनाश्चित्ताश्चित्तेन सह संयुता ।
बहिर्धा दृश्यते नृणां[2] न हि चित्तस्य धर्मता ॥२५२॥
चित्तस्य[3] धर्मता शुद्धा न चित्तं भ्रान्तिसंभवम्[4] ।
भ्रान्तिश्च दौष्ठुल्यमयी तेन चित्तं न दृश्यते ॥२५३॥
भ्रान्तिमात्रं भवेत्तत्त्वं तत्त्वं नान्यत्र विद्यते ।
न संस्कारे न चान्यत्र किंतु संस्कारदर्शनात् ॥२५४॥
लक्ष्यलक्षणनिर्मुक्तं यदा पश्यति संस्कृतम् ।
विधूतं हि भवेत्तेन स्वचित्तं पश्यतो जगत् ॥२५५॥
चित्तमात्रं[13] समारुह्य बाह्यमर्थं न कल्पयेत् ।
तथतालम्बने[14] स्थित्वा चित्तमात्रमतिक्रमेत्[16] ॥२५६॥
चित्तमात्रमतिक्रम्य[17] निराभासमतिक्रमेत् ।

[1] व T [2] ह्य A. C. [3] माया is ... K [4] श्चा चि K श्चा चि T
[5] दृशा A दृशा C नृशा K नृणा T [6] ता A [7] Left out in T
[8] Left ... K [9] रै न T [10] न K [11] ह्य T [12] ना T [13] त्र K.
[14] ह्य A C K ह्य T [15] लवणे A. स्वणे C K T [16] मो T [17] वि K. म स्थति T

निराभासस्थितो योगी महायानं न पश्यति' ॥२५७॥
अनाभोगगतिः शान्ता प्रणिधानैर्विशोधिता ।
ज्ञानमनात्मकं श्रेष्ठं निराभासे न पश्यति ॥२५८॥
चित्तस्य गोचरं पश्येत्पश्येज्ज्ञानस्य गोचरम् ।
प्रज्ञया गोचरं पश्येल्लक्षणे न प्रमुह्यते ॥२५९॥
चित्तस्य दुःखसत्यं समुदयो ज्ञानगोचरः ।
द्वे सत्ये बुद्धभूमिश्च प्रज्ञा यत्र प्रवर्तते ॥२६०॥
फलप्राप्तिश्च निर्वाणं मार्गमष्टाङ्गिकं तथा' ।
सर्वधर्मावबोधेन बुद्धज्ञानं विशुध्यते ॥२६१॥
चक्षुश्च'' रूपमालोकं आकाशश्च मनस्तथा ।
एभिरुत्पद्यते नृणां विज्ञानं ह्यालयोद्भवम् ॥२६२॥
ग्राह्यं ग्राहो गृहीता च नास्ति नाम च वस्तुकम् ।
निर्हेतुकं विकल्पं ये मन्यन्ते हि न ते बुधाः ॥२६३॥
अर्थे नाम लक्षभूतमर्थो नाम्नि तथैव च ।

[1] न पश्यति T. [2] गा T. महायानं T. [3] ष्टे T. [4] षा T.
[5] स T. [6] व्यवत् ता A C. स्वत् K. श्रेये T. पश्य रू° T. दुःख
लक्षणेन T. [7] ति T. दुःखसत्यम T. [8] बुद्धि A C. त्र T.
[12] मार्गमष्टाङ्गिकस्तथा T, K. (° T) बु A C K. नु T. ष्टु K
वा T. प मा T. काशश्च A K. कौन च T. मस्ती
A C. नृणां K. नृणो T. ग्राह्यग्राह A. ग्रा° T. ग्राह
ग्राहं गृहीतारं T. निरहे T. थे T. च T. यो A
[17] थे T.

हेत्वहेतुसमुत्पन्नं विकल्पं न विकल्पयेत् ॥२६४॥
सर्वभावस्वभावो ऽसन्वचनं हि तथाप्यसत् ।
शून्यता शून्यतार्थं वा बालो ऽप्रश्यन्विधावति ॥२६५॥
सत्यस्थिति मन्यनया दृष्टा' प्रज्ञप्तिदेशना ।
एकत्वं मन्यधासिद्धमिदं सत्यं प्रहीयते ॥२६६॥
प्रपञ्चमारभेद्यश्च अस्तिनास्तिव्यतिक्रमेत् ।
नास्ति च्छन्दो भवे मिथ्यासंज्ञा नैरात्म्यदर्शनात् ॥२६७॥
शाश्वतं हि सकर्तृत्वं वादमानप्रवर्तितम्' ।
सत्यं परं ह्यवक्तव्यं निरोधे धर्मदर्शनम् ॥२६८॥
आलयं हि समाश्रित्य मनो वै सम्प्रवर्तते ।
[11]चित्तं मनश्च संश्रित्य विज्ञानं सम्प्रवर्तते ॥२६९॥
समारोपं समारोप्य तथता चित्तधर्मता ।
एतद्विभावय योगी चित्तमात्रज्ञता लभेत् ॥२७०॥
मनश्च लक्षणं वस्तु नित्यानित्ये न मन्यते ।
उत्पादं चाप्यनुत्पादं योगी योगे न मन्यते ॥२७१॥
अर्थद्वयं न कल्पेन्ति विज्ञानं ह्यालयोद्भवम् ।

[1] स मेत् A. सत् K. [2] प T [3] ति L.C. ति K. (N) (N) सत्यमिति T [4] दृष्टा L.C. T? दृष्टे (N) (N) [5] त्रिता A.C. [6] र T [7] ऋ K. [8] मारभेद्यभेदाद्वि T [9] द वो T [10] सन्धा is added in K. [11] त L.C. र K. म T [12] पर K. [13] शू T [14] The whole line left out in T [15] र्थे T [16] प? वस्तु in L. [17] नियो A. [18] ऋ K. [19] द्वन T. [20] कल्प A.C. विकल्पे ? कल्पे T

एकमच द्विचित्तेन न जानीते तदुद्भवम् ॥२७२॥
न वक्ता न च वाच्यो ऽस्ति न शून्य चित्तदर्शनात्।
स्वदर्शनात्स्वचित्तस्य दृष्टिजाल प्रवर्तते ॥२७३॥
प्रत्ययागमनं नास्ति इन्द्रियाणि न केचन[1]।
न धातवो न च स्कन्धा न रागो न च संस्कृतम् ॥२७४॥
कर्मणो ऽपि न वै पूर्व न कृत न च संस्कृतम्।
न कोटि न च वै शक्तिर्न मोक्षो न च बन्धनम् ॥२७५॥
अव्याकृतो न भावो ऽस्ति धर्माधर्म न चैव हि।
न काल न च निर्वाण धर्मतापि न विद्यते ॥२७६॥
न च बुद्धो न सत्यानि न फल न च हेतव।
विपर्ययो न निर्वाणं विभवो नास्ति संभव ॥२७७॥
द्वादशाङ्ग न चैवास्ति अन्तानन्त न चैव हि।
सर्वदृष्टिप्रहाणाय चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥२७८॥
क्लेशा कर्मपथा देह कर्तारश्च फल च वै।
मरीचिस्वप्नसंकाशा गन्धर्वनगरोपमा ॥२७९॥
चित्तमात्रव्यवस्थानाद्व्यावृत्तं भावलक्षणम्।
चित्तमात्रप्रतिष्ठानाच्छाश्वतोच्छेददर्शनम् ॥२८०॥
स्कन्धा न सन्ति निर्वाणे न चैवात्मा न लक्षणम्।

[1] न च वक्ता T [illegible] वाच्यो T [illegible] स्य K [illegible] केन च K [5] च [illegible] put [illegible] रागो A [illegible] K [illegible] च T [illegible] टिर्न [illegible] च [illegible] K T [8] स्वप्ना नि फल T [illegible] भि T [illegible] ग्र A [11] णा K

चित्तमानाबतारेण मोहाग्राहान्निवर्तते ॥२८१॥
भूदृश्यहेतुको दीपो बहिर्ख्याख्यायते नृणाम्।
चित्तं ह्यदृश्यसभृत तेन चित्तं न दृश्यते ॥२८२॥
देहभोगप्रतिष्ठाभा ख्यायते वासना नृणाम्¹।
चित्तं न भावो नाभावो² वासने न विराजते ॥२८३॥
मलो वै ख्यायते शुक्ले न शुक्ले ख्यायते मलम्।
घने हि गगनं यद्वत्तथा चित्तं न दृश्यते ॥२८४॥
चित्तेन चीयते कर्म ज्ञानेन च विचीयते।
प्रज्ञया च निराभासं प्रभावं चाधिगच्छति ॥२८५॥
चित्तं विषयसबद्धं ज्ञानं तर्के प्रवर्तते।
निराभासे विशेषे च ज्ञानं[11] वै सप्रवर्तते ॥२८६॥
चित्तं मनश्च विज्ञानं सज्ञा वै कल्पवर्जिता।
अविकल्पधर्मता प्राप्ता श्रावका न जिनात्मजा ॥२८७॥
शान्ते क्षान्ते¹ विशेषे वै ज्ञानं ताथागतं शुभम्।
संजायते विशेषार्थं समुदाचारवर्जितम् ॥२८८॥
परिकल्पितस्वभावोऽस्ति परतन्त्रो न विद्यते।
कल्पितं गृह्यते भ्रान्त्या परतन्त्रं न कल्प्यते ॥२८९॥

¹ बहिर्ख्या K बहिवा । ... शना ... शता T ... ते T ⁴ Th ... erse
... मल न ... मल न T ... T
... क्ले । ... क्ले । ... मल ... K मल ... मल TK
¹ न A ... न । ... धी K ... विधी । ¹ प्रज्ञा T ¹ ता K
¹ क्षान्ति । ... प ... प T ¹ चर K ¹ Left ... ना K ¹⁰ तथ्य T

'चित्तं ह्यभूतसंभूतं न चित्तं दृश्यते क्वचित् ।
देहभोगप्रतिष्ठानं ख्यायते वासना नृणाम् ॥२००॥
न सर्वभौतिकं रूपमस्ति रूपमभौतिकम् ।
गन्धर्वस्वप्नमाया या मृगतृष्णा ह्यभौतिका ॥२०१॥
प्रज्ञा हि त्रिविधा मह्यमार्यं येन प्रभावितम् ।
चित्तं ह्यदृश्यसंभूतं तेन चित्तं न दृश्यते ॥२०२॥
देहभोगप्रतिष्ठाना ख्यायते वासना नृणाम् ।
'लक्षणं कल्प्यते येन यः स्वभावान्वृणोति च ॥२०३॥
यानद्वयविसंयुक्ता प्रज्ञा ह्याभासवर्जिता ।
स्वभावाभिनिवेशेन श्रावकाणां प्रवर्तते ।
चित्तमात्रावतारेण प्रज्ञा तथागती ऽमला ॥२०४॥
सतो हि ह्यसतश्चापि प्रत्ययैर्यदि जायते ।
एकत्वान्यत्वदृष्टिश्च न्यपश्य ते समाश्रिता ॥२०५॥
विविधागतिर्हि निर्वृत्ता यथा माया न सिध्यति ।
निमित्तं हि तथा चित्रं कल्प्यमानं न सिध्यति ॥२०६॥
निमित्तदौष्ठुल्यमयं बन्धनं चित्तसंभवम् ।

[illegible]

मरिकल्पित ह्यजानाने मरतन्त्र विकल्प्यते ॥२९७॥
य एव कल्पितो भाव मरतन्त्र तदेव हि ।
कल्पित हि विचित्राभ मरतन्त्र विकल्प्यते ॥२९८॥
सवृति परमार्थश्च तृतीय नास्ति हेतुकम् ।
कल्पित सवृतिर्ह्युक्ता तच्छेदादार्यगोचर ॥२९९॥
यथा हि योगिना वस्तु चित्रमेक विराजते ।
न ह्यस्ति चित्रता तत्र तथा कल्पितलक्षणम् ॥३००॥
यथा हि तैमिरैश्चित्र कल्प्यते रूपदर्शनम् ।
तिमिर न रूप नारूप मरतन्त्र तथा बुधै ॥३०१॥
हेम स्यात्तु यथा शुद्ध जल कलुषवर्जितम् ।
गगन हि घनाभावात्तथा शुद्ध विकल्पितम् ॥३०२॥
श्रावकस्त्रिविधो मह्य निर्मित प्रणिधानज ।
रागद्वेषविसयुक्त श्रावको धर्मसभव ॥३०३॥
बोधिसत्त्वो ऽपि त्रिविधो बुद्धाना नास्ति लक्षणम् ।
चित्ते चित्ते तु सत्त्वाना बुद्धबिम्ब विदृश्यते ॥३०४॥
नास्ति वै कल्पितो भाव मरतन्त्र च विद्यते ।
समारोपापवाद च विकल्प नो विनश्यति ॥३०५॥

[1] यदेतत्क । य एव क । तो भाव परतन्त्र स एव हि । [2] तु T
[3] ओ वि T । वि च । ज । चित्रता । ... K
... तथा ... यथा । ... का K
... महा ... K. ... स्य च ।

कल्पितं मद्यभाव' स्यात्परतन्त्रस्वभावत ।
विनाभावेन वै भाव भावश्चाभावसभव' ॥३०६॥
परिकल्पित समाश्रित्य परतन्त्रं प्रलभ्यते ।
निमित्तनामसबन्धाज्जायते परिकल्पितम् ॥३०७॥
अत्यन्तं चाप्यनिष्पन्नं कल्पितेन परोद्भवम् ।
तदा' प्रज्ञायते शुद्ध स्वभाव पारमार्थिक ॥३०८॥
परिकल्पितं दशविधं परतन्त्रं च षड्विधम् ।
तथता च' प्रत्यात्मगतिमतो नास्ति विशेषणम् ॥३०९॥
पञ्चधर्मा भवेत्तत्त्व स्वभावा हि त्रयस्तथा ।
एतद्विभावयन्योगी तथता नातिवर्तते ॥३१०॥
नद्यधमेघसस्थानं सोमभास्करसंनिभम् ।
चित्त सदृश्यते नृणा" दृश्याभ वासनोदितम् ॥३११॥
भूतालब्धात्मका ह्येते न लक्ष्य न च लक्षणम् ।
सर्वे भूतमया भूता यदि रूप हि भौतिकम् ॥३१२॥
अप्रभूता महाभूता नास्ति भूतेषु भौतिकम् ।
कारणं हि महाभूता कार्य भूसलिलादय' ॥३१३॥
दृश्यप्रज्ञप्तिरूप च मायाजातिकृत तथा ।

[1] स्या T भाव था A C K [2] लोप ॥ MSS त म T h. t t
th t er w 1 [9] w i 1 ft a [1] यथा I [4] L ft out
in T गतिर स्त्र I [1] ता A तां T ... K A. C. K H T
[10] नृणा चित्त I [1] भू K [1] ता I [1] दै K

स्वप्नगन्धर्वरूप च मृगतृष्णा च पञ्चमम् ॥३१४॥
इच्छान्तिक पञ्चविध गोत्रा पञ्च तथा भवेत् ।
पञ्चयानान्ययान च निर्वाण षड्विध भवेत् ॥३१५॥
स्कन्धभेदाश्चतुर्विंशद्रूप चाष्टविध भवेत् ।
बुद्धा भवेच्चतुर्विंशद्द्विविधाश्च जिनौरसा ॥३१६॥
अष्टोत्तर नयगत श्रावकाश्च त्रयस्तथा ।
टोवमेक हि बुद्धाना बुद्धश्चैकस्तथा भवेत् ॥३१७॥
विमुक्तयस्तथा तिस्र चित्तधारा चतुर्विधा ।
नैरात्म्य षड्विध मह्य ज्ञेय चापि चतुर्विधम् ॥३१८॥
कारणैश्च वियुक्त दृष्टिदोषविवर्जितम् ।
प्रत्यात्मवेद्यमचल महायानमनुत्तरम् ॥३१९॥
उत्पाद[5] चाप्यनुत्पादमष्टधा नवधा भवेत् ।
एकानुपूर्वसमय सिद्धान्तमेकमेव च ॥३२०॥
आरूप्यधात्वष्टविध ध्यानभेद[6]श्च षड्विध ।
प्रत्येकजिनपुत्राणा निर्याण सप्तधा भवेत् ॥३२१॥
अध्वत्रय न चैवास्ति नित्यानित्य च नास्ति वै[7] ।
क्रिया कर्म फल चैव स्वप्नकाय तथा भवेत् ॥३२२॥
अन्तायासभवा बुद्धा[8] श्रावकाश्च जिनौरसा[9] ।

[1] शाड्विंवि I ... K [2] बुद्धा T [3] नौरिणि in all MSS. [4] द्य हि अचल I [5] चाप्य T [6] ष्टता A. C. [7] दै A. दे C [8] न चास्ति I [9] अद्याना K. T [10] नौ K

चित्त दृश्यविसयुक्त मायाधर्मोपम सदा ॥३२३॥
गर्भश्चक्र तथा[1] जातिनिष्क्रम्य तुपितालयम् ।
सर्वक्षेत्रगताश्चापि दृश्यन्ते न च योनिजा ॥३२४॥
सक्रान्ति सचर[2] सत्त्व[3] देशना निर्वृतिस्तथा ।
सत्य क्षेत्रावबोधिश्च प्रत्ययप्रेरितो भवेत् ॥३२५॥
लोका वनस्पतिर्द्वीपो[4] नैरात्म्यतीर्थसचरम् ।
ध्यान मानालयप्राप्तिरचिन्त्यफलगोचरम् ॥३२६॥
चन्द्रनक्षत्रगोत्राणि नृपगोत्रा सुरालयम् ।
यक्षगन्धर्वगोत्राणि कर्मजा तृष्णासभवा ॥३२७॥
च्यचिन्त्यपरिणामी च च्युतिर्वासनसयुता ।
च्युच्छिन्नच्युत्यभावेन[5] क्लेशजाल निरध्यते ॥३२८॥
धनधान्य सुवर्ण च क्षेत्रवस्तु विकल्प्यते[6]।
गवेडकाश्च दासा वै तथा हयगजादय ॥३२९॥
तल्पविद्धे न स्वप्तव्य भूमिश्चापि न लेपयेत् ।
सौवर्णराजत पात्र कास ताम्रं न कारयेत ॥३३०॥
कम्बला नीलरक्ताश्च कापायो गोमयेन च ।
कर्दमे फलपत्रैश्च शुक्लान्योगी रजेत्सदा ॥३३१॥

[1] गभावक्रान्तिनिष्पा (?) [2] चार् A ((?) ... T T [3] सक्रान्ति सचर ... ओ A [4] ... T द्वीप A (द्वीप ... [5] ... A ... विस ... विम्य ... च्यतिभाहम ... न कल्प्यते ... [6] ... A ... A
[illegible]

शैलीक मृन्मय लोहं शाह्न वै स्फटिकमयम् ।
मानार्थं धारयेद्योगी परिपूर्णं च मागधम् ॥३३२॥
चतुरङ्गुलं भवेच्छस्त्र कुब्ज वै वस्त्रच्छेदनं ।
शिल्पविद्या न शिक्षेत योगी योगपरायण ॥333॥
क्रयविक्रयौ न कर्तव्यौ योगिना योगिवाहिना ।
आरामिकैश्च कर्तव्यमेतद्धर्मं वदाम्यहम् ॥३३४॥
गुप्तेन्द्रिय तथार्थज्ञ मूनान्ते विनये तथा ।
गृहस्थैर्न च ससृष्ट योगिन त वदाम्यहम् ॥३३५॥
शून्यागारे श्मशाने वा वृक्षमूले गुहासु वा ।
मलाले ऽभ्यवकाशे च योगी वास प्रकल्पयेत् ॥३३६॥
चिवस्त्रप्रावृतो नित्य श्मशानाद्यच कुतश्चित् ।
वस्त्रार्थं सविधातव्य यश्च दद्यात्सुखागतम् ॥३३७॥
युगमात्रानुसारी स्यात्पिण्डभक्षपरायण ।
कुसुमेभ्यो यथा भ्रमरास्तथा पिण्ड समाचरेत् ॥३३८॥
गणे च गणससृष्टे[10] भिक्षुणीषु च यद्भवेत् ।
तद्धि आजीवससृष्ट न तत्कल्पति योगिनाम् ॥३३९॥
राजानो राजपुत्राश्च अमात्या श्रेष्ठिनस्तथा ।

[1] शैलिक मृत्म K क all MSS. [3] स्त्र (ff) (f) Tib. भवेच्छुरीं [illegible]
[4] वस्त्रच्छेदनम् [illegible] Tib. [5] ०ण्या ०ण्या in all MSS.
[illegible] T म [illegible] [7] स्थे न in all MSS. but Tib.
[8] शान श्मान [illegible] Tb [9] शडाभया K [10] ष्ट K [11] Tb
[illegible] rsc K 1

पिण्याकं नोपदेशेत योगी योगपरायण ॥३४०॥
मृगसूकरकुलान च मित्रप्रीतिसमन्वितम् ।
भिक्षुभिक्षुणिसंसृष्ट न तत्कल्पति योगिनाम् ॥३४१॥
विहारे मद्य वै धूम पच्यते विधिवत्सदा ।
उद्दिश्य मत्कृत चापि न तत्कल्पति योगिनाम् ॥३४२॥
उत्पादभङ्गनिर्मुक्त सदसत्पक्षवर्जितम् ।
लक्ष्यलक्षणसयुक्त योगी लोक विभावयेत् ॥३४३॥
समाधिबलसयुक्तमभिज्ञैर्वशितैश्च वै ।
न चिरात् भवेद्योगी मद्युत्पाद न कल्पयेत् ॥३४४॥
अणुकालप्रधानेभ्य कारणेभ्यो न कल्पयेत् ।
हेतुप्रत्ययसभूत योगी लोक न कल्पयेत् ॥३४५॥
स्वकल्पकल्पित लोक चित्त वै वासनोदितम् ।
प्रतिपश्येत्सदा योगी मायास्वप्नोपम भवम् ॥३४६॥
अपवादसमारोपवर्जित दर्शन सदा ।
देहभोगप्रतिष्ठाभ विभव न विकल्पयेत् ॥३४७॥
कृतभक्तपिण्डो निश्चितमृजु सस्थाप्य वै तनुम् ।
बुद्धाश्च बोधिसत्त्वाश्च नमस्कृत्य पुन पुन ॥३४८॥
विनयात्सूत्रयुक्तिभ्या तत्त्व सहृत्य योगवित् ।
पञ्चधमस्वचित्त च नैरात्म्य च विभावयेत् ॥३४९॥

[1] मृगसूकरकुलाय ... [2] क्षो रभिज्ञाभर्वशितश्च ...
[3] ... [4] ... [5] ... [6] ... निषिद्धम् ... त्वा । [7] धर्म

प्रत्यात्मधर्मताशुद्धा भूमयो बुद्धभूमि च ।
एतद्विभावयेद्योगी महायाने ऽभिषिच्यते ॥३५०॥
विभाव्य गतय सर्वा भावाद्द्वेषगमानम ।
योगानारभते चित्रा गत्वा शिवपदीं शुभाम्[1] ॥३५१॥
सोमभास्करसंस्थानं पद्मपातालसप्रभम ।
गगनाग्निचित्रसदृशं योगी पुत्रान्प्रपश्यते ॥३५२॥
निमित्तानि च चित्राणि तीर्थ्यमार्गं नयन्ति ते ।
श्रावकत्वे निपात्यन्ति प्रत्येकजिनगोचरे ॥३५३॥
विधूय सर्वाण्येतानि निराभासो यदा भवेत् ।
तदा बुद्धकरादित्या सर्वक्षेत्रसमागता ।
शिरो हि तस्य मार्जन्ति निमित्त तथतानुगा ॥३५४॥
अस्त्यनाकारतो[11] भाव शाश्वतोच्छेदवर्जित ।
सदसत्पक्षविगता कल्पयिष्यन्ति मध्यमम् ॥३५५॥
अहेतुवादे कल्प्यन्ते[14] अहेतूच्छेददर्शनम् ।
बाह्यभावापरिज्ञानान्नाशयिष्यन्ति मध्यमम् ॥३५६॥
भावग्राह न मोक्षते मा भूदुच्छेददर्शनम् ।
समारोपापवादेन देशयिष्यन्ति मध्यमम् ॥३५७॥

[1] धम A K [2] एव f r वि K [3] ह left out in L C [4] रु for शु in K [5] This ... is left out ... [6] भो for सो in K ... न left out in ... पचत ... पचान् ... पुत्रान् K ... F तानि [10] ते ? [11] गम् ... F ... करतो ... कारतो C कारणतो K [13] सदा A [14] ते कल्पन्ते ... F [15] स्य K

चित्तमानावबोधेन बाह्यभावा व्युदाश्रया ।
विनिवृत्तिविकल्पस्य प्रतिपत्तेश्च मध्यमा ॥३५८॥
चित्तमात्रं न दृश्यन्ति दृश्याभावान्न जायते ।
प्रतिपन्मध्यमा चैषा मया चान्यैश्च देशिता ॥३५९॥
उत्पादं चाप्यनुत्पादं भावाभावश्च शून्यता ।
नैःस्वभाव्यं च भावानां द्वयमेतन्न कल्पयेत् ॥३६०॥
विकल्पवृत्त्या भावो न मोक्षं कल्पेन्ति बालिशाः ।
न चित्तवृत्त्यसंबोधाद्द्वयग्राहः प्रहीयते ॥३६१॥
स्वचित्तदृश्यसंबोधाद्द्वयग्राहः प्रहीयते ।
प्रहाणं हि परिज्ञानं विकल्पस्याविनाशकम् ॥३६२॥
चित्तदृश्यपरिज्ञानाद्विकल्पो न प्रवर्तते ।
अप्रवृत्तिर्विकल्पस्य तथता चित्तवर्जिता ॥३६३॥
तीर्थ्यदोषविनिर्मुक्ता प्रवृत्तिर्यदि दृश्यते ।
सा विद्वद्भिर्भवेद्ग्राह्या निवृत्तिश्चाविनाशतः ॥३६४॥
स्वस्वावबोधानुद्धत्य मया बुद्धैश्च देशितम् ।
अन्यथा कल्प्यमानं हि तीर्थ्यवादः प्रसज्यते ॥३६५॥
अजा प्रसूतजन्मा वै अच्युताश्च च्यवन्ति च ।

[1] घ A C ... वो A C वा K ... [3] वाभ्युदाश्रयेत् (H) T ... of T
... ... स्त K स्वप (H) T ... [5] द्वया A ... न्ते ?
[7] दृश्यभावन (H) T ... स्य A C ... [9] का A ... [1] सचिदभवेद्ग्रा A
सविद्वद्भिभवद्ग्रा ... सा विद्वद्भिभवद्ग्रा K ... निर्वृ (H) ... text
... [1] सु A

युगपज्ज्वलचन्द्राभा दृश्यन्ते क्षेत्रकोटिषु ॥३८६॥
एकधा बहुधा भूत्वा वर्षन्ति च ज्वलन्ति वै।
चित्ते चित्तमया[3] भूत्वा चित्तमात्रं वदन्ति ते ॥३८७॥
चित्तं चित्तमात्रं च अचित्ता चित्तसंभवा।
विचित्ररूपसंस्थानाश्चित्तमात्रे गतिंगता ॥३८८॥
मौनीन्द्रे श्रावके रूपे प्रत्येकजिनसादृशे।
अन्यैश्च विविधै रूपैश्चित्तमात्रं वदन्ति ते ॥३८९॥
आरूप्यरूपं ह्यारूपैर्नारकाणां च नारकम्।
रूपं दर्शयन्ति सत्त्वानां चित्तमात्रस्य कारणम् ॥३९०॥
मायोपमं समाधिं च कायं चापि मनोमयम्।
दशभूमीश्च वशिता परावृत्ता लभन्ति ते ॥३९१॥
स्वविकल्पविमर्शैश्च प्रपञ्चस्यन्दितैश्च वै।
दृष्टश्रुतमतज्ञाते बाला बध्यन्ति संज्ञया ॥३९२॥
निमित्त[13] परतन्त्र[14] हि यन्नाम तत्र कल्पितम्।
परिकल्पितनिमित्त पारतन्त्र्यात्प्रवर्तते ॥३९३॥
बुद्ध्या विवेच्यमानं हि न तन्त्रं नापि कल्पितम्।
निष्पन्नो नास्ति वै भावः कथं बुद्ध्या प्रकल्प्यते[15] ॥३९४॥

[1] च वर्षन्ति are put in ... व K [2] चि K [3] चित्तमया K [4] चित्तं T Tib. [5] भावा F [6] म K [7] नि F [8] मै Tib. [9] मे L C म K [10] परो F [11] पर्यो L C [12] तु all MSS (?) Tib. [13] ब L C K परवृत्त ... परतन्त्र K [14] त ... T [15] त्र K [16] तु K बुध्या ... बुद्ध्या ... प्रतल्प्यते ... प्रकल्प्यते C

निष्पन्नो विद्यते भावो भावाभावविवर्जितः ।
भावाभावविनिर्मुक्तौ द्वौ स्वभावौ कथं भवेत् ॥३७५॥
परिकल्पिते स्वभावे च स्वभावौ द्वौ प्रतिष्ठितौ ।
कल्पितं दृश्यते चित्रं विशुद्धमार्यगोचरम् ॥३७६॥
कल्पितं हि विचित्राभं परतन्त्रे विकल्प्यते ।
अन्यथा कल्प्यमानं हि तीर्थ्यवादं समाश्रयेत् ॥३७७॥
कल्पना कल्पनेत्युक्तं दर्शनाद्धेतुसंभवम् ।
विकल्पद्वयनिर्मुक्तं निष्पन्नं स्यात्तदेव हि ॥३७८॥
क्षेत्रं बुद्धाश्च निर्माणा एकं यानं मयं तथा ।
न निर्वाणमहं सर्वं शून्यामुत्पत्तिवर्जिताम् ॥३७९॥
षट्त्रिंशद्बुद्धभेदाश्च दशभेदा पृथक्पृथक् ।
सत्त्वानां चित्तसंतानां एते क्षेत्राण्यभाजनम् ॥३८०॥
यथा हि कल्पितं भावं ख्यायते चित्रदर्शनम् ।
न ह्यस्ति चित्रता तत्र बुद्धधर्मं तथा जगम् ॥३८१॥
धर्मबुद्धो भवेद्बुद्धः शेषा वै तस्य निर्मिता ।
सत्त्वा स्वबीजसंतानं पश्यन्ते बुद्धदर्शनं ॥३८२॥
भ्रान्तिनिमित्तसंबन्धाद्विकल्पः संप्रवर्तते ।

[illegible]
शून्या मुत्पत्तिवर्जिता [illegible]
[illegible] धर्मबुद्ध [illegible]
[illegible] जगम् [illegible] स्वबीज [illegible] स्वबीज [illegible]

विकल्पा तथता नान्या न निमित्ता विकल्पना ॥३८३॥
स्वाभाविक[1] सभोगो निर्मितं पञ्चनिर्मितम्[2]।
षट्त्रिंशक[3] बुद्धगण बुद्ध स्वाभाविको भवेत् ॥३८४॥
नीले रक्ते ऽथ लवणे शङ्खे क्षीरे च शार्करे[4]।
कषाये फलपुष्पाद्ये किरणा यथ भास्करे[5] ॥३८५॥
न चान्ये न च नानन्ये तरङ्गा ह्युदधान्विता ।
विज्ञानानि तथा[10] सप्त चित्तेन सह सयुता ॥३८६॥
उदधे परिणामासौ[11] तरङ्गाणा विचित्रता ।
आलय हि तथा चित्त विज्ञानाख्य प्रवर्तते ॥३८७॥
चित्त मनश्च विज्ञान लक्षणार्थं प्रकल्प्यते ।
अभिन्नलक्षणान्यष्टौ न च लक्ष्य न लक्षणम् ॥३८८॥
उदधेश्च तरङ्गाणा यथा नास्ति विशेषणम् ।
विज्ञानाना तथा चित्ते परिणामो न लभ्यते ॥३८९॥
चित्तेन चीयते कर्म मनसा च विचीयते ।
विज्ञानेन विजानाति दृश्य कल्पेति पञ्चभि ॥३९०॥
नीलरक्तप्रकार हि विज्ञान ख्यायते नृणाम् ।

[1] स्वो A लाव ... T.... [2] न्यो L [3] मि A [4] दि ... K ... शार्द्रि ... प च निर्मितम् ... T... [6] षट्त्रिंशको बुद्धगणो ... ºगुण ... बुद्धा K ... शत्य K ... शङ्कर ... T... या A K ... र ... ह ... [9] धावव ... [10] तथा ... ता A C K ... [11] शामो ... T... [12] ... left out in K ... [1] ना K

तरङ्गचित्तसाधर्म्यं वद कस्मान्महामुने ॥३०१॥
नीलरक्तप्रकारं हि तरङ्गेषु न विद्यते ।
वृत्तिश्च वर्ण्यते चित्ते लक्षणाय हि बालिश ॥३०२॥
न तस्य विद्यते वृत्तिः स्वचित्तं ग्राह्यवर्जितम् ।
ग्राह्ये सति हि वै ग्राहस्तरङ्गैः सह साध्यते ॥३०३॥
देहभोगप्रतिष्ठानं विज्ञानं ख्यायते नृणाम् ।
तेनास्य दृश्यते वृत्तिस्तरङ्गैः सह सादृशा ॥३०४॥
उदधिस्तरङ्गभावेन नृत्यमानो विभाव्यते ।
आलयस्य तथा वृत्तिः कस्माद्बुद्ध्या न गृह्यते ॥३०५॥
बालाना बुद्धिवैकल्यादालयं ह्युदधेर्यथा ।
तरङ्गवृत्तिसाधर्म्या दृष्टान्तेनोपनीयते ॥३०६॥
उदेति भास्करो यद्वत्सम हीनोत्तमे जने ।
तथा त्वं लोकप्रद्योत तत्त्वं देशेसि बालिशान् ॥३०७॥
कृत्वा धर्मप्रवस्थानं कस्मात्तत्त्वं न भाषसे ।
भाषसे यदि तत्त्वं वै तत्त्वं चित्ते न विद्यते ॥३०८॥
उदधेर्यथा तरङ्गाणि दर्पणे सुपिने यथा ।
दृश्यन्ते युगपत्काले तथा चित्तं स्वगोचरे ।

[1] कस्या A [2] ग A र्थे K [3] गो K ज्ञान् [4] हि is dded
a K मृत I र्म्या F दृष्टा K दृष्टा (?) T I [8] यन्मौमे K
समहीनो T I [9] हिनो A हीमा I मि A C ति K [11] ज्ञा K
ज्ञा C ज्ञान् K म्व K [1] दर्पण ध्व K यत्का K

वैकल्यादिविषयाणा हि क्रमवृत्त्या प्रवर्तते ॥३९९॥
विज्ञानेन विजानाति मनसा मन्यते पुन ।
मन्वाना ख्यायते दृश्य क्रमो नास्ति समाहिते ॥४००॥
चित्राचार्यो यथा कश्चिच्चित्रान्तेवासिको ऽपि वा ।
चित्रार्थे नामयेद्रङ्ग देशनापि तथा मम ॥४०१॥
रङ्गे न विद्यते चित्र न कुड्ये न च भाजने ।
सत्त्वाना कर्षणार्थाय रङ्गैश्चित्र विकल्प्यते ॥४०२॥
देशनाव्यभिचारी च तत्त्व ह्यक्षरवर्जितम् ।
कृत्वा धर्मे व्यवस्थान तत्त्व देशेमि योगिनाम् ॥४०३
तत्त्व प्रत्यात्मगतिक कल्प्यकल्पनवर्जितम् ।
देशेमि जिनपुत्राणा बालाना देशनान्यथा ॥४०४॥
विचित्रा हि यथा माया दृश्यते न च विद्यते ।
देशना हि तथा चित्रा दृश्यते ऽव्यभिचारिणी ॥४०५॥
देशना हि यदन्यस्य तदन्यस्याप्यदेशना ।
आतुरे आतुरे यद्वद्भिषग्द्रव्य प्रयच्छति ।
बुद्धा हि तद्वत्सत्त्वाना चित्तमात्र वदन्ति ते ॥४०६॥
पाह्यवासनवीजेन विकल्प सम्प्रवर्तते ।
तत्त्व हि येन गृह्णाति यद्गृह्णाति स कल्पितम् ॥४०७॥

[illegible]

वाह्यमालम्बन गृह्य चित्तं चाश्रित्य जायते ।
द्विधा प्रवर्तते भ्रान्तिस्तृतीय नास्ति कारणम् ॥४०८॥
यस्माच्च जायते भ्रान्तिर्यदाश्रित्य च जायते ।
षड्द्वादशाष्टादशकं चित्तमेव वदाम्यहम् ॥४०९॥
स्वबीजग्राह्यसम्बन्धादात्मग्राह प्रहीयते ।
चित्तकल्पावतारेण धर्मग्राह प्रहीयते ॥४१०॥
यत्तु[1] स्यालयविज्ञान तद्विज्ञान प्रवर्तते ।
स्याध्यात्मिक आयतन भवेद्ग्राह्य यदाभया ॥४११॥
नक्षत्रकेशग्रहण स्वभरूप यथाबुधै ।
संस्कृतासंस्कृतं नित्यं कल्प्यते न च विद्यते ॥४१२॥
गन्धर्वनगरं माया मृगतृष्णाभासं यथा ।
असन्तो[2] वा विदृश्यन्ते परतन्त्र तथा भवेत् ॥४१३॥
आत्मेन्द्रियोपचारं हि भिचित्ते[3] देशयाम्यहम् ।
चित्तं मनश्च विज्ञान स्वलक्षणविसंयुता ॥४१४॥
चित्तं मनश्च विज्ञान नैरात्म्य स्याद्द्वयं तथा ।
पञ्चधर्मा[4] स्वभावा हि बुद्धानां गोचरो ह्ययम् ॥४१५॥
लक्षणेन भवेत्त्रीणि एक वासनहेतुका ।

[1] यो K. ... ति य ... ति य K. [2] मा ... दत्ताम् K.
... K. ... यदोभदात् ... भर्ग ...
[3] दासंना ... मो K. असन्तो ... यदंवत ... भूविद
... भूविद ... न विधे ... दृ
... था K. ... कात् ।

रङ्ग हि यथाप्येकं कुड्ये चित्र विदृश्यते ॥४१६॥
नैरात्म्यमद्वय[1] चित्त मनो विज्ञानमेव च ।
पञ्चधर्मा स्वभावा हि मम गोत्रे न सन्ति ते ॥४१७॥
चित्तलक्षणनिर्मुक्त विज्ञानमनवर्जितम् ।
धर्मस्वभावविरह गोत्र तायागत लभेत् ॥४१८॥
कायेन वाचा मनसा न तत्र क्रियते शुभम् ।
गोत्र तायागत शुद्ध समुदाचारवर्जितम् ॥४१९॥
अभिज्ञैर्वशिते शुद्ध समाधिबलमण्डितम् ।
काम मनोमय चित्र गोत्र तायागत शुभम् ॥४२०॥
प्रत्यात्मवेद्य ह्यमल हेतुलक्षणवर्जितम् ।
अष्टमी बुद्धभूमिश्च गोत्र तायागत भवेत् ॥४२१॥
दूरंगमा साधुमती[3] धर्ममेघा तथागती ।
एतद्धि गोत्र बुद्धाना शेषा यानत्रयावहा ॥४२२॥
सत्त्वसतानभेदेन लक्षणार्थं च बालिशाम् ।
देश्यन्ते भूमय सप्त बुद्धैश्चित्तवश गता ॥४२३॥
वाक्कायचित्तदौष्ठुल्य सप्तम्या न प्रवर्तते ।
अष्टम्या ह्याश्रयस्तस्य स्वप्नौघसमसादृश ॥४२४॥

[2] ह्य ... left out in K but
... त्म्य द्वय ... मा ... K ... [5] वो K ... [6] विज्ञानमनन A
रह ... त ... ताव ... द्यम ... ग स K ... [11] भि A
[1] ल ... ति ... गा ... शम् K

भूम्यष्टम्यां च पञ्चम्यां शिल्पविद्याकलागमम् ।
कुर्वन्ति जिनपुत्रा वै नृपत्वं च भवालये ॥४२५॥
उत्पादमथ नोत्पादं शून्याशून्यं न कल्पयेत् ।
स्वभावमस्वभावत्वं चित्तमात्रे न विद्यते ॥४२६॥
इदं तथ्यमिदं तथ्यमिदं मिथ्या विकल्पयेत् ।
प्रत्येकश्रावकाणां च देशना न जिनौरसाम् ॥४२७॥
सत्त्वासत्त्व सतो नैव क्षणिकं लक्षणं न वै ।
प्रज्ञप्तिद्रव्यसत्त्वेव चित्तमात्रे न विद्यते ॥४२८॥
भावा विद्यन्ति संवृत्या परमार्थे न भावका ।
निःस्वभावेषु या भ्रान्तिस्तत्सत्यं संवृतिर्भवेत् ॥४२९॥
असत्सु सर्वधर्मेषु प्रज्ञप्तिः क्रियते मया ।
अभिलापो व्यवहारश्च बालानां तत्त्ववर्जितः ॥४३०॥
अभिलापसंभवो भावो विद्यते ज्ञेयगोचरः ।
अभिलापसंभवो भावो दृष्ट्वा वै नास्ति विद्यते ॥४३१॥
कुड्याभावे यथा चित्रं छायाया स्थाणुवर्जिते ।
आलयं तु तथा शुद्धं तरङ्गे न विराजते ॥४३२॥
नटवत्तिष्ठते चित्तं मनो विदूषसादृशम् ।
विज्ञानपञ्चके सार्धं दृश्यं कल्पति रङ्गवत् ॥४३३॥

[1] मथ A. ध्याय K. स्वभाव्य K. [3] सता A. सतो C. K.
[4] ... K. [5] निस्स A. K. निःस्व C. ... ति भ K. [7] ला left out
... K. छाया च ? दुर्ग (?) T. [8] वेत् K.

देशनाधर्मनिष्यन्दो यश्च निष्यन्दनिर्मितम् ।
बुद्धा ह्येते भवेन्मौरा शेषा निर्माणविग्रहा ॥४३४॥
दृश्य न विद्यते चित्त चित्त दृश्यात्प्रमुह्यते ।
देहभोगप्रतिष्ठानमालय ख्यायते नृणाम् ॥४३५॥
चित्त मनश्च विज्ञान स्वभाव धर्मपञ्चकम् ।
नैरात्म्य द्वितय शुद्ध प्रभाषन्ते विनायका ॥४३६॥
तार्किकानामविषय श्रावकाणा न चैव हि ।
य देशयन्ति वै नाथा प्रत्यात्मगतिगोचरम् ॥४३७॥
दीर्घह्रस्वादिसवद्धमन्योन्यत प्रवर्तते ।
अस्तित्वसाधका नास्ति अस्ति नास्तित्वसाधकम् ॥४३८॥
अणुशो विभज्य द्रव्य न वै रूप विकल्पयेत् ।
चित्तमात्रव्यवस्थान कुदृष्ट्या न प्रसीदति ॥४३९॥
ना शून्यता विकल्पेय नाशून्यमिति वा पुन ।
नास्त्यस्तिकल्पनैवेय कल्प्यमर्थ न विद्यते ॥४४०॥
गुणाणुद्रव्यसघात रूप बालैर्विकल्प्यते ।
एकैकमणुशो नास्ति अतो ऽप्यर्थ न विद्यते ॥४४१॥
स्वचित्त दृश्यसस्थान वहिर्धा ख्यायते नृणाम् ।

[1] प्यद K बुद्धो हत भवेद्दौरा (स) (J) T [3] दृश्ये (स)
[4] ज]] च्य A C K स (स) T [6] क (स) Tb [7] सतु A C K
गु (स) मन्द्र चित्त A C K but [illegible] (स) [10] च K
[11] ता F स K [13] गुणानु A C K but [illegible] (स)
[14] रूपैवाल वि A [5] नु A C K णु (स) (J) T

बाह्य न विद्यते दृश्यमतो ऽन्यथ न विद्यते ॥४४२॥
चित्र केशोण्डुक माया स्वप्नगन्धर्वमेव च ।
अलात[1] मृगतृष्णा च असन्त ख्यायते[2] नृणाम् ॥४४३॥
नित्यानित्य तथैकत्वमुभय नोभय तथा ।
अनादिदोषसबद्धा बाला[3] कल्पेन्ति मोहिता[4] ॥४४४॥
यानव्यवस्था नैवास्ति यानमेक वदाम्यहम् ।
परिकर्षणार्थ बालाना यानभेद वदाम्यहम् ॥४४५॥
विमुक्तयस्तथा तिस्रो धर्मनैरात्म्यमेव च ।
समताज्ञानक्लेशाख्या विमुक्त्या ते विवर्जिता ॥४४६॥
यथा हि काष्ठमुदधौ तरङ्गैर्विप्रवाह्यते ।
तथा च श्रावको मूढो लक्षणेन प्रवाह्यते ॥४४७॥
निष्ठागतिर्न तत्तस्या न च भूयो निवर्तते ।
समाधिकाय सप्राप्य आकल्पान्न प्रबुध्यते[10] ॥४४८॥
वासनाक्लेशसबद्धा पर्युत्थानैर्विसयुता ।
समाधिमदमत्तास्ते धातौ तिष्ठन्त्यनास्रवे ॥४४९॥
यथा हि मत्त पुरुषो मद्याभावाद्विबुध्यते ।
तथा ते[13] बुद्धधर्माख्य काय प्राप्स्यन्ति मामकम् ॥४५०॥

[1] चित्र A C F T1   चित्त GR   [2] अलाभ A C   अलात K
[3] यतो K   [4] ज्ञो K   [5] स्य A C   [6] मु left out K   [7] left out K
[8] तत्तस्या न T   तत्र स्थाम T   [9] स्या T1   प्रबुद्धयते A
प्रबुध्यात्ते C   [11] प्रत्यु all MSS. but T1   तथा त left out K
[13] ति A C   त्रि K

पङ्कमग्नो[1] यथा हस्ती इतस्ततो न धावति ।
समाधिमदमग्ना वै तथा तिष्ठन्ति श्रावका ॥४५१॥
अधिष्ठान नरेन्द्राणा प्रणिधानैर्विशोधितम् ।
अभिषेकसमाध्याद्य प्रथमस्या दशमाम वै ॥४५२॥
आकाश शशशृङ्ग च वन्ध्याया पुत्र एव च ।
असतश्चाभिलप्यन्ते तथा भवेषु कल्पना ॥४५३॥
वासनाहेतुक लोक नासन्न सदसत्क्वचित् ।
ये पश्यन्ति विमुच्यन्ते धर्मनैरात्म्यकोविदा ॥४५४॥
स्वभावकल्पित नाम परभावश्च तन्त्रज ।
निष्पन्न तथतेत्युक्त सूत्रे सूत्रे सदा मया ॥४५५॥
व्यञ्जन पदकाय च नाम चापि विशेषत ।
बाला सजन्ति दुर्मेधा यथा पङ्के महागजा ॥४५६॥
देवयान ब्रह्मयान श्रावकीय तथैव च ।
ताथागत च प्रत्येक यानान्येतान्वदाम्यहम् ॥४५७॥
यानाना नास्ति वै निष्ठा यावच्चित्त प्रवर्तते ।
चित्ते तु वै परावृत्ते न यान न च यायिन ॥४५८॥
चित्त विकल्पो विज्ञप्तिर्मनो विज्ञानमेव च ।

[1]म्ना K. शानान्तरे (?) T.. [3]प्रति A K. प्रति C. [4]प्राप्यार्थं प्रथमी दशमी च वै T.. [5]Left out K. [6]ग A. ग A. C. K. न ?? (?) T. सजति A. C. सर्जति K. सजन्ति T.. [9]धा A. C. K.

आलय विभवश्चेष्टा एते चित्तस्य पर्यया ॥४५९॥
आयुरूष्माथ विज्ञानमालयो जीवितेन्द्रियम् ।
मनश्च मनविज्ञान विकल्पस्य विशेषणम् ॥४६०॥
चित्तेन धार्यते कायो मनो मन्यति वै सदा ।
विज्ञान चित्तविषय विज्ञानैः सह छिन्दति ॥४६१॥
तृष्णा हि माता इत्युक्ता अविद्या च तथा पिता ।
विषयावबोधाद्विज्ञान बुद्ध इत्युपदिश्यते ॥४६२॥
अर्हन्तो ह्यनुशया स्कन्धा सघ स्कन्धकमस्वक ।
निरन्तरान्तरच्छेदात्कर्म ह्यानन्तर भवेत् ॥४६३॥
नैरात्म्यस्य द्वय क्लेशा तथैवावरणद्वयम् ।
अचिन्त्यपरिणामिच्याश्च्युतेर्लाभात्तथागता ॥४६४॥
सिद्धान्तश्च नयश्चापि प्रत्यात्म शासनं च वै ।
ये पश्यन्ति विभागज्ञा न ते तर्कवश गता ॥४६५॥
न भावो विद्यते सत्य यथा बालैर्विकल्प्यते ।
अभावेन तु वै मोक्ष कथ नेच्छन्ति तार्किका ॥४६६॥
उत्पादभङ्गसबद्ध सस्कृत प्रतिपश्यत ।
दृष्टिद्वय प्रपुष्णन्ति न च जानन्ति प्रत्ययान् ॥४६७॥

[1] दर्शि　[2] यथा K.　[3] तृष्णा A.। [illegible] K. [illegible]
[4] कायं A.। K.　[illegible]　[illegible] K.　अर्हन्तो ह्यनुशया [illegible]
[7] द्वैव। [illegible]　[illegible]　[illegible] K.　[illegible]
[11] [illegible] A.　[12] विभाग A.　[illegible]

एकमेव भवेत्सत्य निर्वाण मनवर्जितम् ।
कदलीस्तम्भमायाभ लोक पश्येद्विकल्पितम् ॥४८८॥
रागो न[1] विद्यते द्वेषो मोहश्चापि न पुद्गल ।
तृष्णाया ह्युदिता[2] स्कन्धा विद्यन्ते स्वप्नसादृश[3] ॥४८९॥
यस्या च रात्र्या धिगमो यस्या च परिनिर्वृत[4] ।
एतस्मिन्नन्तरे नास्ति मया किंचित्प्रकाशितम् ॥४९०॥
प्रत्यात्मधर्मस्थितिता[5] सधाय कथित मया ।
तैश्च बुद्धैर्मया चैव न च किंचिद्विशेषितम् ॥४९१॥
द्रव्यवद्विद्यते ह्यात्मा स्कन्धा लक्षणवर्जिता[6] ।
स्कन्धा विद्यन्ति भावेन ह्यात्मा तेषु न विद्यते ॥४९२॥
प्रतिपत्ति[7] विभावन्तो क्लेशैर्मानुपसगमै[8] ।
मुच्यते सर्वदु खेभ्य स्वचित्त पश्यतो जगत् ॥४९३॥
कारणै प्रत्ययैश्चापि येषा लोक प्रवर्तते ।
चातुष्कोटिकया युक्तो न ते मन्त्रयकोविदा[9] ॥४९४॥
सदसन्न जायते लोको नासन्न सदसत्क्वचित्[10] ।
प्रत्यये[11] कारणैश्चापि कथ बालैर्विकल्प्यते[12] ॥४९५॥
न सन्नासन्न सदसद्यदा लोक[13] प्रपश्यति ।

[1] नैव K. रागद्य (?) Tib. [2] चि K. [3] श K. [4] ता left out in K.
[5] य कि for न च कि K. [6] पि left out in K. [7] प्रतिप्रति ? (भी) (G)
Tib though such a form does not yet occur in any dictionary [8] ग (=वर्ग) ?
[9] क्लेशे मानुषय K क्लेशै शानुशयगणै [10] सन्न सत्क्वचित् Tib. [11] स्य A.C.
स्य K [12] या A.C. दा K. [13] सदसन्यदा लोक Tib.

तदा ह्यावर्तते चित्तं नैरात्म्यं चाधिगच्छति ॥४७६॥
अनुत्पन्ना सर्वभावा असत्सामग्र्यसंभवा ।
कार्यं हि प्रत्यया सर्वे न कार्याज्जायते भवः ॥४७७॥
कार्यं न जायते कार्यं द्वित्वं कार्ये प्रसज्यते ।
न च द्वित्वप्रसङ्गेन कार्याभावोपलभ्यते ॥४७८॥
आलम्ब्यालम्ब्यविगतं यदा पश्यति संस्कृतम् ।
निमित्तं चित्तमात्रं हि चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥४७९॥
मात्रा स्वभावसंस्थानं प्रत्ययैर्भाववर्जितम् ।
निष्ठाभावपरं ब्रह्म एतां मात्रां वदाम्यहम् ॥४८०॥
प्रज्ञप्तिसत्यतो ह्यात्मा द्रव्यं स हि न विद्यते ।
स्कन्धानां स्कन्धता तद्वत्प्रज्ञप्त्या न तु द्रव्यतः ॥४८१॥
चतुर्विधा वै समता लक्षणं हेतुभाजनम् ।
नैरात्म्यसमता चैव चतुर्थी योगयोगिनाम् ॥४८२॥
व्यावृत्तिः सर्वदृष्टीनां कल्प्यकल्पनवर्जिता ।
अनुपलम्भो ह्यजातिश्च चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥४८३॥
न भावं नापि चाभावं भावाभावविवर्जितम् ।
तथता चित्तनिर्मुक्तं चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥४८४॥
तथता शून्यता कोटी निर्वाणं धर्मधातुकम् ।

[1] धि K.   [2] षा A. C. षा K.   [3] स्य A. ल्य C. K.   [4] वाक्या Tib.
[5] ख्यत C. भ्यत K.   [6] स्यः ?   [7] च Tib.   [8] भावगम् Tib.   [9] वो ?
[10] ध A. C.   [11] टि A.   [12] शुद्ध K.

काय मनोमय चित्तं चित्तमात्र वदाम्यहम् ॥४८५॥
विकल्पवासनाबद्ध विचित्र चित्तसभवम् ।
बहिर्धा जायते नृणा चित्तमात्र हि लौकिकम् ॥४८६॥
दृश्य न विद्यते बाह्य चित्तचित्र विदृश्यते ।
देहभोगप्रतिष्ठाभ चित्तमात्र वदाम्यहम् ॥४८७॥
श्रावकाणा क्षयज्ञान बुद्धाना जन्मसभवम् ।
प्रत्येकजिनपुत्राणा असक्तेर्ज्ञानप्रवर्तते ॥४८८॥
बहिर्धा नास्ति वै रूप स्वचित्त दृश्यते बहि ।
अनवबोधात्स्वचित्तस्य बाला कल्पेन्ति सस्कृतम् ॥४८९॥
बाह्यमर्थमजानाने स्वचित्तचित्रदर्शनम् ।
हेतुभिर्वार्यते मूढैश्चातुष्कोटिकयोजिते ॥४९०॥
न हेतवो न कोट्यो वै दृष्टान्तावयवानि च ।
स्वचित्त ह्यर्थसक्रान्ता यदि जानन्ति पण्डिता ॥४९१॥
विकल्पेन विकल्प्येत यद्विकल्पितलक्षणम् ।
कल्पित च समाश्रित्य विकल्प संप्रवर्तते ॥४९२॥
अन्योन्याभिन्नसतन्धादेकयासन्निजका ।

[illegible footnotes]

आगन्तुकत्वात्तद्द्वयोर्न चित्त जायते नृणाम् ॥४९३॥
विकल्प चित्तचैत्तार्थौ विभवे च प्रतिष्ठिता ।
सदर्थाभा प्रवर्तन्ते स्वभावकल्पितो हि स ॥४९४॥
आभासबीजसंयोगाद्द्वादशायतनानि वै ।
आश्रयालम्बसंयोगात्प्रक्रिया वर्ण्यते मया ॥४९५॥
यथा हि दर्पणे बिम्ब केशोण्डुस्तिमिरस्य वा ।
तथा हि वासनैश्छन्न चित्त पश्यन्ति बालिशा ॥४९६॥
स्वविकल्पकल्पिते ह्यर्थे विकल्प सम्प्रवर्तते ।
अर्थो न विद्यते बाह्यो यथा तीर्थ्यैर्विकल्प्यते ॥४९७॥
रज्जु यथा ह्यजानाना सर्प गृह्णन्ति बालिशा ।
स्वचित्तार्थमजानाना ह्यर्थ कल्पेन्ति बाहिरम् ॥४९८॥
तथा हि रज्जु रज्जुत्वे एकत्वान्यत्ववर्जितम् ।
किंतु स्वचित्तदोषो ऽयं येन रज्जुर्विकल्प्यते ॥४९९॥
न हि सो येन भावेन कल्प्यमानो न लभ्यते ।
न तन्नास्त्यवगन्तव्य धर्माणामेष धर्मता ॥५००॥
अस्तित्वपूर्वकं नास्ति अस्ति नास्तित्वपूर्वकम् ।
अतो नास्ति न गन्तव्य अस्तित्व न च कल्पयेत् ॥५०१॥

°द्वयोर्न A. °द्वयो न C.K. [illegible] °र्थौ T. °र्थाद् T.
°त्रा T. [illegible] A. [illegible] T. स्व T. A. स्व T. C
°ग्राह्य A. [illegible] K. °रज्जु A. रज्जु [illegible] T. [illegible] A. K.
[illegible] A. [illegible] K.

[illegible] न तथागतम् ।
[illegible] कथं दृष्टा [illegible] ॥५०२॥
[illegible] नास्ति तथा [illegible] ।
[illegible] दृष्टो न [illegible] ॥५०३॥
[illegible] यदि [illegible] संस्कृते ।
[illegible] ॥५०४॥
[illegible] नास्ति [illegible] च दृश्यते ।
[illegible] ॥५०५॥
सर्वं यदि वै नास्ति यथा कल्पति बालिश ।
अन्यथा विद्यते मार्गो न च बुद्धागम्यते ॥५०६॥
आर्याणां यदि वा सो ऽस्ति मार्गो बालैर्विकल्पित ।
आर्याणामपि मिथ्यासौ आर्या बाले समं गता ॥५०७॥
आर्याणां नास्ति वै भ्रान्तिर्यस्माच्चित्तं विशोधितम् ।
अशुद्धचित्तसत्त्वानां बाला कल्पन्ति कल्पितम् ॥५०८॥
माता यथा हि पुत्रस्य आकाशात्फलमानयेत ।
एतद्धि पुत्र माक्रन्द गृह्ण चित्रमिदं फलम् ॥५०९॥
तथाह सर्वसत्त्वाना विचित्रै कल्पितै फलै ।

[1] [illegible] [illegible] [illegible] K. [illegible] K. [illegible]
[illegible] समागता [illegible] ना K. [illegible] से K.
गा [illegible] ना मू पु K. रा [illegible] K. [12] हे K.
[11] [illegible] [illegible]

मलोभ्य देशेमि नय सदसत्पक्षवर्जितम् ॥५१०॥
अभूत्वा यस्य वै भाव प्रत्ययैर्न च सकुला ।
अजातपूर्व तज्जातमलब्धात्मकमेव च ॥५११॥
अलब्धात्मक अजात च प्रत्ययैर्न विना कचित् ।
उत्पन्नमपि ते भावो प्रत्ययैर्न विना क्वचित् ॥५१२॥
एव समासत यस्य नासन्न सदसत्कचित् ।
प्रत्ययैर्जायते भूतमविकल्प्य हि पण्डित ॥५१३॥
एकत्वान्यत्वकथा कुतीर्थ्या कुर्वन्ति बालिशा ।
प्रत्ययैर्न च जानन्ति मायास्वप्नोपम जगत् ॥५१४॥
अभिधानविपय यान महायानमनुत्तरम् ।
अथ सुनीत हि मया न च बुध्यन्ति बालिशा ॥५१५॥
मार्त्स्यैर्य प्रणीतानि श्रावकैस्तीर्थकैस्तथा ।
व्यभिचरन्ति ते ह्यर्थ मस्तार्ककेण देशिता ॥५१६॥
लक्षण भाव सस्थान नाम चैव चतुर्विधम् ।
एतदालम्बनीकृत्य कल्पना सम्प्रवर्तते ॥५१७॥
एकधा बहुधा ये तु [18] ब्रह्मकायवशगता ।

[1] क्र A. C. K. कुरु ? [2] वै K. [3] म K. [4] उत्पन्ना अपि ते भावा T [5] भा K. [6] भूत म K. [7] न्यत्वाकथा कुतीर्थ्या [8] पू A [9] पा K [10] दा left out K. [11] अप K [12] पै K. ै T? [13] प्रणीता नि (f हि nother pa t le) [14] दा K [15] ष ? [16] छि [17] तश्च for ये तु in K [18] गता K

सोमभास्करयोर्भूता ये नालेन्ति न ते मुता ॥५१८॥
आर्यदर्शनसपन्ना यथाभूतगतिंगता ।
सत्त्वानिवर्तकुशला विज्ञाने च परंगता ॥५१९॥
एषा हि मुद्रा मुक्ताना पुनाणा मम शासने ।
भावाभावविनिर्मुक्ता गत्यागतिविवर्जिता ॥५२०॥
व्यावृत्ते रूपविज्ञाने यदि कर्म विनश्यति ।
नित्यानित्यं न प्राप्नोति ससारश्च न विद्यते ॥५२१॥
विनिर्वृत्तिकाले प्रध्वस्त रूप देशानिवर्तते ।
नास्त्यस्तिदोषनिर्मुक्त कर्म तिष्ठति आलये ॥५२२॥
प्रध्वसि पतितं रूप विज्ञान च भवालये ।
रूपविज्ञानसबद्ध न च कर्म विनश्यति ॥५२३॥
अथ ते सह सबद्ध कर्म वै ध्वस्यते नृणाम् ।
ध्वस्ते तु कर्मसबन्धे न ससृतिर्न निर्वृति ॥५२४॥
अथ ध्वस्तमपि ते सार्ध ससारे यदि जायते ।
रूप च[10] तेन सबद्धमभिन्नत्वाद्भविष्यति ॥५२५॥
नाभिन्न न च वै भिन्न चित्त रूप विकल्पनात् ।
प्रध्वसो नास्ति भावाना सदसत्पक्षवर्जनात् ॥५२६॥

[1] भू F यो भानु य नाशन्ति यो भा वा नाशन्ति Tb. [2] गत्य A.
[3] ता K ता ... [4] ष्य । [5] रे च । रश्च C रेश्च K.
[6] ल । निवृत्तिकाल वि ... K [8] न K [9] यति K
[10] पि । [11] द्भव ।

कल्पित परतन्त्रश्च अन्योन्याभिन्नलक्षणात् ।
रूपे ह्यनित्यता यद्वदन्योन्यजनकाश्च वै ॥५२७॥
अन्यो ऽनन्यविनिर्मुक्तः कल्पितो नावधार्यते ।
नास्त्यस्ति कथं भवति रूपे चानित्यता यथा ॥५२८॥
कल्पितेन सुदृष्टेन परतन्त्रो न जायते ।
परतन्त्रेण दृष्टेन कल्पितस्तथता भवेत् ॥५२९॥
कल्पितं हि विनाशेते मम नेत्री विनश्यते ।
समारोपापवादं च कुर्वते मम शासने ॥५३०॥
एवंविधा यदा अस्मिन्काले स्युर्धर्मदूषकाः ।
सर्वे च ते ह्यसंकथ्या मम नेत्रीविनाशकाः ॥५३१॥
अनालप्याश्च विद्वद्भिर्भिक्षुकार्यं च वर्जयेत् ।
कल्पितं यत्र नाशेन्ति समारोपापवादिनः ॥५३२॥
केशोण्डुकमायाभं स्वप्नगन्धर्वसादृशम् ।
मरीच्याभदृशकल्पो येषां नास्त्यस्तिदर्शनात् ॥५३३॥
नासौ शिष्याति बुद्धानां यस्तेषां सपदे चरेत् ।
द्वयान्तपतिता ह्येते अन्येषां च विनाशकाः ॥५३४॥
विविक्तं कल्पितं भावं ये तु पश्यन्ति योगिनः ।

[illegible]

भावाभावविनिर्मुक्त तेषा वै सग्रहे[1] चरेत् ॥५३५॥
आकरा हि यथा लोके सुवर्णमणिमुक्तिजा[2] ।
अकर्महेतुकाश्चित्रा उपजीव्याश्च बालिशाम् ॥५३६॥
तथा हि सत्त्वगोत्राणि चित्रा वै कर्मवर्जिता ।
दृश्याभावान्न कर्मास्ति न च वै कर्मजा गति ॥५३७॥
भावाना भावता नास्ति यथा तार्यैर्विभाव्यते ।
किंतु विद्यन्ति वै भावा यथा बालैर्विकल्पिता[3] ॥५३८॥
यदि भावा न विद्यन्ते यथा बालैर्विकल्पिता ।
असत्तु सत्त्वभावेषु सक्लेशो नास्ति कस्यचित् ॥५३९॥
भाववैचित्र्यसक्लेशात्ससार इन्द्रियो गत[10] ।
अज्ञानतृष्णासवद्ध प्रवर्तते शरीरिणाम् ॥५४०॥
येषा तु भावो वै नास्ति यथा बालैर्विकल्पित ।
तेषा न विद्यते वृत्तिरिन्द्रियाणा न योगिन[ ] ॥५४१॥
यदि भावा न विद्यन्ते भावससारहेतव ।
अय तेन भवेन्मोक्षो बालाना[ ] क्रियवर्जित ॥५४२॥
बालार्याणा विशेषस्ते भावाभावात्कथ[ ] भवेत् ।
ह्यार्याणा नास्ति वै भावो विमोक्षनयचारिणाम् ॥५४३॥

[1] सग्रहेण A [2] जा A [3] धातु A [4] प in all MSS.
व (११ (*) T [5] त्वार्यैरि A [6] वो A [7] ता A. C ता K
सर्वे ११ (* शास्तशार A शार्मसार C शास्तसारा K शास्त्र
(* I पोषण T [11] वा A [12] गिन् A [13] बालाना A
[14] वो कथ A

स्कन्धाश्च पुद्गला धर्मा स्वसामान्या स्वलक्षणा ।
मत्यमा ीन्द्रियाश्चैव श्रावकाणां वदाम्यहम् ॥५४४॥
स्वहेतुचित्तमार्गं च विभूतिं भूमयस्तथा ।
प्रत्यात्मताथता गुह्यं देशयामि जिनौरसान् ॥५४५॥
भविष्यन्त्यनागते काले मम शासनदूषका ।
काषायवासोवसना सदसत्कार्यवादिन ॥५४६॥
स्वरान्त प्रत्ययैर्भावा विद्यन्ते ह्यार्यगोचरम् ।
कल्पितो नास्ति वै भाव कल्पयिष्यन्ति तार्किका ॥५४७॥
भविष्यन्त्यनागते काले कणभुग्वालजातिका ।
स्वसत्कार्यवाददुर्दृष्ट्या जनता नाशयन्ति च ॥५४८॥
अणुभ्यो जगदुत्पन्नमणवश्चाप्यहेतुका ।
नवद्रव्याणि नित्यानि कुदृष्ट्या देशयिष्यति ॥५४९॥
द्रव्यैरारभ्यते द्रव्य गुणैश्चैव गुणास्तथा ।
भावाना भावतामन्या सतीं वै नाशयिष्यति ॥५५०॥
स्यादिमान्हि भवेल्लोको यद्यभूत्वा प्रवर्तते ।
पूर्वा च कोटिर्नैवास्ति संसारस्य वदाम्यहम् ॥५५१॥

¹धा च A ²ल m all N ³मा (C ⁴न्यो A.
⁵धार्मिन्द्रियाश्चेव ? ⁶हतुचित्त A सहतुचित्त C. भूतिभू A.
⁹ता गुद्दा वासवासना । ¹⁰स्वरान्त A ¹¹ष्ट्रा A K स्या C.
¹²मवाषापीह A सवधायह C सवधार्थेहे K ³ष्ट्रा K ⁴सतो A
सर्ती (सति K ¹मा A C मा K माहि (‌(P) Tib. ¹⁶लो K
¹म A नै (म K

निभव सर्वसत्त्वात मद्यभूत्वा प्रवर्तते ।
श्वानोष्ट्ररासशृङ्गाणा उत्पत्ति स्यान्न सशय ॥५५२॥
मद्यभूत्वा भवेद्यदा् रूप विज्ञानमेव च ।
कटमुकुटपटाद्याना मृत्पिण्डात्सभवो भवेत् ॥५५३॥
पटेश्च वै कटो नास्ति पटो वै वीरणेस्तथा ।
एक एकधा[1] सभूत प्रत्यये कि न जायते ॥५५४॥
तज्जीव तच्छरीर च मद्याभूत्वा प्रवर्तते ।
परवादा[2] इमे सर्वे मया च समुदाहृता ॥५५५॥
उच्चार्य पूर्वपक्ष च मतिस्तेषा निवार्यते ।
निवार्य तु मतिस्तेपा स्वपक्ष देशयाम्यहम् ॥५५६॥
अतो ऽथ तीर्थवादाना कृतमुच्चारण मया ।
मा मे शिष्यगणो मूढ सदसत्पक्षमाश्रयेत् ॥५५७॥
प्रधानाज्जगदुत्पन्न कपिलाख्यो ऽनि दुर्मति ।
शिष्येभ्य सप्रकाशेति गुणाना च विकारिता ॥५५८॥
न भूत नास्ति चाभूत प्रत्ययैर्न च प्रत्यया ।
प्रत्ययानामसद्भावादभूत न प्रवर्तते ॥५५९॥
सदसत्पक्षविगतो हेतुप्रत्ययवर्जित ।
उत्पादभङ्गरहित स्वपक्षो लक्ष्यवर्जित ॥५६०॥
मायास्वभोपम लोक हेतुप्रत्ययवर्जितम् ।

[1] मृगारोणा A C मृगारोणामु K [2] ना K [3] एकत I I [4] दा left out in A. [5] शैम all MSS ए म (?) (?) Tib [6] नो A I ना C

अहेतुकं सदा पश्यन्विकल्पो न प्रवर्तते ॥५६१॥
गन्धर्वमृगतृष्णाभं केशोण्डुकनिभं सदा ।
सदसत्पक्षविगतं हेतुप्रत्ययवर्जितम् ।
अहेतुकं भवं पश्यंश्चित्तधारा विशुध्यते ॥५६२॥
वस्तु न विद्यते यस्माच्चित्तमात्रं न विद्यते ।
अवस्तुकं कथं चित्तं[1] चित्तमात्रं न युज्यते ॥५६३॥
वस्त्वालम्बनीकृत्य चित्तं संजायते नृणाम् ।
अहेतुकं कथं चित्तं चित्तमात्रं न युज्यते ॥५६४॥
तथता चित्तमात्रं च आर्यवस्तुनयस्य तु ।
विद्यन्ते न च विद्यन्ते न ते मन्त्रमकोविदाः ॥५६५॥
ग्राह्यग्राहकभावेन यदि चित्तं प्रवर्तते ।
एतद्धि लौकिकं चित्तं चित्तमात्रं न युज्यते ॥५६६॥
देहभोगप्रतिष्ठाभं स्वप्नवज्जायते यदि ।
द्विचित्तता प्रसज्येत न च चित्तं द्विलक्षणम् ॥५६७॥
स्वधारं हि यथा खड्गं स्वाग्रं वै अङ्गुलिर्यथा ।
न च्छिन्दते न स्पृशते तथा चित्तं स्वदर्शने ॥५६८॥
न परं न च वै तन्त्रं कल्पितं वस्तुमेव च ।
पञ्चधर्मा द्विचित्तं च निराभासे न सन्ति वै ॥५६९॥

[1] [illegible] परंपि [illegible] दस्त वि
[illegible] चित्त [illegible] न पश्य [illegible]
[illegible] स्वधार [illegible] स्वधारं [illegible] वस्तु मव

उत्पादक च उत्पाद्य द्विविध भावलक्षणम् ।
उत्पादक हि सन्धाय नि स्वभाव्य' वदाम्यहम् ॥५७०॥
अथ वैचित्र्यसस्थान' कल्पा' च यदि जायते ।
आकाशे गगगृह्रे च अर्थाभास भविष्यति ॥५७१॥
अर्थाभास भवेच्चित्त तदर्थ स्यादकल्पित ।
न च वै कल्पितो ह्यर्थ चित्तादन्यो ऽभिलभ्यते ॥५७२॥
अनादिमति ससारे अर्थो वै नास्ति कुत्रचित् ।
अपुष्ट हि कथ चित्तमर्थाभास प्रवर्तते ॥५७३॥
यद्यभावेन पुष्टि स्याच्छगगृह्रे ऽपि तद्भवेत् ।
न चाभावेन वै पुष्टो विकल्प सप्रवर्तते ॥५७४॥
यथापि दानीं नैवास्ति तथा पूर्वे ऽपि नास्त्यसौ ।
अनर्थे अर्थसबद्ध कथ चित्त प्रवर्तते ॥५७५॥
तथता शून्यता कोटिर्निर्वाण धर्मधातुकम् ।
अनुत्पादश्च धर्माणा स्वभाव पारमार्थिक ॥५७६॥
नास्त्यस्तिपतिता बाला हेतुप्रत्ययकल्पनै ।
अहेतुकमनुत्पन्न भव वै अप्रजानत ॥५७७॥
चित्त ख्याति न दृश्यो ऽस्ति विशेषो ऽनादिहेतुक ।

सधान असस्थान सस्थान
कल्पाश्च कल्पश्च कल्प च –कल्पश्च च
स्वपा तथता अनादम
C –[10] पूर्वा धातु च
स्यात् ख्याति न दृश्यो

अनादावपि नास्त्यर्थो विशेषः केन जायते ॥५७८॥
मद्यभावेन पुष्टिः स्याद्दरिद्रो धनवान्भवेत् ।
अर्थाभावे कथं चित्तं जायते ब्रूहि मे मुने ॥५७९॥
अहेतुकमिदं सर्वं न चित्तं न च गोचरः ।
न च वै युज्यते चित्तं विभवं क्रियवर्जितम् ॥५८०॥
उत्पादविनिवृत्त्यर्थमनुत्पादप्रसाधनम् ।
अहेतुवादं देशेमि न च बालैर्विभाव्यते ।
अनुत्पन्नमिदं सर्वं न च भावा न सन्ति च ॥५८१॥
गन्धर्वस्वप्नमायाख्या भावा विद्यन्त्यहेतुकाः ।
अनुत्पन्नाः स्वभावाश्च शून्याः केन वदासि मे ॥५८२॥
समवायविनिर्मुक्तो यदा भावो न दृश्यते ।
तदा शून्यमनुत्पन्नमस्वभावं वदाम्यहम् ॥५८३॥
स्वप्नकेशोण्डुकं माया गन्धर्वमृगतृष्णिका ।
अहेतुकापि दृश्यन्ते तथा लोकविचित्रता ॥५८४॥
समवायस्तथैवैको दृश्याभावान्न विद्यते ।
न तु तीर्थ्यदृष्ट्या प्रलयो समवायो न विद्यते ॥५८५॥
विगृह्याहेतुवादेन अनुत्पादं प्रसाधयेत् ।
अनुत्पादे प्रसाध्यन्ते मम नेत्री न नश्यति ॥५८६॥

[1] शा । K. मुणे A [3] य K. द K. [5] घा A. C. K.
[6] द्याम्भावाश्च T. K. शि A. हि C. K. वदहि यथा A. K. यदा C.
[9] स्व A. K. यस्त C. [1] ष्टा A. K. ष्या C. [1] यो K.

अहेतुवादैर्दृश्यन्ते तीर्थ्याना जायते भयम् ।
कथ केन कुत कुत्र सभवो ऽहेतुको भवेत् ॥५८७॥
नाहेतुकमहेतुत्व यदा पश्यन्ति पण्डिता ।
तदा व्यावर्तते दृष्टिर्भङ्गोत्पादानुवादिनी ॥५८८॥
किमभावो ह्यनुत्पाद उत्पादोत्पत्तिलक्षणम् ।
अथ भावस्य नामेद निरथ वा ब्रवीहि मे ॥५८९॥
न च भावो ह्यनुत्पादो न च प्रत्ययलक्षणम् ।
न च भावस्य नामेद न च नाम निरर्थकम् ॥५९०॥
यत्र श्रावकबुद्धाना तीर्थ्याना च अगोचरे ।
सप्तभूमिगताना च तदनुत्पादलक्षणम् ॥५९१॥
हेतुप्रत्ययव्यावृत्ति कारणस्य निषेधनम् ।
चित्तमात्रव्यवस्थानमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥५९२॥
अहेतुवृत्ति भावाना कल्प्यकल्पवर्जितम् ।
सदसत्पक्षनिर्मुक्तमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥५९३॥
चित्तदृश्यविनिर्मुक्त स्वभावद्वयवर्जितम् ।
आश्रयस्य परावृत्तिमनुत्पाद वदाम्यहम् ॥५९४॥

[1] दी K [3] न हे ... कमहे (?) T [4] दृष्टिभ ... [5] दोनुपा A दानुपा दानुपा K [6] दा त्पत A दोत्प C ... त्पत K [7] ...प्रत्ययलक्षणम् ... प्रत्ययलक्षणम् ... [8] ... A ... थय । [9] यत्र ... अधिकारो ? [10] था ... [11] च गोचर ... [12] ... निवर्तनम् ... [13] ... विवर्जितम् ... मुक्त ... मुक्त C मुक्त ... [14] ... K

न वाच्यभावं भावाना न च चित्तमरिग्रहम्।
सर्वदृष्टिप्रहाणं यत्तदनुत्पादलक्षणम् ॥५९५॥
एवं शून्यास्वभावाद्यास्सर्वधर्मान्विभावयेत्।
न जातु शून्यया शून्या किलनुत्पादशून्यया ॥५९६॥
कलापं मन्यमाना हि प्रवर्तते निवर्तते।
कलापाच्च पृथग्भूतं न जातं न निरुध्यते ॥५९७॥
भावो न विद्यते ह्यन्य कलापाच्च पृथक्क्वचित्।
एकत्वेन पृथक्त्वेन यथा तीर्थ्यैर्विकल्प्यते ॥५९८॥
सदसत्त्वं जायते भावो नासत्त्वं सदसत्क्वचित्।
अन्यच्च हि कलापो ऽयं प्रवर्तते निवर्तते ॥५९९॥
संकेतमात्रमेवेदमन्योन्यापेक्षसकलात्।
जन्यमर्थं न चैवास्ति पृथक्प्रत्ययसकलात् ॥६००॥
जन्याभावो ह्यनुत्पाद तीर्थ्यदोषविवर्जित।
देशेमि सकलामात्र न च बालैर्विभाव्यते ॥६०१॥
यस्य जन्यो हि भावो ऽस्ति सकलाया पृथक्क्वचित्।
अहेतुवादी विज्ञेय सकलाया विनाशक ॥६०२॥
प्रदीपद्रव्यजातीना व्यञ्जका सकला भवेत्।
यस्य भावो भवेत्कश्चित्सकलाया पृथक्क्वचित् ॥६०३॥

[1]नाबाल्भावो (ख ।　　मह ख ।　　ति १ । ख C
[4]र्थे टि १ च्च १　　ससत　　न सत सदसत्क्वाचत्　　टा द A
[6]ति १　१　[7]न्यान्यापत्त १ योन्यापेक्ष　न्योन्यापत्त ।　　१

स्वभावो ह्यनुत्पन्न प्रकृत्या गगोपम ।
संकलाया पूर्वभूतो यो धर्म कल्पितो ऽवृधे ॥६०४॥
भावमन्यमनुत्पादमार्यांणां प्रातिधर्मता ।
यत्र तस्य ह्यनुत्पादे तदनुत्पादशान्ति स्यात ॥६०५॥
यदा सर्वमिमं लोकं संकलामेव पश्यति ।
सकलामागमेवेद तदा चित्त समाध्यते ॥६०६॥
ज्ञानतृष्णाकर्मादि सकलाध्यात्मिका भवेत ।
गजमृदगपक्वादि बीजभूतादि बाह्यम ॥६०७॥
यतो यस्य वै भाव प्रत्ययैर्जायते क्वचित ।
न सकलामात्रमेवेद न ते पृथागमे स्थिता ॥६०८॥
यदि जन्यो न भावो ऽस्ति स्याद्बुद्धि कस्य प्रत्ययात् ।
अन्योन्यप्रत्यया ह्येते नैतेन प्रत्यया स्मृता ॥६०९॥
उष्णाद्रवचलकठिना बालैर्धर्मा विकल्पिता ।
कलापो ऽथ न धर्मो ऽस्ति अतो वै निःस्वभावता ॥६१०॥
वैद्या यथातुरवशात्क्रियाभेद प्रकुर्वते ।
न तु शास्त्रस्य भेदो ऽस्ति दोषभेदस्तु विद्यते ॥६११॥
तथाह सत्त्वसताने क्लेशदोषै सुदूषिते ।

[1] ता (F ता   यत्तस्य A. K. यद्य तस्य C. यच तस्य   [3] ति A.
ति (K. ध्यानतना   सकलाधस्यति A.   [5] सकालमात्रमेव A.
सङ्क (ध्यम ,   न A.   [8] Left out in TK.   [9] हेते A. C. हन C
[1] न तन K   त तन T.   [11] नि A. K. नि C.   [13] हा A. K. ह्य C
[14] शास्तस्य A. K.   [1] भेदा तु A. K. भदस्तु C.   [15] ने A. K. नै C.   [16] दे ?

इन्द्रियाणां बलं ध्यानं नव देशेमि बालिशान् ॥६१२॥
न क्रमेणेन्द्रियभेदेन शासनं भिद्यते मम ।
एकमेव भवेद्यानं मार्गमष्टाङ्गिकं शिवम् ॥६१३॥
[3]घटपटमुकुटविषाणहेतुकं शशविषाणनास्तित्वम् ।
यद्धेतुसमुत्पन्नं स च नास्ति तेऽवगन्तव्यम् ॥६१४॥
अस्तित्वसाधकं नास्ति नास्ति नास्ति न युज्यते ।
अस्तित्वं नास्त्यपेक्ष्य हि अन्योन्यापेक्षकारणम् ॥६१५॥
क्रियाशून्यं पुनः किंचित्ख्यायते यस्य वै मतम् ।
अहेतुकं यदाश्रित्य किंचिन्नाहेतुकं न तु ॥६१६॥
अर्थमन्यमन्यमाश्रित्य तदप्यन्यस्य ख्यायते ।
अनवस्था प्रसज्येत किंचिन्न किं च नो भवेत् ॥६१७॥
आश्रित्य पर्णकाष्ठादीन्यथा माया प्रसज्यते ।
वस्तु तद्वत्समाश्रित्य वैचित्र्यं ख्यायते नृणाम् ॥६१८॥
मायाजालं न पर्णानि न काष्ठं न च शर्करा ।

[1] षा A. र्षा C. षाम् K. [2] माने A. K. मार्गं C. [3] Th[illegible] [illegible] [illegible] (Tib.) [illegible] (Ch.) घटपट विषाण च शशविषाणनास्ति [4] यद्धेतुसामग्र्युत्पन्नं न T. [5] नास्ति नास्ति न तत A. K. [6] शून्य A. K. शून्य C. किंचिदाश्रित्य (Tib.) (Ch.) T. [7] पृ A. K. थि C. [8] दाय तदन्य (Tib.) (Ch.) T. [9] तृ A. तृ K. [10] ष A. C. [11] तद्वत्स A. तद्वत K. [12] त्र A. त्र K. [13] शकरा A. K. शकला C. शर्करा T.

मायैव दृश्यते बालैर्मायाकारेण चाश्रमम् ॥६१९॥
तथा वस्तु समाश्रित्य यदि किंचिद्विनश्यति[1]।
दृश्यकाले ह्यय नास्ति कथ किंचिद्विकल्प्यते ॥६२०॥
विकल्पैर्विकल्पित नास्ति किवल्पश्च न विद्यते।
विकल्पे ह्यविद्यमाने तु न ससृतिर्न निर्वृति ॥६२१॥
विकल्पे ह्यविद्यमाने तु विकल्पो न प्रवर्तते।
अप्रवृत्ति[5] कथ चित्त चित्तमात्र न युज्यते ॥६२२॥
अनेकमतिभिन्नत्वाच्छासने नास्ति सारता।
साराभावान्न मोक्षो ऽस्ति न च लोकविचित्रता ॥६२३॥
बाह्य न विद्यते दृश्य यथा बालैर्विकल्प्यते।
बिम्बवत्ख्यायते चित्त वासनैर्भ्रमणीकृतम् ॥६२४॥
सर्वभावा ह्यनुत्पन्ना असत्सदसभवा।
चित्तमात्रमिद सर्व[11] कल्पनाभिश्च वर्जितम् ॥६२५॥
बालैर्भावा समाख्याता प्रत्ययैर्न तु पण्डिते।
स्वभावचित्तनिर्मुक्ताश्चित्तमार्योपग शिवम् ॥६२६॥
सख्यां वैशेषिका नग्ना विप्रा पाशुपतास्तथा।

[1] य Tb [2] द्विशिष्यते T b but the te t agrees with (J*) [3] विकल्पो न च A विकल्पश्च न C विकल्पा न च K [4] न K [5] त्ति \ C त्ति K वर्ति (J*) T [6] चित्त l ft out in A [7] च K [8] त्वात् सा A K त्वात् शा C असत्सदाभवभवा (J) असत्सदनसभवा Tib [10] च A C [11] सर्व I [12] श्चि (J) T [13] मुक्त चि C मुक्तश्चि (J) Tib [14] सो \ सख्या C सोख्या K साख्या CT

असत्सद्दृष्टिपतिता विविक्तार्थविवर्जिता ॥६२७॥
निःस्वभावा ह्यनुत्पन्ना शून्या मायोपमामला ।
कस्यैते देशिता बुद्धैस्त्वया च प्रतिवर्णिता ॥६२८॥
योगिनां शुद्धचित्तानां दृष्टितर्कविवर्जिता ।
बुद्धा देशेन्ति वै योग मया च प्रतिवर्णिता ॥६२९॥
यदि चित्तमिदं सर्व कस्मिँल्लोकः प्रतिष्ठितः ।
गमनागमनं केन दृश्यते भूतले नृणाम् ॥६३०॥
शकुनिर्यथा गगने विकल्पेन समीरितः ।
अप्रतिष्ठमनालम्ब्य चरते भूतले यथा ॥६३१॥
तथा हि देहिनः सर्वे विकल्पेन समीरिताः ।
स्वचित्ते चङ्क्रमन्ते ते गगने शकुनिर्यथा ॥६३२॥
देहभोगप्रतिष्ठाभं ब्रूहि चित्तं प्रवर्तते ।
आभा वृत्तिः कथं केन चित्तमात्रं वदाहि मे ॥६३३॥
देहभोगप्रतिष्ठाद्य आभा वृत्तिश्च वासनैः ।
सजायते अयुक्तानां आभा वृत्तिर्विकल्पनैः ॥६३४॥
विषयो विकल्पितो भावश्चित्तं विषयसंभवम् ।
दृश्यचित्तपरिज्ञानाद्विकल्पो न प्रवर्तते ॥६३५॥

[illegible] A [illegible] [illegible] K निम्न K
[illegible] A ... कस्मि स्लो K कस्मिन्ना कस्मिं स्लो T
[illegible] K ... K ... वासना T ... पाना A
भा सा ...

नाम नास्ति निमित्तं च यदा पश्यति कल्पितम् ।
बुद्धिलक्षणरहितं संस्कृतमुच्यते तदा ॥६३६॥
एता बुद्धिर्भवेद्योऽर्थं नाम नास्ति विभावनम् ।
ये तन्नयावबुध्यन्ते न ते बुद्धा न बोधका ॥६३७॥
पञ्चधर्मा स्वभावाश्च विज्ञानान्यष्ट एव च ।
द्वे नैरात्म्ये भवेत्कृत्स्नो महायानपरिग्रहः ॥६३८॥
यदा बुद्धिश्च बोद्धव्यं विविक्तं पश्यते[1] जगत् ।
नास्ति नाम[2] विकल्पश्च तदा नाभिप्रवर्तते ॥६३९॥
क्रियाकारविकल्पानां निवृत्तिश्चित्तदर्शनात् ।
अदर्शनात्स्वचित्तस्य विकल्प सम्प्रवर्तते ॥६४०॥
चत्वारो ऽरूपिण[3] स्कन्धा[4] संख्या तेषां न विद्यते ।
भूतैर्विलक्षणे रूप कथ रूपबहुलता ॥६४१॥
लक्षणस्य परित्यागान्न भूत न च भौतिकम् ।
अयान्यलक्षणे रूप कस्मात्स्कन्धैर्न जायते ॥६४२॥
विमुक्तायतनस्कन्धा यदा पश्यत्यलक्षणा ।
तदा निवर्तते चित्त धर्मनैरात्म्यदर्शनात् ॥६४३॥

[1] रहितं A. K. [2] तमु in all MSS. (ति) but त मु (T) Tib. [3] ह A. C. K. त (ति) (T) Tib. [4] नामस्ति A. नाम नास्ति C. नाम नास्ति K. [5] च A. [6] तद्बुद्ध A. C. K. त बुद्धा (?) (T) Tib. धर्म for द्व in A. K. [8] भवे कृत्स्ना K. बुद्धि च (ति) (T) Tib. [10] य A. [11] रो A. K. [12] नाम नास्ति (ति) (T) नास्ति नाम। [13] ह्य for ह्य in A. K. [14] स्त K. [15] भूता A. C. K. भूता (ति) Tib. [16] णा C.

विषयेन्द्रियभेदेन विज्ञानं जायते ऽष्टधा ।
लक्षणेन भवेत्त्रीणि निराभासे निवर्तते ॥६४४॥
आलयं हि मनस्यात्मा आत्मीयं ज्ञानमेव च ।
प्रवर्तते द्वयग्राहात्परिज्ञानान्निवर्तते ॥६४५॥
अन्यानन्यविनिर्मुक्तं यदा पश्यत्यसचरम् ।
तदा द्वयं न कल्पन्ति आत्मा चात्मीयमेव च ॥६४६॥
अप्रवृत्तं न पुष्णाति न च विज्ञानकारणम् ।
कार्यकारणनिर्मुक्तं निरुद्धं न प्रवर्तते ॥६४७॥
विकल्पं चित्तमात्रं च लोकं केन वदाहि मे ।
कारणैश्च वियुक्तं लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ॥६४८॥
स्वचित्तं दृश्यते चित्तं दृश्याकारं विकल्पितम् ।
चित्तदृश्यापरिज्ञानादन्यं चित्तार्थसंग्रहात् ॥६४९॥
नास्तित्वदृष्टिर्भवति यदा बुद्ध्या न पश्यति ।
अस्तित्वं हि कथं तस्य चित्तग्राहान्न जायते ॥६५०॥
विकल्पो' न भावो नाभावो अतो ऽस्तित्वं न जायते ।
चित्तदृश्यपरिज्ञानाद्विकल्पो न प्रवर्तते ॥६५१॥
अप्रवृत्तिविकल्पस्य मराचृत्तिनिराश्रयं ।

[1]भवे द्वा A. K. भवत्त्री C. [2]ल्मात्मीय A. [3]ति स A C K. त्यसं (?) T. कारकाण K. श्च A C. प्र K. चित्र A K. चित्तं C. दृश्यपरि A K. दृश्यापरि C. [5]हं न A. ल्पो K. [6]स्य A.

निवार्य पद्मार्थत्वारो यदि भावा सहेतुका ॥६५२॥
सञ्जान्तरविशेषो ऽय कृत केन न साधित ।
अर्थापत्तिर्भवेत्तेषा कारणाद्वा प्रवर्तते ॥६५३॥
हेतुप्रत्ययसयोगात्कारणप्रतिषेधत ।
नित्यदोषो निवार्यते अनित्या यदि प्रत्यया ॥६५४॥
न सभवो न विभवो अनित्यत्वाद्धि बालिशाम् ।
न हि नश्यमान किचि कारणत्वेन दृश्यते ॥६५५॥
अदृष्ट हि कथ केन नानित्यो जायते भव ।
सग्रहैश्च दमेत्सत्त्वान् शीलेन च वशीकरेत् ॥६५६॥
प्रज्ञया नाशयेद्दृष्टि विमोक्षैश्च विवर्धयेत् ।
लोकायतमिद सर्व यत्तीर्थ्यैर्देश्यते मृषा ॥६५७॥
कार्यकारणसद्दृष्ट्या स्वसिद्धान्त न विद्यते ।
अहमेक स्वसिद्धान्त कार्यकारणवर्जित ॥६५८॥
देशेमि शिष्यवर्गस्य लोकायतविवर्जित ।
चित्तमात्र न दृश्यो ऽस्ति द्विधा चित्त विदृश्यते ।
ग्राह्यग्राहकभावेन शाश्वतोच्छेदवर्जितम् ॥६५९॥

पत्वा च A F पद्मार्थ C [2]कृत स च (स) T A [3]छो A
आयापत्ति भ A K अपात्याश्रभ C अर्थापत्तिर्भ T [5]पे K पे (स) (?)
था A निवार्यत A निवार्येत C [7]वो A च C च K
मा ना किंचिद्व न विनश्यत् किंचिद्व TK [11]स A K
प्रज्ञाया A प्रज्ञाया F नयभवत् A K [13]यं A [13]हद्दु A C K
शद्द द्वा नो (स) (?) [14]मक A K मेक C

यावत्प्रवर्तते चित्त तावल्लोकायत भवेत् ।
अप्रवृत्तिर्विकल्पस्य स्वचित्त पश्यतो जगत् ॥६६०॥
आयं कार्याभिनिर्वृत्तिर्व्ययं कार्यस्य दर्शनम् ।
आयव्ययपरिज्ञानाद्विकल्पो न प्रवर्तते ॥६६१॥
नित्यमनित्यं कृतकं अकृतकं परापरम् ।
एवमाद्यानि सर्वाणि लोकायतं भवेत् ॥६६२॥
देवासुरमनुष्याश्च तिर्यक्प्रेतयमालया ।
गतयः पञ्चमाख्याता यत्र जायन्ति देहिनः ॥६६३॥
हीनउत्कृष्टमध्येन कर्मणा तेषु जायते ।
संरक्ष कुशलान्सर्वान्विशेषो मोक्ष एव वा ॥६६४॥
क्षणे क्षणे त्वया मत्सरणमुपमन्ति च ।
देश्यते भिक्षुवर्गस्य अभिप्राय वदाहि मे ॥६६५॥
रूपाद्रूपान्तर यद्वच्चित्त संभूय भज्यते ।
तस्माद्देशेमि शिष्याणा क्षणजन्मपरम्पराम् ॥६६६॥
रूपे रूपे विकल्पस्य संभवो विभवस्तथा ।
विकल्पो हि भवेज्जन्तुर्विकल्पोऽन्यो न विद्यते ॥६६७॥
क्षणे क्षणे यत्र युक्तमिदं प्रत्ययभावितम् ।

[1] [illegible] । आयं । [illegible] भि । [illegible] कार्याभिनिर्वृत्तिर्व्ययम्
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] दन्त्योऽक्रमिदं

रूपग्राहविनिर्मुक्त न जन्म न च भज्यते ॥६६८॥
प्रत्यया प्रत्ययोत्पन्ना अविद्यातथतादय ।
धर्मद्वयेन वर्तन्ते अद्वया तथता भवेत ॥६६९॥
प्रत्यया[1] प्रत्ययोत्पन्ना यदि धर्मा विशेषिता ।
नित्यादयो भवेत्कार्य कारण प्रत्ययो भवेत् ॥६७०॥
निर्विशिष्ट भवेत्तीर्थ्यै कार्यकारणसंग्रहात् ।
वादस्तव च बुद्धाना तस्मान्नायो महामुने ॥६७१॥
शरीरे व्याममात्रे च लोक वै लोकसमुदयम् ।
निरोधगामिनी[1] प्रतिपद्देशयामि जिनौरसान् ॥६७२॥
स्वभावनयग्राहेण ग्राह्यग्राहविदृष्टय ।
लोक्यलोकोत्तरान्धर्मान्विकल्पेन्ति[1] पृथग्जना ॥६७३॥
अत[1] स्वभावग्रहण क्रियते पूर्वपदामा ।
निवारार्थं तु दृष्टीना स्वभाव न विकल्पयेत् ॥६७४॥
छिद्रदोपान्न नियमो न वा चित्त प्रवर्तते ।
[20]प्रवृत्तिद्वयग्राहेण अद्वया तथता भवेत् ॥६७५॥

[1] स्म \ [2] त्मनार \ त्मत्ता अ त्मना अ K [3] Left out in L
ना \ K या \ वि K य L C K न्यो (?) यों TK
ण \ K श्यो \ I स्वभवम् [1] मिनी L C मिनौं K
मिध्र रा \ K वतु वन (वम्न K [14] दृ L C
दृ रा धमा विकल्पन्ति रा धमा विकल्पान्त C [1] Left out
\ निर्वार्थ दृष्टा गाथ दृष्टी K [1] नि K [19] म L K
म प

अज्ञानतृष्णाकर्म च विज्ञानाद्या अयोनिजाः ।
अनन्तस्याकृतकत्वं च न कृत्वा जायते भवः ॥६७६॥
चतुर्विधश्च प्रध्वंसो भावानां कथ्यते ऽबुधैः ।
द्विधावृत्तेर्विकल्पस्य भावाभावो न विद्यते ।
चातुष्कोटिकनिर्मुक्तं दर्शनद्वयवर्जितम् ॥६७७॥
द्विधावृत्तिविकल्पः स्याद्दृष्ट्वा नाभिप्रवर्तते ।
अनुत्पन्नेषु भावेषु बुद्धेर्व्युत्थानभावतः ॥६७८॥
उत्पन्नेष्वपि भावेषु तत्कल्पत्वान्न कल्पयेत् ।
युक्तिं वदाहि मे नाथ द्विधादृष्टिनिवारणात् ॥६७९॥
यथाहमन्ये च सदा नास्त्यस्ति न विसंकरेत् ।
तीर्थवादैरसंसृष्टा श्रावकैर्जिनवर्जिता ।
जिनाभिसमयचर्या च जिनपुत्राविनाशतः ॥६८०॥
विमोक्षहेत्वहेतुश्चाप्यनुत्पादैकलक्षणः ।
पर्यायैर्मोहयन्त्येता वर्जनीया सदा बुधैः ॥६८१॥
मेघाभ्रकूटेन्द्रधनुःप्रकाशा मरीचिकेशोण्डुकमायतुल्याः ।
भावा हि सर्वे स्वविकल्पसंभवास्तीर्थ्या विकल्पेन्ति जगत्स्वकारणैः
अनुत्पादश्च तथता भूतकोटिश्च शून्यता ।   ॥६८२॥
रूपस्य नामान्येतानि अभावं न विकल्पयेत् ॥६८३॥

स्थ A K   स्था कृत T   वृत्ति A. K. दृष्टि B. T.
ष्टा A. K. ष्टो   ता A. K. का C. श्रावकजिनवर्जिता   स C.
टौ A. K. टि

हस्त करो यथा लोक इन्द्र शक्र पुरदर ।
तथा हि सर्वभावानामभाव न विकल्पयेत् ॥६८४॥
रूपाच शून्यता नान्या अनुत्पाद तथैव च ।
न कल्पयेदनन्यत्वाद्दृष्टिदोष प्रसज्यते ॥६८५॥
सकल्पश्च विकल्पश्च वस्तुलक्षणसगहात् ।
दीर्घह्रस्वादिमाख्ल्य परिकल्पस्य सग्रहात् ॥६८६॥
सकल्पो हि भवेच्चित्त परिकल्पो मनस्तथा ।
विकल्पो मनविज्ञान लक्ष्यलक्षणवर्जितम् ॥६८७॥
यच्च तीर्थ्यैरनुत्पादो यच्च मन्वयदृष्टिभि ।
कल्प्यते निर्विशिष्टो ऽय दृष्टिदोष प्रसज्यते ॥६८८॥
प्रयोजनमनुत्पादमनुत्पादार्थमेव च ।
ये वै जानन्ति युक्तिज्ञास्ते ऽभिबुध्यन्ति मन्वयम् ॥६८९॥
प्रयोजन दृष्टिसकोचमनुत्पादमनालयम् ।
अर्थद्वयपरिज्ञानादनुत्पाद वदाम्यहम् ॥६९०॥
भावा विद्यन्त्यनुत्पन्ना न वा ब्रूहि महामुने ।
अहेतुवादो ऽनुत्पादो प्रवृत्तिस्तीर्थदर्शनम् ॥६९१॥

[1] च [illegible] [2] वि [illegible] [3] हस्त [4] स [illegible] [5] स्वादितामुन्यपलि[illegible] लाप्यग्रह [illegible] स्वादिताऽल्यपलिलस्य संग्रह [illegible] स्म [illegible] [6] च च महामत्य [illegible] यद्य मद्यप मच मद्यप [illegible] नुपायाम [illegible] [7] च [illegible] [8] मु [illegible] मु [11] च [illegible] या [illegible] [12] वृषम्य [illegible] [illegible]

¹ह्यहेतुवादो ऽनुत्पादो वैषम्यतीर्थदर्शनम् ।
अस्तिनास्तिविनिर्मुक्तं चित्तमात्रं वदाम्यहम् ॥६०२॥
उत्पादमनुत्पादं वर्जयेद्दृष्टिहेतुकम् ।
अहेतुवादे ऽनुत्पादे उत्पादे कारणाश्रय ॥६०३॥
अनाभोगक्रिया नास्ति क्रिया चेद्दृष्टिसंकर ।
उपायप्रणिधानाद्यैर्दृष्टिमेव वदाहि मे ।
असत्त्वात्सर्वधर्माणां मण्डलं जायते कथम् ॥६०४॥
ग्राह्यग्राहकविसंयोगान्न प्रवृत्तिर्न निर्वृति ।
भावाद्भावान्तरं दृष्टिं चित्तं वै तत्समुत्थितम् ॥६०५॥
अनुत्पादश्च धर्माणां कथमेतद्वदाहि मे ।
सत्त्वाश्चैनावबुध्यन्ते अत एतत्प्रकाश्यते ॥६०६॥
पूर्वोत्तरविरोधं च सर्वं भाष्य महामुने ।
तीर्थदोषविनिर्मुक्तं विषमाहेतुवर्जितम् ॥६०७॥
अप्रवृत्तिर्निवृत्तिश्च ब्रूहि मे वादिनावर ।
अस्तिनास्तिविनिर्मुक्तं फलहेत्वविनाशकम् ॥६०८॥
भूमिक्रमानुसंधिश्च ब्रूहि मे धर्मलक्षणम् ।
ध्यानान्तमतितो लोको दृष्टिभिर्व्याकुलीकृत ॥६०९॥

¹ Tl [illegible] C [illegible] ; after
² द्वै दृ A C K [illegible] दृष्टि A C दृष्ट [illegible] धर्म A C K [illegible] (T) [illegible] ³ सर्वे [illegible] दृष्टि T [illegible] °त्मा °त्मम् [illegible] T A
⁴ प्रवृत्ति च निवृत्ति च (T) [illegible] वर A K वदतावर [illegible] °त्मा °त्मम् [illegible] संधि च [illegible] पद्मलोचन [illegible]

[1]अनुत्पादाउत्पादाद्यै[3] गमहेतुर्न वुध्यते ।
मण्डल हि न मे किंचिन्न च देशेमि धर्मताम् ॥७००॥
द्वये सति हि दोष स्याद्भ्रम बुद्धेर्विगोधितम् ।
शून्याश्च क्षणिका भावा नि:स्वभावा ह्यजातिका ॥७०१॥
कुदृष्टिवादसच्छन्ने कल्प्यन्ते न तथागते ।
प्रवृत्ति च निवृत्ति च विकल्पस्य वदाहि मे ॥७०२॥
यथा येन प्रकारेण जायते विषयो सुखम् ।
वर्णपुष्कलसयोगात्प्रमश्चै समुदानितम् ॥७०३॥
रूप दृष्ट्वा वहिर्धा वै विकल्प सप्रवर्तते ।
तस्यैव हि परिज्ञानाद्यथाभूतार्थदर्शनात् ।
आर्यगोत्रानुकूल च चित्त नाभिप्रवर्तते ॥७०४॥
प्रत्याख्याय तु भूतानि भावोत्पत्तिर्न विद्यते ।
भूताकार सदा चित्तमनुत्पन्न विभावयेत् ॥७०५॥
सा विकल्प विकल्पेयं निर्विकल्पा हि पण्डिता ।
विकल्प विकल्पयस्तस्य द्वयमेव न निर्वृति ॥७०६॥
अनुत्पादप्रतिज्ञस्य माया च[11] दृश्यते नयेत् ।
मायानिर्हेतुसभूत हानिसिद्धान्तलक्षणम् ॥७०७॥

[1] Th. I If t [2] ज a. h. ol [3] उत्पत्त्यनुत्पत्त्याद्यादार or उत्पत्त्यनुत्पत्त्याद्याद्यै [4] चि A. चित् h. [5] ह्व h. [6] मु h. म्मु [illegible] र नि [illegible] म्वि स [illegible] [7] त्सो म A. [illegible] ऱ्यथ त्त [illegible] हाय ग h. त्यय म [illegible] मायर T. [11] मद [illegible] दार्निाम हार्निाम हार्निाम [illegible]

विम्ववद्दृश्यते चित्तमनादिमभिभावितम् ।
र्थाकारं न चार्थो ऽस्ति यथाभूतं विभावयेत् ॥७०८॥
यथा हि दर्पणे रूपमेकत्वान्यत्ववर्जितम् ।
दृश्यते न च तत्रास्ति तथा चोत्पादलक्षणम् ॥७०९॥
गन्धर्वमायादि यथा हेतुप्रत्ययलक्षणा[1] ।
तथा हि सर्वभावानां स्वभावो न ह्यसंभवः ॥७१०॥
विकल्पः पुरुषाकारो[6] द्विधावृत्त्या प्रवर्तते ।
आत्मधर्मोपकारश्च न च बालैर्विभाव्यते ॥७११॥
विपुलप्रत्ययाधीनः श्रावको ऽपि ह्यर्हंस्तथा[10] ।
स्वबलाधीनं जिनाधीनं पञ्चमं श्रावकं नयेत् ॥७१२॥
कालान्तरं च प्रध्वस्तं परमार्थेतरेतरम् ।
चतुर्विधमनित्यत्वं बाला कल्पेन्त्यकोविदा ॥७१३॥
क्षणान्तपतिता बाला गुणाणुप्रकृतिकारणे ।
मोक्षोपायं न जानन्ति सदसत्पक्षसंग्रहात् ॥७१४॥
अङ्गुल्यग्रं यथा बालैश्चन्द्र[20] गृह्णन्ति[21] दुर्मति ।

[1] कारण A.　[2] दर्पणे A. दर्पणो K.　[3] तथा A. C. K. तथा (?) (?) T.　[4] [illegible] (?) (?) Tb　[5] स्त C.　[6] पुरुषो कार A. पुरुषो कार K.　[7] [illegible] A. I　[8] चा A. K. [illegible] (?) Tb　[9] विपुल Tb　[10] सहस्तथा A. K. सह तथा C. सर्हस्तथा (?) T.　[11] मा पथम A. K. मा पश्चान्मे C.　[12] वदेत् T.　[13] ये A. K.　[14] ला A. K.　[15] स्त A. C.　[16] दा A. K.　[17] शु A. C. K. [illegible]　[18] नानालि सदस्य A.　[19] अनुल्याम A. अनुल्याम C.　[20] ल वृद्ध C. बालाश्च Tb　[21] गृ A. C. K.　[22] र्म A. K. मानयया Tb.

तथा ह्यदारससक्तास्तस्य नावैति मामकम् ॥७१५॥
विलक्षणानि भूतानि रूपभावप्रवर्तका ।
भूताना सनिवेशो ऽय न भूतैर्भौतिक कृतम् ॥७१६॥
अग्निना दह्यते रूपमब्धातु क्लेदनात्मक ।
वायुना कीर्यते रूप कथ भूत प्रवर्तते ॥७१७॥
रूप स्कन्धश्च विज्ञान द्वयमेतन्न पञ्चकम् ।
पर्यायभेद स्कन्धाना शतधा देशयाम्यहम् ॥७१८॥
चित्तचैत्तस्य भेदेन वर्तमान प्रवर्तते ।
व्यतिभिन्नानि रूपाणि चित्त रूप न भौतिकम् ॥७१९॥
नीलाद्यपेक्षण श्वेत श्वेत नील ह्यपेक्षणम् ।
कार्यकारणमुत्पाद्य शून्यता अस्ति नास्ति च ॥७२०॥
साधन साधक साध्य शीतोष्णे लक्ष्यलक्षणम् ।
एवमाद्यानि सर्वाणि तार्किकैर्न प्रसाधिता ॥७२१॥
चित्त मनश्च पञ्चान्यविज्ञानान्यात्मसयुता ।
एकत्वान्यत्वरहिता आलयो ऽय प्रवर्तते ॥७२२॥
साख्या वैशेषिका नग्नास्तार्किका ईश्वरोदिता ।
सदसत्पक्षापतिता विविक्तार्थविवर्जिता ॥७२३॥

[illegible]

सत्त्वानाकृतिविशेषो[1] भूतानां नास्ति भौतिकम् ।
तीर्थ्या वदन्ति जन्मं भूतानां भूतिकस्य च[2] ॥७२४॥
अनुत्पन्ना यतो मे ऽन्ये तीर्थ्या कल्पन्ति कारणे ।
न च बुध्यन्ति मोहेन सदसत्पक्षमाश्रिता ॥७२५॥
चित्तेन सह संयुक्त विसंयुक्तं मनादिभि ।
विशुद्धलक्षण सत्त्व ज्ञानेन सह तिष्ठति ॥७२६॥
कर्म यत्र भवेद्रूपं स्कन्धविपमहेतुका ।
सत्त्वाश्च निरुपादाना ह्यारूप्ये नावतिष्ठति ॥७२७॥
नैरात्म्य सत्यवादित्व[9] सत्त्वाभावात्प्रसज्यते ।
नैरात्म्यवादिनो च्छेदो विज्ञानस्याप्यसंभवं ॥७२८॥
चत्वार स्थितयस्तस्य रूपाभावात्कथ भवेत् ।
अध्यात्मबाह्याभावाद्विज्ञान न प्रवर्तते ॥७२९॥
अन्तराभविका स्कन्धा मयैवेच्छन्ति तार्किका ।
तथारूप्योपपन्नस्य भवो ऽरूपो न चास्ति किम् ॥७३०॥
असमानेन मोक्ष स्यात्सत्त्वविज्ञानयोर्विना ।
तीर्थ्यवादो न संदेहो न च बुध्यन्ति तार्किका ॥७३१॥
रूप च विद्यते तत्र ह्यारूप्ये[20] नास्ति दर्शनम् ।

[1] त A K [2] पा A चैव(?) [3] स्ती A [4] भन्मानि [5] भा?
[6] वपि A K ष C [7] कल्पति C [8] श C क्ष A क्षि K
क्ष (?) T [10] इति left out A [11] स्य A [12] त्वा A त्व K
सत्यवादस्य T [13] च्छ C [14] वात् T [15] र्शनभा T K
[16] भरि K [17] त T [18] ता K [19] स्या A [20] प्य A

तथा ह्यदारससन्तास्तस्य नावेति मामकम् ॥७१५॥
विलक्षणानि भूतानि रूपभावप्रवर्तका ।
भूताना सन्निवेशो ऽयं न भूतैर्भौतिकं कृतम् ॥७१६॥
अग्निना दह्यते रूपमब्धातु क्लेदनात्मक ।
वायुना कीर्यते रूपं कथं भूतं प्रवर्तते ॥७१७॥
रूप स्कन्धश्च विज्ञान द्वयमेतन्न पञ्चकम् ।
पर्यायभेद स्कन्धाना शतधा देशयाम्यहम् ॥७१८॥
चित्तचैत्तस्य भेदेन वर्तमान प्रवर्तते ।
व्यतिभिन्नानि रूपाणि चित्त रूप न भौतिकम् ॥७१९॥
नीलाद्यपेक्षणं श्वेत श्वेत नील ह्यपेक्षणम् ।
कार्यकारणमुत्पाद्य शून्यता अस्ति नास्ति च ॥७२०॥
साधन साधक साध्य शीतोष्णे लक्ष्यलक्षणम् ।
एवमाद्यानि सर्वाणि तार्किकैर्न प्रसाधिता ॥७२१॥
चित्त मनश्च पञ्चान्यविज्ञानान्यात्मसयुता ।
एकालान्पतररहिता आलयो ऽयं प्रवर्तते ॥७२२॥
साख्या वैशेषिका नग्नास्तार्किका ईश्वरोदिता ।
सदसत्पक्षपतिता विविक्तार्थविवर्जिता ॥७२३॥

[1] वि A K वैति C नावति (Ṭ T) (=नावेति e नावयन्ति f दर्शेमि Le देशयामि) गि A K [3] दाहहत C ना दसते (ṭ (Ḱ) Tib [4] आतु A K आतु ([5] क A K क C [6] ग्राकवद् A घ for ग्र C K [illegible] [8] ष A क A K [9] Left out in A [10] नील श्वेताद्यपयणम् (Ṭ (Ḱ) Tib [11] एालयण A [12] ज्ञा A K

संस्थानाकृतिविशेषो भूताना नास्ति भौतिकम् ।
तीर्थ्या वदन्ति जन्म भूताना भूतिकस्य च ॥७२४॥
ह्यनुत्पन्ना यतो ये ऽन्ये तीर्थ्या कल्पन्ति कारणे ।
न च बुध्यन्ति मोहेन सदसत्पक्षमाश्रिता ॥७२५॥
चित्तेन सह संयुक्त विसंयुक्त मनादिभि ।
विपुद्गलक्षण सत्त्व ज्ञानेन सह तिष्ठति ॥७२६॥
कर्म यत्र भवेद्रूप स्कन्धविषयहेतुका ।
सत्त्वाश्च निरुपादाना ह्यारूप्ये नावतिष्ठति ॥७२७॥
नैरात्म्य सत्यवादित्व सत्त्वाभावात्प्रसज्यते ।
नैरात्म्यवादिनो च्छेदो विज्ञानस्याप्यसंभव ॥७२८॥
चत्वार स्थितयस्तस्य रूपाभावात्कथ भवेत् ।
ह्यध्यात्मबाह्याभावाद्विज्ञान न प्रवर्तते ॥७२९॥
ह्यन्तराभविका स्कन्धा यथैवेच्छन्ति तार्किका ।
तथारूप्योपपन्नस्य भवो ऽरूपो न चास्ति किम् ॥७३०॥
ह्यप्रयत्नेन मोक्ष स्यात्तत्त्वविज्ञानमोर्विना ।
तीर्थ्यवादो न संदेहो न च बुध्यन्ति तार्किका ॥७३१॥
रूप च विद्यते तत्र ह्यारूप्ये नास्ति दर्शनम् ।

[1] त A K   [2] या A वद्वेष   [3] णी A   [4] जन्मानि   [5] भा ?
[6] वषि A K   च C   [7] कल्पवि C   [8] ए C   [9] क्त A क्ति K
क (?) T   [10] इति left out in A   [11] स्य A   [12] त्वा A   त्व K
द्गलवादस्य T   [13] च C   [14] वात् T   [15] सन्निभा T
[16] भदि K   [17] त K   [18] ता K   [19] म्या A   [20] म A

तदभावो न सिद्धान्तो न यानं न च यायिनम् ॥ ७३२ ॥
इन्द्रियं सह संयुक्तं विज्ञानं वासनोद्भवम् ।
अष्टवदेहदेशे हि शाणे काले न गृह्णन्ति ॥ ७३३ ॥
न प्रवर्तति यदा रूपं इन्द्रिया न च इन्द्रियं ।
अतो हि देशेति भगवान्प्राणिता इन्द्रियादयः ॥ ७३४ ॥
अनिर्धार्यं कथं रूपं विज्ञानं सम्प्रवर्त्स्यते ।
अप्रमूर्तं कथं ज्ञानं संसारं जनयिष्यति ॥ ७३५ ॥
उत्पत्त्यनन्तरं भङ्गं न देशेन्ति विनायकाः ।
नैरन्तर्यं न भावानां विकल्पस्पन्दिते गताः ॥ ७३६ ॥
इन्द्रियाः इन्द्रियार्थाश्च मूढानां न तु पण्डिताः ।
पाला गृह्णन्ति नामेन आर्या वै अर्थकोविदाः ॥ ७३७ ॥
यथा हि निरुपादान सोपादानो न गृह्यते ।
अनिर्धार्यं वदन्त्यार्या अस्तिदोषैर्विवर्जिताः ॥ ७३८ ॥
शाश्वतोच्छेदभीतार्थं तार्किका ज्ञानवर्जिताः ।

[1] व्यस A. व्य K. [2] भदृष्ट A K. भदृष्ट C. भष्टविवेक T. [3] इति A. K. इति C. हृते? [4] Left out in C. K. [5] यदो K. यथा Tib. [6] In C. only [7] मि A. K. [8] वा वा A. C. K. [9] प्रदानवार्य A. अनिवार्य C. अनियार्य K. अनिर्धीय Tib. [10] प्र I ft. out in A. [11] हि A. C. K. श (?) (?) Tib. [12] जा A. K. [13] उत्पत्तनर भग A. उत्पन्नर भग K. [14] घ Tib. [15] स्था Tib. [16] स्य A. C. [17] इ A. C. K. [18] नाम्ना is the correct form. [19] निरुक्रमादाना A. निरुक्रमादानो K. °दान? (?) Tib. [20] पा I ft. out in A. [21] दान (?) T. [22] इ A. K. [23] र्य A. अनिर्वार्य C. [24] वि K. [25] ता A. [26] भिन्नाय C.

सस्कृतासस्कृतात्मान न विक्षिपन्ति बालिशा ॥७३९॥
एकत्वे विद्यते दानमन्यत्वे चापि विद्यते ।
चित्तेन सह चैकत्वमन्यत्व वै मनादिभि ॥७४०॥
निर्धार्यते यदा दान चित्त चैत्ताभिलाञ्छितम् ।
उपादानात्कथ तत्र एकत्वेनावधार्यते ॥७४१॥
सोपादानोपलब्धिश्च कर्मजन्मक्रियादिभि ।
स्थापयिष्यन्ति साधयिष्यन्ति सदृशासदृशैर्नयै ॥७४२॥
यथा हि स्पर्शयुगपद्दृश्यते दाह्यदाहकौ ।
सोपादानस्तथा ह्यात्मा तार्किके कि न गृह्यते ॥७४३॥
उत्पादाद्याप्यनुत्पादाश्चित्त वै भास्वर सदा ।
दृष्टान्त कि न कुर्वन्ति तार्किका ह्यात्मसाधका ॥७४४॥
विज्ञानगह्वरे मूढास्तार्किका नयवर्जिता ।
इतस्तत प्रधावन्ति ह्यात्मवादचिकीर्षया ॥७४५॥
प्रत्यात्मगतिगम्यश्च ह्यात्मा वै शुद्धिलक्षणम् ।
गर्भस्तथागतस्यासौ तार्किकानामगोचर ॥७४६॥
उपादानउपादात्रोर्विभागस्कन्धयोस्तथा ।
लक्षण यदि जानाति ज्ञान सजायते नयम ॥७४७।

वैनाशिको यदां गत्वा ब्रूयाद्यद्यस्ति देश्यताम् ।
स वक्तव्यो भवेद्विज्ञ स्वविकल्पं प्रदर्शयं ॥७६४॥
नैरात्म्यवादिनो ऽभाव्या भिक्षुकर्माणि वर्जय ।
वाधका बुद्धधर्माणा सदसत्पक्षदृष्टय ॥७६५॥
तीर्थदोषैर्विनिर्मुक्त[10] नैरात्म्यवनदाहकम् ।
जाज्वलत्यात्मवादो ऽय युगान्ताग्निरिवोत्थित ॥७६६॥
खण्डेक्षुशर्करमध्वादिदधितिलघृतादिषु ।
स्वरस विद्यते तेषु अनास्वाद्यं न गृह्यते ॥७६७॥
पञ्चधा गृह्यमानश्च आत्मा स्कन्धसमुच्छ्रये ।
न च पश्यन्त्यविद्वासो विद्वान्[12]दृष्ट्वा विमुच्यते ॥७६८॥
विद्यादिभिश्च दृष्टान्तैश्चित्त नैवावधार्यते ।
यत्न यस्माद्यदर्थं च समूह नावधार्यते ॥७६९॥
विलक्षणा हि वै धर्माश्चित्तमेक न गृह्यते ।
अहेतुरप्रवृत्तिश्च तार्किकाणा प्रसज्यते ॥७७०॥
चित्तानुपश्यी चं योगी चित्त चित्ते न पश्यति ।
[18]पश्यको दृश्यनिर्जातो[19] दृश्य किहेतुसभवम् ॥७७१॥

[1] का [illegible] [2] यथा C. [3] भूपायति दशता A. द्रूपायति दशन C. भूपार्थ्येर्व्यति दर्शता [illegible] [4] व्यो [illegible] C only [5] स C [6] य [illegible] [7] मं C [8] [illegible] [9] वि [illegible] [10] क्तो [illegible] [11] क [illegible] [12] द्वा [illegible] [13] द्रा द्व [illegible] [14] द्वष्टा [illegible] K. [15] दा [illegible] [16] य [illegible] [17] ये [illegible] [18] न is added in A [illegible] [19] [illegible]

कात्यायनस्य गोत्रो ऽहं शुद्धावासाद्विनिसृत ।
देशेमि धर्म सत्त्वाना निर्वाणपुरगामिनम् ॥७७२॥
पौराणिकमिदं वर्त्म अहं ते च तथागता ।
त्रिभि सहस्रै सूत्राणा निर्वाणमत्यदेशयन् ॥७७३॥
कामधातौ तथारूप्ये न वै बुद्धो विबुध्यते ।
रूपधात्वकनिष्ठेषु वीतरागेषु बुध्यते ॥७७४॥
न बन्धहेतुर्विषया हेतुर्विषयबन्धनम् ।
ज्ञानवध्यानि क्लेशानि असिधारमतो मम ॥७७५॥
असत्यात्मानि मायाद्या धर्मा नास्त्यस्ति वै कथम् ।
यात्मना ख्याति तथता कथ नास्ति निरात्मिका ॥७७६॥
कृतकाकृतकत्वाद्धि नास्ति हेतु प्रवर्तक ।
अनुत्पन्नमिद सर्वं न च बालैर्विभाव्यते ॥७७७॥
कारणानि अनुत्पन्ना कृतका प्रत्ययाश्च ते ।
द्वावप्येतौ न जनकौ कारणे कल्प्यते कथम् ॥७७८॥
प्राक्पश्चाद्युगपच्चापि हेतु वर्णन्ति तार्किका ।
प्रकाशघटरूप्यादिभावाना जन्म कथ्यते ॥७७९॥
नाभिसंस्कारिकबुद्धा लक्षणैर्लक्षणान्विता ।

दिव्ये राज्यमते स्वर्गाद्धी नान्यो मानुषोत्तमी ।
रमलरागसपन्नो देवगन्धजगेश्वरः ॥ ७०२ ॥
स्वर्गं प्रभुञ्जते क्षीणो नतुरो धर्मनागरा ।
भुक्त्वा तु सुचिरं नीपान्तृष्णामा निमगच्छति ॥ ७०३ ॥
कृतयुगन्त्रेता च द्वापरं कलिनस्तथा ।
अहं चास्मि कृतयुगे नानासिंह कलौ युगे ॥ ७०४ ॥
सिद्धार्थः शाक्यतनयो विष्णुर्व्यासो महेश्वरः ।
समनायानि तीर्थ्यानि निर्वृते मे भविष्यति ॥ ७०५ ॥
एवं मया श्रुतादिष्टं शाक्यसिंहस्य देशना ।
इतिहास पुरावृत्तं व्यासस्यैतद्भविष्यति ॥ ७०६ ॥
विष्णुर्महेश्वरश्चापि सृष्टित्व देशयिष्यति ।
एवं मे निर्वृते पश्चादेवमाद्य भविष्यति ॥ ७०७ ॥
माता च मे वसुमति पिता विप्रः प्रजापति ।
कात्यायनसगोत्रो ऽहं नाम्ना वै विरजो जिन ॥ ७०८ ॥
चम्पाया ह समुत्पन्न पितापि च पितामह ।
सोमगुप्तेति नाम्नासौ सोमवंशसमुद्भवः ॥ ७०९ ॥

[1] स A. K. [2] पौ भ A. पो भ K. [3] न्न A. C. K. वो (ष्ट) [4] जगश्वर A. जनेश्वर C. जगत्तर K. [5] स्वग A. K. [6] भुज्ञ A. K. [7] रा A. K. पा तु A. K. [9] त A. K. [10] कलि A. K. [11] य A. C. K. [12] ण्याश्चो A. ष्णुन्या C. K. [13] एवमा K. [14] न्नो A. K. हा C. [15] र चा A. K. [1] गु A. C. K. [13] म A. [1] न C. K.

चीर्णव्रत· प्रव्रजित सहस्र देशित नयम् ।
व्याकृत्य परिनिर्वास्ये ह्यभिषिच्य महामतिम् ॥८००॥
मतिर्दास्यति धर्माय धर्मो दास्यति मेखले ।
मेखल· शिष्यो दौर्वल्यात्कल्पान्ते नाशयिष्यति ॥८०१॥
काश्यप क्रकुच्छन्दश्च कनकश्च विनायक· ।
ग्रह च विरजो ऽन्ये वै सर्वे ते कृतिनो जिना· ॥८०२॥
कृते युगे तत पश्चान्मतिर्नामेन नायक ।
भविष्यति महावीर· पञ्चधर्मावबोधक ॥८०३॥
न द्वापरे न त्रेतायां न पश्चाच्च कलौ युगे ।
सभवो लोकनाथाना सबुध्यन्ते कृते युगे ॥८०४॥
म्रहार्यां लक्षणायाश्च अच्छिन्नदशके सह ।
मोरचन्द्रसमैश्चन्द्रैर्हस्तरीय विचिन्तयेत् ॥८०५॥
अङ्गुल त्र्यङ्गुल वापि चन्द्र चन्द्रान्तर भवेत् ।
अन्यथा चित्रमान हि लोभनीय हि बालिशान् ॥८०६॥
रागाग्निं शमयेन्नित्य स्नायाद्धि ज्ञानवारिणा ।
त्रिशरण त्रिसध्यासु योगी कुर्यात्प्रयत्नत ॥८०७॥

[1] नय T तो नयम् [2] हृ A. C. [3] स्य A. [4] स्यामि A C K
... (?) T [5] र्मो A K [6] त्या A. K दौर्वैल्याते A. दौर्वैसाते K.
[8] क्रो C. [9] क in C. om [10] मि is ... in A हि ... in K [11] ह A. K
[12] न च पत्रा A [13] घ added in A [14] श्च C. om [15] कलि A. K
[16] सु C [17] रा is added in A K मोर =मयूर ...
[19] हे श [20] द्रा A. द्राग्र K [21] स्य A K णा A. C K

इपुमस्तएकाष्टाद्या उत्टोमाद्ये समीरिता ।
एक धिम मतत्येक कुगलाकुगलमत्तया ॥८०८॥
एक च बहुधा नास्ति बैलदाएणान्न कुनचित् ।
वायुभा याहका सर्वे द्योनचद्यमका भवेत् ॥८०९॥
मद्येक बहुधा वै म्यात्सर्वे ह्यकृतका भवेत ।
कृतकस्य विनाग स्यात्तार्किकाणामय नय ॥८१०॥
दीपवीजवदेतत्स्यात्तादृग्याद्वहुधा कृत ।
एक हि वहुधा भवति तार्किकाणामय नय ॥८११॥
न तिलाज्जायते मुद्गो न वीहिर्यवहेतुक ।
गोधूमधान्यजातानि एक हि बहुधा कथम् ॥८१२॥
पाणिनि शब्दनेतारमक्षपादो बृहस्पति ।
लोकायतंप्रणेतारो ब्रह्मा गर्भो भविष्यति ॥८१३॥
कात्यायन सूत्रकर्ता मज्ञवल्कस्तथैव च ।
भुढुकज्योतिषाद्यानि भविष्यन्ति कालौ युगे ॥८१४॥

[1] पम A. C. पय K. प्रस्त T. [2] जय A. ज्ये C. ज्य K. [3] द C. [4] नु L. K. [5] वाना A. K. न वामुना C. [6] ब्रालका A. C. K. [7] व A. K. [8] स्या व L. K. [9] का ना L. K. [10] मुर्गे A. K. मुर्गो C. [11] भु A. [12] नि A. K. [13] नि (宋) (明) Tb. [14] र भा A. C. K. तास्य (宋) (明) Tb. [illegible] (宋) [illegible] (明) [15] [illegible] (宋) [illegible] (明) [16] न left out in C. [illegible] (宋) [illegible] (明) [17] [illegible] (宋) [illegible] (明) [18] ल्क त A. K. [illegible] (宋) [illegible] (明) [19] पुद्गक A. K. बुद्गक C. भुधुक Tb. [20] पा C. [illegible] (宋) [illegible] (明) [21] हि ? [22] कलै (宋) (明) Tb

चली पुण्यकृतालोकाम्नजाभाग्याद्भविष्यति ।
रथाक सर्वधर्माणा राजा चली[1] महीपति ॥८१५॥
वाल्मीकी[2] मसुराक्षश्च कौटिल्य[3] आश्वलायन[4] ।
महापयश्च महाभागा भविष्यन्ति अनागते ॥८१६॥
सिद्धार्थ[5] शाक्यतनयो भूतान्त[6] पञ्चचूडक[7] ।
वाग्वलिरथ मेधावी[8] पश्चात्काले भविष्यति ॥८१७॥
अजिन[9] दण्डकाष्ठ[10] च मेखलाचक्रमण्डलम् ।
ददाति ब्रह्मा महेश्वरो वनभूमौ व्यवस्थिते[11] ॥८१८॥
भविष्यति महायोगी नाम्ना वै विरजो मुनि ।
मोक्षस्य देशक[12] शास्ता मुनीनामेष वै ध्वज[13] ॥८१९॥
ब्रह्मा ब्रह्मगते सार्धं देवैश्च बहुभिर्मम ।
अजिन[14] समौत्य गगनात्तेनेवान्तर्हितो वशी ॥८२०॥
सर्वचिधाणि[15] वासासि भिक्षुंपान सुदेः सह ।
इन्द्रो[16] विरूढकाद्याश्च वनभूमौ ददन्ति मे ॥८२१॥

[1] [illegible] (T) [2] [illegible] (T) [illegible] (C) [3] मसुरा° A. K. [illegible] (T) [illegible] (C) [4] [illegible] (C) [5] [illegible] (T) [illegible] (C) [6] मृ A. K. [7] [illegible] (T) [illegible] (C) [8] वाग्वली सर्पं A. K. वल्वल C, but follow (T) (C) Tib. [illegible] (T) [9] [illegible] (T) [illegible] (C) [10] [illegible] (T) [illegible] (C) [11] [illegible] (C) [illegible] (C) [12] स्नानस कुण्डिकाम् (T) (C) Tib. [illegible] (C) [illegible] (C) [13] रा A. [14] वन in C only [15] ह° C. [16] वा A. K. वा A. K. [17] वा A. K. [18] ह्न C.

अनुत्पादवादहेत्विष्टो[1] ऽजातो जायेत वा पुनः ।
साधयिष्यत्यनुत्पादं वाग्मान कीर्त्यते तु वै[5] ॥८२२॥
तस्याविद्या[6] कारणं तेषां चित्तानां संप्रवर्तिता ।
अन्तरा किमवस्थासौ यावद्रूपं न जानति ॥८२३॥
समनन्तरमप्यस्तं चित्तमन्यत्प्रवर्तते ।
रूपं न तिष्ठते किंचित्किमालम्ब्य प्रवर्त्स्यते ॥८२४॥
यस्माद्यत्र प्रवर्तेत चित्तं वितथहेतुकम् ।
न प्रसिद्धं कथं तस्य क्षणभङ्गो ऽवधार्यते ॥८२५॥
योगिनां हि समापत्तिः सुवर्णजिनधातवः ।
आभास्वरविमानानि अभेद्या लोककारणात् ॥८२६॥
स्थितयः प्राप्तिधर्माश्च बुद्धानां ज्ञानसंपदः ।
भिक्षुत्वं[13] समयप्राप्तिर्दृष्टा वै क्षणिका कथम् ॥८२७॥
गन्धर्वपुरमायाद्या रूपा वै क्षणिका[14] कथम् ।
अभूतिका च भूतानि भूताः किंचित्कचागतौ[15] ॥८२८॥
अविद्याहेतुकं[16] चित्तं[17] मनादिमतिसंचितम् ।
उत्पादभङ्गसंबद्धं तार्किकैः संप्रकल्प्यते ॥८२९॥
द्विविधः सांख्यवादश्च प्रधानात्परिणामिकम् ।

[1] स्तिष्टौ A. [2] ह्याहेत A. h. [3] ष्य A. h. [4] वासा A. C. [5] वे A. h. [6] स्याद्विद्या A. C. h., but follow Tib. [7] प्रवर्तन्ते तच्चित A. C. h. [8] म A. h. [9] क्र A. [10] द्व h. [11] रा A. [12] ष A. h. [13] मि A. h. [14] का C. [15] भूता किंचित्कता गता ? [16] कै A. [17] हे A.

प्रधाने विद्यते काय काम स्वात्मप्रसाधितम् ॥८३०॥
प्रधान सह भावेन गुणभेद प्रकीर्तित ।
कार्यकारणवैचित्र्य[2] परिणामे न विद्यते ॥८३१॥
यथा हि पारत[3] शुद्ध उपक्लेशैर्न लिप्यते ।
आलय हि तथा शुद्धमाश्रय सर्वदेहिनाम् ॥८३२॥
हिङ्गुगन्ध[7] पलाण्डुश्च गर्भिण्या[8] गर्भदर्शनम् ।
लवणादिभिश्च लावण्य बीजवत्कि न वर्तते ॥८३३॥
अन्यत्वे च तदन्यत्वे[10] उभय नोभये तथा ।
नास्तित्व निरुपादान न च नास्ति न सस्कृतम् ॥८३४॥
अप्रवद्विद्यते ह्यात्मा स्कन्धैर्गोभाववर्जितम् ।
सस्कृतासस्कृत वाच्यमवक्तव्य स्वभावकम् ॥८३५॥
युक्त्यागनाभ्या दुर्दृष्ट्या तर्कदृष्ट्या मलीकृतम् ।
अनिर्धार्य वदन्त्यात्मा नोपादाने न चान्यत ॥८३६॥
दोषनिर्धारणा ह्येषा स्कन्धेनात्मा विभाव्यते ।
एकत्वेन तदन्यत्वेन[20] न च बुध्यन्ति तार्किका ॥८३७॥
दर्पणे[21] उदके नेत्रे यथा बिम्ब प्रदृश्यते ।

[1] हत् A [2] द्विविधा A. K. वैबोध्य C. [3] परत A पारत K.
[4] ह्य य A. [5] व is added i A [6] ཧིང་ཀུ (ཕྱི) ཧིང་ཀུ (ལྷ) [7] पलण्डु A.
ཙོང་ (ཕྱི) ཙོང་ (ལྷ) [8] Left out i A [9] न A. K. [10] च is added i A. K.
[11] उभयता A. K. [12] था A. K. [13] गो i left out i A. [14] कौ A
[15] स K. [16] युक्त्या A. C. K. [17] द्रा A. K. [18] धा A. C. K. धी (ཕྱི)
(ལྷ) Tib. [19] धौ A. K. [20] एकत्व च तदन्यत्व T. b. [21] दर्पण A.

एकत्वान्यत्वरहितस्तथा स्कन्धेषु पुद्गल ॥८३८॥
भाव्य[1] विभावनाख्याता[2] मार्ग[3] सत्या च दर्शनम्।
एतत्त्रय विभावेन्तो मुच्यन्ते हि कुदर्शने ॥८३९॥
दृष्ट नष्ट यथा विद्युच्चक्र च्छिद्रगृहे यथा।
परिणामं[5] सर्वधर्माणा बालैरिव न कल्पयेत् ॥८४०॥
भावाभावेन निर्वाण बालाना चित्तमोहनम्।
आर्यदर्शनसद्भावाद्द्वयावस्थानदर्शनात् ॥८४१॥
उत्पादभङ्गरहित भावाभावविवर्जितम्।
लक्ष्यलक्षणनिर्मुक्त परिणाम विभावयेत् ॥८४२॥
तीर्थ्यवादविनिर्मुक्त नामसस्थानवर्जितम्।
अध्यात्मदृष्टिनिलय परिणाम विभावयेत् ॥८४३॥
सस्पर्शपीडनाभ्या[10] वै देवाना नारकाणि च।
अन्तराभविका नास्ति विज्ञानेन प्रवर्तिता[12] ॥८४४॥
जर[14]जाण्डजसस्वेदा[15]द्या अन्तराभवसभवा।
सत्त्वकाया यथा चिना गत्यागत्या विभावयेत् ॥८४५॥
युक्त[17]भागमव्यपेतानि नि क्लेशपक्षक्षयावहा।

[1] विभाव्य is added in A. [2] नाख्याता A. C. K. [3] मार्गे C. [4] द्य A. K.
[5] म A. K. [6] बालैरेव न कल्पताम् Tb. [7] त्त A. K. [8] द्य A. K.
[9] स्या in C. only [10] त्पा A. त्पाभ्वै C. त्पा K [11] नि A. K.
ण(=णा)? [12] ता॰ A K [13] ल C. [14] ज A. K. [15] दना C.
जरायुजस्वेदजा Tb. [16] व in C. only [17] मुक्ता A. C. K. [18] नि A. K.
नि॰ C. क्लेशपक्षक्षयावहा? Tb. क्लेशमक्षयमावहा (without नि॰)

तीर्थ्यदृष्टिमलामानि मतिमान्न समाचरेत् ॥८४६॥
आदौ निर्धार्यते ह्यात्मा उपादानाद्विशेषयेत ।
अनिर्धार्य विशेषन्ति वन्ध्यापुत्रं विशिष्यते ॥८४७॥
पश्यामि सत्वाद्धिव्येन प्रज्ञामांसविवर्जितम् ।
संस्कारस्कन्धनिर्मुक्तं मूर्तिमान्सर्वदेहिनाम् ॥८४८॥
दुर्वर्णसुवर्णगतं मुक्तामुक्तविनिषयणम् ।
दिव्यं संस्कारविगतं संस्कारस्य प्रपश्यते ॥८४९॥
मूर्तिमार्गातिसंधौ वै तार्किकानामगोचरम् ।
अतिक्रान्तमानुष्यगतिमहं नान्ये कुतार्किकाः ॥८५०॥
नास्त्यात्मा जायते चित्तं कस्मादेतत्प्रवर्तते ।
नदीदीपबीजवत्तस्य निर्गमः किं न कथ्यते ॥८५१॥
अनुत्पन्ने च विज्ञाने अज्ञानादि न विद्यते ।
तदभावे न विज्ञानं संतत्या जायते कथम् ॥८५२॥
अध्वत्रयमनध्वं च अवक्तव्यं च पञ्चमम् ।
ज्ञेयमेतद्धि बुद्धानां तार्किकैः संप्रकीर्तितम् ॥८५३॥

[1] From [illegible] in verse 8 [illegible] [2] [illegible]
[3] [illegible] (= विशेषयन्) [illegible] [4] [illegible] A [5] [illegible]
[6] [illegible] [7] दुर्वर्णस्य सुवर्णो C [8] [illegible] A [9] [illegible]
[10] [illegible] [11] दिव्ये C K [12] मार्ग A [13] [illegible]
[14] [illegible] [15] [illegible] A [16] तीर्थ्यदृष्टेर्दशस्य C [17] [illegible]
[18] [illegible] [19] [illegible] A [20] [illegible] A [21] [illegible] A C K
[22] [illegible] A C K

अवक्तव्यश्च संस्कारैर्ज्ञान संस्कारहेतुकम् ।
गृह्णाति संस्कारगत ज्ञान संस्कारगर्भितम् ॥८५४॥
अस्मिन्सतीद भवति प्रत्ययाश्चाप्यहेतुका ।
व्यञ्जकेनोपदिश्यन्ते तदभावान्न कारकम् ॥८५५॥
पवन हि वह्नेर्दहन प्रेरणे न तु सभवे ।
प्रेर्य निर्वाप्यते तेन कथ सत्त्वप्रसाधका ॥८५६॥
संस्कृतासंस्कृत वाच्यमुपादानविवर्जितम् ।
कथ हि साधकस्तस्य वह्निर्बालैर्विकल्प्यते ॥८५७॥
अन्योन्यस्य बलाधानाद्वह्निर्वै जायते नृणाम् ।
सत्त्व प्रवर्तित केन वह्निवत्कल्प्यते मत ॥८५८॥
स्कन्धायतनकदम्बस्य मनाद्याकारणो नु वै ।
नैरात्म्या सार्धवन्नित्य चित्तेन सह वर्तते ॥८५९॥
द्वावेतौ भास्वरौ नित्य कार्यकारणवर्जितौ ।
अग्निर्ह्यसाधकस्तेषा न च बुध्यन्ति तार्किका ॥८६०॥
चित्त सत्त्वाश्च निर्वाण प्रकृत्या भासुरा नु वै ।
दोषैरनादिकै क्लिष्टा अभिन्ना गगनोपमा ॥८६१॥

[1] ष्यश्च C. [2] श्च ष (ष्ट) (ष्ट) Tib. [3] स K. [4] रे K. [5] ह्र C. K.
[6] वर्जितम् (ष्ट) साधितम् Tl [7] स्य K. [8] क (ष्ट) (ष्ट) Tib.
[9] पचन K. नो ? [10] व K. [11] ने (ष्ट) (ष्ट) वह्निमेयस्य ? Tib.
[12] प्रहरणे A. C. [13] ह K. [14] स K. [15] वा K. [16] स्स K [17] स्य left out in K.
[18] षि K. [19] स्प ? [20] त left out in K. [21] मनाद्या°
कारणानि Tib. [22] वै K. [23] ते K. [24] मे Tib. [25] हि K. —

हस्तिन्यांदिवच्छासास्तीर्थ्यैर्दृष्ट्या मलीकृता ।
मनोविज्ञानसञ्छन्ना ह्यमिराद्यैर्विशोधिता ॥८६२॥
दृष्टाश्च ते यथाभूत दृष्ट्वा क्लेशा विदारिता ।
दृष्टान्तगहनं हित्वा गतास्ते ह्यार्यगोचरम् ॥८६३॥
ज्ञानज्ञेयविभागेन अन्यत्र कल्प्यते मत ।
न च बुध्यन्ति दुर्मेधा ह्यवक्तव्यश्च कथ्यते ॥८६४॥
भेरी यथा चन्दनजा वाले कुर्वन्ति नान्यथा ।
चन्दनागरसकाशं तथा ज्ञान कुतार्किके ॥८६५॥
उन्मित खलुभक्तश्च मानसंघितमानकर्म् ।
दोषैर्मुखविकाराद्यै शुद्ध भक्त समाचरेत् ॥८६६॥
इम नय यो ऽनुमिनोति युक्ति प्रसादवान्योगपरो ह्यकल्पन ।
अनाश्रितो ह्यर्थपरो भवेदसौ हिरण्मयीं धर्मगति प्रदीपयेत्॥८६७॥
भावाभावप्रत्ययैर्मोहकल्पना कुदृष्टिजाल समल हि तस्य तु ।
सरागदोषप्रतिघं निवर्तते निरञ्जनो बुद्धकरैश्च सिच्यते ॥८६८॥
तीर्थ्या कारणदिग्मूढा अन्ये प्रत्ययविह्वला ।

[1] सर्पा A C K [2] व left out in K T [3] पा A C हा K
[4] छायावशी Tib [5] यै K [6] दृ K [7] स K मा K [9] दृष्ट्य C
दृष्टाय K [10] लि K [11] दृष्टा K [12] हृर K [13] श्च च [14] भौ K
[15] वाला (?) Tib [16] स K (?) Tib [17] मानकम् A C K मानतम् T ?
but foll ow (?) [18] हृ K [19] प्रर C [20] भवेन K [21] हिरण्यपी K
[22] भवाभवप्र (?) (?) Tib [23] स K [24] यै K [25] म्यूढा C
मूढा K [26] न्य C म्य K [27] ला C K

सनाप्नमिति ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतु तेषां तथागतो ह्यवदत् ।
तेषां च यो निरोधो एवं वादी महाश्रमण ॥

大正十二年六月廿五日　印刷
大正十二年六月三十日　發行

不許	複製

[illegible]

定價金拾圓

校訂者　南條文雄

發行者　南條先生古稀記念祝賀會
代表者　[illegible]

[illegible]
印刷者　村上勘兵衛

[illegible]
印刷所　內外出版株式會社印刷部

[illegible]
發行所　大谷大學

PROBSTHAIN'S ORIENTAL SERIES

Vol I. The Indian Craftsman [illegible]

Vol II. Buddhism as a Religion [illegible]

[illegible]

Vols III and IV. The M[illegible]

[illegible]

Vol V. [illegible]

[illegible]

Vol VI. [illegible]

Vol VII. [illegible]

Vols [illegible]

[illegible]

Vol [illegible]

PROBSTHAIN'S ORIENTAL SERIES

Vol. I. [illegible]

Vol. II. Buddhism as a Religion [illegible]

Vol. III and IV. The [illegible]

Vol. V. [illegible]

Vol. VI. [illegible]

Vol. VII. [illegible]

Vols. [illegible]

[illegible]

Armstrong (R C M A H D) Light fr m the East Studies in Jap C nf ci m 8 pp 3.4 w th Plates 1914 et 15s

Banerjee (J) Hell n m in Ancient In l a 8 o pp 344 1920 net 15

Bergen (Rev P D) The Sages of Shantung Confucius a l M (R p t) Pp 4 1913 et 3s

Brunnert and Hagelstrom Pr ent-day Polit cal Organization f Ch R t 8 pp l 5 2 191 et £1 3s

Burgess (Jas) The Anc ent Monume ts Temples a d Sculptures w th I pt N t d R f nces I I H Med æ al M m a w th 170 fi pl es f f m H d m m t 1911 et £24

Th w k II st t I l Art H st d Myth logy beg n g w th B dh G a d Am t It f rm ecc d f th styl f I d A h t t

Burma Research Society Journal *Vols I XII 8vo* an l 4to R gon 1911 21 h p rt w ld t 7 6d.

Th J t c rs d fi I I th gh sch l I ba A ha l gy Ph l l Ep ph Art H B ddh m F lkl e Astro m L t E d P l w th T l m ñ Pl tes d Ill t

Chalfant (R F H) Anc ent Ch n se Co nage Illustrated (R p t) Pp 71 1913 3s

Charpentier (J) Uttaradhyâyana Sutra being the F rst Mulasutra f th S t mba J Pr k t T t t Sa krit h act F ted w th I t d t t l N t d t m rr 8 pp 19... et ...s

Collins (W P) M neral Ent rp e in Ch na 8 o. pp. 410 With m p d ket hes. Sec d Ed t l ged 1922 t 3s

Edkins (J) Op um H stori al N te o the Poppy Ch a 1 d F gl h 8v pp 69 36, bo d 1898 t 5s.

Foster (Mr A) Engl h Chi e Pocket Dict nary in the M d D lect Th r l Ed 16mo pp i i 184 half lf 1903 net 1ns

Goodrich (Ch) Pocket Dict ary Ch Engl h and Peki g se S ll ba 16m pp ... 70 b lf lf F rth Ed t 1904 t l

Hirth Anniversary Volume Pr se ted t Fried ich Hirth Pr fessor of Ch se ... b ... by H ... 4 ... t £3 15s.

Th w k co t i 29 ... d ... ly ... b it d ll g w h the P ... p ... l w l ... b ... w ... Th ... f ... l wl h ... al m p ... at h ... f th H ... l ... p ... ll ... w ... f ... ea ... by J ... g w Ag F M y B S ... dl H A ... Ste Z T kac H W ar ... W l t

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Armstrong ... Fast ... net 5s.

Burne-Jones ... pp. 314 ... 11 ... net

Burgess ... net 3s.

Brunnert and Hagelstrom ... al Orgar ... net £2 ...

Burgess ... and ... net ... net £...

Burma Research Society Journal. ... Vol. ... 8vo. and 4 ... 6d. ... memoir ...

Chalfant ... Ancient Chinese C... Illustrated. ... net 3s.

Charpentier (J.) ... the First M... Ed. ed. ... 1922 ... net 2s.

Collins (W. P.) Mine ... Enterprise in China. 8vo, pp. 410. With map and ... 1922 ... net 33s.

Edkins (J.). Opium: Historical Note, ... the Poppy ... China, in ... pp. ... 69 36, boa ... 1898 ... net 5s.

Foster (Mrs. A.). English-Chinese Pocket Dictionary in the ... Th... Ed... 16mo, pp. ... 1s6, half calf. 190... net 1s.

Goodrich (Ch.). Pocket Dictionary Chinese-English and P... 16mo. pp. ... 0 half ... F... Ed. ... 1904 ... net 15s.

Hirth Anniversary Volume. Presented to Friedrich Hirth, Professor of ... 8th Birthday ... Set ... net £3 15s. ... contains 29 ... al and ... along with ... the first ... port ... ded with ... Ste... Z. ... Wallese ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Kashmir Sanskrit Series [illegible]

Kern [illegible]

[illegible]

Lanning [illegible]

Macdonell [illegible] 1910

— [illegible] 1897 [illegible]

Macgowan [illegible] of the [illegible]

[illegible] and the [illegible]

— [illegible] Titles [illegible]

Morgan [illegible]

[illegible]

— [illegible]

Playfair (G. M. H.) The Cities and Towns of China. A Geographical Dictionary. Second Edition. Roy. 8vo. pp. 89 [illegible] 582. 1910 net 30s.

Poletti (P.) A Chinese and English Dictionary, arranged according to the Radicals and Sub-radicals. New and Enlarged Edition, containing 12,650 Chinese characters, with the Pronunciation in the Pekinese dialect [illegible] Th. W[illegible] [illegible] [illegible] Language [illegible] Chi[illegible] [illegible] Spelling. 8vo., half [illegible] pp. 307 [illegible] 1901 net 18s.

Richard. Comprehensive Geography of the Chinese Empire. 8vo. with Maps [illegible] 1908 net 21s.

Saussure (L. de) Origines de l'Astronomie Chinoise. Roy. 8vo. pp. 438. Illustrated. 1922 net 30s.

— L'Horoscope et le Système Cosmologique des Chinois. 4to. pp. 18, with 22 Ill[illegible] 1909 [illegible]

— Le Système Astronomique des Chinois. 8vo. Illustrated. 10s. net 12s. 6d.

Silacara. Discourses of Gotamo the Buddha, translated from the [illegible] Majjhima Nikaya. 2 Vols. Royal 8vo. [illegible] 1912-13 net 15s.

Smith (A. H.) Proverbs and Common Sayings from the Chinese, with Observations on Chinese Things in General. New and Revised Ed[illegible] 8vo. pp. 374 half [illegible] 1902 net 20s.

Soothill (W. E.) The Student's Four Thousand Chinese Characters [illegible] Th[illegible] Ed[illegible] 8vo. pp. 35, 428, [illegible] 1909 net 15s.

Stevens (H. J.) Cantonese Apothegms, classified and translated [illegible] 1902 net 7s. 6d.

Sumangala (S.) A Graduated Pali Course with a Pali-English [illegible] 8vo. [illegible] 1913 [illegible]

Vitale (Baron G.) Chinese Folklore: Pekingese Rhymes first collected and [illegible] 1896 net 25s.

— Chinese Merry Tales, collected and edited in Chinese: a First Reading Book [illegible] 1908 [illegible]

Wieger (Dr. L.) Chinese Characters: their Origin, Etymology, [illegible] Classification [illegible] net 30s.

— Moral Tenets and Customs [illegible] Texts Chinese with [illegible] pp. [illegible] net 30s.

Wylie (A.) [illegible] Chinese Literature. New Edition. Ready in [illegible]

Zimmer [illegible] Technical Progress [illegible] 1913. net 7s. 6d.